

پیشہ کی (ابن الجزری)

انسان برهان الدین

مؤلفه‌ها: پشترای نه قبیله‌نشین (عاصم) به شهرنو و دیوانه‌نی

($\frac{1}{2}$ mole) ($\frac{1}{2}$ mole)

د. قیامی انصاف

جميع الحقوق محفوظة
© ٢٠٠٩

العلماء القدامى الأربعة عشر

طريق المصطفى

منتدى أفراس الثقافى

WWW.ICRA.AHLAMONTADA.COM

بۆدابه‌زاندنی جوهره‌ها کتیب: سه‌ردانی: (مُنْقَدی اِقْرَا الثَّقَافِ)

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْقَدی اِقْرَا الثَّقَافِ)

په‌رای دانلود کتایه‌ای مه‌تلف مه‌راجعه: (منقدي اقرا الثقافي)

www.lqra.ahlamontada.com

www.lqra.ahlamontada.com

للكتب (کوردی ، عربی ، فارسی)

ماڻي ڄاڻڪردني ٻارنيزراوه ٻوڏانه ر

- ناوي ڪٿي—ب: ليڪدانه وهى پيشه ڪى (ابن الجزرى)
نووسين—ى: إحسان برهان الدين
نه خشه سازى ناوه وه: ڪؤمپيٽهري نارين (محمد على احمد)
ت—اي—پ: عمر نجم الدين
نورهى چ—اپ: يه ڪه م
ت—ي—راڙ: ۲۰۰۰
سالى چ—اپ: ۲۰۱۰ ز - ۱۴۳۱ هـ
ڙمارهى سپاردن: (۲۴۱۱) ى سالى (۲۰۰۹) ى پيڏراوه.

ليکدانه وهی

پيشه کی (ابن الجزري)

دانانی

إحسان برهان الدين

مؤلفهت پیدراو له قیرائهتی (عاصم) به ههردوو ریوايهتی
(شعبة) و (حفص)

پیداچوونه وه و پيشه کی

د. دیاری أحمد

ماموستا دلیر گهرمیانی

دارالمعرفة
به بيروت

پیشکشہ بہ :

- ئەو خوینەر و فیترخوازانی کۆشش دەکەن قورئان بەو شیوە بخویننەووە کە بۆ پیغەمبەر (ﷺ) دابەزیوە.
- ئەو مامۆستا ماندوو نەناسانەی کە بەشیکی زۆر لە ژانیان تەرخان دەکەن بۆ گەیاندنی ئەم زانستە بە قوتابیانی قورئان.

پیشه‌کی مامؤستا دلیر گهرمیان

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على خير خلق الله محمد و على آله وصحبه أجمعين.

پاش خویندنه‌وه و پیداجوونه‌وه م به‌ه‌ولئى برای به‌پژم مامؤستا إحسان برهان الدین، خوشحال بووم به‌وه‌ی که به یارمه‌تى خواى گه‌وره توانیبی‌تى کارى برایانى خوى له بوارى جوان خویندنه‌وه‌ی قورئاندا زیاتر برازینیته‌وه‌ی، ئە‌گەر بۆشاییه‌ك له‌و بواره‌دا هه‌بوویت به‌یارمه‌تى خوا پپى کردبیته‌وه به‌ئوسینه‌که‌ی که به‌پای به‌نده مامؤستایان و قوتابیانى ئە‌و زانسته پیوستیان به‌و کتیبه‌یه‌و، به‌هیزی نووسینه‌که‌ی له به‌هیزی هه‌لبژاردنی ئە‌و مه‌تنه به‌ناوبانگه‌ی (ابن الجزري) ه که مه‌نه‌جی کۆن و تازە‌ی زۆریک له مه‌شایخی قیرائاته، به‌پاستی برای به‌پژم توانیویه‌تى مافى ئە‌و لیکدانه‌وه‌یه بدات به‌شیوه‌یه‌ك هیچ شتیکی گرنکی فهرامۆش نه‌کردوه و ئە‌وه‌نده‌ش دریزی نه‌کردوه‌ته‌وه خوینەر تووشی مه‌له‌ل و ماندوووبون بکات، هه‌روه‌ها ئە‌وه‌نده‌ش کورتی نه‌کردوه‌ته‌وه مافى بابه‌ته‌کانى نه‌داییت و، ئە‌وه‌ی شایه‌تى باسه ئە‌م نووسینه‌ی پازاندوه‌ته‌وه و به‌هیزی کردوه به‌گه‌رانه‌وه و پالپشت کردنی بابه‌ته‌که‌ی به‌قه‌سە‌ی گه‌وره زانایانى ئە‌و زانسته، سوپاس بۆ خوا یه‌که‌م کتیبی‌که به‌زمانی کوردی به‌شیوه‌یه‌کی مه‌نه‌جی له‌سه‌ر شیوازی نووسین و لیکدانه‌وه‌ی زانایانى ته‌جويد ئە‌و مه‌تنه‌ی لیکداوه‌ته‌وه، خواى گه‌وره پاداشتی خیری بداته‌وه و به‌رده‌وامی پى ببه‌خشیت بۆ زیاتر خزمه‌ت کردنی قورئانى پیروژ و ئە‌و زانستانه‌ی په‌یوه‌ستن به‌قورئانه‌وه ... آمین.

دلیر أحمد محمد

الجامع للقراءات الأربع عشرة

پێشهکی د. دیاری أحمد

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله، والصلاة والسلام على رسول الله ...

گومانی تیدا نیه که بهرترین و پیرۆزترین زانست زانستهکانی قورئانی پیرۆزه، که وتهی خواى گه‌وره‌یه بۆ به‌نده‌کانی.. له‌وانستانه‌ش زانستی چاک خویندنه‌وه (تجوید)ی قورئانه، که به‌لای زانایانه‌وه له‌سه‌ر هه‌موو موسلمانێک واجبە قورئان به (تجوید)ه‌وه بخوینێته‌وه.. ئه‌گەر چی شاره‌زابوون له‌زانسته (نظري)یه‌که‌شی له‌سه‌ر هه‌موویان واجب نه‌بێت (واته‌ فه‌رزی کیفایه‌یه) وه‌کو هه‌موو به‌شه‌کانی تری زانست.

له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌ی مایه‌ی فه‌خری گه‌لی کوردی موسلمانە که زانای ژماره‌یه‌کی ته‌جويد و (حُجّة) له (قراءات)ی قورئاندا (شمس القراء ابن الجزري) پۆله‌ی ئه‌م گه‌له به‌وه‌فایه‌یه، بۆ دیاریه به‌نرخه‌که‌ی ئیسلام بۆ گه‌له‌که‌یان که (قورئانه)'. میژووی پیرۆزی پێشینمان بۆ خزمه‌تی قورئان پر نووره، و، مایه‌ی شانازییه.. به‌لام له‌سه‌ده‌کانی دوایدا -که‌حه‌قی خۆیه‌تی ناوینرێت به‌سه‌ده‌کانی دواکه‌وتن- یان پاوه‌ستان وقه‌تیسمان له‌هه‌موو ئاسته‌کانی شارستانییه‌ت (ماددی و پۆشنبیری) که ئوممه‌تی ئیسلام، به‌کوردیشه‌وه به‌ره‌و دوواوه پۆشیتوون..

میژوومان که‌له‌پیاوی کوردی وه‌کو (ابن تیمیة)ی تیا‌هه‌لکه‌وتوه که‌نمونه‌ی تازه‌که‌ره‌وه‌ی (فقه) و (إجتihad) و ده‌رچون له‌کۆتی (تقلید) و لاسایی کردنه‌وه‌ی بێ بنه‌ما بووه.. به‌لام له‌سه‌ده‌کانی دواکه‌وتویدا، به‌ناو پێشه‌وايانی دین خۆیان خه‌ریک کردوه به‌حاشیه‌ی حاشیه‌که‌نه‌وه، بێ بایه‌خدا‌ن به (دلیل) که دینه‌که‌یان دینی

١ بپوانه: الموسوعة الكبرى لمشاهير الكرد عبر التاريخ / د. محمد علي الصويركي الكردي / ج٤،

(دلیل)ه! به‌همان شیوه‌ش له‌بوازی قورئاندا له‌ساله‌کانی به‌ره‌ودوا چووندا پشت‌گوځستنیکی زۆر به‌دی ده‌کریت له‌خزمه‌تی قورئاندا.. ته‌نانه‌ت قورئان وای لی‌هاتبوو ته‌نها کتیییکی پی‌روزییت و له‌ناو په‌پۆدا دابنریت بۆ موباره‌کی و، نابیت باسی پافه‌ی ئایه‌ته‌کان بکریت نه‌ک ئه‌و که‌سه (کافر) بیت!! ته‌نانه‌ت قوتابیانی شه‌رعیش (طلاب العلم) له‌کاتی قورئان خویندندا هه‌له‌یه‌کی زۆرده‌که‌ن و په‌چاوی ببه‌ماکانی چاک خویندنه‌وه‌ی قورئان نا‌کریت.

سوپاس بۆ خوا له‌م دوا‌یه‌دا، له‌گه‌ڵ ده‌ستپیکردن وگه‌شه‌سەندنی پابوونی ئیسلامی و گه‌رانه‌وه‌ی پۆله‌کانی میله‌ت به‌ره‌و گرنگیدان به‌ ئیسلام و، مامه‌له‌کردنی وه‌کو به‌نامه‌ی ژیان و، هزر و ئه‌سلی شارستانیته‌.. هه‌روه‌کو چۆن گرنگی درا به‌ زانسته‌کانی تر، گرنگیش - که‌م تا زۆر - دراوه‌ به‌ زانسته‌کانی قورئان، به‌لام له‌ئاستی پی‌ویستدا نه‌بووه، به‌تایبه‌تی زانستی قیراات و (ئه‌دا) و گرنگی دان به‌ سه‌نه‌دی نه‌پچراو بۆ سه‌رچاوه‌ی ئه‌م قورئانه‌ که‌ پی‌غه‌مبه‌ری خوايه (دروودی خوا‌ی له‌سه‌ر بیت).. چونکه‌ ئه‌گه‌ر زانستیک بشیت ته‌نها له‌ پێی خویندنه‌وه‌ی چه‌ند کتیییکه‌وه‌ ده‌ست بکه‌ویت، ئه‌وا چۆنیتی قورئان خویندنه‌وه‌ هه‌رگیز ناشیت، به‌لکو ده‌بیت له‌پێی مامۆستایه‌کی شاره‌زاوه‌ بیت که‌ببه‌ماکانی خویندنه‌وه‌ی قورئانی به‌پاسته‌وخۆ له‌ده‌می مامۆستایه‌که‌وه‌ وه‌رگرتبیت، به‌و شیوه‌یه‌ تا ده‌گاته‌ پی‌غه‌مبه‌ری خوا (دروودی خوا‌ی له‌سه‌ر بیت)..

له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌ی به‌زمانی کوردی چه‌ند کتیییک دانراوه‌ ده‌رباره‌ی زانستی ته‌جوید، به‌لام ئه‌وه‌ به‌دی ده‌کریت، له‌ زۆریاندا، که‌ نوسه‌ره‌که‌ی خۆی شاره‌زاییه‌کی ته‌واوی نه‌بیت له‌ ماده‌ه زانستیه‌که‌ و، پراکتیکیشی زۆر نه‌بیت.. له‌وه‌ ده‌چیت هه‌ر وه‌رگیرانیکی دانراوه‌ عه‌ره‌بیه‌کان بووبیت! له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌ی که‌ سوودیشیان زۆره‌.. به‌لام که‌م و کوپیان پی‌وه‌دیاره، به‌پێچه‌وانه‌ی ئه‌م کتیبه‌ی به‌رده‌ستمان که‌ برای به‌رپز کاک إحسان نوسیویه‌تی.. که‌ خۆی شاره‌زاییه‌کی باشی هه‌یه‌ له‌ خویندنه‌وه‌ی قورئان و،

خاوه‌نی سه‌نه‌دی نه‌چراوه و، له ده‌می شاره‌زایانه‌وه قورئانی وه‌رگرتوووه.. بۆیه کتێبه‌که‌ی له‌سه‌ر بناغه‌یه‌کی پته‌و نوسراوه و زانیاری زۆری تێدایه.. ئه‌مه و جگه له‌وه‌ی که زۆر سه‌رچاوه‌ی گرنه‌گ و متمانه‌ پێکراوی به‌کارهێناوه له‌ باب‌ه‌ته‌که‌دا.

له‌ پاستیدا ئه‌م کتێبه‌ زیاتر بۆ شاره‌زایان و قوتابییانی شه‌رعه‌، به‌لام هه‌موو پۆشنه‌یرێک سوودی خۆی لێ وه‌رده‌گریت، ده‌توانم بڵێم تا ئیستا به‌ زمانی کوردی نموونه‌ی ئه‌م دانراوه‌ نیه.. بۆ ئه‌وانه‌ی که ده‌یان‌ه‌وێت به‌ دروستی قورئان لای مامۆستایه‌کی شاره‌زا خه‌تم بکه‌ن، زۆر گرنه‌گه‌ بگه‌ڕێنه‌وه بۆی..

داوکارم له‌ خوای گه‌وره‌ ئه‌م کاره‌ جوانه‌ له‌ براه‌ نووسه‌ر وه‌رگیریت و بیکاته‌ توێشووێ قیامه‌تی.

د. دیاری احمد اسماعیل

الجامع للقراءات العشر من طریق الشاطبية والدرّة

پێشهکی نووسەر

الحمد لله الذي خلق السماوات والأرض وجعل الظلمات والنور ثم الذي كفروا بربهم يعدلون، والصلاة والسلام على الرحمة المهداة، سيدنا محمد وعلى آله وأصحابه وأتباعه وأحبابه أجمعين.

خۆشبهختی بۆ ئەو کەسە قورئان بە جوانی و دروستی دەخوینێتهوه و، ساتهکانی شهو و پۆژی لهگهڵدا بهسەر دهبات، چونکه قورئان له پۆژی قیامهتدا دهبیست به تکاکار بۆ خویننهوانی، وهکو پێغه مبهـر (ﷺ) فهـرمووـیهـتی: (أن القرآن يشفع يوم القيامة في اصحابه...)¹.

لهپاستیدا ژيان لهسایهـی قورئاندا-وهکو یهـكێك له خواناسان دهـفهـرموـیت-: نیعمهـتیکی گهـورهـیهـ، نیعمهـتیکهـ كهـسێك نهـیچهـشتبـیست نازانیـت چۆنهـ، نیعمهـتیکهـ تهـمهـن پـیـرۆـز دهـكات و مـرۆـفـ لهـ ههـموو پیسیهـك پاراو دهـكاتـهـوهـ.

یهـکهـم پهـیامی قورئانیـش بۆ مـرۆـفایهـتی داوای فیـریـبوونی زانست بوو (إقرأ)، زانستیش نیهـ مهـزنتـر لهـ زانستهـکانی قورئانی پـیـرۆـز، چونکهـ-پاستهـوخۆ-پهـیوهـندنی بهـ فهـرموودهـی پهـروهـردگارهـوهـ ههـیهـ، یهـكێك لهـ گـرـنگـترین زانستهـکانی قورئانیـش زانستی تهـجوید و شیـوازهـکانی خوینـدنهـوهـی قورئانهـ بهـپـیـی ئەو بنچینهـ و بنهـمایانهـی گهـورهـ زانایانی ئەم زانستهـ دیاریان کردووهـ.

بهـلام ئەوهـی كهـ جیـگهـی داخهـ، ئەم زانستهـ مهـزنهـ پشـکیـکی كهـمی بهـرکهـوتووهـ لهـباههـخدانی مسوڵمانان لهـم ولاتهـی خۆمان و بهـتایبهـتی مهـبهـستم کوردستانهـ، ئەوهـش

¹ أخرجه مسلم ١/٥٥٣، وأحمد ٢٥٤، ٢٥٧، ٥/٢٤٩، والطبرانی في الكبير ١٣٩-٥/٣٨، البيهقي في السنن الكبرى ٢/٣٩٥.

که‌مه‌ترخه‌میه‌کی بێ پاساوه، چونکه بوارێک نیه شایانی گرنگی پێدان بێت ئه‌وه‌نده‌ی قورئانی پیرۆز، فه‌رمانی خوای گه‌وره‌ش له‌م باره‌وه‌ پوونتیه‌ له‌ تیشکی خۆر له‌ ناوه‌پاستی پۆژدا که‌ فه‌رمووێته‌ی: (ورتل القرآن ترتیلا).

ئه‌وه‌ فه‌رمانیکی خواییه، هاوه‌لان به‌ باشتین شیوه‌ له‌ خۆیاندا به‌رجه‌سته‌یان کردبوو، به‌و شیوازه‌ی که‌ له‌ پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) یان وه‌رگرتبوو. فی‌ریوونی قورئانیش به‌شیوه‌یه‌کی راست و دروست به‌هه‌ڵدان و کۆشش ده‌بێت، چونکه‌ به‌ده‌ست هێنانی ئه‌و زانسته‌ پاده‌وه‌ستیت له‌سه‌ر لایه‌نه‌ تیوری و کرده‌یه‌که‌ی پێکه‌وه، به‌تایبه‌تی بۆئه‌وانه‌ی که‌ ده‌یان‌وه‌یت پۆلی مامۆستای و فی‌رکردنی موسوڵمانان ببینن، پێویسته‌ له‌سه‌ریان سه‌رباری ئه‌وه‌ی به‌جوانترین شیوه‌ پێته‌کانی قورئان ده‌ربهن، بشکه‌پێنه‌وه‌ بۆ سه‌رچاوه‌ متمانه‌ پێکراوه‌کانی ئه‌م زانسته‌-به‌تایبه‌تی سه‌رچاوه‌ دێرینه‌کان- چونکه‌ هه‌موو زانا هاوچه‌رخه‌کان زانسته‌کانیان له‌وانه‌وه‌ سه‌رچاوه‌ ده‌گرت، لی‌ره‌شه‌وه‌ گرنگی زمانی عه‌ره‌بی ده‌رده‌که‌ویت، چونکه‌ زمانی ئاینی ئیمه‌ی موسوڵمانانه، واته‌ ئامرازی تیگه‌یشتنه‌مانه‌ له‌ قورئان و سوننه‌تی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ)، هه‌روه‌ها بۆ تیگه‌یشتن له‌و گه‌نجینه‌ به‌ نرخانه‌ی که‌ زانایان بۆیان به‌جێهێشتوین، واه‌مانه‌ش جاریکی تر خۆی دووباره‌ ده‌کاته‌وه‌ و، له‌ژێر پاساوی جیا‌جیا هه‌ڵمه‌تی پاسته‌وخۆ و ناپاسته‌وخۆ به‌چپی له‌درژی ئه‌م زمانه‌ ئه‌نجام ده‌دریت، به‌هیوای په‌یدا‌بوونی نه‌وه‌یه‌ک له‌داها‌توودا تیگه‌یشتنی قورئان و فه‌رموده‌کانی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌لایانه‌وه‌ قورستری‌یت له‌ سه‌رکه‌وتنی چیا‌یه‌کی سه‌خت، ئه‌وه‌ش لی‌په‌رسراوێتی‌یه‌کی می‌ژوو‌یه‌ ده‌که‌وێته‌ سه‌ر ئه‌ستۆی موسوڵمانانی ئه‌م سه‌ره‌ده‌مه، خوای گه‌وره‌ش بێ نیازه‌ له‌وه‌ولانه‌ی ئیمه‌ و، خۆی به‌لێنی پاراستنی قورئانه‌که‌ی داوه، به‌لام تاقیمان ده‌کاته‌وه‌ تا‌کو چ ئه‌ندازه‌یه‌ک په‌رۆشین له‌سه‌ر ئاینه‌که‌مان، مه‌خابن سه‌ره‌تای به‌رووبوومی ئه‌وه‌ولانه‌ش ده‌رکه‌وتوون له‌ نه‌وه‌ی تازه‌ پێگه‌یشتوودا و، یه‌کی‌کش له‌ دیارده‌کانی گرنگی نه‌دان نه‌شاره‌زاییه‌ له‌ قورئان خوێندندا، ئه‌م مه‌ترسیه‌ش که‌

لێره دا دهیخه مه پوو زیاتر مه بهستم له پاست خویندنهوهی قورئانی پیرۆزه ئهگینا- سوپاس بۆخوا- ههولێ مامۆستایان و که ناله کانی راگه یاندنی ئیسلامی و سه رجه م ئه و خزمه تانه ی ئه مپۆ به ئاینی ئیسلام پێشکه ش ده کریت، هه موو ئه مانه غه ربیی ئیسلامیان لا بردووه و بووژانه وه یه کی به رچاو وه دیده کریت له نیو موسولمانانی هه رێمدا.

لێره شه وه داواکارم له فیڕخووانی زانست- به تایبه تی قورئانی پیرۆز- پێبازی وه رگرتنی زانست له رێگه ی سه نه ده وه زیندوو بکه نه وه، چونکه ئه وه رێبازیکی متمانه پێکراوه بۆ وه رگرتن و فیڕبوون.

منیش فه زل و چا که ی خوای گه وره به سه رمه وه یه به وه ی هه لی خویندنه وه ی یه که خه تمه ی بۆ په خساندم به قیرائه تی عاصم له سه ر هه ردوو پیاوایه تی (شعبة) و (حفص) له سه ر ده ستی مامۆستامان (مامۆستا دلیر گه رمیانی)- دواتریش (أصول) ی ده پێشه وا گه وره کانم له لای خویند و قوناغی (الجمع الصغیر) یشم ته واو کردو ئیستا له (الجمع الکبیر) دا گه یشتوومه ته جوژئی هه شته م به سه نه دی نه پچراو بۆ پێغه مبه ر (ﷺ)، ئه وه ش ده رگای چوونه ژووره وه ی ئه م زانسته گرنگه ی بۆ والا کردم و، یه کێک له و کتێبه به پێژ و به نرخانه ی خویندمه وه و، به وانه وتمه وه چه ند جارێک، کتێبی (المقدمة الجزرية) ی (ابن الجزري) بوو په حمه تی خوای لیبیت، ئه م کتێبه وه کو پێناسه مان کردووه له سه ره تای ئه م پاقه کردنه یه کێکه له باشتترین ئه و کتێبانه ی له بواری زانستی ته جوید و بنه ماکانی خویندنه وه ی قورئاندا نووسراون به شیوه ی هۆنراوه، چونکه نووسه ره که ی پێشه وایه کی ناواری هه ره گه وره یه، که هه موان بێ راجیایی کۆکن له سه ر پێشه وایه تی ئه و، بێگومان زانستیش- هه ر زانستێک بیت- له سه رچاوه که یه وه وه ربگه ردریت باشته ر، هه ره کو چۆن ئاوخاردنه وه له سه رچاوه ی سازگار باشته ر و خۆشته ر له و شوێنانه ی دوورن له سه رچاوه وه.

بۆیه پشت به خوی گه وره و، له ژێر پووناکی کۆمه لیک لیکدانه وهی زانایانی کۆن و هاوچه رخ، هه لاسام به نووسینی شه رحیک بۆ ئه م کتیبه، هانده ریشم-پاش په زامه ندی په روه ردگارم-ئه وه بوو بینیم موسولمانان بایه خی پیوستیان به م زانسته نه داوه و، ته نانه ت خاوه ن بپروانامه و پۆشنبیره کانیش هه ر به جوانی نازانن قورئان بخویننه وه و، له زۆریه ی حوکه مه کانی بێ ئاگان، جگه له وه ش هانده ریکی به هیزی ترم هه بوو که بریتی بوو له وه ی تاکو ئیستا ئه م کتیبه به باشی نه ناسراوه له نیو موسولمانانی کورد و که س هیچ لیکدانه وه یه کی بۆنه کردوه که چاپ کراییت.

شایانی باسیشه که ئه م کتیبه و، هیچ کتیبیکی تر له م زانسته، قه ره بووی هه بوونی مامۆستا ناکاته وه بۆ فیرکردنی فیرخواز، چونکه ئه گه ر بگونجیت هه ر زانستیک له ریگه ی کتیبه وه وه ربگیردریت، زانستی ته جوید و جوان خویندنه وه ی قورئان هه رگیز به ته واوی به ده ست ناخریت به بێ مامۆستایه کی لیها توو، ئه و په پی هیواشم له م کتیبه ئه وه یه سه رچاوه یه کی فیرکردن بیت بۆ مامۆستایانی قورئان و، بابه تیکی هانده ر بیت بۆ قوتابیانی زانست بیخویننه وه و سوودی لیوه ربگرن به هاوکاری که سانی له خویان شاره زاتر.

له ئه زموونی خۆیشمه وه له کاتی فیربوونی قورئان به پیی بنه ماو بنچینه کانی ده لیم: ئه ی قوتابی زانست و جوان خویندنه وه ی قورئان، پیش ئه وه ی خه تمه یه کی ته واو بخوینیت له لای مامۆستایه کی لیها توو، گوێگرتنت بۆ قورئان زۆر جیاوازه له گه ل پیش ته واو کردنی خه تمه که، تۆ پیشتر گویت له ئایه تیک ده گرت به سه ری که وه، به لام ئیستا پیت پیت به گویتدا تیده په ری، چونکه مه خره ج و سیفه تی پیته کانی ده زانیت، بۆیه نزم کردنه وه ی پیتی به رز و پیچه وانه که ی، قه لقه له پینه کردنی پیته کانی قه لقه له و پیچه وانه که ی، پانه وه ستان له سه ر پیته کانی (لن عمر)، تیپه رپوون به سه ر پیته کانی (صفیر) به بێ پیدانی ئه و سیفه ته، کورت کردنه وه ی مینگه و مه دده کان له ئاستی خویان و شتی تر، هه موو ئه مانه ئیستا سه رنجت راده کیشن، پێیان ده زانیت

که‌هه‌لەن، من دەسته‌به‌ری ئه‌وه‌م بۆ هەر براو خوشکیکی موسولمانی قورئان دۆست، که ئه‌گەر مه‌خره‌ج و سیفه‌ته‌کان شاره‌زا بوو و، خه‌تمه‌یه‌کی قورئانی به‌ درووستی خویند له‌سه‌ر ده‌ستی مامۆستایه‌کی کارامه‌ هه‌ست به‌ حالته‌یکی تازه ده‌کات له‌ خۆیدا، که هه‌رگیز پێشتر هه‌ستی پینه‌کردووه، شادیه‌که له‌وانه‌یه دیاری خوای گه‌وره بیته بۆ ئه‌و که‌سه‌ی به‌شیکی له‌ساته‌کانی ته‌مه‌نی ته‌رخان ده‌کات بۆ جوان خویندنه‌وه‌ی قورئان.

واشنه‌زانی لیها‌توویی له‌ بنه‌ماکانی ته‌جويد و پاست خویندنه‌وه‌ی قورئانی پیرۆز مه‌سه‌له‌یه‌کی پوا‌له‌تیه و، کاریگه‌ری زۆری نیه، نه‌خێر، به‌لکو واده‌زانم ئه‌وه (یه‌کیکه) له‌ هۆکاره‌کانی تینه‌گه‌یشتن له‌ قورئان و (تدبر) نه‌کردنی، ئاخ‌ر که‌سیک چۆن سوود له‌ مه‌زنترین سوره‌تی قورئان (الفاتحه) وه‌برگیریت که به‌ په‌له‌ بیخوینیت‌ه‌وه وه‌کو ئه‌وه‌ی گورگیکی به‌دواوه بیته و، پیته‌کانی تیکه‌ل و پیکه‌ل بکات، یان (آیه‌ الک‌رسی) هه‌روه‌ها ئایه‌ته‌کانی تر، ئه‌و په‌له‌په‌ل کردنه و تیکه‌ل کردنی وشه‌کان به‌سه‌ر زماندا به‌و شیوازه، پێگه‌ له‌ سوود وه‌رگرتن و تێپامان له‌ واتا‌کانیدا.

چی بیته له‌قورئان باشت‌ر، ئاده‌میزاد ته‌مه‌نی تیدا به‌سه‌ر به‌ریت، ئیمه به‌و شیوه‌یه‌ین وه‌کو هه‌سه‌نی به‌سری په‌حمه‌تی خوای لیبیت ده‌فه‌رمویت: ئه‌ی ئاده‌میزاد تۆ بریتیت له‌ چه‌ند پۆژانیکی، جا که پۆژیکت تیپه‌ری وه‌کو ئه‌وه‌یه هه‌ندیکت له‌نیو چووبیت، ئه‌گەر که‌سیکیش هه‌ندیکی له‌نیو چوو، بێگومان زۆر نابات و به‌جاریک تیا ده‌چیت.

کتییی خواش له‌پێشتره له‌ هه‌موو زانست و بواریکی تر بۆ بایه‌خ پیدان، ئه‌و ساتانه‌ش له‌گه‌ل فی‌ربوون و تیگه‌یشتن و له‌به‌رکردنی ئایه‌ته‌کانیدا به‌سه‌ر ده‌چیت ساته‌گه‌لیکی پیرۆزن و قورسی ته‌رازووی پۆژی قیامه‌تن (إنشاءالله).

له‌م نووسینه‌شدا ئه‌وه‌نده‌م به‌سه‌ر توانیبیت ئه‌م بابته‌ بوروژینم بۆ مامۆستایان و نووسه‌ران که هه‌ولیکی جددی ده‌ست پێبکه‌ن بۆ پاقه‌کردن و لیکۆلینه‌وه و وه‌رگیرانی

ئەو هەموو سەرچاوانە‌ی کە خوێنەری مسوڵمانی کورد نە‌ک هەر لێیان سوودمە‌ند نە‌بوونە، بە‌لکو ناویشیان نە‌بیستوو، ئە‌وه‌ش زیانیکی گە‌وره‌یه، چونکە لە‌پاستیدا گە‌وره زانایان و کە‌لە‌پیاوانی ئە‌م بابە‌ته مە‌زنە نووسین و شوێنە‌واری نا‌وازه‌یان بۆ بە‌جیهێشتوون، گە‌لی کورد لە‌ژێر جۆره‌ها پاساودا لێی بێ‌یه‌ش بوو، منیش بە‌پشتیوانی خ‌وای پە‌روه‌ردگار چە‌ندین سەرچاوه‌ی ترم دا‌ناوه کاریان لە‌سەر بکە‌م ئە‌گەر تە‌مە‌ن دەر‌فە‌تی تێدا مایە‌ت.

دە‌پاری‌مه‌وه لە‌خ‌وای گە‌وره و دە‌لیم:

ئە‌ی چاک‌ترین کە‌سیک گ‌وێ لە‌نزاو پارانه‌وه‌ی بە‌نده‌کانی دە‌گریت، ب‌م‌پاری‌زه لە‌وه‌ی لە‌م نووسینه‌م مە‌به‌ستم نا‌وبانگ دەر‌کردن و پ‌وپامایی بیت، بۆ‌ئە‌وه‌ی کردە‌وه‌م پ‌ووچە‌ڵ نە‌بیت و پ‌ادا‌شتم بە‌ زایە نە‌چیت، لا‌سایی پیشه‌وای گە‌وره (الشاطبي)یش دە‌کە‌مه‌وه، دە‌لیم:

وناديت اللهم يا خير سامع أعذني من التسميع قولا ومفعلا

إليك يدي منك الأيادي تمدها أجربي فلا أجري بجور فاخطلا^١

لە‌کۆتای‌شدا دە‌لیم:

لە‌م لینکدانه‌وه کورته‌دا گە‌پاومه‌ته‌وه بۆ زۆریک لە‌ کتێبه‌کانی تە‌جوید و شە‌رحی (الجزرية) لە‌ کۆن و نویدا، ئە‌م بواره‌ش ب‌واریک نیه لە‌خۆمه‌وه قسه‌م تێدا کرد‌بیت، بە‌لکو هەرچیم نووسیوه هەر گواستنه‌وه بووه بۆ قسه‌ی زانایان لە‌مه‌ر پ‌اقه‌کردنی دێره‌کانی هۆنراوه‌که، بە‌لام ئە‌زموونی وانه وتنه‌وه‌ی تە‌جوید و، پ‌اقه‌کردنی پیشه‌کی (الجزرية) هە‌لی کە‌لک وەر‌گرتنی بۆ پ‌ه‌خساندم لە‌گە‌لێک لە‌و کتێب و سەرچاوانە‌ی لە‌م

باره وه نووسراون و، به گویره ی توانای خۆم هه وڵم داوه ئه و سوودانه به خوینه رم بگه یه نم.

جا ئه گه ر تووشی هه له و نه پیکان بووبیتم له جیگه یه کی کتیبه که و، که سیک به رچاوی پوون کردمه وه و هه له یه کی بۆ پاست کردمه وه، به ئه و په پری سنگ فراوانیه وه وه ریده گرم و، له هه له که م پاشگه ز ده بمه وه، چونکه له کۆتاییدا من زیاتر نیم له ئاده میزادیك که قابیلی هه له کردنه.

سبحانک اللهم وبحمدک أشهدُ ألاَّ اِلهَ إلاَّ أنتَ أَسْتَغْفِرُکَ وَاَتُوبُ اَلیکَ.

باوکی موحه ممه د / إحسان برهان الدین

که لار ۲۰۱۰/۸/۱۹

ihsanburhan@yahoo.co.uk

کورتہ یه ك دہربارہی ژیاننامہی (ابن الجزري)

تہ بولخہ یر شہ مسہددین موحمہمدی کوپی موحمہمدی کوپی موحمہمدی کوپی عہ لی کوپی یوسف، عومہری، دیمہ شقی، شیرازی، ناسراو بہ (ابن الجزري)^۱.

لہ شہوی شہممہ، لہ پاش نوپژی تہراویح لہ بیست و پینچی پمہ زانی سالی (۷۵۱) ی کوچی لہ گہرہ کی (بین السورین) لہ دیمہ شق لہ دایک بووہ.

باوکی بازرگان بوو، چل سال بوو مندالی نہ دہبوو، کاتیک پویشٹ بۆ حہج لہ لای ناوی زہمزمدا پارایہ وہ لہ خوی گہورہ کہ کوپیکی زانی پیبہ خشیت.

تہم باوکہ بازرگانہ پیایوکی خواناس و زانست پەرورہر بوو، قورثانی مہزنادہ گرت و، لہ لای ماموستانی ناودار وہری دہگرت، خودی (ابن الجزري) لہ باسکردنی ژیاننامہی (الحسن السروجي) ماموستانی فہرموویہ تی^۲:

(ماموستای من و ماموستای باوکم پرحمہ تی خوی لیبت، باوکی فیری قورثان خویندن کرد).

(ابن الجزري) جگہ لہ زانستی قورثان و لہ بہرکردنی گوپی لہ فہرموودہ کانی پیغہ مہریش (ﷺ) دہگرت لہ گہورہ زانایانہ وہ، وہکو ہاوہ لانی (الفخر ابن البخاري) و

۱ (جزيرة ابن عمر): ناوچہ یه کہ لہ سہر سنوری سوريا - تورکیا، لہ تہو سہری باکوری موسل، تہم دورگہ یه پوباری دیجلہ لہ یه ک لاوہ دہورہی داوہ بہ شیوہی مانگ، بہ لام دواتر کہ ندپیک لہ لایہ کانی ترہوہ دروست کراو، ئاستیکی لہ سہر دروست کراو، ہریوہی ناو چواردہوری ناوچہ کہی دا، کہ سانیکی زوریش بہو ناوچہ یه ناسراون وہکو لہ کتیبی (معجم لأدباء ۱/۱۶۰ هـ) و (کفایۃ الالمعي / ۸۵) باسکراون.

کەسانی تر لە دیمەشق، ئیجازەشی لە گەورە زانایانی وەرگرت، وەکو خاڵی بەسالاچووی باپیری (محمد بن إسماعیل الخبان)، پاشان دەستی کرد بە کۆکردنەوهی شیوه‌کانی خوێندنەوهی قورئان (القراءات)، لەسەر دەستی زانایانی شام وەکو: (عبد الوهاب بن السلار) و (أحمد الطحان) و (أحمد رجب) لەنیوان ساڵی ۷۶۶-۷۶۷ ک، حەوت خوێندنەوه‌کەشی لە (ابراهیم الحموي) وەرگرت و، دواتر لەسەر دەستی (ابن اللبان) هەموو خوێندنەوه‌کانی تەواو کرد.

پاشان ئارەزووی گەشتی پەیدا کرد لەپێناو بەدەست هێنانی ئێسناد بەرزێ و، زۆرتر کارامەبوون، هەربۆیە پووی کردە ولاتی پیروزی حیجاز لەساڵی ۷۶۸ ک، لەوێش پەییوەندی کرد بە وتارخوێن و پێشنوێژی مەدینە (محمد بن عبدالله الخطيب) و قیرائاتی لیوهرگرت، لەسەر کتێبی (الكافي) و (التيسير) پاشان گەڕایەوه بۆ دیمەشق و درێژە‌ی دا بە خوێندنەکانیدا لەلای (ابن السلار) و، چەند زانایەکی تر.

لەپاش ئەوه ئارەزووی گەشت کردنی کرد بەرهو ئەندەلوس بەمەبەستی خوێندنی زانست لەلای (محمد بن يوسف الاندلسي) بەلام باوکی پێگەی نەدا، هەروەها حەزی کرد بچیتە (کرك) بەلام حەزەکە‌ی بەدی نەهات، پاشان بپیری دا بچیت بۆ قاهیرە لە ساڵی ۷۶۹ ک، لەوێ زانستی قورئان خوێندنی لە گەورە زانایانی وەرگرت، وەکو: (محمد بن الصايغ) و (عبدالرحمن البغدادي) و (ابی بکر بن الجندي) لەپاش وەرگرتنی ئیجازە گەڕایەوه بۆ دیمەشق، بەلام پاش مانەوه‌یه‌کی کەم گەڕایەوه بۆ قاهیرە لەساڵی ۷۷۱ ک، بۆئەوه‌ی جاریکی تر لەسەر چەند کتێبیکی قورئان شیوه‌کانی خوێندنەوه‌ی قورئان وەرگیریت، هەروەها بۆ وەرگرتنی زانستی فەرموودەش لەسەر دەستی ئەوانە‌ی مابوون لە قوتابیه‌کانی (الدمياطی) و (البرقوهي) و، زانایانی تر، هەروەها زانستی فیه‌هیشی وەرگرت لەسەر مەزەه‌بی پیشە‌وا شافیه‌ی لەبازنە‌ی مامۆستا (عبدالرحيم الاسنوي) و زانای تر.

پاشان قاهیره‌ی به‌جێهێشت به‌ره‌و دیمه‌شق و، هه‌موو قیرائاته‌کانی کۆکرده‌وه له‌سه‌ر ده‌ستی (القاضي احمد الکفري)، پاشان خێرا جاريکی تر گه‌رايه‌وه بۆ قاهیره، له‌سالی ۷۷۸ ک، ده‌ستی کرد به‌خویندن له‌لای (الضياء القزويني) و زانای تر له‌زانستی (الاصول) و (المعاني) و (البیان)، هه‌روه‌ها گه‌شتی کرد به‌ره‌و شاری ئیسکه‌نده‌ریه بۆئه‌وه‌ی قیرائات به‌کۆکراوه‌یی وه‌ریگریته‌ له‌سه‌ر ده‌ستی (عبدالوهاب القروي الاسکندري)، به‌لام له‌وێ هه‌ستی کرد سۆزی ده‌خروشیته‌ بۆ شاره‌که‌ی خۆی، بۆیه‌-له‌پاش وه‌رگرته‌ی مۆله‌ت و بېروانامه‌ی زانستی له‌سه‌ر ده‌ستی مامۆستایانی- گه‌رايه‌وه بۆ دیمه‌شق وه‌کو زانایه‌کی گه‌وره له‌ چه‌ندین زانستدا له‌سه‌رووی هه‌موشیانه‌وه له‌ زانستی (القراءات) و (الحديث) و (الفقه).

له‌ دیمه‌شق ئه‌ستیره‌ی (ابن الجزري) دره‌وشایه‌وه و، ناوبانگی په‌یدا کرد و، (ابن کثیر)ی زانا و لیکه‌دانه‌وه‌ی قورئانی ئیجازه‌ی "فتوا" دانی پێبه‌خشی له‌سالی ۷۷۴ ک، ئینجا به‌مه‌به‌ستی قورئان و تنه‌وه به‌ فیرخوازانێ زانست و، بۆماوه‌ی چه‌ندین سال له‌ مزگه‌وتی (الأموي) دانیشته‌ و لێپرسراوێتی قوتابخانه‌ی (العادلية) شی گرت به‌ستۆ، هه‌روه‌ها بوو به‌ مامۆستای (دار الحديث) له‌ (الأشرفية الکبری) و، بوو به‌ لێپرسراوی قوتابخانه‌ی گه‌وره له‌ (تربة أم صالح)، له‌پاش له‌ دنیا ده‌رچوونی (ابن السلا) ی مامۆستای له‌سالی ۷۸۲ ک، ئه‌مه‌ش له‌کاتی‌که‌دا بو که زانایانی گه‌وره وه‌کو: (الشهاب ابن الحجی) و که‌سانی تر له‌ ژياندا بوون، چه‌ندین ئه‌رکی زانستی دیکه‌شی له‌ ئه‌ستۆ گرت، هه‌روه‌ها قوتابخانه‌یه‌کیشی دروست کرد بۆ فیڕکردنی قورئان و خۆی بوو به‌ مامۆستای، پاشان به‌باشی زانی ده‌ست بکات به‌ بلاوکردنه‌وه‌ی زانست و گه‌شت بکات له‌پێناویدا، پاش ئه‌وه‌ی وه‌کو قوتابی گه‌شتی ده‌کرد، ئه‌مجاره وه‌کو زانایه‌ک، بۆیه له‌سالی ۷۷۸ ک گه‌شتی کرد بۆ میسر به‌هاوپییه‌تی موحه‌ممه‌دی کوپی، له‌پاش سالی که‌ له‌ میسر ده‌رچوو به‌لام له‌سالی ۷۹۸ ک جاريکی تر گه‌رايه‌وه میسر و چوه ئیسکه‌نده‌ریه و، ولاتی پۆم، کاتی که‌ گه‌شته شاری برۆسه پێزی زۆری لێنا له‌لایه‌ن

سولتانی عوسمانی "بایه‌زید" هوه و، جهوت سال له‌وی مایه‌وه سه‌رقالی زانست و، وتنه‌وه‌ی (قراءات) و، زانسته‌کانی قورئان و فه‌رمووده بوو تییدا.

قوتابییه‌کی زۆری هه‌بوو له‌وی، له‌پاش کۆچی دوا‌ی سولتان بایه‌زید، (ابن الجزری) له‌ سالێ ۸۰۵ ک پووی کرده (بلاد ماوراء النهر) و، له‌وی چوو بۆ شاری (کش) و دواتر چوو بۆ (سمرقند) و، ته‌یمورلنگ پێزی زۆری لێ گرت، له‌ سالێ ۸۰۷ ک به‌ره‌و خۆراسان به‌رێکه‌وت و، پۆشته (هراة) و (یزد) و دواتر له‌ ئه‌سفهان مایه‌وه، تاكو پهمه‌زانی سالێ ۸۰۸ ک و، ئینجا پۆشته شاری شیراز، سه‌رانی ده‌سه‌لات له‌ شیراز وابه‌سته‌یان کرد که له‌وی بمی‌نیت‌ه‌وه و، کردیشیان به‌ دادوهری شیراز و ده‌وروهری، چوارده‌سال له‌وی مایه‌وه، قوتابخانه‌یه‌کی قورئانی له‌وی دروستکرد و، قوتابی زۆری له‌ده‌ور کۆبوویه‌وه.

له‌ سالێ ۸۲۱ ک پووی کرده عێراق، له‌ به‌سره‌ نیشته‌جێ بوو بۆ قورئان و وتنه‌وه و، فێرکردن، هه‌ربۆیه قوتابی زۆری له‌ده‌ور کۆبوویه‌وه و، له‌ شیرازه‌وه (طاهر بن عزیز الأصبهانی) خۆی گه‌يانده لای (ابن الجزری) مامۆستای و خه‌تمه‌یه‌کی ته‌واوی به‌ (القراءات العشرة) له‌ لا ته‌واو کرد و، ده‌ستی کر به‌ خه‌تمه‌یه‌کی تر به‌لام ته‌واوی نه‌کرد. له‌ سالێ دواتر پووی کرده شاری مه‌دینه و، به‌لای گوندی عونه‌یزه‌دا تیپه‌ری به‌هاوپییه‌تی (معین الدین بن عبدالله قاضي کازرون)ی قوتابی خۆی، پاش دوورکه‌وتنه‌وه‌یان له‌و گونده‌ عه‌ربه‌ بیابان نشینه‌کان هێرشیان بۆ هێنان، به‌لام خوای گه‌وره‌ پزگاری کردن له‌ ده‌ستیان و، هه‌لاتنه‌وه به‌ده‌ستی به‌تاله‌وه به‌ره‌و عونه‌یزه، چونکه هه‌رچیان پێبوو به‌تالانی برا، له‌و ده‌قه‌ره‌ش (ابن الجزری) هۆنراوه‌ی (الدرة المضیة فی القراءات الثلاث المتممة للعشرة) ١ ی نووسی، که له‌کۆتاییه‌که‌یدا ئاماژه ده‌کات بۆ پووداوی ده‌ستدریژی کردنه‌سه‌ریاندا و، ده‌فه‌رمووت:

غریبة اوطان بنجد نظمته‌ها   و عظم اشتغال البال وافر وکیف لا
صُدَدَتْ عن البيت الحرام وزوري‌ا-   مقام الشریف المصطفی اشرف الملا

١ (الدرة): بریتیه له‌ قیرائه‌تی ته‌بوجه‌غفر و به‌عقوب و خه‌له‌فی ده‌یه‌م به‌شیوه‌ی هۆنراوه‌ دانهر ئوصولی ته‌م سی قیرائه‌تی تیدا کۆکردووه‌ته‌وه (أصول و فرش) ((م. دلیر گه‌رمیانی)).

وطوقني الأعراب بالليل غفلة   فما تركوا شيئاً وكدت لأقتلا
فادرکني اللطف الخفي وردني   عُنيزة حتى جاءني من تكفلا
بحملي و ایصالي لطیبة أمانا   فیارب بلغني مرادي وسهلاً

له عونہ یزه (قاضی) ناوبراو خه تمه یه کی به خویندنه‌وهی ته بوجه عفر له لای (ابن الجزري) خویند و له مه دینه ته‌واوی کرد و، له‌ویش پېشنوویی حهره می مه دینه ش دهستی کرد به خویندن له لای^۲.

کاتیک واده‌ی هج کردن نزیک بوویه‌وه بو ته و مه به‌سته خو‌ی سازدا و، پاشان له‌هردوو حهره می مه‌ککه و مه دینه مایه‌وه بو وانه وتنه‌وه و، دانانی کتیب، دواتر ده‌رچوو به‌ره و عیراق و، له‌سالی ۷۲۶ ک جاریکی تر گه‌پایه‌وه بو هج، پاش ته‌واو بوونی هج پویشته به‌ره و قاهره و، له‌وی چاوی به ته‌حمده‌ی کوپی کهوت و، هه‌روه‌ها له‌گه‌ل سولتان ته‌شره‌فدا کو‌بوویه‌وه و پیزی زوری لی گرت^۳، ته‌وکاته‌ش که‌چاوی به ته‌حمده‌ی کوپی کهوت بیست سال‌بوو یه‌کتریان نه‌بینیبوو، بو‌یه نامه‌ی بو‌نووسیبوو له‌ولاتی پومه‌وه ئاماده بیت و، ده‌پوژ پیکه‌وه مانه‌وه. له‌سالی هج‌ی داهاتوودا پووی کرده مه‌ککه و، یه‌ک مانگ تییدا مایه‌وه ئینجا ده‌رچوو به‌ره و یه‌مه‌ن له‌پیکه‌ی ده‌ریاوه، به‌مه‌به‌ستی فی‌رکردن و قورئان وتنه‌وه و بازرگانی کردن، له‌وی خه‌لکه‌که پېش‌برکییان ده‌کرد له‌سه‌ر نزیک بوونه‌وه و خویندن له‌لای، چونکه ته‌وان پېشتر کتیبی (الحسن الحصین)ی (ابن الجزري) یان خویندبوویه‌وه، (ابن الجزري) له‌ناویاندا مایه‌وه تا‌کو واده‌ی هج له‌سالی داهاتوودا و، له‌گه‌ل ته‌حمده‌ی کوپی به‌پیکه‌وتن به‌ره و میسر، چهند مانگی‌ک له‌وی مانه‌وه و، لی دهرچوون له (جمادی

۱ بپوانه: کو‌تایی په‌راویزی (التسهيل لقراءات التنزيل).

۲ بپوانه: غاية النهاية / ۲/۲۵۱.

۳ بپوانه: البدر الطالع / ۲/۲۵۸.

الآخرة) ی سالی ۸۲۹ ک به‌ره‌و دیمه‌شق و له‌وی له‌یه‌کتر جیابوونه‌وه؛ کورده‌که‌ی به‌ره‌و ولاتی پۆم و خۆی به‌ره‌و شیراز، هر له‌وییش مایه‌وه له‌سه‌ر ئه‌و حاله له‌فێرکردن و وتنه‌وه‌ی قورئان تاكو له‌پۆژی هه‌ینی ۵ / ربیع الأول / ۸۳۳ ک کۆچی دوایی کرد، کاتیك خه‌لكی هه‌والی مردنیاان بیست، له‌هه‌موو لایه‌كه‌وه کۆبوونه‌وه و، به‌خه‌لك و کاربه‌ده‌ستانه‌وه پێشبرکێیان ده‌کرد بۆ هه‌لگرنتی ته‌رمه‌که‌ی و، هر له‌و قوتابخانه‌ی که دایمه‌زراندبوو له‌شیراز نیژرا.

نوسین و کتێبه‌کانی (ابن الجزري):

(ابن الجزري) په‌حمه‌تی خوای لیبت نووسینی زۆری هه‌یه له‌هه‌موو باب‌ه‌ته‌کانی زانست له‌ئیسلامدا به‌تایبه‌تی زانستی (القراءات) ژماره‌یان ده‌گاته زیاتر له (۸۰) کتیب، به‌لام ئێمه لیرده‌دا ته‌نها باسی چه‌ند کتیبکی به‌ناوبانگی ده‌که‌ین وه‌کو: -
تخیر التیسیر فی القراءات العشر.

- تقریب النشر فی القراءات العشر.
- التمهید فی علم التجوید.
- الدرّة المضیة فی قراءات الأئمة الثلاثة المرضیة.
- طیبة النشر فی القراءات العشر.
- غایة النهایة فی أسماء رجال القراءات.
- المقدمة الجزریة.
- منجد المقرئین و مرشد الطالبین.
- النشر فی القراءات العشر^۱.

۱ بۆ ئەم نووسینه‌م ده‌رباره‌ی ژیا‌ننامه‌ی (ابن الجزري) له‌کتیبی (شیخ القراء الإمام ابن الجزري) سوودم بینی.

پێناسه‌یه‌ك بۆ (المقدمة الجزرية)

پێشه‌کی (الجزرية) هۆنراوه‌یه‌كه له دانانی (ابن الجزري) له‌سه‌ر به‌حری (الرجن) بریتیه له سه‌دوچه‌وت كۆپله (دیڤ)، هه‌موو بابته سه‌ره‌كه‌كانی زانستی ته‌جويدی له‌خۆگرتووه، پێكخستنیشی بۆ بابته‌كان له‌سه‌ر بنه‌مايه‌کی (منطق)ی پوون دامه‌زراندووه، سه‌ره‌تا به‌پێشه‌كه‌كانی ته‌جويد ده‌ستپێده‌كات و، ئینجا باسی مه‌خره‌ج و سیفه‌تی پێته‌كان ده‌كات و، دواتر هه‌ندی حوكمی تایبه‌ت باس

ده‌كات به‌و پێشه‌کیانه‌وه، وه‌كو یاساكانی راوه‌ستان و، شیوازی نووسینی قورئان و، راوه‌ستان له‌سه‌ر كۆتایی وشه‌كان.

وادیاره (ابن الجزري) ناوونیشانی لاوه‌کی له‌نیوان دیڤه‌كانی هۆنراوه‌كه‌یدا دانه‌ناوه، وه‌كو ده‌رده‌كه‌وێت له‌كۆنترین ده‌ستنووسه‌كانی ئهم كتیبه، به‌لام هه‌ندی له‌وانه‌ی له‌به‌ریان گرتووه‌ته‌وه یان بلاویان كردووه‌توو كتیبه‌كه‌یان به‌پێی بابته‌كانی دابه‌شكردوووه و، ناوونیشانی ناوخۆییان بۆ دیاریكردوووه، وه‌كو ئاسانکاری بۆ خۆینه‌رو فێرخوان.

پێشه‌کی (الجزرية) په‌یوه‌ندی هه‌یه به‌ كتیبه‌كانی تری (ابن الجزري) یه‌وه كه له‌وێش باسی بابته‌كانی زانستی ته‌جويدی كردوووه، وه‌كو (التمهید) و (النشر) و، هۆنراوه‌ی (طیبة النشر) كه له‌گه‌ڵ پێشه‌کی (الجزري) دا له ٣٠ كۆپله‌دا هاوبه‌شن، ئه‌وه‌شم به‌لاوه په‌سه‌نده^١ كه (المقدمة) زووتر نووسراوه له‌پیش كتیبی (الطیبة)، هه‌روه‌ها به‌شیوه‌یه‌کی ناراسته‌وخۆش په‌یوه‌ندی هه‌یه له‌گه‌ڵ كتیبی (التمهید)، هه‌ربۆیه ئه‌و كتیبانه به‌لیكدانه‌وه و پاشه‌كردنیکی چاك دیته ئه‌ژمار بۆ ئهم هۆنراوه‌ی

که له بهر دهستمانيه، پافه کارانی ئه م پېشه کيش به م په يوه نديهيان زانيوه و، سووديان له وکتیپانه زور وه رگرتووه.

پېشه کی (الجزرية) گرنگی زوری پیدراوه له لایه ن پسروران و بایه خداران به زانستی ته جویده وه، له پړوی له بهر کړدن و له بهر گرتنه وه و، پافه کړدن، ئه مه ش له بهر چه ند هویه ک، له وانه: کورتی و پوخته یی ئه و هؤنراو هیه، هه روه ها ئاسانی وشه کانی و گشتگیری بابه ته کانی بؤ هه موو باسه کانی ته جوید، له سه رووی هه موو ئه و هؤکارانه شه وه، به ناویانگی نوو سه ره که ی له سه رده می خؤیدا و، سه رده مه کانی تریش، تاوه کو ئه م پؤژگاره ی خؤمان، به لگه ش له سه ر بایه خ پیدانی ئه م پېشه کی یه زوری لېكدانه وه کانی تی له لایه ن زانایان و پافه کارانه وه، که ده گنه زیاتر له په نجا لېكدانه وه ی دریژ و کورت، وه کو:

۱. الحواشي المفهمة في شرح المقدمة، لأبي بكر أحمد (ت ۸۳۵ هـ).

۲. الطرازات المعلمة في شرح المقدمة الجزرية، لعبد الدائم الحديدي الأزهری، قوتابی (ابن الجزرية) چاپ کراوه.

۳. اللالی السنیه فی شرح المقدمة الجزرية، لأحمد بن محمد القسطلاني (ت ۹۲۳ هـ).

۴. الدقائق المحكمة شرح المقدمة، لזکریا الأنصاري (ت ۹۲۶ هـ).

۵. المنح الفكرية في شرح المقدمة الجزرية، لملا علي القاري (ت ۱۰۱۴ هـ).

لېكدانه وهی زوری تريشی هه يه جگه له مانه — چاپکراون، هه نديکيش هيشتا ده ستنووسن و چاپ نه کراون^۱.

دهقى هونراوهكه

بيتشهكى

١	يَقُولُ رَاجِي عَفْوِ رَبِّ سَامِعِ	(مُحَمَّدُ بْنُ الْجَزَرِيِّ الشَّافِعِي)
٢	(الْحَمْدُ لِلَّهِ) وَصَلَّى اللَّهُ	عَلَى نَبِيِّهِ وَمُصْطَفَاهُ
٣	(مُحَمَّدٍ) وَآلِهِ وَصَحْبِهِ	وَمُقَرَّرِي الْقُرْآنِ مَعَ مُحِبِّهِ
٤	(وَيَبْعُدُ) إِنَّ هَذِهِ مُقَدِّمَةٌ	فِيمَا عَلَى قَارِئِهِ أَنْ يَعْلَمَهُ
٥	إِذْ وَاجِبٌ عَلَيْهِمْ مُحْتَمٌ	قَبْلَ الشُّرُوعِ أَوْلاً أَنْ يَعْلَمُوا
٦	مَخَارِجَ الْحُرُوفِ وَالصِّفَاتِ	لِيَلْفِظُوا بِإَفْصَحِ اللَّغَاتِ
٧	مُحَرَّرِي الْجَوِيدِ وَالْمَوَاقِفِ	وَمَا الَّذِي رُسِمَ فِي الْمَصَاحِفِ
٨	مِنْ كُلِّ مَقْطُوعٍ وَمَوْصُولٍ بِهَا	وَبَاءِ أُنْسَى لَمْ تَكُنْ تُكْتَبُ بِهَا

بابه تى مه خرده جى بيته كان

٩	مَخَارِجُ الْحُرُوفِ سَبْعَةٌ عَشْرُ	عَلَى الَّذِي يَخْتَارُهُ مَنْ اخْتَبَرُ
١٠	فَالْفُ الْجَوْفُ وَأَخَاهَا وَهِي	حُرُوفٌ مَدَّ لَهَا شَهِي
١١	تَهُ لَأَقْصَى الْحَلْقِ هَمْزُهَا	ثُمَّ لَوْسُطُهُ فَعَيْنُ حَاءَ
١٢	أَدْنَاهُ غَيْنٌ خَاوِمَا وَالْقَافُ	أَقْصَى اللِّسَانِ فَوْقَ تَهُ الْكَافُ
١٣	أَسْفَلُ وَالْوُسْطُ فَجِيمُ الشَّيْنِ يَ	وَالضَّادُ مِنْ خَافَتِهِ إِذْ وَلِيَا
١٤	لَا ضَرَأَسَ مِنْ أَيْسَرَ أَوْ يُمْنَاهَا	وَاللَّامُ أَدْنَاهَا لِمَنْهَاهَا
١٥	وَالثَّوْنُ مِنْ طَرْفِهِ تَحْتَ اجْعَلُوا	وَالرَّاءُ يُدَانِيهِ لَظْهَرِ ادْخُلُوا
١٦	وَالطَّاءُ وَالذَّالُ وَكَأَمْنُهُ وَمَنْ	عَلِيَا الْمُنْيَا وَصَفِيرُ مُسْكِنُ

۱۷	مِنْهُ وَمِنْ فَوْقِ السَّمَاءِ السُّفْلَى	وَالظَّاءُ وَالذَّالُ وَتَا لِلْعَلْيَا
۱۸	مِنْ طَرَفَيْهِمَا وَمِنْ بَطْنِ الشَّفَةِ	فَالْقَا مَعَ اطْرَافِ السَّمَاءِ الْمَشْرِفَةِ
۱۹	لِلشَّقِيقَيْنِ الْوَاوُ بَاءٌ مِيمٌ	وَعَنَّةٌ مَخْرَجُهَا الْحَيْشُومُ

بابه تی سیفه ته‌کان

۲۰	صَفَاتُهَا جَهْرٌ وَرَخْوٌ مُسْتَقِلٌّ	مُنْفَحٌ مُصَمَّةٌ وَالصَّدَّ قُلٌّ
۲۱	مَهْمُوسُهَا (فَحْمَةٌ شَخْصٌ سَكَتْ)	شَدِيدُهَا لَفْظٌ (أَجْدُ قَطٍ بَكَتْ)
۲۲	وَبَيْنَ رَخْوٍ وَالشَّدِيدِ (لَنْ عَمَرُ)	وَسَبْعُ غُلُوٍّ (خَصَّ صَغُطٍ قِطٌّ) حَصْرٌ
۲۳	وَصَادٌ ضَادٌّ طَاءٌ ظَاءٌ مُطَبِّقَةٌ	وَ (فَرٌّ مِنْ لَبٍّ) الْحُرُوفُ الْمُذَلَّجَةُ
۲۴	صَفِيرُهَا صَادٌ وَزَائِي سِينٌ	قَلَقَلَةٌ (قُطْبٌ جَدٌّ) وَاللِّينُ
۲۵	وَآوٌ وَبَاءٌ سَكَنًا وَأُنْفَحًا	قَبْلَهُمَا وَالْإِسْجَرَانِ صُحْحًا
۲۶	فِي اللَّامِ وَالرَّاءِ وَتَكْوِينُ جَعْلٌ	وَاللَّغَشِي الشَّيْنُ ضَاوًا اسْطِطْلُ

بابه تی ته‌جوید

۲۷	وَالْأَخْذُ بِالتَّجْوِيدِ حَتَّى لَا زِمَ	مَنْ لَمْ يُجَوِّدِ الْقُرْآنَ آثَمَ
۲۸	لَأَنَّهُ بِهِ الْإِلَهُ أُنْزِلَ	وَهَكَذَا مِنْهُ إِلَيْنَا وَصَلَا
۲۹	وَهُوَ أَيْضًا حِكْمَةُ التَّلَاوَةِ	وَزِينَةُ الْأَدَاءِ وَالْقِرَاءَةِ
۳۰	وَهُوَ إِعْطَاءُ الْحُرُوفِ حَقَّهَا	مِنْ صِفَةِ لَهَا وَمُسَحَقَتِهَا
۳۱	وَرَدُّ كُلِّ وَاحِدٍ لِأَصْلِهِ	وَاللَّفْظُ فِي تَطْيِيرِهِ كَيْفَتِهِ
۳۲	مُكْنَلًا مِنْ غَيْرِ مَا تُكَلِّفُ	بِاللُّطْفِ فِي التُّطْقِ بِلَا تَعْسُفِ
۳۳	وَلَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ تَرْكِهِ	إِلَّا رِيَاضَةٌ أُشْرِي بِفِكَهِ

بابه تی گه وره کردن و بجووک کردنه وه

۳۴	فَرَقَمَنْ مُسْتَفِلاً مِنْ أَحْرَفٍ	وَحَاذِرَنْ مُفْخِمٍ لَفْظِ الْإِلْفِ
۳۵	كَهْمَزِ الْحَمْدُ أَعُوذُ إِهْدِنَا	اللَّهُ ثُمَّ لَمْ لِلَّهِ لَنَا
۳۶	وَلْيَلْطَفْ وَعَلَى اللَّهِ وَلَا الضُّ	وَالْمِيمِ مِنْ مَحْصَصَةٍ وَمِنْ مَرَضٍ
۳۷	وَبَاءِ بَرَقٍ بَاطِلٍ بِهِمْ يَذِي	وَأَحْرِصْ عَلَى الشَّدَّةِ وَالْجَهْرِ الَّذِي
۳۸	فِيهَا وَفِي نَجِيمِ كَضَبِ الصَّبْرِ	وَرَبْوَةِ اجْمَعْتُ وَحِجِّ الْمَجْرِ
۳۹	وَيَمِينُ مُقْلَقًا إِنْ سَكَمَا	وَأَنْ يَكُنْ فِي الْوَقْفِ كَنْ أَثِمَا
۴۰	وَحَاءَ حَصْحَصٍ أَحْطَتْ الْحَقُّ	وَسِيمِ مُسْتَقِيمٍ يَسْطُو يَسْقُو

بابه تی رانه کان

۴۱	وَرَقَّ نَرَاءُ بِذِ مَ كَسَرَتْ	كَذَاكَ بَعْدَ الْكَسْرِ حَيْثُ سَكَنْتَ
۴۲	إِنْ لَمْ تَكُنْ مِنْ قَبْلِ حَرْفٍ اسْتِعْلًا	أَوْ كَانَتْ الْكُسْرَةُ لَيْسَتْ أَصْلًا
۴۳	وَالْخَلْفُ فِي فِرْقٍ لِكُسْرِ يُوجَدُ	وَأَخْفِ تَكَرُّرًا إِذَا تَشَدَّدُ

بابه تی لامه کان

۴۴	وَفَحِمِ اللَّامُ مِنْ اسْمِ اللَّهِ	عَنْ فَحٍ أَوْ ضَمِّ كَبَدُ اللَّهِ
۴۵	وَحَرْفِ اسْتِعْلَاءٍ فَحِمٌ وَأَخْضَصًا	لَا طَبَاقَ أَقْوَى نَحْوَ قَالَ وَالْعَصَا
۴۶	وَيَمِينِ الْإِصْبَقِ مَنْ أَحْضَتْ مَعُ	بَسَطَتْ وَالْخَلْفُ يَنْخَلِقُكَ وَقَعُ
۴۷	وَأَحْرِصْ عَلَى السُّكُونِ فِي جَعَلْنَا	أَنْعَمْتَ وَالْمَعْصُوبِ مَعُ صَلَّلْنَا
۴۸	وَخَلَصِ الْبَفَاحَ مَحْذُورًا عَسَى	خَوْفُ اشْتِبَاهِهِ يَمْخُطُورًا عَصَى
۴۹	وَرَاعَ شِدَّةَ يَكَاظٍ وَرَا	كَثِيرُكُمْ وَتَوَفَّى فَنَنَا

- ۵۰ وَأَوَّلَىٰ مِثْلٍ وَجُنُسٍ إِنْ سَكُنَ أَذْغَمَ كَفَلَ رَبٌّ وَبَلَّ لَا وَأَبْنُ
۵۱ فِي يَوْمٍ مَعَ قَالُوا وَفَعْلٌ وَقُلْ مَعَمَّ سَبَّحَهُ لَا تُزِغْ قُلُوبَ فَلْتَقُمْ

بابه تی (ض) و (ظ)

- ۵۲ وَالضَّادُ يَسْتَطَالُ وَمُخْرِجٌ مَيِّزٌ مِنَ الظَّاءِ وَكُلُّهَا تَحِي
۵۳ فِي الظَّنِّ ظَلَّ الظَّهْرِ عَظَمَ الْحَفْظِ أَقِظْ وَأَنْظُرْ عَظَمَ ظَهْرِ اللَّفْظِ
۵۴ ظَاهِرٌ لَظَى شَوَاطِظُ ظَلَمَ ظَلَمًا أَغْلَظَ ظَلَامٌ ظَفِرٌ اسْتَظَرَ ظَمًا
۵۵ أَظْفَرَ ظَنًّا كَيْفَ جَاءَ وَعَظٌ سَوَىٰ عَصِيْبٌ ظَلَّ النَّحْلُ زُخْرُفٌ سَوَىٰ
۵۶ وَظَلَّتْ ظَالِمٌ وَبَرُومٌ ظَلَمُوا كَالْحَجَرِ ظَلَّتْ شَعْرًا تَظَلُّ
۵۷ يَظْلَلْنَ مَحْظُورًا مَعَ الْمُحْتَظَرِ وَكُنْتُ فَظًا وَجَمِيعُ النَّظَرِ
۵۸ إِلَّا يُوَيْلُ هَلْ وَأَوَّلَىٰ نَاصِرَةٌ وَالْقَبِيْظُ لَا الرِّغْدُ وَهُوَ قَاصِرَةٌ
۵۹ وَالْحَظُّ لَا الْحَضُّ عَلَى الطَّلَامِ وَفِي ضَمِّينِ الْخِلَافِ سَامِي

بابه تی وریاکردنه‌وه

- ۶۰ وَأَنْ تَلَاقِيَا الْبَيَانَ لَا زُمْ أَنْقَضَ ظَهْرَكَ يَعْضُ الظَّالِمُ
۶۱ وَاضْطَرَّ مَعَ وَعَظَتْ مَعَ أَنْقَضَتْ وَصَفَ مَا جِبَاهُهُمْ عَلَيْهِمْ

بابه تی (م) و (ن) ی شه‌ده‌دار و زه‌نده‌دار

- ۶۲ وَأَظْهَرَ الثَّنَةَ مِنْ ثَوْنٍ وَمِنْ مِيمٍ إِذَا مَا شُدَّ وَأَخْفَيْنِ
۶۳ الْمِيمُ إِنْ سَكُنَ يُمْنَةً لَدَىٰ بَاءٍ عَلَى الْمُخْتَارِ مِنْ أَهْلِ الْأَدَا
۶۴ وَأَظْهَرَهَا عِنْدَ بَاقِي الْأَحْرَفِ وَآخِذٌ لَدَىٰ وَآوٍ وَفَا أَنْ تَحْفِي

بابه تی بنه‌ماکانی ته‌نوین و نونی زه‌نده‌دار

- ۶۵ وَحُكْمٌ ثَنَوَيْنِ وَثَوْنٌ يُلْفَىٰ إِظْهَارًا أَذْغَامٌ وَقَلْبٌ أَخْفَا

- ۶۶ فعند حرف الخلق أظهر وأدغم في اللام ونرا لا بغنة لرم
 ۶۷ وأدغمن بغنة في يومن بالأكلمة كدثب عنوتوا
 ۶۸ والقلب عند الباء بغنة كذا لاخفا لدى باقي الحروف أخذنا

بابہ تی (مد) و (قصر)

- ۶۹ والمد لازم وأوجب أتى وجائز وهو وقصر تبنا
 ۷۰ فلأزم إن جاء بعد حرف مد ساكن خالين وبالطول بعد
 ۷۱ وأوجب إن جاء قبل همزة موصلا إن جمعا بكلمة
 ۷۲ وجائز إذا أتى منفصلا أو عرض السكون وقف مسجلا

بابہ تی زانینی راوہستان

- ۷۳ وبعد تجويدك بالحروف لايسد من معرفة الوقوف
 ۷۴ والابتداء وهي تقسم إذن ثلاثة تام وكاف وحسن
 ۷۵ وهي لما تم فإن لم يوجد تعلق أو كان معني فابتدي
 ۷۶ فالتام فالكافي والفظ فامنعن إلا رؤوس الآي جوار فالحسن
 ۷۷ وغير ما تم فمصح وآه الوقف مضطرا ويبدأ قبله
 ۷۸ وليس في القرآن من وقف وجب ولا حرام غير ما له سبب

بابہ تی پچراو و پیگہیہ نرا و (ت)

- ۷۹ وأعرف إمطوع وموصول وكما في مصحف الإمام فيما قد أتى
 ۸۰ فأقطع بعشر كلمات أن لا مع ملجأ ولا إله إلا
 ۸۱ وتعبدوا ياسين ثاني هود لا يشركن شرك يدخلن تعلوا على

- ٨٢ أَنْ لَا يَقُولُوا لَا أَقُولُ إِنَّ مَا بِالرَّغْدِ وَالْمَفْصُوحِ صِلَ وَعَنْ مَا
- ٨٣ نَهَوْا أَقْطَعُوا مِنْ مَا يَرُومُ وَالنَّسَا خُلِفَ الْمُنَافِقِينَ أَمْ مَنْ أَسَسَا
- ٨٤ فَصَلَّتِ النَّسَا وَذَبِحَ حَيْثُ مَا وَأَنْ لَمْ الْمَفْصُوحِ كَسْرُ إِنَّ مَا
- ٨٥ لَانْعَامِ وَالْمَفْصُوحِ يَذْعُونَ مَعَا وَخُلِفَ الْأَنْفَالِ وَتَحُلَ وَقَعَا
- ٨٦ وَكُلُّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَاخْتَلَفَ رُدُّوا كَذَا قُلْ تَسْمَا وَالْوَصْلُ صِفَ
- ٨٧ خَلَقْتُمُونِي وَاشْتَرَوْا فِي مَا أَقْطَعَا أَوْحِي أَفْضَمُ اشْتَهَتْ يَبْلُوا مَعَا
- ٨٨ ثَانِي فَعَلَنْ وَقَعَتْ رُومٌ كَلَا تُنْزِلُ شُعْرَاءَ وَغَيْرَ ذِي صِلَا
- ٨٩ فَأَيْنَا كَالْتَحُلِ صِلَ وَمُخْتَلَفَ فِي الشُّعْرَا الْأَخْرَابِ وَالنَّسَا وَصِفَ
- ٩٠ وَصِلَ فَإِلَمْ هُوَذَا أَلَمْ تَجْعَلَا تَجْمَعُ كَيْلَا حُزِنُوا تَأْسُوا عَلَى
- ٩١ حَجَّ عَلَيْكَ حَرْجٌ وَقَطَعْتُمْ عَنْ مَنْ يَشَاءُ مَنْ تَوَلَّى يَوْمَ هُمْ
- ٩٢ وَمَالٍ هَذَا وَالَّذِينَ هَؤُلَاءِ تَحِينَ فِي الْإِمَامِ صِلَ وَوَقَعَا
- ٩٣ وَوَرْتُوهُمْ وَكَالُوهُمْ صِلَ كَذَا مِنْ آلِ وَهَا وَيَا لَا تَفْصِلِ

بابه تی تائه كان

- ٩٤ وَرَحِمَتْ الزُّخْرَفُ بِالنَّاسِ زَبْرَهُ لَاغْرَافِ رُومِ هُوَذَا كَافِ الْبَقَرَةِ
- ٩٥ يَغْمَهَا ثَلَاثُ تَحُلِ لِإِبْرَاهِيمَ مَعَا أَخْبِرَاتِ عَقُودُ الثَّانِ هُمْ
- ٩٦ لَقَمَانُ ثُمَّ فَاطِرٌ كَالطُّورِ عِمْرَانُ لَعْنَتْ بِهَا وَالنُّورِ
- ٩٧ وَامْرَأَتِ يُوسُفَ عِمْرَانُ الْقَصَصِ تُخْرِيمَ مَعْصِيَتِ بِقَدِّ سَمِعَ يُحْصِ
- ٩٨ شَجَرَتِ الدُّخَانِ سُنَّتِ فَاطِرِ كَلَا وَالْأَنْفَالِ وَحَرْفِ غَاغِرِ
- ٩٩ قُرْتُ عَيْنٍ جَنَّتِ فِي وَقَعَتْ فَطَرْتُ بَقِيَّتِ وَأَبْنَتْ وَكَلَمَتْ

۱۰۰ اوسط الاعراف وكل ما اخلف جنفا وفردا فيه بالاء عرف

بابہ تی ہمزه ی پیگہ یان دن

۱۰۱ وأبدأ بهمز الوصل من فعل يضم إن كان ثالث من الفعل يضم

۱۰۲ وأكبره حال الكسر والفتح وفي لاسماء غير اللام كثرها وفي

۱۰۳ ابن مع ابنة امرئ وأثنين وامرأة وأسم مع اثنين

۱۰۴ وحاذر الوقف بكل الحركة إلا إذا رمت قبض حركه

۱۰۵ إلا يفتح أو ينصب وأشم إشارة بالضم في رفع وضم

کوتایی

۱۰۶ وقد تقضى تطمي المقدمة متي لقارئ القرآن تقدمه

۱۰۷ أبنائها قاف وزاي في العدد من يحسن التجويد يظفر بالرشد

۱۰۸ (والحمد لله) لها خسام ثم الصلاة بعد والسلام

۱۰۹ على النبي المصطفى وآله وصحبه وتابعي منواله

یه کێك له و شتانه‌ی دانه‌رانی کتێب له زانسته ئیسلامیه‌کاندا پێوه‌ی هۆگر بوون، ده‌ستپێکردنی کتێبه‌کانیان بوو به‌ هێنانی ناوی خوای گه‌وره‌ و، سوپاس کردنی و سه‌لاواتدان له‌ سه‌ر پیغه‌مبه‌ر (ﷺ).

(الخطیب البغدادي) که له‌ سالی ۴۶۳ ک له‌ دنیا ده‌رچوو، ده‌فه‌رموێت: (پێویسته‌ ده‌ست پێکردن له‌ هه‌موو کتێبیکی زانستدا به‌ "بسم الله الرحمن الرحيم" بیت)^۱.

له‌ راستیشدا شیوازیکی نه‌گۆڕ نه‌ بۆ وتاری ده‌ستپێکردنی دانانی کتێب. پێشه‌وا (النووي) که له‌ سالی ۶۷۶ ک له‌ دنیا ده‌رچوو ده‌فه‌رموێت: سه‌لاواتدان له‌ سه‌ر پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌ پاش وتنی (الحمد لله) ئه‌وه‌ پێشه‌ی زانایانه‌ په‌حمه‌تی خوایان لیبیت... زانایانیش به‌ (مکروه) یان زانیوه‌ که‌ سێک ته‌نها وشه‌ی (الصلاة) به‌بی (السلام) به‌کار به‌ینی له‌ سه‌لاواتدا.^۲

(ابن حجر العسقلاني) که له‌ سالی ۸۵۲ ک له‌ دنیا ده‌رچوو، ده‌فه‌رموێت: (وتاری ده‌ستپێکردنی نووسینی کتێب کورت هه‌له‌نه‌هاتوو له‌ سه‌ر شیوازیکی نه‌توانی‌ت لیبی لادری‌ت، به‌لکو ته‌نها مه‌به‌ست له‌ وه‌یه‌ شیوازی ده‌ستپێکردنه‌که‌ ئامانج بپیکێت)^۳. وته‌ی دانه‌ریش له‌ سه‌ره‌تای ئه‌م هۆنرایه‌وه‌: (بسم الله الرحمن الرحيم) واته‌: ده‌ست پێده‌که‌م و، هۆنراوه‌که‌م پێک ده‌خه‌م و، کتێب داده‌نیم به‌ په‌نابردن به‌ ناوی خوای گه‌وره‌.^۴

^۱ بپوانه‌: الجامع لأخلاق الراوي ۱/۱۹۳، به‌وه‌رگرتن له‌ الشرح الوجيز علی المقدمة الجزرية / د. غانم قدوري الحمد / ۲۵.

^۲ بپوانه‌: صحيح مسلم بشرح النووي ۱/۴۳-۴۴، به‌وه‌رگرتن له‌ الشرح الوجيز / ۲۵.

^۳ بپوانه‌: فتح الباري ۱/۸، به‌وه‌رگرتن له‌ الشرح الوجيز / ۲۵.

^۴ بپوانه‌: القسطلاني: اللالی السنیه / ۱۴، به‌وه‌رگرتن له‌ الشرح الوجيز / ۲۵.

۱. يَقُولُ رَاجِي عَفْوِ رَبِّ سَامِعٍ (مُحَمَّدُ بْنُ الْجَزَرِيِّ الشَّافِعِي)

لیکدانه‌وه‌ی وشه‌کان:

(يَقُولُ) واته: ده‌لایت، دانه‌ر وشه‌ی (يَقُولُ) به‌شیوازی پانه‌بردوو (مضارع) به‌کاره‌یتاوه، پابردوو و پانه‌بردووش وه‌کو به‌کن لی‌رده‌دا بیجیاوازی.

(رَاجِي) واته: تکاکار، تکاکردن بۆ شتیک که شیواوی جیبه‌جیکردن بیت.

(عَفْوِ) واته: لی‌بوردن و لی‌نه‌گرتن.

(رَبِّ) وشه‌یه‌کی هاوبه‌شه‌وه‌کو خالد الأزهری ده‌لایت: به‌سه‌رگه‌وره و خاوه‌ن و چاکساز و په‌روه‌رشیار ده‌وتریت، به‌لام نه‌گه‌ر نه‌م وشه‌یه به‌په‌هایی بیت ئه‌وا خوا‌ی گه‌وره ده‌گریته‌وه و به‌که‌سی تر ناوتریت (رَبِّ)، مه‌گه‌ر به‌تاییه‌ت کردن وه‌کو: (رب الدار) واته: خاوه‌ن مال و وشه‌ی له‌و شی‌وه.

(سَامِعٍ) واته: بیسه‌ر، به‌لام (سمیع) گونجاوتر بوو، چونکه زیاتر به‌کاره‌اتوو له ده‌قه شه‌ریه‌کاندا^۲.

(مُحَمَّدُ) ناوی دانه‌ری پی‌شه‌کیه‌که‌یه په‌حمه‌تی خوا‌ی لی‌بیت.

(الْجَزَرِيُّ) مه‌به‌ست له‌دورگه‌ی ئیبنو عومه‌ره له‌ولاتی پۆژمه‌لات.

۱. ناو و سیفه‌ته‌کانی خوا‌ی گه‌وره ته‌وقیفیه و هه‌موو ناوه‌کانی به‌صیغه‌ی موباله‌غه هاتوو، جا سه‌میع له‌سه‌ر وه‌زنی (فعلیل) ه و موباله‌غه‌یه، به‌لام سامیع ته‌نها (إسم فاعل) ه و هیچ موباله‌غه‌یه‌کی تیدا نیه به‌لام بۆ پاراستنی وه‌زنی هۆنراوه‌که به‌کاری هیتاوه ((م. دلیر گه‌رمیانی))

۲. بپوانه: المنح الفكرية شرح المقدمة الجزرية / ملا علي القاري / ص ۲۰.

واتای گشتی:

موحه‌مهدی کوپی جه‌زه‌ری شافییی، که تکاکاره به‌ر لی‌بوردنی په‌روه‌ردگاری بیسه‌ری بکه‌ویت ده‌لئیت:

۲. (الْحَمْدُ لِلَّهِ وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى نَبِيِّهِ وَمُصْطَفَاهُ

(الْحَمْدُ) واته: ستایش کردن به زمان به‌مه‌به‌ستی مه‌زن پاگرتن، ئیتر ئایا له به‌رانبه‌ر نیعمه‌تیک بیت یان نا، به‌لام وشه‌ی (الشکر) سوپاس و مه‌زن پاگرتنه بو په‌روه‌ردگار به‌رانبه‌ر به‌نیعمه‌تیک که به‌خشیویه‌تی، ده‌سپیکردنی دانه‌ریش به‌م وشه‌یه مانای شوین که‌وتنییتی بو قورئانی پی‌رۆزو فه‌رموده‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ).

(وَصَلَّى اللَّهُ) وشه‌ی (الصلاة) له‌لایه‌ن خوی گه‌وره‌وه به‌زه‌یییه و، له‌لایه‌ن

فریشته‌کانه‌وه داوای لی‌خۆشبوونه و، له‌لایه‌ن ئاده‌میزاده‌وه نزاو پارانه‌وه‌یه ۲.

(عَلَى نَبِيِّهِ) وشه‌ی (النبي) ئه‌گه‌ر به‌هه‌مزوه بیت له (النبا) وه هاتوه

واته: هه‌وال، چونکه پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌لای په‌روه‌ردگاری هه‌وال ده‌هینیت، ئه‌گه‌ر به‌بی "هه‌مزه‌ش" بیت له (النبوة) وه هاتوه، واته: به‌رزایی، پیغه‌مبه‌ری خواش (ﷺ) خاوه‌نی پله‌وپایه‌ی به‌رزه له‌لای په‌روه‌ردگاری.

(مُصْطَفَاهُ) واته: هه‌لبێژێردراوی خوی گه‌وره، وه‌کو له‌سه‌حیحی پی‌شه‌وا

موسلیم دا هاتوه که پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمویه‌تی "إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى كِنَانَةَ مَنْ وَلَدَ

۱ قال البخاري: قال أبو العالية: صلاة الله: ثنائاه عليه عند الملائكة. مه‌به‌ست له‌م سه‌لاواته ئه‌وه‌یه خوی گه‌وره به‌نده‌کانی ئاکه‌دار ده‌کاته‌وه سه‌باره‌ت به‌پله‌وپایه‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌وه‌ی ستایشی ده‌کات و له‌لای مه‌لائیکه‌ نزیکه‌کانی باسی ده‌کات. ((م. دلیر گه‌رمیانی))

إسماعیل، واصطفی قریشاً من کنانة، واصطفی من قریش بني هاشم، واصطفانی من بني هاشم، فأنا خيار من خيار من خيار.^۱

واته: "خوای گه وره هۆزی کینانه ی له نه وهی ئیسماعیل هه لېژاردوه و، هۆزی قوره دیشی له کینانه هه لېژاردوه و، نه وهی هاشیمی له قوره دیش هه لېژاردوه و، منیشی له نه وهی هاشیم هه لېژاردوه، بۆیه من چاکی نیو چاکانی نیو چاکانم"

واتای گشتی:

سوپاس بۆ خوا و سۆز و، به زه دیشی له سه ر پیغه مبه ر و هه لېژارده که ی بیّت (۳۶).

۳. (مُحَمَّدٌ) وَآلِهِ وَصَحْبِهِ وَمُقَرَّرِ الْقُرْآنِ مَعَ مُحِبِّهِ

(مُحَمَّدٌ) (ﷺ)، ناوی پیغه مبه ره (ﷺ)، له کتێبه کانی سیره دا هاتوه که به عه بدولموتته لیبی باپیری پیغه مبه ر (ﷺ) و ترا کاتی که له پۆژی هه وته مدا ناوی کوپه زاکه ی نا موحه ممه د، وتیان بۆچی ناوت ناوه موحه ممه د ؟ له کاتێکدا له بابو باپیران و خزمه کانتدا ئه و ناوه نه تراوه !، وتی ئومید ده که م له ئاسمان و زه میندا ستایش بکریّت، خوای گه وره ش ئومید ده که ی به دی هی نا.

(وَآلِهِ)^۲ ئیمامی شافعی فه رموویه تی: خزمه ئیمانداره کانی ده گرێته وه له به نی هاشم و به نی عه بدولموتته لیب.

۱ اخرجه مسلم، کتاب الفضائل، باب فضل نسب النبي (ﷺ)، برقم (۲۲۷۶) و الترمذي و غيره من حديث واثلة بن الاسقع (ﷺ).

۲ آل: ئه گه ر کۆ بکریته وه له گه ل (أتباع) واته: (آله و أتباعه) ئه و (آل) واته: خزمه ئیمانداره کانی، ئه گه ریش به ته نها بیّت واته شوین که وتوانی له پیش هه موانی شه وه خزمه ئیمانداره کانی ده گرێته وه. ((م. دلیر گه رمیانی)).

(وَصَحْبِهِ) کۆیه بۆ وشه‌ی (صحابی) واته: هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ر (۳۳)، وشه‌ی (صحابی) هه‌موو که‌سیک ده‌گریته‌وه که به موسولمانی کۆبوپیته‌وه له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ر (۳۴)، ئە‌گەر بۆ ساتیکی که‌میش بووبی‌ت و مردبی‌تیش له‌سه‌ر ئیمان. (وَمُقَرَّرٌ لِّمَنْ) ئە‌و که‌سه‌یه که کرده‌وه‌ی پیده‌کات، یان مامۆستایه. (مَعَ مَحْبَبَةٍ) ئە‌و که‌سه‌ی که قورئانی خۆش ده‌وێت، قوتابیش ده‌گریته‌وه. واتای گشتی:

دروودو سلاوی خوای گه‌وره‌ برژێته‌ سه‌ر خاووخیزان و خرمان و یارو یاوه‌رانی پیغه‌مبه‌ر (۳۵)، هه‌روه‌ها له‌سه‌ر ئە‌و که‌سه‌ش که کرده‌وه به‌ قورئان ده‌کات، ئە‌و که‌سه‌ش که قورئانی خۆش ده‌وێت.

۴. اَوْبَعْدَ اِنْ هَذِهِ مُقَدِّمٌ فِيمَا عَلَيَّ قَرْنُهُ اَنْ يَغْنَمَهُ

(وَبَعْدُ) واته: له‌پاش باسکردنی سوپاس و ستایش بۆ خوای گه‌وره‌و سه‌لاوات ناردن بۆ پیغه‌مبه‌ری نازدار (۳۶)، ئە‌م وشه‌یه عه‌ره‌ب به‌کاریان هێناوه، کاتی‌ک ویستوویانه له‌ باسی‌که‌وه بچن بۆ باسی‌کی تر.

(اِنْ هَذِهِ) ئاماژه‌یه بۆ شتی‌کی هه‌ست پیکراو که ئە‌م هۆنراوه‌یه، که ئێمه‌ لی‌رده‌دا خه‌ریکی لی‌کدانه‌وه‌یین.

(مُقَدِّمَةٌ) واته: پیشه‌کی، وه‌کو ئە‌و ده‌سته‌ی پیشی سوپا پێ‌ ده‌که‌ن پێ‌یان ده‌وتریت (مقدمة الجیش)، هه‌ر له‌م واتایه‌شه‌وه خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمووی‌ت: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْدُمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ {الحجرات ۱}.

(فیمَا عَلٰی قَارِنَهٗ اَنْ یَّعْمَهٗ) واته: پوون کردنه‌وهی ئه‌و شتانه‌یه که پێویستن له‌سه‌ر خوێنه‌ری قورئان بیانزانیت.

واتای گشتی:

له‌پاش سوپاس و ستایشی خوای دلوڤان و، سه‌لاوات ناردن بۆ پێغه‌مبه‌ر (ﷺ)،
ئهم هۆنراوه‌یه‌م پێشه‌کیه‌که سه‌باره‌ت به‌و مه‌سه‌لانه‌ی که پێویسته خوێنه‌ری قورئان
بیانزانیت.

به‌شه‌کانی زانستی ته‌جوید

۵. إِذْ وَجِبَ عَلَيْهِمْ مَا حَسِبَ قَسْرَ الشَّرْعِ أَوَّلًا أَنْ يَعْلَمُوا

(إِذْ وَاجِب) نه‌و شتانه‌ی به‌ره‌هایی پیوستن و، وازلیه‌ینانیاں گونا‌هه.

(عَلَيْهِمْ) واته: له‌سهر قورئان خوینه‌ران.

(مَحْسَبَ) وشه‌یه‌که‌ بۆ جه‌خت له‌سهر کردن هاتووه.

(قَسْرَ الشَّرْعِ) واته: پیش ده‌ستپیکردنی قورئان خویندن.

(وَأَوَّلًا) واته: جه‌خت کردنه‌وه‌یه‌ له‌سهر وشه‌ی پیش خوی.

(يَعْلَمُوا) واته: بی‌زانن.

واتای گشتی:

پیوسته له‌سهر نه‌وانه‌ی که‌ قورئان ده‌خوینن پیش ده‌ستپیکردنیاں نه‌م مه‌سه‌لانه‌ بزائن.

۶. مَخَارِجُ أَحْرُوفٍ وَالصَّفَاتِ لِيَلْفِظُوا بِأَفْصَحِ الْمَعْنَى

(مَخَارِجُ أَحْرُوفٍ) واته: جی‌گای ده‌رچوونی پیته‌کانی زمانی عه‌ره‌بی، که‌ بریتین

له‌ (۲۹) پیت، به‌لام به‌گشتی زانایان سی‌ پیره‌ویان هه‌یه، سه‌باره‌ت به‌ ژماره‌ی مه‌خره‌جه‌کان:

پیره‌وی یه‌که‌م: ژماره‌یان (۱۴) مه‌خره‌جه، ئەمانه‌ش به بۆچوونی (الفراء) و (قطرب) و ئەوانه‌ی که شوینکه‌وتووی ئەوانن، مه‌خره‌جی (الجوف) واته: بۆشایی نیوان گه‌روو و دهم یان لابردوو، هه‌روه‌ها جیگه‌ی وشه‌کانی (ل، ر، ن) به‌یه‌ک مه‌خره‌ج داده‌نرین له‌جیاتى (۳) مه‌خره‌ج.

پیره‌وی دووه‌م: ژماره‌ی مه‌خره‌جه‌کان (۱۶) ده‌یه، ئەمه‌ش پیره‌وی (سیبویه) و (الشاطبي) و (ابن البري) و هاوبۆچوونه‌کانیانه، ئەمانیش مه‌خره‌جی جه‌وفیان لابردوو، وایان داناوه که ئەو پیتانه له شوینه هاوشیوه‌کانیانه‌وه ده‌رده‌چن واته له‌مه‌خره‌جه‌کانی تروه‌ه.

پیره‌وی سییه‌م: ژماره‌ی مه‌خره‌جه‌کان (۱۷) مه‌خره‌جن، ئەمه‌ش پیره‌وی (الخليل بن أحمد الفراهيدي) و ئەوانه‌یه که له‌سه‌ر بۆچوونی ئەون، وه‌کو: (ابن الجزی) و جومه‌وری زانایانی پسپۆر له‌م بواره‌دا ئەم پیره‌وه‌یان په‌سه‌ند کردوو^۱.

(الصّفّت) واته: هه‌روه‌ها سیفه‌تی پیته‌کانیش بناسن.

(المبلفظ) له‌نوسخه‌یه‌کدا هاتوو (لينطقوا) واته: قسه‌بکه‌ن و بیخویننه‌وه.

(بفصح اللغات) واته: به‌پاراوترین زمان له‌نیو زمانه‌کاندا زمانى عه‌ره‌یه، که زمانى پیغه‌مبه‌ره ( ) و، قورئانى پیدابه‌زیوه.

رێکه‌وتیش نیه که خوای گه‌وره له‌نیوان هه‌موو زمانه‌کانى مرۆقايه‌تیدا زمانى عه‌ره‌بى هه‌لبێژاردوو بۆ ئەوه‌ی په‌يامى کۆتایى بۆ خه‌لکی سه‌ره‌زه‌وی بنیڕیت، له‌پاستیدا ئەم زمانه تاییه‌تمه‌ندى زۆرى هه‌یه، هه‌رچۆنیکیش بێت زمانىکى ئایینیه بۆمان و ئەرکی سه‌رشانىشمانه به‌رگرى لێبکه‌ین، ئاشکرایشه که چۆن هه‌وله‌کان چر

کراونه‌ته‌وه بۆ دژایه‌تیکردنی ئەم زمانه به‌پێی ئامانجگه‌لیکی دوور که ئەوانه‌ی به پیلانه‌که هه‌ڵده‌ستن په‌چاویان کردووه، له‌وه‌ش دڵنیان که‌دروست بوونی نه‌وه‌یه‌کی لاواز له‌ زمانی عه‌ره‌بیدا واته نه‌وه‌یه‌کی تینه‌گه‌یشتوو له‌ قورئان و فه‌رمووده‌کانی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، ئەمه‌ش ئامانجه‌ راسته‌قینه‌که‌یه‌.

له‌سه‌ره‌تاکانی سه‌ده‌ی بیسته‌م و تا‌کو ناوه‌راستی ئەو سه‌ده‌یه‌، هه‌ولێکی چ‌ر و بی‌و‌و‌چان به‌خه‌رج درا له‌پیناوی لا‌بردنی زمانی عه‌ره‌بی له‌ ولاتی میسر، له‌پێگه‌ی به‌کارهێنانی پیتی لاتینی له‌جیاتی پیتی عه‌ره‌بی، به‌لام سه‌رانی موسوڵمانان له‌و ولاته‌ ده‌رکیان کرد‌به‌ گلاوی ئەو پیلانه‌ و، پ‌و‌به‌پ‌و‌وی بوونه‌وه‌و هه‌ر به‌ ساوایی و له‌ بێشکه‌دا ئەو بیرۆکه‌یان له‌نیو‌برد، به‌لام مه‌خابن وا ئەو بیرۆکه‌یه‌ جارێکی ترو پاش زیاتر له‌ نیو سه‌ده‌ سه‌ری هه‌ڵداوه‌ته‌وه‌ و، پ‌ی‌و‌یسته‌ له‌سه‌ر موسوڵمانان به‌رگه‌ری له‌ زمانی عه‌ره‌بی بکه‌ن چونکه‌ زمانی قورئان و سوننه‌ته‌، مام‌وستا (أنور الجندي) په‌حمه‌تی خوا‌ی لی‌بی‌ت، ده‌لێت: ئەم‌پ‌رۆ زمانی عه‌ره‌بی زمانی گه‌فتوگو‌کردنه‌ بۆ سه‌دملیۆن عه‌ره‌ب و، زمانی هه‌زره‌ بۆ هه‌زار ملیۆن موسوڵمان^۱، زمانێکی دیرینه‌شه‌ که‌ پ‌ی‌ش هاتنی ئیسلام به‌ هه‌زار سال‌ قسه‌ی پ‌ی‌کراوه‌.

(الخليل بن أحمد الفراهيدي) له‌ کتیبی (العین) دا ده‌لێت: تی‌ک‌پ‌رای وشه‌کانی زمانی عه‌ره‌بی که‌ گه‌فتوگو‌یان پ‌ی‌ده‌ک‌ر‌یت به‌وانه‌شه‌وه‌ که‌ فه‌رام‌وش کراون ده‌گاته‌ (۱۲، ۳۰۵، ۴۱۲) وشه‌.

^۱ ئەوه سه‌رژم‌پ‌ری هه‌شتاکانه‌، چونکه‌ ژماره‌ی موسوڵمانان له‌م پ‌رۆژا‌ره‌دا ده‌گاته‌ یه‌ک ملیار و سی‌ سه‌د ملیۆن که‌س له‌ جیهاندا.

هه‌روه‌ها (الحسین الزبیری) ده‌لیت: وشه‌کانی زمانی عه‌ره‌بی ژماره‌یان ده‌گاته زیاتر له شه‌ش ملیۆن و پینج سه‌د هه‌زار وشه، کار به (٥٤٢٠) وشه‌ی ده‌کریت، ئه‌وه‌کانی تر هه‌مووی په‌راویز خراون^١.

واتای گشتی:

پیویسته له‌سه‌ر خویننه‌رانی قورئان شوینی ده‌رچوونی پیته‌کان و سیفه‌ته‌کانیان بزانن، بۆنه‌وه‌ی شاره‌زایی په‌یدا بکه‌ن ده‌رباره‌ی چاکترین و پاراوترین زمان که زمانی عه‌ره‌بیه.

٧. مُحَرَّرِي التَّجْوِيدِ وَالْمَوَاقِفِ وَمَا الَّذِي رُسِمَ فِي الْمَصَاحِفِ

(مُحَرَّرِي) واته: پیویسته له‌سه‌ریان ئه‌وانه‌ی که باسکراون بیزانن مادام کۆشش ده‌که‌ن بۆ جوان خویندنه‌وه‌ی قورئان.

(وَالْمَوَاقِفِ) واته: شویننه‌کانی راوه‌ستان و ده‌ستپێکردن له قورئاندا.

(وَمَا الَّذِي رُسِمَ فِي الْمَصَاحِفِ) واته: ئه‌و شیوازانیه‌ی که قورئانی پینووسراوه‌ته‌وه له موسحه‌فه‌کانی پیشه‌وا عوسمان (ع)، چونکه پوکنیکی قورئانه، دوو پوکنه‌که‌ی تریش بریتین له (تواتر) و گونجان له‌گه‌ڵ شیوه‌یه‌ک له شیوه‌کانی زمانی عه‌ره‌بی^٢.

واتای گشتی:

ئه‌وانه‌ی که ورد ده‌بنه‌وه له جوان خویندنه‌وه‌ی قورئان و، راوه‌ستان و ده‌ست پێکردنی پیکوپیک و، په‌چاوکردنی خویندنه‌وه‌به‌پیی ئه‌و پینووسه‌ی که له موسحه‌فه‌کانی عوسماندا (ع) هاتوه.

١ بپوانه: دراسات إسلامية معاصرة / ٣٣.

٢ بپوانه: الدرر البهية شرح المقدمة الجزرية / ١١.

به‌شی دووهم جیگای دهرچوونی پیته‌کان

٩. مَخَارِجُ الْخُرُوفِ سَبْعَةُ عَشَرَ عَلَى الَّذِي يَحْتَمَرُّهُ مَنْ اخْتَبَرَ

(مَخَارِج) کوویه، تاکه‌که‌ی (مخرج) ه واته: ئه‌و جیگه‌ی که پیته‌که‌ی لیوه دهرده‌چیت، لیژه‌شدا مه‌به‌ست له (٢٩) پیته‌که‌ی زمانی عه‌ره‌بیه.

(عَلَى الَّذِي يَحْتَمَرُّهُ مَنْ اخْتَبَرَ) واته: به‌پیی هه‌لبژاردنی ئه‌و شاره‌زایه—مه‌به‌ستی (الخليل بن أحمد الفراهيدي)یه.

چۆن بزانی پیتیکی دیاری کراو جیگه‌ی دهرچوونی کوویه ؟

بۆ نمونه ده‌مانه‌وی بزانی پیتی (ق) یان (ش) یان (ب) شوینی دهرچوونی له‌کوویه پیته‌که (ساکن) بکه یان باشتره (مشدد)ی بکه‌یت و هه‌مزیه‌کیش بخه‌يته پیشی، بۆنمونه: (أفّ)، (أشّ)، (أبّ)، له‌کوئی ده‌نگ نه‌ما ئه‌وه شوینی دهرچوونی پیته‌که‌یه^١.

واتای گشتی:

پیته‌کانی زمانی عه‌ره‌بی له (١٧) جیگه‌وه دهرده‌چن، به‌ پیی هه‌لبژاردنی که‌سیکی شاره‌زا و کارامه‌ی وه‌کو: (الخليل بن أحمد الفراهيدي).

پیتسه‌کانی (الجوف)¹

١٠. فَأَلَفُ الْجَوْفِ وَأَخْتَاهَا وَهِيَ حُرُوفٌ مَدَّ لَهَا هَاءٌ تَنْتَهِي

(فَأَلَفُ الْجَوْفِ) واته: جیگه‌ی دهرچوونی پیتی (ا) بۆشایی نیو دهمه و، جیگه‌یه‌کی دیاری کراوی نیه.

(وَأَخْتَاهَا) واته: هەردوو پیتی (و) و (ی) ئەگەر زەننەدار بن و، پێشی خۆیان لەجۆری خۆیان بێت، واته: ئەگەر لەپێش (و) بۆر (ضمة) هاتبێت و، پێش (ی) ژێر (كسرة) هاتبێت.

تێبینی: پیتی (ا) هەمیشە زەننەدار (ساکن)ەو، پێشی خۆی هەمیشە سەر(فتحة)ی هەیه نمونە‌ی ئەو سی پیتانە که به (حروف المد و اللین) دەناسرێن، ئەم سی وشە‌یه‌یه (قال) بۆ (ا)، (يقول) بۆ (و)، (قيل) بۆ (ی).

هەرسیکه‌شی کۆبوونه‌ته‌وه له وشە‌ی {نَوَحِيهَا} هود٤٩.

(لَهَا هَاءٌ) ئەو هە‌وای که له‌ده‌م دهرده‌چیت، که بریتیه له ده‌نگ.

(تَنْتَهِي) واته: پیتسه‌کانی مه‌د ته‌واو ده‌بن.

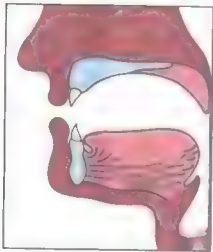
بۆیه‌ش ناو‌نراون (حروف المد و اللین) به‌ درێژی و ئاسانی دهرده‌چن (آآ) (ووو) (یییی) چونکه شوێنی لیوه‌دهرچوونیان بلاوه، شوێنی دهرچوونی پیتیش کاتیک بلاو

١ الجوف، واته: بۆشایی نیوان گه‌روو و دهم .

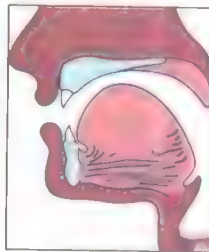
بيټ دهنګ دريژ د بېټه وه و به ساناي دهرده چيټ، نه گهر ته نگيش بيټ دهنګه که به فشار دهرده چيټ^١.

واتای گشتی:

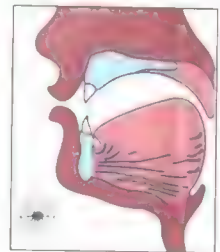
پيټه کانی (ا، و، ي) له بوشايي نيوان گهروو و ناودمه وه دهرده چن، نه مانه ش تايبه تن به پيټه کانی (مد) هوه و، تاكو هه ناسه ش دريژ بېټه وه به رده وام ده بن.

مه خړه جی نه لیف

مه خړه جی یائی مه ددی

مه خړه جی وای مه ددی

پیتسه‌کانی گه‌روو

١١. ثُمَّ لَأَقْصَى الْخَلْقِ هَمَزَ هَاءٌ ثُمَّ لَوْسَطِهِ فَعَيْنٌ حَاءٌ

مه‌خره‌جی دووهم گه‌رووه، سی مه‌خره‌جی تیدایه و شه‌ش پیتی لیوه دهرده‌چیّت:

یه‌که‌م: سه‌رووی قورگ که دوورترین جیگه ده‌گریته‌وه له کۆتایی قورگ و، نزیک سنگ دوو پیتی لیوه دهرده‌چیّت (ع) و (ه).
دووهم: ناوه‌پاستی گه‌روو.

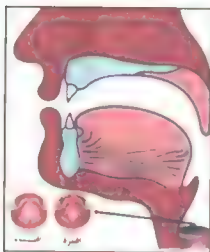
(ثُمَّ لَوْسَطِهِ فَعَيْنٌ حَاءٌ) واته: پیتسه‌کانی (ع) و (ح) ی لیوه دهرده‌چیّت.

واتای گشتی:

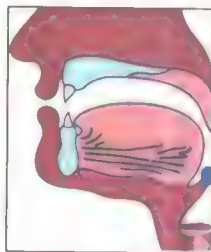
کۆتایی گه‌روو پیتسه‌کانی (ع) و (ه) ی لیوه دهرده‌چیّت، له ناوه‌پاستی گه‌روشه‌وه پیتسه‌کانی (ع) و (ح) ی لیوه دهرده‌چیّت.

١٢. آتاه غيل خاوها والقاف أقصى اللسان فوق ثم الكاف

واته: نزيك ترين جيگه‌ی گه‌روو له ده‌مه‌وه مه‌خره‌جی پيته‌کانی (غ) و (خ)ه، پيش‌خستنی پیتی (غ) له‌سه‌ر (خ) بۆچوونی په‌سه‌ندکراوی (سیبویه) و (الشاطبي)یه، خاوه‌نی هۆنراوه‌ی جه‌زه‌ریش له‌سه‌ر هه‌مان بۆچوونه^١.

مخره‌جی (ه، ه)

مخره‌جی (ع، ح)

مخره‌جی (غ، خ)

^١ بروانه: المنح الفكرية شرح المقدمة الجزرية / ملا على القاري / ٤٩.

پیته‌کانی زمان

مه‌خره‌جی پیتی (ق):

کاتیک (ابن الجزري) لی‌بوویه‌وه له‌باسکردنی مه‌خره‌جی پیته‌کانی گه‌روو، ده‌ستی کرد به‌باسکردنی مه‌خره‌جه‌کانی زمان و پیته‌کانی:

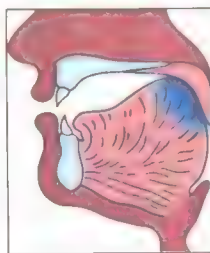
مه‌خره‌جی یه‌که‌م: سه‌رووی زمان (أقصى اللسان) واته: کوتاییه‌که‌ی له‌نزیک گه‌رووه‌وه.

(فوق) مه‌به‌ستی مه‌لاشووه.

(الكاف) واته: ئەمیش مه‌خره‌جی له‌سه‌رووی زمانه‌وه‌یه.

مه‌خره‌جی (ک)

مه‌خره‌جی (ق)

واتای گشتی:

پیته‌کانی (ق) و (ک) له‌سه‌رووی زمانه‌وه له‌لای مه‌لاشووه ده‌رده‌چن جی‌گه‌ی (ک) نزم‌تره له‌جی‌گه‌ی (ق)، به‌گشتی ئەو مه‌خره‌جانه‌ی له‌زماندان (۱۰) مه‌خره‌جن و (۱۸) پیتیان لی‌وه ده‌رده‌چیت به‌م شی‌وه‌ی خواره‌وه^۱.

۱. سه‌رووی زمان: واته: دوورترین جیگه‌ی له نزیك قورگ و مه‌لاشووی سه‌روهیه، پیتی (ق) ی لێوه ده‌رده‌چیت.
۲. سه‌رووی زمان: كه‌میک له خوار مه‌خره‌جی (ق) هوه له‌لای مه‌لاشووی سه‌روه، له‌ناو ده‌مه‌وه نزیك تره، پیتی (ك) لێوه ده‌رده‌چیت.
۳. ناوه‌راستی زمان له‌گه‌ڵ مه‌لاشوودا، سی پیتی لێوه ده‌رده‌چیت (ج) و (ش) و (ي) به‌مه‌رجیک پیتی (ي) مه‌ددی نه‌بیّت، واته: بزواو بیّت یان زهننه‌دار (ساكن) بیّت و پیش خۆی سه‌ر(فتحة) ی هه‌بیّت.
۴. یه‌کیك له لیواره‌کانی زمان لای راست یان لای چه‌پ له‌گه‌ڵ ئه‌و دانانه‌ی به‌ته‌نیشتی‌وه‌ن له دانه‌خړی‌کانی سه‌روه یان به‌به‌کاره‌ینانی هه‌ردوولا پیکه‌وه پیتی (ضاد) ی لێوه ده‌رده‌چیت ده‌رکردنیشی له‌لای چه‌په‌وه ئاسانتره و زۆرتر به‌کاردیّت، له‌لای راستیشه‌وه كه‌متر و قورستره چونکه له لیواری زمان و ئه‌و دانانه‌ی ته‌نیشته‌وه ده‌رده‌چیت به‌هۆی درێژی مه‌خره‌جه‌که‌یشه‌وه چونکه له‌خوارووی لیواری زمان ده‌ست پی ده‌کات و له سه‌روویه‌وه ته‌واو ده‌بیّت.
۵. خوارووی هه‌ردوو لیواری زمان به‌ره‌و سه‌ره‌تای زمان له‌گه‌ڵ پووکی ددانه‌کانی ته‌نیشتی له‌و مه‌خره‌جه‌وه پیتی (ل) ی لێوه ده‌رده‌چیت.
۶. پیشه‌وه‌ی زمان له‌که‌ڵ ئه‌و به‌ش‌ه‌ی به‌رانبه‌ریتی له پووکی ددانه‌کانی سه‌روه پیتی (ن) ی لێوه ده‌رده‌چیت.
۷. پیشه‌وه‌ی زمان و كه‌میک له پشتیه‌وه له‌گه‌ڵ پووکی ددانه‌کانی ته‌نیشتی له‌سه‌روه نزیك مه‌خره‌جی (ن) له‌و مه‌خره‌جه‌وه پیتی (ر) ده‌رده‌چیت لاریونه‌وه‌یه‌کیشی تێدا‌یه به‌ره‌و مه‌خره‌جی (ن).

۸. پشته‌وه‌ی زمان له‌گه‌ل پووکی ددانه برپه‌ه‌کانی لای سه‌ره‌وه که ئه‌وه خالی په‌یوه‌ندی نئوان برپه‌ه‌کانی سه‌ره‌وه پووکی ناو دهم ئه‌وه‌ش بریتیه له‌مه‌خره‌جی پیته‌کانی (ت) و (ط) و (د).

۹. پیشه‌وه‌ی زمان و سه‌رووی برپه‌ه‌کانی خواره‌وه له‌گه‌ل هیشته‌وه‌ی بۆشاییه‌کی که‌م له‌نئوان سه‌ره‌تای زمان و ددانه‌کان ئه‌م مه‌خره‌جه‌ش تاییه‌ته به به پیته‌کانی (س) و (ز) و (ص).

۱۰. پیشه‌وه‌ی زمان و پیشه‌وه‌ی ددانه برپه‌ه‌کانی سه‌ره‌وه هاوکات ده‌رکردنی که‌میک له زمان بۆ ده‌ره‌وه‌ی ددانه‌کان ئه‌مه‌ش پیته‌کانی (ث) و (ذ) و (ظ) ی لیه‌وه ده‌رده‌چیت.

پیته‌کانی نیوان ناوه‌پاستی زمان و مه‌لاشوو (الأحرف الشجرية)

مه‌خره‌جی (ج) و (ش) و (ی):

۱۳. أَسْفَلَ وَالْوَسْطَ فَجِئِمُ الشَّيْنُ يَا وَالضَّادُ مِنْ حَافَتِهِ إِذْ وَلِيَا

۱۴. لَا ضَرَّاسَ مِنْ أَيْسَرٍ أَوْ يُمْنَاهَا وَاللَّامُ أَذَاتُهَا لِمُنْتَهَايَا

(سفل) واته: له‌خواروی پیتی (ق)ه‌وه، ه‌ردوو پیتی (ق) و (ک) به‌پیتی (له‌وی) ده‌ناسریت، چونکه له‌کو‌تای زمانه‌وه ده‌رده‌چن له‌لای زمانه به‌چکۆله‌وه.

(و‌ال‌وسط) ناوه‌پاستی زمان له‌گه‌ل به‌شی سه‌رووی مه‌لاشوو، مه‌خره‌جی (ج) و ئینجا (ش) و ئینجا (ی) یتدایه.

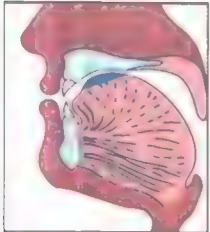
(و‌الضاد من حافته إذ وليا) واته: مه‌خره‌جی (الضاد) له‌لیواری زمانه‌وه‌یه

(لاضراس) ددانه خریکان (من ايسر او يمنها) واته: له‌لای چه‌پی یا ن لای پاستیه‌وه که‌ئه‌مه‌یان که‌م به‌کارده‌هیت‌ریت و گرانه له‌وه‌ش گرانتر ده‌رکردنی ئه‌و پیتیه له‌ه‌ردوولای زمانه‌وه.

واتای گشتی:

له‌ ناوه‌پاستی زمانه‌وه مه‌خره‌جی (ج) و (ش) و (ی) لای ده‌رده‌چن، ه‌روه‌ها پیتی (ض) یش له‌لای زمانه‌وه ده‌رده‌چیت یان لای چه‌پی یان لای پاستی.

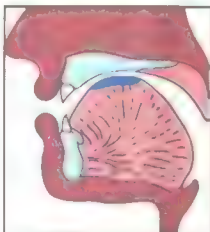
سوود: محمد بن علی النویری له کتیبی (شرح طبیبة النشر) ده‌لێت: ده‌گیرنه‌وه که عومه‌ری کوپری خه‌تتاب په‌زای خوای لیبیت پیتی (الضَّاد) ی له‌هه‌ردوو لای زمانیه‌وه ده‌رده‌کرد^۱.

مه‌خره‌جی (ش)

مه‌خره‌جی (ج)

مه‌خره‌جی یاء‌ی (غیر مدی)

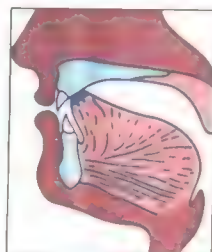

پیتەکانی سەر زمان

(واللام دله سهره) واته: پیتی (ل) له‌نزیکت‌ترین لیواری زمانه‌وهیه له‌دهم ده‌رده‌چیت له‌دوای مه‌خره‌جی (الضاد) هوهیه له‌گه‌ل پووکی به‌شی سهره‌وه‌ی ددانه‌کان هیچ پیتی‌کیش نیه-به‌پیی بۆچوونی مه‌ندیک له‌زانیان- مه‌خره‌جه‌که‌ی ئه‌وه‌نده‌ی مه‌خره‌جی (ل) درێژ بیت، ده‌رچوونی پیتی (ل) له‌لای چه‌په‌وه- به‌پیچه‌وانه‌ی پیتی (ض)- که‌متر و گرانتره‌ به‌لام له‌لای پاسته‌وه‌ زۆرتر و ئاسانتره‌.

مه‌خره‌جی (ض)

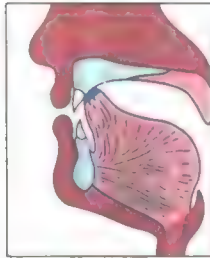

مه‌خره‌جی (ل)

مه‌خره‌جی (ن):

۱۵. وَالنَّوْنُ مِنْ طَرَفِهِ تَحْتَ اجْعَلُوا وَالسَّارَّ يَدَانِيَّةً ظَهْرَ اخْتَلَا

ليزهدا (ابن الجزري) تيمان ده‌گه‌يه‌نيّت كه مه‌خره‌جی (ن) كه ميّك له‌پيشه‌وه‌ی زمانه‌وه‌يه كه ميّك به‌ره‌و پشتی زمانه‌وّه‌ش به‌پيی بۆچوونی (سيبويه) و، ئه‌وانه‌ی هاوبۆچوونن له‌گه‌ليدا.

مه‌خره‌جی (ر)

مه‌خره‌جی (ن)

پیتەکانی پیشه‌وه‌ی مه‌لاشوو
(الحروف النطعية)

۱۶. وَالطَّاءُ وَالذَّالُ وَتَا مِنْهُ وَمِنْ عُلْيَا السَّنَايَا وَالصَّفِيرُ مُسَكِّنٌ

(وَالطَّاءُ وَالذَّالُ وَتَا) ئەم پیتانەش لەپێشەوه‌ی زمان و ئاسمانە‌ی دەمه‌وه دەردەچیت لەگەڵ بەکارهێنانی بنی ددانەکانی سەرەوه، ئەم سێ وشەش بە (الحروف النطعية) دەناسرێن چونکە لە چالایی مه‌لاشووه‌وه دەردەچن.

(السَّنَايَا) واتە: ددانەکانی پیشه‌وه‌ دوو له‌سه‌ره‌وه و دوو له‌خواره‌وه

(وَالصَّفِيرُ مُسَكِّنٌ) واتە: پیتەکانی (ص) و (ز) و (س) جیگیره‌ که‌ ده‌رچونیان

له‌سه‌ره‌تای زمانه‌وه‌یه.

واتای گشتی:

پیتەکانی (ت) و (ط) و (د) له‌پێشەوه‌ی زمان له‌گەڵ بەکارهێنانی ددانەکانی پیشه‌وه‌ به‌شی سه‌ره‌وه‌ ده‌ردەچن هه‌روه‌ها جیگیریش بووه‌ پیتەکانی (صفیر)یش که‌ بریتین له‌ (ص) و (ز) و (س) له‌همان جیگه‌وه‌ ده‌ردەچن به‌لام سه‌ر زمان ده‌دات له‌ ددانە‌نی خواره‌وه‌.

پیته‌کانی باریکایی زمان (الحروف الأصلية أو حروف الصفي)

۱۷. مِنْهُ وَمِنْ فَوْقِ السَّمَاءِ السُّفْلَى وَالْظَّاءُ وَالذَّالُ وَتَا الْعُلْيَا

(مِنْهُ) واته: له پیشه‌وه‌ی زمان (وَمِنْ فَوْقِ السَّمَاءِ السُّفْلَى) واته: له نیوان ددانه‌کانی پیشه‌وه به‌شی سهره‌وه و خواره‌وه ئەم سی پیتەش به (الحروف الأصلية) دهناسرین چونکه له (أصله)ی زمانه‌وه واته له باریکایی زمانه‌وه دهرده‌چن.

ئەو پیتانە‌ی له نزیک پووکه‌وه دهرده‌چن (الحروف اللثوية)

(وَالْظَّاءُ وَالذَّالُ وَتَا الْعُلْيَا) واته: له پیشه‌وه‌ی هەردوو لای زمانه‌وه دهرده‌چن له‌گەڵ ددانه‌کانی سهره‌وه مامۆستایانی فێرکردنی قورئان جهخت ده‌که‌نه‌وه سه‌بارەت به‌م پیتانە که زمان دهریکریت له‌کاتی وتنیاندا، ئەم سی پیتەش به (اللثوي) دهناسرین چونکه له نزیک (پووک) گۆشتی ده‌وری ددانه‌کانه‌وه دهرده‌چن.

ئەم (۳) پیتە له‌لایەن (الخليل بن أحمد الفراهيدي) ناو‌نراون به (الحروف اللثوية) چونکه سه‌ره‌تا یان له‌لای پووکه‌وه ده‌ست پێ ده‌کات، یان وه‌کو: (التاذني) ده‌لێت: له‌به‌رئه‌وه‌ی مه‌خره‌جه‌که‌یان نزیکي پووکه، یان له‌به‌ر ئه‌وه‌ی مه‌خره‌جه‌که‌یان له‌لیوه‌وه دهرده‌چیت، ئه‌وه‌ش وه‌سفیکي راست نیه.

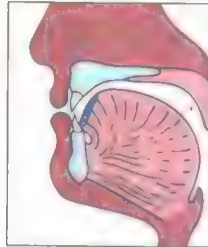
(المرعشي) ده‌لّیت: ئەم واتایه جوړیک له چاوپۆشینى تېدایه، چونکه ئەو هەناسەى له‌گەڵ دەربرپىنى ئەم پیتانە دەرده‌چیت دەگاتە پووک و له‌وى بلاوده‌بیتەوه، راست تریش ئەوه‌یه بەم پیتانە بوتريت (أسناني) نەك (لثوي)¹.

واتای گشتى:

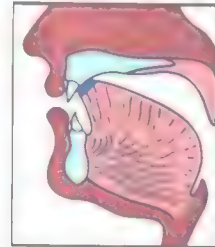
پیتەکانى (ظ، ث، ذ) له‌پېشه‌وهى زمان و ددانەکانى پېشه‌وهى بەشى سەرەوه دەرده‌چن هاوکات له‌گەڵ کەمیک له‌ دەرکردنى زمان.

مەخرەجى (ذ، ث، ظ)

مەخرەجى (س، هـ، ز)

مەخرەجى (د، ت، ط)

پیشه‌کانی هەردوو لیۆ و که‌پوو (حروف الشفتین الخیشوم)

١٨. مِّنْ طَرَفَيْهِمَا وَمِنْ بَطْنِ الشَّفَةِ وَالْفَ مَعَ اطْرَافِ تَشْدِيدِ مُشْرِفَةٍ

(مِّنْ طَرَفَيْهِمَا) واته: له‌هەردوولای زمانه‌وه په‌یوه‌ندی هه‌یه به‌ پیشه‌کانی باریکایی زمان.

(وَمِنْ بَطْنِ) واته: به‌شی ناوه‌وه‌ی لیۆی خوار.

(فَالْفَ مَعَ اطْرَافِ التَّشْدِيدِ الْمُشْرِفَةِ) واته: پیتی (ف) له‌ به‌شی ناوه‌وه‌ی لیۆی خوار له‌گه‌ڵ پیشه‌وه‌ی ددانه‌ بره‌په‌رکه‌کانی سه‌ره‌وه‌دا^١.

واته: پیتی (ف) له‌ به‌شی ناوه‌وه‌ی لیۆی خوار ده‌رده‌چیت له‌گه‌ڵ خواره‌وه‌ی بره‌ره‌کانی سه‌ره‌وه‌^٢.

تییینی: هه‌ندی که‌س پیتی (ف) له‌ مه‌خره‌جی هه‌له‌وه‌ ده‌رده‌که‌ن، کاتی‌ک پیشه‌وه‌ی ددانه‌کانی سه‌ره‌وه‌یان ده‌خه‌نه سه‌ر لیۆی خواریان نه‌ک به‌شی ناوه‌وه‌ی.

١٩. لِلشَّفَتَيْنِ الْوَاوُ بَاءٌ مِّمٌّ وَغَسَّهَ مَخْرَجُهَا حِيشُومٌ

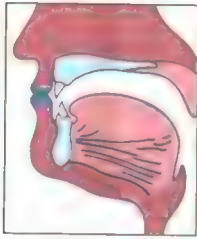
(لِلشَّفَتَيْنِ الْوَاوُ بَاءٌ مِّمٌّ) واته: مه‌خره‌جی نیوان هەردوو لیۆ پیتی (و، ب، م) ی لیۆه‌ ده‌رده‌چیت، به‌لام بۆ (و) لیۆه‌کان ده‌کرێنه‌وه‌ و خپ ده‌کرێنه‌وه‌ وه‌کو (ضمة) بخوینیت و، بۆ پیتی (ب) و (م) داده‌خرین^٣.

١ بپروانه: المنح الفكرية شرح مقدمة الجزية / ملا علي القاري / ٥٨.

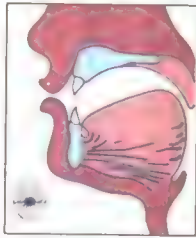
٢ بپروانه: التجويد الميسر / د.عبد العزيز القاري / ٢٠.

٣ بپروانه: هداية المستفيد / محمد محمود ابو ريمة / ٢٩.

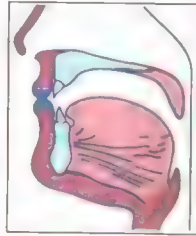
(غنة الجرح حيلوم) واته: جيگه‌ی دهرچوونی مینگه‌ش که پوهه.

مخره‌جی (ب)

مخره‌جی (و) ی (غير مدی)

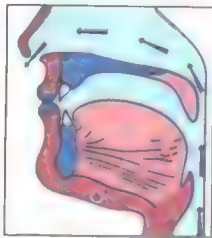
مخره‌جی (م)

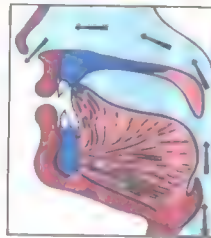
مخره‌جی (ف)

واتای گشتی:

پیته‌کانی (و، ب، م) له‌نیوان ه‌ردوو لیوه‌وه د‌رده‌چن بۆ (و) به کرانه‌وه‌یان و بۆ (ب، م) به داخستنیان، مینگه‌ش له که‌پوه‌وه د‌رده‌چیٔ.

مخره‌جی مینگه‌له‌گەل (م)

مخره‌جی مینگه‌له‌گەل (ن)

سوود: مامۆستا (عطية قابل نصر) ده‌لٔت:

پیته‌کانی ع‌ره‌بی له پ‌ووی مخره‌جیانه‌وه ژماره‌یان (٣١) پیت به‌م شیوه‌یه‌ی

خواره‌وه:

بۆشایی نیوان قورگ و ده‌م: ٣ پیت.

قورگ: ٦ پیت.

زمان: ١٨ پیت.

ه‌ردوو لیو: ٤ پیت.

سیفه‌تی پیتسه‌کان

(الصفات) کۆیه تاکه‌که‌ی (صفة)یه له پووی زمانه‌وانیه‌وه واته: ئه‌و واتایه‌ی که وه‌سفی شتیک ده‌کات وه‌کو بلی ئه‌و شته سپیه یان په‌شه.

له‌پووی (اصطلاحی)یه‌وه بریتیه له شیوازیکی نه‌گۆر (ثابت) بۆ پیتسه‌که له‌کاتی خویندنه‌وه‌یدا وه‌کو: ده‌نگ نه‌رم کردن و نزم کردن و به‌رزکردن، له‌پاستیدا سیفه‌ته‌کان وه‌کو پیوانه‌ن بۆ پیتسه‌کان، پیتی به‌هیز له‌ لاواز جیا‌ده‌که‌نه‌وه وه‌کو: (ت) له (ط) چونکه ئه‌گه‌ر سیفه‌تی لکاندن (الإطباق) و جوولاندن (قلقلة) نه‌بوایه له یه‌کتر جیا نه‌ده‌کرانه‌وه.

بۆیه خسته پووی سیفه‌ته‌کان شیوازی راستی خویندنه‌وه‌ی پیتسه‌کان ده‌رده‌خات وه‌کو ئه‌وه‌ی ئایا ده‌نگ به‌و پیتسه درێژ ده‌بیته‌وه یان نا. زانینی ئه‌و سیفاتانه سی سوودی هه‌یه:

یه‌که‌م: جیا‌کردنه‌وه‌ی ئه‌و پیتانه‌ی که مه‌خره‌جی هاویه‌شیان هه‌یه. دووهم: ناسینی پیتی به‌هیزولاواز، بۆ ئه‌وه‌ی بزانریت ئایا دروست تی‌هه‌لکیش (أدغام) کراوه یان نا دروست.

سییه‌م: جوان خویندنه‌وه‌ی ئه‌و وشانه‌ی که مه‌خره‌کانیان جیاوازن^١.

جیاوازی زانایان سه‌باره‌ت به‌ ژماره‌ی سیفه‌ته‌کان

زانایان له‌م باره‌یه‌وه جیاوازیان له‌نیواندایه، (ابن الجزری) و ئه‌وانه‌ی په‌یره‌وی له‌ بۆچوونه‌که‌ی ده‌که‌ن پێیان وایه که (١٧) سیفه‌تن، به‌لای هه‌ندی زانایانی‌شه‌وه (٢٠)ه یان (٣٤)ه یان (٤٤)ه به‌لام ئیمه له‌م کتیبه‌دا په‌چاوی بۆچوونی جومه‌وری زانایان

دهکەین، که (ابن الجزري)یش هەمان بۆچوونی هەیه لەوێ که سیفەتەکان بریتین لە (١٧) سیفەت و دەلێن:

سیفەتەکان دەبنە دوو بەشەو:

١. سیفەتە خۆییەکان (الصفات الذاتية).

٢. سیفەتە توشەتوووەکان (الصفات العرضية).

سیفەتە خۆییەکان: ئەو سیفەتانەن که هۆگرن بە پیتەکەو و هەرگیز لێی جیا نانبەو وەکۆ: (قلقلة).

سیفەتە توشەتوووەکان: ئەو سیفەتانەن که هەندێ جار لەگەڵ پیتەکەن و هەندێ جار لێی جیا دەبنەو وەکۆ: (تفخيم) و (ترقيق)، لێرەدا باسمان لەسەر بەشی یەکەم، کە ئەویش دەبیته دوو بەشەو:

١. ئەو سیفەتانە ی که دژیان هەیه.

٢. ئەو سیفەتانە ی که دژیان نیه.

سیفەتە دژە یەکتەرەکان بریتین لە:

(الجهر) دژەکە ی (الهمس) ه.

(الرخاوة) دژەکە ی (الشدة) و (التوسط) ه.

(الإستفال) دژەکە ی (الإستعلاء) ه.

(الإنفتاح) دژەکە ی (الإطباق) ه.

(الإصمات) دژەکە ی (الإذلاق) ه.

سیفەتە بێ دژەکانیش بریتین لە:

(القلقلة) و (اللين) و (الإنحراف) و (التكرير) و (التفشي) و (الإستطالة)،
دواتریش هه‌موو ئه‌م سیفه‌تانه باس ده‌که‌ین و واتا‌کانیان پوون ده‌که‌ینه‌وه (إن شاء الله)¹.

(ابن الجزري) په‌حمه‌تی خوای لی‌بیّت به‌باس‌کردنی سیفه‌ته به‌ناوبانگه‌کان ده‌ست پی‌ده‌کات و ده‌لیّت:

سیفه‌ته دژ داره‌کان

٢٠. صِفَاتُهَا جَهْرٌ وَرَخْوٌ مُسْفِلٌ   مُنْفَتِحٌ مُصَمَّمَةٌ وَالضِدَّ قُلُّ

(صِفَاتُهَا) واته: سیفه‌ته به‌ناوبانگه‌کانیان بریتین له:

١. (جَهْرٌ) واته: ده‌نگ به‌رزى.

٢. (وَرَخْوٌ) واته: نه‌رمى.

٣. (مُسْفِلٌ) واته: نزم.

٤. (مُنْفَتِحٌ) واته: کراوه.

٥. (مُصَمَّمَةٌ) واته: قورس.

(وَالضِدَّ قُلُّ) واته: باسى دژه‌کانیشیان بکه، که بریتین له:

٦. (الهمس) واته: ئه‌سپایی.

٧. (الشدة) واته: توند و به‌هیز.

٨. (الإطباق) واته: لکاندن.

٩. (الإذلاق) واته: خیرایی.

پسته کانی نه سپایی و دهنگ به رزی و توندی و نه رمی

٢١. مَهْمُوسُهَا (فَحَثَهُ شَخْصٌ سَكَتٌ) شَدِيدُهَا لَفْظٌ (أَجَدَ قَطِ بَكَتٌ)

ئه مه ش پوخته ی و اتا کانی ئه و سیفاتانه یه که با سمانکرد:

(الهمس):

له پرووی زمانه وانیه وه: دیار نه بوون و ئه سپایی.

له پرووی زار او وه: دهر چوونی هه ناسه له کاتی دهر برپینی ئه و پیتانه ی که ئه م
سیفه ته ی تیدایه، به هوی لاوازی پشت به ستن به مه خره جه که یه وه.

پسته کانی: (١٠) پیتن کۆ کراونه ته وه له وته ی (ابن الجزري) دا، (فحَثَهُ شَخْصٌ

سَكَتٌ)¹.

تیبینییه کی گرنگ: خوینهر ناتوانیت-ئه م سیفه ته-یان هه ر سیفه تیکی تر-له
کتیبه کانه وه فیڕ بیت، به لکو پیویسته له مامۆستای کارامه وه فیڕ بیت، به تایبه تی
له و مامۆستایانه ی شاره زایی ته وایان هه یه له شیوازی خویندنه وه ی قورئان و
سه نه دی نه پچراویان هه یه بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ)².

(الجهر):

له پرووی زمانه وانیه وه: ئاشکراکردن.

١ بپوانه: الميسر الفريد في علم التجويد / محمد فريد الجمل / ٨٠.

٢ بپوانه: الدرر البهية / ٢٧.

له‌پووی زاراوه‌وه: دهرنه‌چوونی هه‌وا له کاتی دهربرینی پیتشه‌که، به‌هۆی ته‌واو پشت به‌ستن به مه‌خره‌جه‌که‌یه‌وه.

پیتشه‌کانی: بریتین له پیتشه‌کانی زمانی عه‌ره‌بی جگه له پیتشه‌کانی (الهمس) کۆکراوه‌ته‌وه له‌م بره‌گه‌یه‌دا (عظم وزن قاري ذي فض جد طلب) واته: تاي ته‌رازوه‌که‌ی قورسه ئه‌وه‌که‌سه‌ی که قورئان ده‌خوینیت ته‌ماشای حه‌رام ناکات و هه‌ول ده‌دات فی‌ری زانست بیت^۱.

(الشدّة):

له‌پووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: به‌هیزی.

له‌پووی زاراوه‌وه: واته: رپنه‌کردنی ده‌نگ و گیرانی له‌کاتی دهربرینی پیتشه‌که به‌هۆی ئه‌وپه‌ری پشت به‌ستن به مه‌خره‌جه‌که‌یه‌وه.

پیتشه‌کانی: بریتین له (۸) پیت (ابن الجزري) له‌م رسته‌دا کۆیکردوه‌ته‌وه، (أَحَدُ قَطِ بَكْت).

پیته مام ناوه‌ند و به‌رزه‌کان

٢٢. وَبَيْنَ رِخْوٍ وَالشَّدِيدِ (لَنْ عُمَرُ) وَسَبْعُ غُلُو (خُصَّ ضَعْفُ قِطْ) حَصْرُ

(وَبَيْنَ رِخْوٍ وَالشَّدِيدِ) واته: له‌نیوان پیته به‌هیزه‌کان و پیته نزمه‌کاندا (٥) پیت

هه‌یه له (لَنْ عُمَرُ) دا کۆکراونه‌ته‌وه.

پیته مام ناوه‌نده‌کان

(التوسط):

له‌پووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: مامناوه‌ندی.

له‌پووی زاراوه‌وه: واته: ده‌نگ تییاندا نه‌به‌ته‌واوی ده‌گیریت وه‌کو پیته به‌هیزه‌کان و، نه‌به‌ته‌واویش پێ ده‌کات وه‌کو پیته نه‌رمه‌کان هه‌ندی له زانایانیش به پیته‌کانی (البينية) ناوی ده‌بن.

پیته نه‌رمه‌کان (الحروف الرخوة)

له‌رووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: نه‌رمی.

له‌رووی زاراوه‌وه: واته: پیکردنی ده‌نگ له‌کاتی ده‌ربړینی پیته‌که به‌هوی لاوازی
پشت به‌ستن به‌مه‌خره‌جه‌کی.

پیته‌کانی (۱۸) پیتن: (ث، ح، خ، ذ، ز، س، ش، ص، ض، ظ، غ، ف، هـ، و، ی،
ا، و (مه‌ددی)، ی (مه‌ددی)).

پیته‌کانی زمانی عه‌ره‌بی دابه‌شکراونه‌ته سهر ئه‌م سیّ سیفه‌ته، پیته‌کانی
(أَحْدَقَطِ بَكَتْ) به‌پیته به‌هیزه‌کان ده‌ناسرین و پیته‌کانی (لَنْ عُمَرُ) به‌پیته
مامناوه‌نده‌کان ده‌ناسرین و ئه‌وه‌شی له‌و دوو جوړه نه‌بیټ به‌پیتی نه‌رم داده‌نریټ^۱.

بۆنمونه - ماموستا (ایمن سوید) ده‌لټت:

له‌کاتی ده‌ربړینی پیتی (ش) ده‌بینین ده‌نگی پیته‌که دريژ ده‌بیټه‌وه، (أششش)
یان (أغغغ) به‌لام له‌پیتیکی وه‌کو: (ب) به‌هیچ شیوه‌یه‌ک دريژ نابيټه‌وه (أب)، له‌نیوان
ئه‌م جوړه پیتانه‌دا (لَنْ عُمَرُ) مامناوه‌ند هه‌یه، بۆنمونه: پیتی (ع) نه‌وه‌کو (ش) و
(غ) دريژ ده‌بیټه‌وه، نه‌وه‌کو (ب) را‌ده‌وستیټ، به‌لکو حالتیکه له‌نیوان ئه‌م دوو
حاله‌ته‌دایه^۲.

(وَسَبُعُ عُلُو) واته: پیته به‌رزه‌کان (۷) پیتن.

۱ بېوانه: غاية المرید في علم التجويد / عطية قابل نصر / ۱۳۱-۱۳۲.

۲ له‌یه‌کټیک له‌و وانا‌نه‌ی (د.ایمن) دا ده‌رباره‌ی سیفه‌تی پیته‌کان هاتووه له‌که‌نالی (اقرأ).

(خُصَّ ضَعُطٌ قِطْ) واته: پیته به‌رزه‌کان کۆبونه‌ته‌وه له‌م وشانه‌دا (حصر) ته‌نها له‌م پسته‌دا کۆبوه‌ته‌وه و له‌وه زیاتر نین.

(الإستعلاء):

له‌پووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: به‌رزبوونه‌وه.

له‌پووی زاراوه‌وه: واته: ئاراسته‌ی فشاری ده‌نگ له‌کاتی ده‌ربیرینی پیته‌که به‌ره‌و سه‌رووی مه‌لاشو له‌گه‌ل به‌رز بوونه‌وه‌ی به‌شیک له‌ زمان به‌ره‌و مه‌لاشو.

پیته‌کانی (الإستعلاء) بریتین له: (خ، ص، ض، غ، ط، ق، ظ)، به‌لام پیته به‌رزه‌کان هه‌موو وه‌کو یه‌ک نین له‌به‌رزیا‌ندا به‌لکو پینچ پله‌یان هه‌یه:

۱. پیتی به‌رز ئه‌گه‌ر سه‌ر (فتحة) ی هه‌بیّت و پیتی (ا) ی به‌دوادا بیّت وه‌کو: (قال).

۲. پیتی به‌رز ئه‌گه‌ر سه‌ر (فتحة) ی هه‌بیّت و پیتی (ا) ی به‌دوادا نه‌یه‌ت وه‌کو: (قدّ).

۳. پیتی به‌رز که بۆر (ضمة) ی له‌سه‌ر بیّت وه‌کو: (يقولوا).

۴. پیتی به‌رز ئه‌گه‌ر زه‌ننه‌دار (ساکن) بیّت، وه‌کو: (يقطعون) و (يختصمون) و (نصبر).

۵. پیتی به‌رز ئه‌گه‌ر ژێر (كسرة) ی هه‌بیّت، وه‌کو: (قيل)¹.

¹ بپوانه: النور المبين في تجويد القرآن الكريم / محاضرة د. أيمن سويد / ۲۲.

زۆربه‌ی زمانیش له‌کاتی ده‌رپرینی پیتی (ط) به‌رز ده‌بیته‌وه، پاشان (ص) و (ض) و (ظ) تا‌کو ده‌گاته پیتی (ق) که‌زمان که‌متر بۆ ده‌رپرینی به‌رز ده‌بیته‌وه، له‌وه‌ش که‌متر له‌ ده‌رپرینی هه‌ردوو پیتی (خ) و (غ).

له‌به‌ر ئه‌وه‌ش نا‌ونراوه (إستعلاء) چونکه ده‌نگه‌که له به‌رزاییه‌وه ده‌رده‌چیت. (المرعشي) ده‌لالت: له پیته به‌رزه‌کاندا گرنگ ئه‌وه‌یه سه‌رووی زمان به‌رز بیته‌وه، ئیتر گرنگ نیه ئه‌ودوای زمان به‌رز بیته‌وه یان نا^١.

له‌پاستیدا یه‌کێک له گرنگ ترین هۆکاره‌کانی جوان خویندنه‌وه‌ی قورئان ناسینی پیته به‌رزه‌کان و پایه‌کانیان و جیبه‌جیکردنیانه له‌کاتی خویندنه‌وه‌ی‌اندا، ئه‌مه‌ش به‌هه‌مان شیوه مه‌سه‌له‌یه‌ک نیه له‌کتیبه‌وه وه‌ربگیردریت، به‌لکو پێویسته له مامۆستای لی‌هاتوو وه‌ربگیردریت.

پیتته نزمه‌کان (حروف الإستفال)

(الإستفال):

له‌پووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: نزمی.

له‌پووی زاراوه‌وه: واته: نزم بوونه‌وه‌ی زمان له‌کاتی دهر‌پرینی پیتته‌که‌و، به‌رز نه‌بوونه‌وه‌ی به‌ره‌و ئاسمانه‌ی دهم (مه‌لأشوو) له‌و کاته‌دا.

پیتته‌کانی: بریتین له (۲۲) پیت، واته: پیتته‌کانی زمانی عهره‌بی جگه له پیتته به‌رزه‌کان (ء - ب - ت - ث - ج - ح - د - ذ - ر - ز - س - ش - ع - ف - ک - ل - م - ن - ه - و - ی - ا).

پیوه‌ری جیا‌کردنه‌وه‌ی پیتی به‌رز و نزم

جیا‌کردنه‌وه‌ی پیتی به‌رز و نزم به به‌رزبوونه‌وه‌ی زمان ده‌ناسریت له‌کاتی دهر‌پرینی پیتته‌که‌دا، له‌گه‌ل ههر‌پیتتیکدا زمان، به‌رز بوویه‌وه ئه‌وا پیتتیک‌ی به‌رز، له‌گه‌ل ههر‌پیتتیکدا زمان نزم بوویه‌وه ئه‌وا پیتتیک‌ی نزمه.

نمونه‌ی پیتی به‌رز: (أطّ) (أقّ) (أظّ) له دهر‌پرینیاندا زمان به‌رز ده‌بیتته‌وه.

نمونه‌ی پیتی نزم: (أهّ) (أشّ) (أتّ) له دهر‌پرینیاندا زمان نزم ده‌بیتته‌وه.

پیتته نزمه‌کانیش به‌هه‌مان شیوه پیوه‌ریکی زۆر گرنگن بۆ جوان خویندنه‌وه‌ی قورئانی پیروژ، به‌تایبه‌تی له‌کاتی یه‌ک‌گرتنیان له‌گه‌ل پیتته به‌رزه‌کاندا له وشه‌یه‌که‌دا، وه‌کو: (مخصّة) و (أخذن)، فیدر‌بوونیشیان له‌پێگه‌ی کتیبه‌وه نابیت به‌لکو ده‌بیت له‌پێگه‌ی مامۆستای شاره‌زاوه بیت له‌و بواره‌دا.

واتای گشتی:

هه‌ندی له‌پێته‌کان سیفه‌تی نه‌رم (رخاوة)یان تێدایه و هه‌ندیکیان سیفه‌تی به‌هێزبان تێدایه، له‌نیوان ئه‌و دوو جووره‌شدا هه‌ندی پیتی تره‌یه مام ناوه‌ندن و پێته‌کانی قه‌تیس بوونه له‌ پرسته‌ی (لَنْ غَمَرْ).

هه‌روه‌ها له‌ناو پێته‌کانی عه‌ره‌بیشدا (۷) پیتی به‌رز هه‌ن پێویسته له‌کاتی ده‌ربڕینیاندا به‌شیك له‌ زمان به‌رزبێته‌وه به‌ره‌و ئاسمانه‌ی ده‌م.

پیتسه‌کانی لکاندن (الإطباق)

۲۳. وَصَادُ ضَادُّ طَاءٌ ظَاءٌ مُطَبَّقَةٌ وَ (فَرَّ مِنْ لُبِّ) الْحُرُوفِ الْمُدْلَقَةِ

(وَصَادُ ضَادُّ طَاءٌ ظَاءٌ مُطَبَّقَةٌ) واته: ئەم چوار پیتسه زمان یان به‌شیک له زمان له کاتی دهرپرینیاندا ده‌لکینه ئاسمانی دهمه‌وه.
(الإطباق):

له‌پووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: لکاندن.

له‌پووی زاراوه‌وه: واته: لکاندن زمان یان به‌شیک له زمان له کاتی دهرپرینیاندا به‌مه‌لاشووه‌وه و، له کاتی دهرپرینیاندا به‌شیویه‌که ده‌نگ په‌نگ ده‌خواته‌وه له‌نیوانیاندا پیتسه‌کانیشی بریتین له (ص، ض، ط، ظ) زمانیش وه‌کویه‌که له‌هموو پیتسه‌کاندا نالکیت به‌مه‌لاشووه‌وه.

سوود: هه‌موو پیتیکی (إطباق) به‌رزه، به‌لام مه‌رج نیه هه‌موو پیتیکی به‌رز زمان له‌ده‌رپرینیاندا بلکیت به‌مه‌لاشووه‌وه.
(الإنفتاح):

له‌پووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: جیابوونه‌وه.

له‌پووی زاراوه‌وه: واته: ئەو پیتانه‌یه که له‌کاتی دهرپرینیاندا زمان و مه‌لاشو و به‌کتر دوور ده‌که‌ونه‌وه تا‌کو هه‌وا له نیوانیاندا دهریجیت^۲.

۱ بپوانه: الواضح في أحكام التجويد / د. عصام القضاة / ۴۷.

۲ بپوانه: البرهان في تجويد القرآن / الصادق القمحاوي / ۱۷.

(فَرَّ مِنْ لُبِّ) الحروف المذلفة:

واته: پیتی خیرا (مذلق)، بریتین له و پیتانه‌ی خویان له پسته‌ی (فَرَّ مِنْ لُبِّ) دا ده‌بیننه‌وه واته: (ف - ر - م - ن - ل - ب).

(الإذلاق):

له‌پووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: په‌ریان لای شتیک.

له‌پووی زاراووه‌وه: واته: سووکی پیته‌که یان خیرایی ده‌برپینی چونکه له پیشه‌وه‌ی زمان یان یه‌کیک له لیوه‌کان یان له ه‌ردووکیانه‌وه ده‌رده‌چن، پیته‌کانیشی وه‌کو باس‌مان کرد (٦) پیتن، هوی نا‌وانیشی به (إذلاق) نه‌وه‌یه که ه‌ندیکیان له پیشه‌وه‌ی لیوه‌وه ده‌رده‌چی١.

(الإصمات):

له‌پووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: قه‌ده‌غه‌کردن.

له‌پووی زاراووه‌وه: واته: قورسی پیته‌که له‌کاتی ده‌برپیندا، (الأخفش) وتوویه‌تی: نه‌و که‌سه‌ی (صمت) بکات، واته: خوی له قسه‌کردن قه‌ده‌غه‌کردوه، مه‌به‌ستیش له‌وه‌یه که نه‌م پیتانه قه‌ده‌غن له‌وه‌ی که خویان به‌ته‌نها وشه‌ی چوار پیتی یان پینچ پیتی پیکبه‌ینن، به‌لکو پیویسته پیتیکیان له‌گه‌لدا بیٲ له پیته (مذلق) ه‌کان ه‌ر بویه زانایان وتوویانه وشه‌ی (عسجد) واته: ئالتون وشه‌یه‌کی عه‌ره‌بی نیه چونکه چوار پیته و پیتی خیراشی له‌گه‌لدا نیه ٢.

١ بېوانه: الدرر البهية شرح المقدمة الجزرية / ٣١.

٢ بېوانه: المنح الفكرية في شرح المقدمة الجزرية / ملا علي القاري / ٧٢.

پېته‌کانی: هه‌موو پېته‌کانی زمانی عه‌ره‌بیه جگه له پېته خیراکان واته (۲۳) پېته کۆکراونه‌ته‌وه له‌م پرسته‌دا (جز غش ساخط صید ثقة اذ وعظه يحضك)^۱. واته: دووربه له فروفیلی که‌سیک که‌رقی له‌حه‌قه و بگه‌ری به‌دوای که‌سیکی متمانه پیکراو چونکه ئامۆزگاریه‌کانی هانت ده‌ده‌ن بۆ چاکه.

واتای گشتی:

پېته‌کانی لکاندن (الإطباق) چوار پیتن (ص، ض، ط، ظ).

پېته‌کانی خیرایی (الإذلاق) یش شه‌ش پیتن (ف - ر - م - ن - ل - ب).

سیفه‌ته بی دژه‌کان

۲۴. صَفِيرُهَا صَادٌّ وَزَائِي سَيْنٌ قَلْقَلَةٌ (قُطْبُ جَدِّ) وَاللَّيْنُ

سیفه‌تی یه‌که م (الصفير)

له‌پووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: ده‌نگیک وه‌کو ده‌نگی بالنده بیټ.
له‌پووی زاراوه‌وه: واته: ده‌نگیک زیاده له لیوه‌وه هاوکات له‌گه‌ل پیتشه‌کانی (ص،
س، ز) ده‌رده‌چیټ، به‌هیزترینی ئه‌م سی پیتشه‌ش (ص، ه)، چونکه هه‌ردوو سیفه‌تی
(الإستعلاء) و (الإطباق)ی تیدایه^۱، پاشان پیتی (ز) که سیفه‌تی (جهر)ی تیدایه به‌لام
پیتی (س) له و دوو پیتشه لاوازتره چونکه سیفه‌تی (همس)ی تیدایه.
سوود: زانایان فه‌رموویانه، پیتی (ص) له ده‌نگی قاز ده‌چیټ و پیتی (ز) له ده‌نگی
می‌شه‌نگ ده‌چیټ و پیتی (س) له ده‌نگی کولله ده‌چیټ^۲.

سیفه‌تی دووه م (القلقلة)

له‌پووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: جووله.
له‌پووی زاراوه‌وه: واته: دروست بوونی جووله‌یه‌ک له مه‌خره‌جی پیتشه‌که له‌کاتی
ده‌رب‌پینیدا، ئه‌گه‌ر پیتشه‌که راوه‌ستاو (ساکن) بیټ ده‌نگیک توندیش ده‌بیستریټ
له‌کاتی ده‌رب‌پینی پیتشه‌که‌دا^۳.

۱ بپوانه: البرهان في تجويد القرآن / الصادق القمطاي / ۱۷.

۲ بپوانه: نهاية المفيد في علم التجويد / ۵۳، به‌وه‌رگرتن له: غاية المريد في علم التجويد / عطية

قابل نصر/ ۱۳۵.

۳ بپوانه: أحكام التجويد و التلاوة / محمود رأفت زلط / ۶۲.

پيته‌کانی: (القلقة) يان (لقلقة) پينچ پیتی هه‌یه پيشه‌وا (ابن الجزري) کويکردووه‌ته‌وه له وشه‌ی (قُطْبُ جَدٍّ)، تيبينيش ده‌کړيټ که هه‌موو پيته‌کانی سيفه‌تی (شدة) و (جهر) يان تيدايه.

به‌شه‌کانی:

(قلقة) ده‌بيټه سى به‌شه‌وه:

١. به‌هيز ترين حالته‌کانی ئه‌وه‌یه پيته‌که شه‌ده دار بيت و له‌کوټايی وشه‌شدا هاتبيټ وه‌کو: (الحق) و (تب) و (الحج)، ئه‌م حالته‌ش قه‌لقه‌له‌ی گه‌وره (القلقة الكبرى) ی پي‌ده‌وتريت.

٢. پيته‌که زهننه‌دار (ساكن) بيت شه‌ده‌ی نه‌بيټ له‌کاتى وه‌ستان له‌سه‌رى وه‌کو: (قريب)، (مجيد)، (خلق) ئه‌م حالته‌ش پي‌ی ده‌وتريت قه‌لقه‌له‌ی مام ناوه‌ند (القلقة الوسطى).

٣. پیتی زهننه‌دار له‌ناوه‌پاستی وشه‌وه وه‌کو: (يدخلون)، (وجهها)، (يطبع) ئه‌م حالته‌ش پي‌ی ده‌وتريت قه‌لقه‌له‌ی بجوک (القلقة الصغرى)¹.

هه‌ندى له زانا هاوچه‌رخه‌کان وه‌کو (عطية قابل نصر) پي‌ی وايه که (قلقة) به‌شى چواره‌ميشی هه‌یه کاتيک پيته‌که بزواو (متحرك) بيت، له‌و حالته‌شدا بنچينه‌ی قه‌لقه‌له‌ی هه‌ر تيدا ده‌مينيت وه‌کو: (المتقين)².

(قلقة) له‌پرووی خودی پيته‌کانه‌وه ده‌بيټه سى ئاسته‌وه:

١ بپروانه: الواضح في أحكام التجويد / د. عصام القضاة / ٤٩.

٢ بپروانه: غاية المرید في علم التجويد/ عطية قابل نصر / ١٣٦.

ئاستی یه‌که‌م: له پیتی (ط) (قلقلة) به‌رتر ده‌بیٚت له پیتسه‌کانی تر.

ئاستی دووهم: له پیتی (ج) (قلقلة) مام ناوه‌ند ده‌بیٚت.

ئاستی سێیه‌م: (قلقله) که‌متر ده‌بیٚت له پیتسه‌کانی (ق - ب - د).

ده‌رپرینی (قلقلة) چۆن ده‌بیٚت ؟

زانا و قورئان خوینی پایه به‌رز (محمود خليل الحصري) په‌حمه‌تی خوی لیٚبیٚت، له کتییی (أحكام قراءة القرآن) دا وتوویه‌تی: زانا‌یان سه‌باره‌ت به‌ شیوازی ده‌رپرینی (قلقلة) جیاوازیان تێدایه، جومه‌وری زانا‌یان له‌سه‌ر ئه‌و بۆچوونه‌ن که‌ هه‌میشه به‌لای (فتحة) دا ده‌پوات به‌په‌هایی، ئیتر ئایا پیتی پێش خۆی بۆر(ضمة) ی هه‌بیٚت وه‌کو: (هلْ يُجْزُونَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ)، یان سه‌ر (فتحة) ی هه‌بیٚت وه‌کو: (فاولئك يدخلون الجنة) یان ژێر(كسرة) ی هه‌بیٚت وه‌کو: (ولا تشطط).

هه‌ندیکیش له زانا‌یان بۆچوونیان وایه ده‌رپرینی پیتی (قلقلة) به‌پیی بزویی پێش خۆیه‌تی واته: ئه‌گه‌ر بۆری هه‌بیٚت ئه‌وا به‌ره‌و بۆر ده‌خوینرێته‌وه، ئه‌گه‌ریش سه‌ر یان ژێری هه‌بیٚت ئه‌وا به‌ره‌و لای ئه‌و دووانه ده‌پوانیٚت، به‌لام ئه‌وه‌ی زۆرینه‌ی مامۆستا‌یانی ئه‌م هونه‌ره‌ی له‌سه‌ره‌ پێره‌وی یه‌که‌مه‌ که‌ هه‌میشه پیتی (قلقلة) به‌ره‌و سه‌ر ده‌پوات.

وه‌کو له‌ مۆنراوه‌ی یه‌کێک له‌ زانا‌یان هاتووه‌:

وقلقله قرب الى الفتح مطلقا ولا تتبعها بالذى قبل تقبلا

واته: پیتسه‌کانی (قلقلة) هه‌میشه له (فتحة) نزیک ده‌کرێته‌وه، مه‌یانکه به‌ پاشکۆی پیتسه‌کانی پێش خۆیان بۆئه‌وه‌ی خویندنه‌وه‌که‌ت په‌سه‌ند بیٚت.

مامۆستا (محمود علی بسه‌)یش له‌ کتییی (العمید) لاپه‌ره ٦٤ وتوویه‌تی:

وتراوه که (قلقلة) هه‌میشه له سه‌ر نزیکه‌راوه‌ته‌وه به‌بی ته‌ماشاکردنی پێته‌کانی
پێش و پاش خۆی، منیش ئه‌م بۆچوونه‌ په‌سه‌ند ده‌که‌م و به‌ باشی ده‌زانم کاری پێ
بکریته^۱.

واتای گشتی:

پێته‌کانی (صفیر) بریتین له (ص، ز، س) و پێته‌کانی (قلقلة)ش بریتین له (ق، ط،
ب، ج، د).

سیفەتی سییەم (الین)

۲۵. وَأَوْوَبَاءٌ سَكَنَّا وَأَتَفَّحَا قَبْلَهُمَا وَالْأَنْجِرَافُ صَحَّحَا

(واللین) واته: پێته‌کانی لین به‌بی (مه‌ددن)، (و) و (ی) ئه‌گه‌ر زه‌ننه‌دار (ساکن) بن
و پیتی پێش خۆیان سه‌ر(فتحه) ی هه‌بیته.

پیناسه‌ی (لین):

له‌په‌ووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: ئاسانی، له‌ووسی.

له‌په‌ووی زا‌راوه‌وه: واته: ده‌رکردنی پێته‌که له‌ مه‌خره‌جه‌که‌یه‌وه و به‌ئاسانی و
به‌بی هه‌یج قورسیه‌ک له‌سه‌ر زمان.

پێته‌کانی: دوو پیتن (ی - و) به‌مه‌رجی پاوه‌ستاو(ساکن) بیته و پیتی پێشی
خۆیان سه‌ری هه‌بیته (مفتوح) بیته وه‌کو: (قول) و (صیف) و(خوف).

۲۶. فِي اللَّامِ وَالرَّاءِ وَتَكْرِيرٍ جُعِلَ وَلْتَقَشِي الشَّيْنُ ضَادًّا اسْطَلَّ

پیتەکانی (إنحراف) و (تکریر) و (تقشی) و (استطالة) و (الانحراف صححا) واته: جومهوری زانایان سیفه‌تی (الانحراف) یان بۆ مه‌ردوو پیتی (ل) و (ر) جیگیر کردوو.

سیفه‌تی چواره‌م (الإنحراف)

له زمانه‌وانیدا: واته: لادان.

له زاراوه‌دا: لادانی پیتەکه له مه‌خره‌جه‌که‌ی.

پیتەکانی: (۲) پیتن (ل) و (ر).

لادان (الإنحراف) سیفه‌تیکی هۆگره‌ بۆ ئه‌و دوو پیتە، چونکه ئه‌و دوو پیتە له مه‌خره‌جی خۆیان ده‌رئەچن و ده‌گه‌نه مه‌خره‌جی پیتێکی تر، (ل) لاده‌دا بۆ پیشه‌وه‌ی زمان و (ر) یش لاده‌دا بۆ پشتی زمان^۱.

سیفه‌تی پینجه‌م (التکریر)

له زمانه‌وانیدا: واته: دووباره‌ بوونه‌وه‌.

له زاراوه‌دا: واته: له‌رینه‌وه‌ی سه‌ری زمان له‌کاتی ده‌ربڕینی پیتەکه‌، پیتەکه‌ی ته‌نها پیتی (ر)ه‌.

(التکریر) سیفه‌تیکی وابسته‌یه به‌ پیتی (ر)، چونکه ئه‌و پیتە ئاماده‌یه بۆ ئه‌و له‌رینه‌وه‌ بۆیه‌ وریایی پێویسته له‌کاتی ده‌ربڕیندا، مه‌به‌ستیش له‌ باسکردنی ئه‌م سیفه‌ته‌ خۆ لێ به‌دوور گرتنی پیتی واته: زیده‌ په‌وی نه‌کردن تییدا، ده‌رکه‌وتنی ئه‌م سیفه‌ته‌ش له‌ پیتی (ر) به‌زۆری له‌و کاته‌دا ده‌رده‌که‌وێت که (شدة) دار بیت وه‌کو:

۱ بېروانه: السعود في قراءة عاصم بن ابي النجود / حامد العاني / ۸۹.

(کَرَّة) (مَرَّة) بۆیه پئویسته له‌سه‌ر خویته‌ر ئه‌و دووباره بوونه‌وه بشاریته‌وه و بواری ده‌رکه‌وتنی نه‌دات، به‌لام شارندنه‌وه‌ی (تکریر)یش به‌و شیوه‌یه نیه که سه‌ری زمان به‌هیچ شیوه‌یه‌ک نه‌جولایته‌وه، چونکه ئه‌وه ده‌بیته هۆی په‌نگ خواردنه‌وه‌ی ده‌نگه‌که له‌نیوان سه‌ری زمان و پوکدا وه‌کو: پیتی (ط)، ئه‌مه‌ش هه‌له‌یه‌که بواری پی نه‌دراوه، به‌لکو پئویسته یه‌کجار سه‌ری زمان بجولایته‌وه به‌سووکی بۆنه‌وه‌ی سیفه‌ته‌که بیته‌دی^{۱، ۲}.

چۆن له دووباره‌بوونه‌وه‌ی پیتی (ر) خۆمان بپاریزین؟

پێگه چاره‌ی رزگاربوون له‌و هه‌له‌یه ئه‌وه‌یه خویته‌ر پشتی زمانی بلکینی به‌مه‌لاشوویه‌وه به‌شیوه‌یه‌ک که پێگه نه‌دات زمان زۆر بجولایته‌وه^۳.

سیفه‌تی شه‌شهم (التفشي)

له زمانه‌وانیدا: واته: بلاوبوونه‌وه.

له زاراوه‌دا: واته: بلاوبوونه‌وه‌ی هه‌وا له ناو ده‌مدا له‌کاتی ده‌ربڕینی پیتی (ش) هۆی ناوانانیشی به‌ (متفشي) بلاوبوونه‌وه‌ی هه‌وايه له‌ناو ده‌مدا که مه‌خره‌جه‌که‌شی ده‌گاته مه‌خره‌جی (ظ) بۆنمونه: (ما علمت رشدًا)^۴.

ئه‌م سیفه‌ته‌ش وه‌کو زۆریک له سیفه‌ته‌کانی تر ئاسان نی یه له‌پێگه‌وه کتیبه‌وه لێی تیپه‌گی به‌لکو فی‌ربوونی پئویسته له‌لای مامۆستا بیته‌.

۱ بپروانه: غاية المريد في علم التجويد/ عطية قابل نصر / ۱۳۷.

۲ که‌واته پئویسته سیفه‌تی (تکریر) واته: له‌رینه‌وه‌ی سه‌ر زمان بیته‌دی هاوکات له‌گه‌ڵ خۆپا‌واستن له‌ (تکرار). ((م. دلیر گه‌رمیانی))

۳ بپروانه: غاية المريد في علم التجويد/ عطية قابل نصر / ۱۳۸.

۴ بپروانه: الجامع في تجويد قراءة القرآن الكريم / كامل المسيري / ۱۴۹.

سیفه‌تی حوته‌م (الإستطالة)

له زمانه وانیدا: واته: دریژبوونه‌وه.

له زاراوهدا: واته: دریژبوونه‌وه‌ی ده‌نگ له‌سه‌ره‌تای قه‌راغی لایه‌ک له زمانه‌وه تا‌کو کۆتاییه‌که‌ی.

پیتسه‌که‌ی: ئەم سیفه‌ته‌ش ته‌نها له پیتی (ض) هه‌یه.

وریا‌کردنه‌وه: (ابن الجزري) له کتییی (النشر في القراءات العشر) فه‌رموویه‌تی:

(ض) تا‌که پیتیکه‌ که سیفه‌تی دریژ بوونه‌وه‌ی تێدایه، هه‌چ پیتیکیش نیه ئە‌وه‌نده‌ی (ض) قورس بیت له‌سه‌ر زمان، خه‌لکیش له‌شی‌وازی ده‌رب‌رینیدا هه‌مه‌جۆرن و که‌م که‌سیش به‌باشی و دروستی ده‌ریده‌بریت، هه‌ندی و‌ه‌کو (ظ) ده‌ریده‌ب‌رن و، هه‌ندی له‌گه‌ڵ پیتی (ذ) تیکه‌لی ده‌که‌ن و، هه‌ندی ده‌یکه‌ن به (ل) یکی قه‌له‌و و، هه‌ندی‌کیش و‌ه‌کو پیتی (ز) ی لێ‌ده‌که‌ن و، هه‌موو ئە‌وانه‌ش نا‌دروستن^۱.

سوود: ده‌نگ به پیتی (ض) دریژ ده‌بیته‌وه، به‌لام نا‌گاته ئاستی دریژ بوونه‌وه‌ی پیتی مه‌دد، چونکه (ض) له‌مه‌خره‌جی خۆیدا دریژ ده‌بیته‌وه سنووری مه‌خره‌جه‌که‌ نا‌به‌زینی^۲.

به‌لام پیتی مه‌دد مه‌خره‌جی‌کی دیاری کراوی نیه، به‌ل‌کو ده‌نگی به‌نه‌مانی هه‌ناسه ده‌بریته‌وه^۲.

زانیا‌ری: پیتی (ض) ته‌نها له زمانی عه‌ره‌بیدا هه‌یه، هه‌ربۆیه به زمانی عه‌ره‌بی ده‌وتریت: (لغة الضاد).

۱ ب‌روانه: السعود في قراءة عاصم بن ابي النجود / حامد العاني / ۹۰-۹۱.

۲ ب‌روانه: غاية المريد في علم التجويد / عطية قابل نصر / ۱۳۸، المنح الفكرية شرح المقدمة الجزرية / ملا علي القاري / ۷۶.

به‌لام فهرموده‌ی (انا افصح من نطق الضاد) بنه‌مايه‌کی راستی نيه، وه‌کو: (ابن کثير) له ته‌فسيره‌که‌یدا (۵۴/۱) باسی کردوه.

چۆن جياوازی بکه‌ين له نيوان (ض) و (ظ) دا ؟

هه‌ندی که‌س پیتی (ض) وه‌کو پیتی (ظ) ده‌رده‌که‌ن، له‌پاستيشدا ئه‌م دوو پيته له‌پرووی مه‌خره‌ج و سيفه‌ته‌وه جياوازيان له‌نيواندايه. مه‌خره‌جی (ض) يه‌کيکه له قه‌راغه‌کانی زمان و، ئه‌و ددانانه‌ی ته‌نیشتی له‌لای سه‌ره‌وه، به‌لام مه‌خره‌جی (ظ) له‌پشتی سه‌ره‌تای زمانه‌ويه له‌گه‌ل پيشه‌وه‌ی ددانه‌کانی سه‌ره‌وه، ئه‌مه‌ش جياوازيه‌کی زۆره له‌ نيوانياندا له‌پرووی سيفه‌تیشه‌وه هه‌ردوو پيته‌که له‌ پينج سيفه‌تدا هاوبه‌شن، که بریتين له سيفه‌ته‌کانی (الجهر) و (الرخاوة) و (الإستعلاء) و (الإطباق) و (الإصمات) به‌لام پیتی (ض) تاك ده‌بيته‌وه به‌سيفه‌تی (الإستطالة)، بۆيه پيوسته له‌سه‌ر خوینه‌ر ئه‌م دوو پيته له‌ يه‌کتر جيا بکاته‌وه، به‌ شیوه‌یه‌ک دريژبوونه‌وه‌ی پيته‌که ببیستریت.

مامۆستا (حسني شيخ عثمان) له کتیبی (حق التلاوة) لاپه‌ره ۱۹۳ فهرموده‌تی:

ده‌برپینی پیتی (ض) وه‌کو پیتی (ظ) ئه‌گه‌ر بواریکی تیدا بی‌ت چاوپۆشی له‌ که‌سی نه‌خوینه‌وارو نا‌شاره‌زا بکړیت، هه‌چ بواریکی تیدا نيه بۆ که‌سیک که‌ توانای پاهینانی زمانی هه‌بی‌ت له‌سه‌ر ده‌برپینی ئه‌و پيته به‌شیوه‌یه‌کی راست و دروست و بی‌ تیکه‌لبون له‌گه‌ل پیتی (ظ)، چونکه ئه‌و کاره نوێژ به‌تال ده‌کاته‌وه، ئه‌گه‌ر واتایه‌کی نادروست بگه‌یه‌نیت جياواز له‌وه‌ی خوای گه‌وره ويستويه‌تی وه‌کو ئه‌و که‌سه‌ی (الضالین) له‌ سوره‌تی (الفاتحة) به‌ (الظالین) ده‌خوینیته‌وه و، یان (ضل من تدعون) به‌ (ظل من تدعون) ده‌خوینیته‌وه، چونکه ئاشکرایه که (ضل) واتای گومراپوون ده‌گه‌یه‌نیت و، (ظل) به‌رده‌وام بوون ومانه‌وه.^۱

۱ بپروانه: حق التلاوة / حسني شيخ عثمان / ۱۹۳ و به‌وه‌رگرتن له کتیبی (الدرر البهية) / ۳۸.

بابه تی (التجويد)

له راستیدا توێژینهوهی جێگهی ده‌رچوون و سیفه‌تی پێته‌کان به‌ ته‌نها به‌س نیه
 بۆ ئه‌وه‌ی فی‌رخواز کارامه‌ بکات له‌ ده‌ربهرین و جوان خۆبندنه‌وه‌ی وشه‌کانی قورئان،
 چونکه‌ یه‌کگرتنی پێته‌کان پێکه‌وه‌ کاریگه‌رییان له‌سه‌ر یه‌کتر هه‌یه‌، له‌وانه‌شه‌ که‌ سی‌ک
 بتوانێت پێته‌کان به‌ جوانی ده‌ربهرێت کاتی‌ک ته‌نها بن، به‌لام له‌کاتی پێکه‌وه‌ بوونیان له‌
 وشه‌یه‌کدا ئه‌وه‌ی پێی ئه‌نجام نه‌درێت. له‌په‌وناکی ئه‌م راستیه‌شدا (الحسن بن قاسم
 المرادي) پێی وایه‌ که‌ ته‌جويدی قورئان له‌سه‌ر چوار مه‌سه‌له‌ بونیات نراوه‌:

١. ناسینی مه‌خره‌جی پێته‌کان.

٢. ناسینی سیفه‌ته‌کانیان.

٣. زانینی ئه‌و حوکمانه‌ی دروست ده‌بن له‌ئه‌نجامی پێکه‌وه‌ بوونیان.

٤. پراهمانی زمان و زۆر دوباره‌ کردنه‌وه‌ی، بنچینه‌ی هه‌موو ئه‌و
 مه‌سه‌لانه‌ش ئه‌وه‌یه‌ فی‌رخواز له‌سه‌ر ده‌ستی مامۆستای کارامه‌ فی‌ری قورئان
 ببێت، هه‌ربۆیه‌ کاتی‌ک (ابن الجزري) په‌حمه‌تی خۆی لێبێت ته‌واو بوو له‌
 باسکردنی مه‌خره‌ج و سیفه‌تی پێته‌کان، ده‌ستی کرده‌ باسکردنی ئه‌و
 مه‌سه‌لانه‌ی له‌ دوا‌ی ئه‌وه‌ پێویستن و فهرمووی:

۲۷. وَالْأَخْذُ بِالْجَوِيدِ حَمٌّ لَازِمٌ مَنْ لَمْ يُجَوِّدِ الْقُرْآنَ آثَمُ

۲۸. لِأَنَّهُ بِهِ الْإِلَهُ أَنْزَلَ وَهَكَذَا مِنْهُ إِلَيْنَا وَصَلَا

(الاخذ بالتجوید) بایه‌خدان و کارکردن به ته‌جوید (حم لازم) نۆر گرنگه بۆ خویننه‌ری قورئان، پێویسته بیزانی.

(من لم يجد القرآن آثم) هه‌رکێ قورئان به پێی بنه‌ماکانی ته‌جوید نه‌خویننیه‌وه گونا‌ه‌باره.

(لأنه به الله انزلا) واته: چونکه خوای گه‌وره به‌ته‌جویده‌وه دایبه‌زاندووه، خوای گه‌وره فه‌رمووویه‌تی: (ورتل القرآن ترتیلا).^۱

واته: له‌سه‌ر خۆ و به‌جوانی پیت و بزویننه‌کانی بخویننیه‌وه، جه‌ختیشی له‌سه‌ر مه‌سه‌له‌که کردووه به‌ وشه‌ی (ترتیلا).^۲

(عبد الدائم الأزهری) وتووویه‌تی:

وه‌کو ئه‌وه‌ی که‌سیک پرسیارێ له (ابن الجزري) کردبێت: له‌کوێوه ده‌زانین که ته‌جوید پێویسته له‌سه‌رمان و، واجبه‌ فێری بین و، که‌مه‌ترخه‌م تیايدا گونا‌ه‌باره‌و، به‌لگه‌ چیه له‌سه‌ر هه‌موو ئه‌وانه و پێگه‌ی فێربوونیشیان چۆنه؟ دانه‌ریش له‌ وه‌لامدا وتبێتی: (لأنه به الله انزلا) واته: مه‌سه‌له‌که ئه‌وه‌یه خوای گه‌وره ئه‌و قورئانه‌ی به ته‌جویده‌وه دایه‌زاندووه و فه‌رمووویه‌تی: (ورتل القرآن ترتیلا).^۳

۱ بپوانه: سوره‌تی المزل / ئایه‌تی (۴).

۲ بپوانه: نور الفلاح فی تجوید کلام الله الفتح .

۳ بپوانه: الشرح الوجیز علی المقدمة الجزرية / غانم قدوري الحمد/ ۵۷.

(وهكذا منة الينا وصلا) واته: له سهرده ميكه وه بۆ سهرده ميك، له نه وه يه كه وه بۆ نه وه يه ك، به (تواتر) پيمانگه يشتو وه، له ريگه ي هاوه لانه وه، ئه وانيش له ريگه ي پيغه مبه ره وه (ﷺ)، پيغه مبه ريش (ﷺ) له ريگه ي جبريل (عليه سلام) وه، ئه ويش له په روه ردگاري مه زنه وه^١.

١ بېروانه: اللمعة البدرية شرح متن الجزرية / محمود محمد العبد .

پێناسه‌ی (تجوید)

له زمانه‌وانیدا واته: چاککردن، دهوتریت (هذا شيء جيد) واته: ئه‌وه شتیکی چاکه.

له زاراوهدا: واته: شاره‌زابوون و کارامه‌یی له خویندنه‌وه‌ی قورئاندا به‌بی زیادوکه‌م).^۱

یان بایه‌خدان به‌هه‌موو پیتیک له‌ پرۆی جیگیری ده‌رچوون و سیفەت و مینگه‌ و، درێژکردنه‌وه‌ و بچوک و گه‌وره‌ کردنه‌وه‌ و...هتد).^۲

ئامانج چیه‌ له‌ شاره‌زابوون له‌ زانستی تجوید:

۱- پاراستنی زمان له‌ هه‌له‌کردن له‌ قورئانی پیرۆز، زانایانیش هه‌رله‌کۆنه‌وه‌ هه‌له‌کردنیان له‌ قورئاندا به‌ (لحن) ناو بردووه‌ واته: لادان له‌ پاستی.

(لحن) له‌ قورئاندا دووجۆره‌:

یه‌که‌م: (لحن‌ی ئاشکرا، ئه‌ویش حه‌وت شیوه‌ی هه‌یه‌:

۱- گۆرینی پیتیک به‌ پیتیکی تر.

۲- زه‌ننه‌دار (ساکن) کردنی پیتی بزواو (متحرک).

۳- جولا‌ندنه‌وه‌ی (تحریک‌)ی زه‌ننه‌دار (ساکن).

۱ پێناسه‌ی (خالد الازهری) بۆ (تجوید) له: جامع شرح المقدمة الجزرية / ۴۵ .

۲ بۆ ئه‌م پێناسه‌یه‌ بره‌وانه: النشر في القراءات العشر / ۱۶۸ . الجامع في تجويد قراءة القرآن الكريم / ۱۵، زۆریک له‌ سه‌رچاوه‌کانیش هه‌ر هه‌مان پێناسه‌یان کردووه‌ .

۴- در یژکردنه‌وه‌ی پیت که پیتیکی تری لیوه دروست بیّت.

۵- نه‌هیشتنی مه‌ددی پیته‌کان.

۶- سووککردنه‌وه‌ی پیتی (شده) دار.

۷- (شده) دارکردنی پیتی سووک.

دووه‌م: (لحن)ی نادیار:

ئەم جۆره هه‌له‌کردنه په‌یوه‌ندی هه‌یه به‌یاسا‌کانی ته‌ج‌ویده‌وه وه‌کو تی‌هه‌ل‌کیشانی ئەوه‌ی تی‌هه‌ل‌کیش ناکریت، یان راوه‌ستان له‌سه‌ر (ت)ی بزواو به (ه)و هه‌له‌ی له‌وجۆره، بۆنموونه: ده‌رنه‌خستنی (همس) له (ت - ح - ف) یان جیانه‌کردنه‌وه‌ی پله‌کانی به‌رزکردنه‌وه‌ی پیتی به‌رز.

ئەم جۆره‌ش بۆیه ناو‌نراوه هه‌له‌ی نادیار یان شاراوه، چونکه شاره‌زایانی قورئان خویندن نه‌بیّت که‌سی تر پیی نازانی.

(البرکوي) له (احکام تلاوة القرآن الکریم) له لاپه‌ره (۳۶) ده‌لێت:

(هه‌موو ئەو جۆره هه‌لانه‌هه‌رامن، چونکه ئەگه‌ر چی کاریه‌گه‌رییان نییه له‌سه‌ر واتای ئایه‌ته‌که، به‌لام کاریه‌گه‌رییان هه‌یه له‌سه‌ر خودی وشه‌که و، په‌ونه‌ق و جوانی پیته‌که له‌که‌دار ده‌کات).^۱

حوکمی فی‌ریوونی زانستی ته‌ج‌وید له‌شه‌ر‌عدا:

زۆریه‌ی زانایان له‌سه‌ر ئەوه‌ کۆکن، که فی‌ریوونی ئەم زانسته‌هه‌رزی کفایه‌یه، ئەگه‌ر که‌سانێک پیی هه‌لسن ئەوه‌کانی تر گونا‌ه‌بار نابن، به‌لام ئەگه‌ر که‌سی پیی هه‌لنه‌سیت هه‌موویان گونا‌ه‌بار ده‌بن، کارپێ‌کردنیشی واته‌ جێبه‌جێ‌کردنی یاسا‌کانی له‌

کاتی خویندنه‌وه‌ی قورئان (فرض عین) ه. له‌سه‌ر هه‌موو مووسلمانێکی پیگه‌یشتوو (بالغ) با له‌په‌وی یاساو حوکمه‌کانیشه‌وه لێیان شاره‌زانه‌بیٔ.^۱

مه‌سه‌له‌یه‌کی گرنه‌گ:

دووشی‌واز هه‌یه بۆ فی‌ربوونی ئەم زانسته:

۱- گو‌یگرتنی قوتابی بۆ خویندنه‌وه‌ی مامۆستا.

۲- خویندنه‌وه‌ی قوتابی له‌به‌رده‌ستی مامۆستا.^۲

زانای پایه‌به‌رز (ملا علی القاری) له لیکدانه‌وه‌که‌یدا بۆ هۆنراوه‌ی (الجزیة) پێگه‌ی دووه‌می پێ‌باشتره، به‌لام زۆریک له زانا هاوچه‌رخه‌کان کۆکردنه‌وه‌یان پێ‌باشه له نێوان هه‌ردوو شی‌وازه‌که‌دا.^۳

سوود: ئەم زانسته به‌هیچ شی‌وه‌یه‌ک له پێگه‌ی کتێبه‌وه به ته‌واوه‌تی لێی شاره‌زانا‌بیٔ، به‌لکو پێ‌ویسته مامۆستایه‌ک هه‌بیٔ بۆ فی‌ربوونی.

واتای گشتی کۆپله‌ی (۲۷ - ۲۸):

کارکردن به زانستی ته‌جويد بۆ قوتابی قورئان پێ‌ویسته و جه‌ختی له‌سه‌ر کراوه، چونکه‌هه‌رکه‌سیک قورئان به‌بی ته‌جويد بخوینێته‌وه گونا‌ه‌باره، له‌به‌رئه‌وه‌ی خوای گه‌وره‌ خۆی به‌م شی‌وه‌ دا‌یبه‌زاندووه، سه‌ده به سه‌ده و ده‌سته به ده‌سته و ده‌ست به ده‌ستیش به نێمه‌گه‌یشتووه.

۱ پ‌روانه: المیسر الف‌رید فی علم الت‌جويد / محمد ف‌رید الج‌مل / ۲۷، احکام الت‌جويد والت‌لاوة / محمود رأفت الزلط / ۵.

۲ پ‌روانه: الواضح فی احکام الت‌جويد / ۱۱.

۳ پ‌روانه: المیسر الف‌رید / ۵۴.

جۆره کانی خویندنه وهی قورئان

٢٩. وَهُوَ أَيْضًا حِلْيَةُ السَّلَاةِ وَزَيْنَةُ الْأَدَاءِ وَالْقِرَاءَةِ

(وهو) واته: ته جویدکردنی قورئان.

(حِلْيَةُ السَّلَاةِ) واته: جوانی خویندنه وه.

(وَزَيْنَةُ الْأَدَاءِ وَالْقِرَاءَةِ) واته: پازاندنه وهی به جیهینانی قورئان و خویندنه وهی.

أ- (السَّلَاةِ) واته: خویندنه وهی قورئان به دواى یه کدا به پیک و پیکى به پیی ئه و دابه شکردنانه ی له قورئاندا ههیه.

ب- (الْأَدَاءِ) واته: فیربوونی قورئان له مامۆستایانه وه.

ت- (الْقِرَاءَةِ) به ههردوو حاله تی پیشوو دهوتریت و له وان گشتگیرتره^١.

پایه‌کانی قورئان خویندن

زانایان ده‌فهرموون: (خویندنه‌وه‌ی قورئان سی پایه‌ی هه‌یه):

أ- (التحقیق)^۱ واته: خویندنه‌وه‌ی قورئان به هیمنی و له‌سه‌ر خۆیی، له گه‌ل تیگه‌یشتنی واتاکان و چاودیریکردنی یاساکانی ته‌جوید، ئەم شیوه‌ی خویندنه‌وه‌ی گونجاوه‌ی بۆ که‌سانی سه‌ره‌تایی که ده‌یانه‌وێت فی‌ری قورئان خویندنه‌وه‌ی بن، بۆ ئەوه‌ی پابین له‌سه‌ری.

ب- (الحدیر) واته: په‌له‌ کردن له خویندنه‌وه‌ی قورئان هاوکات پارێزگاری کردن له بنچینه‌کانی ته‌جوید و په‌چاوکردنیان.

ت- (التدویر) خویندنه‌وه‌ی قورئان به‌شیوه‌یه‌کی مام ناوه‌ند له نیوان حاله‌تی یه‌که‌م و دووه‌مدا، هاوکات له‌گه‌ل جیبه‌جیکردنی یاساکانی ته‌جوید^۲.

واتای گشتی:

هه‌روه‌ها ته‌جوید جوانی و پازاندنه‌وه‌یه‌ی بۆ خویندنه‌وه‌ی قورئانی پیرۆز.

۳۰. وَهُوَ إِعْطَاءُ الْحُرُوفِ حَقَّهَا مِنْ صِفَةٍ لَهَا وَمُسْحَقُهَا

(وَهُوَ) واته: ته‌جوید.

(حَقَّهَا) واته: له‌و سیفه‌ته‌ی هۆگرانه‌ی له‌گه‌ل پیتشه‌کاندایه‌ی وه‌کو: (همس) و (جهر) و

(شدة) و (رخاوة) له‌و سیفه‌تانه‌ی که باسما‌ن کرد.

۱ هه‌ندێک له زانایان له جیاتی (التحقیق) (الترتیل) به‌کارده‌هێنن.

۲ به‌پوانه: الواضح في احكام التجويد / د. محمد عصام القضاة / ۱۰.

(مُسَحَّحَهَا) ئه‌وه‌ی که له ئه‌نجامی به‌جیه‌ینانی سیفه‌ته‌کانه‌وه دروست ده‌بن،
وه‌کو: ناسک‌کردنه‌وه‌ی پیتی نزم و، قه‌له‌و کردنی پیتی به‌رز و شتی له‌و شیوه‌یه.
واتای گشتی:

هه‌روه‌ها ته‌جوید بریتیه له‌وه‌ی مافی پیته‌کان بدریّت وه‌کو سیفه‌ته هۆگره‌کانیان
و، ئه‌وه‌ش که دروست ده‌بیّت له جیه‌جیه‌کردنی سیفه‌ته‌کانه‌وه، وه‌کو بچوک کردن و
گه‌وره کردنه‌وه‌ی پیته‌کان.

۳۱. وَرَدُ كُلِّ وَاحِدٍ لِأَصْلِهِ وَاللَّفْظُ فِي تَظْيِيرِهِ كَمَثَلِهِ

(رَدُّ) واته: گێڕانه‌وه‌ی هه‌موو پیتیک بۆ جیه‌ی ده‌رچونی سه‌ره‌کی خۆی.
(وَاللَّفْظُ فِي تَظْيِيرِهِ) واته: ده‌ربڕینی پیتیک هه‌وشیوه‌ی ئه‌و پیته له شوینیک
تر، ئه‌گه‌ر دووباره بووه‌وه.
(كَمَثَلِهِ) هه‌ر وه‌کو ده‌ربڕینیتی به‌که‌م جار.

واتای گشتی:

هه‌روه‌ها ته‌جوید واتای ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نێ که هه‌موو پیتیک بگێردریته‌وه بۆ
مه‌خره‌جی سه‌ره‌کی خۆی، ئه‌گه‌ر پیتیک تریش هه‌بو له جیه‌یه‌کی تر وه‌کو ئه‌و
پیته ئه‌ویش به‌ بێ زیاد و که‌م هه‌مان شیوازی له‌سه‌ر جیه‌یه‌جی ده‌کریّت.
۳۲. مُكْمَلًا مِنْ غَيْرِ مَا تُكَلِّفُ بِاللُّطْفِ فِي التُّطْقِ بِلَا نَعْسُفِ
(مُكْمَلًا) واته: له‌ حاله‌تیکدا که ویستت به‌ ته‌واوی قورئان بخوینیته‌وه.

(مِنْ غَيْرِ مَا تُكَلِّفُ) واته: به‌ بێ زۆر له‌ خۆکردن له‌ کاتی خویندندا.

(بِاللُّطْفِ) واته: ده‌ربڕینی پیته‌کان به‌ هیمنی و ئاسانی و، به‌ بێ سنور به‌زاندن و
بێ زێده‌په‌وه‌ی و که‌مه‌رخه‌می.

(مَا) بۆ زیاتر جه‌خت کردنه‌وه‌یه.

واتای گشتی:

له‌کاتی ده‌ربڕینی پیت و وشه‌کانی قورئانی پیرۆزدا، پێویسته به ته‌واوی به‌بیّ زیاده‌په‌وه‌ی ئه‌و سیفه‌تانه‌ی باسمانکرد جیّ به‌جیّ بکریّت.

چه‌ند نمونه‌یه‌ك له زێده‌په‌وه‌ی له‌کاتی خوێندنه‌وه‌ی قورئاندا

(ابن الجزري) له کتیبی (النشر في القراءات العشر) له لاپه‌ره ١٦٩ ده‌فه‌رمووت:

(وليس التجويد بتمطيع اللسان ولا بتقعر الفم ولا بتعويج الفك ولا بترعيد الصوت ولا بتمطيط الشد ولا بتقطيع المد ولا بتطنين الغنات ولا بحصرمة الراءات).

ته‌جوید بریتی نیه له:

(تمطيع اللسان) واته: قورئان ده‌خوینی و ده‌لێی پاروێکی له ده‌مدایه.

(تقعر الفم) واته: فشار خسته سه‌ر گه‌روو له‌کاتی خوێندنه‌وه‌دا، واته: هه‌موو

پیته‌كان وه‌كو پیتی (ع) ده‌رده‌کات (تعويج الفك) واته: لارکردنه‌وه‌ی پیته‌كان یان

لارکردنه‌وه‌ی شه‌ویلگه‌ی له‌کاتی خوێندنه‌دا.

(ترعيد الصوت) له‌راندنه‌وه‌ی ده‌نگ و، واپیشاندات كه خوێنه‌ر له ترسی خوا

ده‌گریّت و ده‌نگی ده‌له‌رزێ واته‌ وا ده‌رده‌که‌وێت حاله‌تیکی دروست کراوه^١.

(تمطيط الشد) واته: درێژکردنه‌وه‌ی ئه‌و پیتانه‌ی (شدة) دارن و درێژ کردنه‌وه‌یان

تیدا نیه بۆنمونه: (اعوذ بالله من الشيطان الرجيم).

(تقطيع المد) واته: بڕپکردنی پیتی مه‌دد، وه‌كو: (يااااها الذين امنوو).

١ زۆر گریان له‌کاتی قورئان خوێندنه‌دا، به‌تایبه‌تی ئه‌گه‌ر خوێنه‌ره‌که به‌زۆر خۆی بگرینی، دوو مه‌ترسی لێ چاوه‌پوان ده‌کریّت: یه‌که‌م مافه‌نه‌دانی پیته‌كان و شیواندنی ئایه‌ته‌كان، دووه‌میش خوێنه‌ره‌که به‌زمانی حال ده‌لێت: من زۆر له‌ خوا ده‌ترسم ده‌گرم له‌ قورئان خوێندنه‌دا، مه‌گه‌ر گریانێك به‌ده‌ستی خۆت نه‌بیّت، بۆیه ئه‌گه‌ر چی هه‌ندی به‌لگه و شوێنه‌وار هاتوو ده‌رباره‌ی گریان له‌ قورئاندا، به‌لام له‌م پۆژگاره‌ی خۆماندا به‌دوور نیه له مه‌ترسی پوپامایی (والله أعلم).

(تطنین الغنات) واته: برپرکردنی (غنة) مینگه له پیته کانی (غنة) دا وه کو: (مننن الجننة والنناس).

(بحصرمة الرءاءت) واته: پاگرتنی هه ناسه به ته واوی له کاتی ده برپینی پیتی (ر) و ریگه نه دان به ده رکردنی سیفه تی (بینیة) تییدا.

هه موو ئه م نمونانه ش مامؤستا (أیمن سوید) له یه کیک له وانه کانی له که نالی (اقرأ) ی ئاسمانی باسی کردوو و، هه له کانی به رجهسته کردوو به نمونه بۆ ئه وهی خوینه ران خوینی لی به دوور بگرن.

رینگه‌ی فیربوونی ته‌جوید

۳۳. وَلَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ تَرْكِهِ إِلَّا رِيَاضَةُ أَمْرِئِ بِنَفْكَهِ

(بَيْنَهُ) له نیوان ته‌جوید و

(تَرْكِهِ) له نیوان لیدوورکه‌وتنه‌وهی

(رِيَاضَةُ) به‌رده‌وامبوونی

(أَمْرِئِ) که‌سیکه له پاهینان

(بِنَفْكَهِ) به‌شه‌ویلگه‌ی واته: ده‌می.

(طاش کبری زادة) فه‌رموویه‌تی: دانهر په‌حمه‌تی خوای لیبتت وه‌کو نه‌وه‌ی هستی کردیبتت نه‌م هه‌موو بابه‌تانه قورس بیت له‌سه‌ر فی‌رخوازان و تووشی سه‌رسام بوونیان به‌یبتت بویه فه‌رموویه‌تی: جیاوازی نیوان شاره‌زاو نه‌شاره‌زا له ته‌جوید هه‌رئه‌وه‌یه پاهینان به‌ده‌می بکات و گوئ له مامۆستایانی قورئان بگریت، تا‌کو لی‌هاتوویی به‌ده‌ست به‌یبتت^۱.

واتای گشتی:

(ابن الجزري) لی‌ره‌دا ئامۆژگاریمان ده‌کات به‌رده‌وام بین له‌سه‌ر خۆ پاهینان له‌سه‌ر چاک خویندن و جوان خویندنه‌وه‌ی قورئان، چونکه نه‌گه‌ر بۆ ماوه‌یه‌ک فه‌راموش

۱ بپوانه: شرح المقدمة الجزرية / طاش کبری زادة / ۱۱۹، به‌وه‌رگرتن له کتیی الشرح الوجیز

بکریّت به جیّه‌ینانی یاساکان بیر ده‌چنه‌وه، واتای کۆپله‌کەش به کورتی: (له نیوان
 ته‌جوید و نه‌مانی هەر ئه‌وه‌یه که‌سیک به‌رده‌وام بیّت له‌سه‌ر خۆ راھێنان له‌سه‌ر قورئان
 خویندنه‌وه به‌شیوه‌یه‌کی جوان)^۱.

۱ بپوانه: اللعة البدرية / ۴۲، الدرر البهية / ۴۲ .

بابه‌تی بچوککردنه‌وه

بچوککردنه‌وه‌ی پیتته نزمه‌کان

له‌م به‌شه‌ی هۆنراوه‌که‌یدا (ابن الجزري) په‌حمه‌تی خوای لیبیت باسی هه‌ندی
بنه‌ما و یاسای په‌یوه‌ندی دارمان بۆ ده‌کات به‌ ته‌جۆیده‌وه، که له سیفه‌ته‌کانه‌وه
سه‌رچاوه ده‌گریت و ده‌فه‌رمویت:

۳۴. فَرَقَّقْنِ مُسْتَفِلاً مِنْ أَحْرَفٍ وَحَاذِرْنَ تَفْخِيمٍ لَفْظِ الْأَلْفِ

(فَرَقَّقْنِ مُسْتَفِلاً مِنْ أَحْرَفٍ) واته: پیتته نزمه‌کان بچوککه‌ره‌وه.

(وَحَاذِرْنَ تَفْخِيمٍ لَفْظِ الْأَلْفِ) واته: وریاش به‌ له‌وه‌ی پیتی ئه‌لیف (ا) گه‌وره
بکه‌یتته‌وه.

پیناسه‌ی (الترقیق):

له زمانه‌وانیدا: له (الرقه) وه هاتوه، واته: لاوازی.

له زاراوه‌دا واته: بچوککردنه‌وه‌ی پیت به‌ بچوککردنه‌وه‌ی له مه‌خره‌ج و لاوازکردنی
له سیفه‌تدا.

پیناسه‌ی (التفخیم):

له زمانه‌وانیدا واته: گه‌وره کردن.

له زاراوه‌دا واته: گه‌وره کردنی پیت به‌ قه‌له‌وکردنی له مه‌خره‌ج و، به‌ هیزکردنی
له سیفه‌تدا.

له‌م کۆپله‌یه‌دا (ابن الجزري) باسی هه‌ندی یاسای گرنگمان بۆ ده‌کات سه‌باره‌ت به پاستکردنه‌وی قورئان خویندن. پێویسته له‌سه‌ر خوینەر په‌چاویان بکات، بۆنمونه: پیتته‌ نزمه‌کان واته‌ پیتته‌کانی زمانی عه‌ره‌بی جگه‌ له‌ پیتته‌ به‌رزه‌کان هه‌موو به‌ بجوکی ده‌خوینریتته‌وه‌ مه‌گه‌ر له‌ حاله‌تیکه‌ پرپوایه‌ت هه‌بیته‌ وه‌کو گه‌وره‌ کردنه‌وه‌ی لام له‌ هه‌ندی حاله‌تدا. هه‌روه‌ها هۆشیارمان ده‌کاته‌وه‌ له‌ گه‌وره‌ کردنه‌وه‌ی پیتی ئه‌لیف (ا)، چونکه‌ له‌ راستیدا ئه‌وه‌ مه‌سه‌له‌یه‌کی زۆر گرنکه‌ و، له‌م پۆژگاره‌دا زۆر بلاو بوه‌ته‌وه‌ و، له‌ بنچینه‌شدا له‌ عه‌جه‌مه‌کانه‌وه‌ ئه‌م عاده‌ته‌ په‌یدا بوه‌.

۳۵. كَهْمَزِ الْحَمْدُ اَعُوذُ اِهْدِنَا
اَللّٰهُ ثُمَّ لَمْ لِلّٰهِ لَنَا

زانای پایه‌ به‌رز (خالد الازهري) ده‌لێت:

لێره‌دا (ابن الجزري) هۆشیاری ده‌دات که پیتی (هه‌مز له‌ چوار جێگه‌دا بجوک ده‌کریتته‌وه‌.

یه‌که‌م: کاتی که به‌ ته‌نیشتی پیتی (ح) هه‌وه‌ بیته‌، وه‌کو: (الحمد لله رب العالمين) ئه‌گه‌ر که‌سی که‌ بلێت: لێره‌دا هه‌مز که‌ به‌ ته‌نیشتی لاهه‌وه‌یه‌ نه‌ک (ح) ده‌لێم: قسه‌که‌ت ته‌واوه‌ به‌لام له‌به‌ر ئه‌وه‌ی پیتی (ل) زهننه‌داره‌ وه‌کو ئه‌وه‌یه‌ بوونی نه‌بیته‌.

دووه‌م: له‌ لای پیتی (ع)، وه‌کو: (اعوذ بالله).

سێ‌یه‌م: له‌ لای پیتی (ه)، وه‌کو: (أهدنا الصراط).

چواره‌م: له‌ لای پیتی لامی ناساندنی گه‌وره‌. وه‌کو: (الله الذي) له‌ پاش ئه‌وه‌ش فه‌رمانی کردووه‌ به‌ بجوکه‌کردنه‌وه‌ی پیتی لام له‌ وشه‌ی مه‌زنی (الله) و، جه‌ختیش ده‌کاته‌وه‌ له‌سه‌ر ده‌رخستنی پیتی (ل) له‌ وشه‌ی (لنا) به‌ هۆی نونه‌که‌ی دوا‌ی خۆی.^۲

۱ بپوانه: جامع شروح المقدمة الجزرية في علم التجويد / خالد الازهري و زكريا الانصاري .

۲ بپوانه: اللمعة البدرية شرح متن الجزرية / ۴۳ .

۳۶. وَلَيَلَطُفْ وَعَلَى اللَّهِ وَلَا الضُّ وَالْمِيمُ مِنْ مَحْمَصَةٍ وَمِنْ مَرَضٍ

واته: پێویسته خۆینه‌ر وریا بێت و پیتی (ل) واته: لامی دووه‌م له وشه‌ی (وَلَيَلَطُفْ) بچوکه‌کاته‌وه، چونکه به ته‌نیشته پیتی (ط)ه، که پیتیکی به هیزه و کاریگه‌ری هه‌یه له‌سه‌ر پیتی (ل)ی ته‌نیشتی.

هه‌روه‌ها پێویسته لامی یه‌که‌م له وشه‌ی (وعلى الله) و (ولا الضالین) بچوک بکریته‌وه، چونکه ئه‌و پیته‌ گه‌رانه‌ی پاش خۆیان کاریگه‌رییان هه‌یه له‌سه‌ر یان.

هه‌روه‌ها جه‌خت ده‌کاته‌وه له‌سه‌ر بچوکه‌کردنه‌وه‌ی پیتی (م) له وشه‌ی (مَحْمَصَةٍ)، چونکه زۆربه‌ی خۆینه‌ران له‌و پیته‌دا هه‌له‌ ده‌که‌ن به هۆی گه‌وره‌یی پیتی (خ) ئه‌وه‌ش هه‌له‌یه‌کی نادروسته^۱، به‌هه‌مان شیوه پێویسته خۆینه‌ر وریا بێت نه‌وه‌کو پیتی (م) گه‌وره بکاته‌وه له وشه‌ی (مرض) به‌هۆی پیتی (ر)ه‌وه که قه‌له‌وه.

۳۷. وَبَاءِ بَرْقٍ بَاطِلٍ بِهِمْ يَذِي وَآخِرُصْ عَلَى الشَّدَّةِ وَالْجَهْرِ الَّذِي

۳۸. فِيهَا وَفِي الْحِيمِ كُحِبَّ الصَّبْرِ وَرَبُوءَةُ اجْمَسَتْ وَحَجَّ الْفَجْرِ

هه‌روه‌ها ئامۆژگاریمان ده‌کات بچوکی پیتی (ب) بپاریزین له‌م نمونه‌دا.

(بَرْقٍ) به‌هۆی دراوسیتی (ر) که پیتیکی گه‌وره‌یه.

(بَاطِلٍ) به‌هۆی نزیکه‌ی له پیتی (ط).

(بِهِمْ يَذِي) به‌هوی ئه‌وهی به تهنیشتی دوو پیتی نهرمه‌وهیه، ئه‌وه‌ش نه‌بیئت
 بچوکرده‌وهی پیتی (ب) تاییهت بیئت به‌م شوینانه‌وه، به‌لام نابیئت زیده‌په‌وی بکریئت
 له بچوکرده‌وهی پیتی (ب) نه‌وه‌کو وه‌کو (إمالة) ی پیبیئت^۱.

(وَاحْرَصْ عَلَى الشِّدَّةِ وَالْجَهْرِ الَّذِي) واته: هه‌روه‌ها وریای دهرخستنی ئه‌و دوو
 سیفه‌ته‌ش به له پیتی (ب).

(وَفِي الْحِيمِ) واته: هه‌روه‌ها پیویسته ئه‌و دوو سیفه‌ته له پیتی (ج) یشدا
 دهربرخریئت به جوانی، ئه‌گینا مه‌ترسی تیکه‌ل بوون هه‌یه له نیوان (ب) له‌گه‌ل (ف)
 هه‌روه‌ها (ج) له‌گه‌ل (ش) دا.

ئینجا چه‌ند نمونه‌یه‌کی ئاشکرای له قورئاندا بۆ هیناوینه‌ته‌وه وه‌کو وشه‌ی (حب)
 له ئایه‌تی: {يَجِبُ لَهُمْ كُحْبُ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ} البقرة ۱۶۵.

(بِالصَّبْرِ) له ئایه‌تی {وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ} العصر ۳.

(رُبُّوهُ) له ئایه‌تی {وَأَوْتَيْنَاهُمَا إِلَىٰ رَبُّوهُ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ} المؤمنون ۵۰.

(اجْتَسَتْ) له ئایه‌تی {اجْتَسَتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ} إبراهيم ۲۶.

(بِالْحَجِّ) له ئایه‌تی {وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ} الحج ۲۷.

(الْفَجْرِ) له ئایه‌تی {وَقُرْآنَ الْفَجْرِ} الإسراء ۷۸.

۱ بپوانه: شرح طيبة النشر / ۱۴۷، به‌وه‌رگرتن له اللعة البدرية / ۴۴.

- الدرر البهية شرح المقدمة الجزرية / ۴۴.

بۆ نموونه: ئەگەر ئەو دوو سیفەتە‌ی (ابن الجزري) وریامان دەکاتە‌وه که پێویستە دەریخەین له پیتی (ج) جیبه‌جیبی نه‌که‌ین تییدا وشە‌ی (اجتت) ده‌بیته (اشتت).

۳۹. وَبَيِّنْ مُقْلَقًا إِنْ سَكْنَا وَإِنْ يَكُنْ فِي الْوَقْفِ كَانَ أَبْنَا

۴۰. وَحَاءَ حَصْحَصَ أَحَطْتُ الْحَقُّ وَسَيْنَ مُسَقِّمٍ يَسْطُو يَسْقُو

(ابن الجزري) لهم به‌شە‌دا فه‌رمانمان پێ ده‌کات سیفەت‌ی قەلقە‌له به‌ پوونی دەریخەین له پیتە‌کانی (قلقله)، (ق ط ب ج د) له کاتی (ساکن) بوونی پیتە‌که.

(وَإِنْ يَكُنْ فِي الْوَقْفِ) واتە: ئەگەر له‌کاتی راوه‌ستان بیته‌ له‌سه‌ر پیتە‌که، وه‌کو: (قرب).

(كَانَ أَبْنَا) واتە: پیتی (قلقله) به‌ پوونتر ده‌جولێته‌وه له‌ راوه‌ستاندا.

چەند نموونه‌یه‌ك له‌سه‌ر (قلقله):

- له‌ کاتی به‌رده‌وام بوون: (يقطعون - وقطر - واجتیناه - ويدخلون).

- له‌ کاتی راوه‌ستان دا (خلاق - محیط - بهیج - مجید).

- جگه‌ له‌مانه‌ش که باسکران، پێویسته‌ ئاگاداری بچوکه‌کردنه‌وه‌ی (ح) ی

یه‌که‌م و دووهم بین له‌ وشە‌ی (حصص الحق) چونکه‌ به‌ ته‌نیشته‌ پیتێکی

که‌وره‌وه‌یه‌ وه‌کو (ص)، هه‌روه‌ها له‌ وشە‌ی (احطت) و (الحق)یشدا به‌هۆی

دراوسیتێ بۆ هه‌ردوو پیتی گه‌وره‌ی (ط) و (ق) وه‌کو: (الحق من ربك).

به هه‌مان شیوه ئاشکراکردن وجوان ده‌برپین پئویسته سه‌باره‌ت به
 بچوک‌کردنه‌وه‌ی پیتی (س) له وشه‌ی (مستقیم) (سطو) له ئایه‌تی (یکادون یسطون) و،
 له وشه‌ی (یسقو) له ئایه‌تی (وجد علیه امة من الناس یسقون)^۱.

سوود: ئاگادارکردنه‌وه ده‌رباره‌ی بچوک ده‌برپینی پیتی (س) کورت
 هه‌لته‌هاتوو له‌سه‌ر ئه‌م حاله‌تانه، به‌لکو باب‌ه‌تیکی گشتی یه له هه‌موو حاله‌تی‌کدا،
 له زه‌ننه‌داری و بزواوی، به‌ته‌نیشته‌ی پیتی‌کی گه‌وره‌ییت یان بچوک^۲.
 واتای گشتی هه‌ردوو کۆپله‌که:

پیتی جولّو (مقلقل) به جوانی ده‌برپه‌ له کاتی (ساکن)یدا، له‌کاتی
 وه‌ستانیشدا، بۆ نمونه وه‌کو راوه‌ستان له‌سه‌ر وشه‌ی (قريب) پونتر ده‌رده‌که‌ویت.
 هه‌روه‌ها پئویسته هه‌ردوو پیتی (ح - س) به بچوکی بخوینریته‌وه،
 به‌تایبه‌تی کاتیک به‌ته‌نیشته‌ی پیتی گه‌وره‌وه‌ بن وه‌کو: (ص - ق).

۱ بېروانه: جامع شروح المقدمة الجزرية / ۵۶ .

۲ بېروانه: الدرر البهية / ۴۴ .

بابه‌تی پیتی (ر)

۴۱. وَرَقِقِ الرَّاءَ إِذَا مَا كُسِرَتْ   كَذَلِكَ بَعْدَ الْكُسْرِ حَيْثُ سَكَنْتُ

۴۲. إِنْ لَمْ تَكُنْ مِنْ قَبْلِ حَرْفٍ اسْتِعْلًا   أَوْ كَانَتْ الْكُسْرَةُ لَيْسَتْ أَصْلًا

(وَرَقِقِ الرَّاءَ إِذَا مَا كُسِرَتْ) واته: هه ركاتیک پیتی (ر) ژیر (کسرة) ی هه بوو

به بچووکی بیخویننه‌وه، وه‌کو: (رَزَقَا - الرِّج - ارني).

(كَذَلِكَ بَعْدَ الْكُسْرِ حَيْثُ سَكَنْتُ) به هه مان شیوه به بچووکی (ترقیق)

ده‌خوینریته‌وه ئە‌گەر خوی (ساکن) بوو، پیش خویشی ژیر (کسرة) ی بنچینه‌یی (اصلی) بیت، وه‌کو: (الفردوس).

(إِنْ لَمْ تَكُنْ مِنْ قَبْلِ حَرْفٍ اسْتِعْلًا) واته: ئە‌گەر پیتی (ر) که‌وته پیش یه‌کێک له

پیته به‌رزه‌کانه‌وه، وه‌کو: (قرطاس - فرقة - بالمرصاد) له‌و حاله‌ته‌دا گه‌وره ده‌کریتته‌وه به‌هوی ئە‌و پیته‌ گه‌ورانه‌وه^۱.

سوود: له‌ قورئاندا ته‌نها سی پیت له‌ پیته‌کانی (استعلاء) له‌ پاش پیتی (ر) ده‌وه

هاتوون، که بریتین له (ص - ط - ق)^۲.

۱ بپوانه: اللمعة البدرية / ۴۵.

۲ بپوانه: لی‌کدانه‌وی (زکریا الانصاري) بۆ (الجزرية) له‌ جامع الشروح/ ۵۹.

(أَوْ كَانَتْ الْكُسْرَةُ لَيْسَتْ أَصْلًا) واته: ئەگەر له حاله تێکدا (کسرة) ی پیتی

(ر) ئەصلى نه‌بوو، وه‌کو: (ام ارتابوا - ارتبم) گه‌وره ده‌کریته‌وه.

روونکردنه‌وه: ئەگەر پیتی (ر) ساکن بوو، به‌هۆی پاوه‌ستانه‌وه - ئیتر به‌هەر

شیوه‌یه‌ک بزواویت له حاله‌تی به‌رده‌وامیدا - خۆی له یه‌کیک له م حاله‌تانه‌ی خواره‌وه ده‌بینیته‌وه.

یه‌که‌م: پیتی پیشی خۆی سەر (فتحة) ی هه‌بیّت، وه‌کو: (ترمی بشرر - ولن

صبر) گه‌وره ده‌کریته‌وه.

دووه‌م: پیتی پیش خۆی بۆر (ضمة) ی هه‌بیّت، وه‌کو: (بالندُر - الدُّبُر - النَّدُر)

گه‌وره ده‌کریته‌وه.

سییه‌م: پیتی پیش خۆی ژیر (کسرة) ی هه‌بیّت، وه‌کو: (یوم عسر) بچوک

ده‌کریته‌وه.

چواره‌م: پیش خۆی ئەلفیکی مه‌ددی هه‌بیّت، وه‌کو: (ان الفجار - بس القرار -

وقناعذاب النار) گه‌وره ده‌کریته‌وه.

پێنجه‌م: پیش خۆی واویکی مه‌ددی هه‌بیّت، واته: واوی زهننه‌دار (ساکن)

که‌پیتی پیش خۆی بۆر (ضمة) ی هه‌بیّت، وه‌کو: (ان تبور - ترجع الامور - من في القبور)

گه‌وره ده‌کریته‌وه.

شه‌شه‌م: پیش خۆی یائیکی مه‌ددی هه‌بیّت واته: یائی زهننه‌دار (ساکن) که

پیتی پیش خۆی ژیر (کسرة) ی هه‌بیّت، وه‌کو: (خیر - يوم عسير - والحیر)

بچووکده‌کریته‌وه.

هه‌وته‌م: پێش خۆی (ی)کی زهننه‌دار (ساکن) هه‌بیّت، وه‌کو: (من خیر - لا ضیر - فالله خیر) بچوک ده‌کریته‌وه.

هه‌شته‌م: پێش خۆی پیتیکی زهننه‌دار (ساکن)ی راستی (صحیح) هاتبیّت، پێش ئه‌و پیته زهننه‌داره‌ش پیتیک بیّت سه‌ریان بۆری هه‌بیّت، وه‌کو: (یریدُ الله بکم الیسر - والفجر - سندس خضر) گه‌وره ده‌کریته‌وه.

تۆیه‌م: پێش خۆی پیتیکی نزم (مستفل) بیّت و، پێش ئه‌وه‌ش پیتیکی (مکسور) هه‌بیّت، وه‌کو: (من ذکر - وما علمناه الشعر - ولا بکر) بچوک ده‌کریته‌وه.

ده‌یه‌م: له پێش خۆی پیتیکی به‌رز (استعلاء) هاتبیّت، پێشی ئه‌و پیته به‌رزه‌ش پیتیکی ژێردار (مکسور) بیّت، له‌م جووره‌ش له‌ قورئاندا دوو وشه هاتوه (مصر - القطر) ئه‌م دوو وشه هه‌ردوو حاله‌تی گه‌وره‌کردن و بچوککردن هه‌لده‌گرن.

سه‌ود: وشه‌ی (مصر) له‌ چوار جێگه‌دا له‌ قورئاندا هاتوه.

یه‌که‌م: {أَنْ تَبُوءَ لِقَوْمِكُمْ بِمِصْرٍ يُبُوءُ وَأَجْعُلُوا} یونس ۸۷.

دووه‌م: {وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَأَتِهِ} یوسف ۲۱.

سییه‌م: {وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ} یوسف ۹۹.

چواره‌م: {قَالَ يَا قَوْمِ أَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ} الزخرف ۵۱.

سه‌باره‌ت به‌ وشه‌ی (القطر) ته‌نها یه‌کجار له‌ قورئاندا هاتوه:

{وَأَسْلَمْنَا لَهُ عَيْنَ الْقَطْرِ} سبأ ۱۲.

تییینی: (ابن الجزری) گه‌وره‌کردنه‌وه‌ی په‌سه‌ندکردوه‌ی له‌ وشه‌ی (مصر) و
 بچو‌ککردنه‌وه‌ی له‌ وشه‌ی (القطر) وه‌کو دانه‌ری کتییی (أحكام تلاوة القرآن) ماموستا
 (محمود خليل الحصري) ده‌ی‌گیزیته‌وه^۱.

هه‌روه‌ها زانای پایه‌به‌رز ناسراو به (الشيخ المتولي) له‌ کتییی (غنية المقرئ)
 له‌لایه‌ره ۴۸ ده‌فه‌رمویتی:

والفجر ايضاً وكذا بالندر	والراجع التفخيم في البشر
ترقيقه وكذا ونذر	وفي اذا يسر اختيار الجزري
و عكسه في القطر عنه فاعلما	ومصرفيه اختار ان يفخمها
والروم كالوصل على ما بينا	وذلك كله بحال وقفنا

یانزه‌یه‌م: له‌ پاش پیتی (ر) یائی‌کی لابراو هه‌بی‌ت بۆ سو‌ککردنه‌وه. له‌و
 حاله‌ته‌شدا هه‌ردوو شی‌وازی خویندنه‌وه هه‌لده‌گری‌ت: گه‌وره‌کردنه‌وه و
 بچو‌ککردنه‌وه، نه‌مه‌ش له‌ (۳) وشه‌ی له‌ قورئانی پی‌رۆزدا هاتوه:

یه‌که‌م: وشه‌ی (نذر) له‌ ئایه‌تی (عذابی ونذر) له‌ شه‌ش جی‌که.

دووه‌م: وشه‌ی (یسر) له‌ ئایه‌تی (واللیل اذا یسر).

سی‌یه‌م: وشه‌ی (الحوار) له‌ سی‌ ئایه‌تدا هاتوه:

^۱ چونکه له‌کاتی خویندنه‌وه و پۆیشن (وصل) رائی مصر (فتحی) له‌سه‌ره، ته‌نها به‌ قه‌له‌وی
 ده‌خوینریته‌وه، بۆیه له‌کاتی وه‌ستان له‌سه‌ری به‌ ئیعتیباری ئه‌صل فه‌ته‌که ئه‌رجه‌ح وایه به
 قه‌له‌وی بخوینریته‌وه، به‌لام (القدر) (مقاف إلیه و مکسور) له‌کاتی خویندن و (وصل) دا ته‌نها به
 سو‌ککردنه‌وه ده‌خوینریته‌وه، جا له‌کاتی پاوه‌ستان بچو‌ککردنه‌وه په‌سه‌نده. ((م. دلیر گه‌رمیانی))

{وَمِنْ آيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ} الشوری ۳۲.

{وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنشَآتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ} الرحمن ۲۴.

{الْجَوَارِ الْكُنُسِ} التکویر ۱۶.

سوود: بنه‌مایه‌کی ئاسان هه‌یه زۆریه‌ی حاله‌ته‌کانی پیتی (ر) ده‌گریته‌وه.

هه‌رکاتی‌ک پیتی (ر) سه‌رو بۆری هه‌بوو گه‌وره‌ده‌گریته‌وه، ئه‌گه‌ر ژیری بوو بچووک ده‌گریته‌وه، له‌هه‌ر شوینیکی وشه‌دا بی‌ت ئه‌گه‌ر زه‌ننه‌داربوو (ساکن)، ته‌ماشای پیتی پیش خۆی ده‌که‌ین، ئه‌گه‌ر ئه‌و پیته سه‌رو بۆری هه‌بوو گه‌وره‌ی ده‌که‌ینه‌وه ئه‌گه‌ر ئه‌و پیته ژیری بوو بچوکی ده‌که‌ینه‌وه.

ئه‌گه‌ر پیتی (ر) (ساکن) بوو، پیتی پیشی خۆیشی هه‌ر ساکن بوو، ته‌ماشای پیتی پیشتر ده‌که‌ین و هه‌مان یاسا‌کانی به‌سه‌ردا جی به‌جی ده‌که‌ین، ته‌نها ئه‌گه‌ر له‌ حاله‌تی‌کدا پیتی پیش (ر)ی (ساکن) (ی) مه‌ددی یان (لین) بی‌ت ئه‌وه بچووک ده‌گریته‌وه وه‌کو: (خیر - طیر)¹.

¹ مامۆستا (احمد عامر) ئه‌م بنه‌مایه‌ی باس کرد له‌ که‌نالی (اللیبیة)ی ئاسمانی .

بابه‌تی گه‌وره‌کردنه‌وه

پیتی (ل):

٤٤. وَفَحِمِ اللَّامَ مِنْ اسْمِ اللَّهِ عَنْ فَحٍ أَوْ ضَمِّ كَعْبِدُ اللَّهِ

واته: وشه‌ی مه‌زنی (الله) به گه‌وره بخوینه‌وه نه‌گه‌ر پیتی پی‌ش خوی (فتحه) یان

بۆر (ضمة) ی هه‌بوو، وه‌کو: (وقال الله انی معکم) (وانه لما قام عبدالله) (قل الله اسرع مکرا)¹.

حاله‌ته‌کانی وشه‌ی مه‌زنی (الله) له ته‌جویدا:

۱- خویندنه‌وه‌ی به گه‌وره‌یی (تفخیم).

۲- خویندنه‌وه‌ی به شی‌وازی (ترقیق).

حاله‌ته‌کانی گه‌وره‌کردنه‌وه‌ی:

* نه‌گه‌ر پی‌ش وشه‌ی (الله) (فتحه) بی‌ت، وه‌کو: {قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ} {الإخلاص} ۱.

یان وشه‌که خوی به‌سه‌ر (فتحه) ده‌ستی پی کردبی‌ت، وه‌کو: {الله الصمد}

{الإخلاص} ۲.

پی‌ویسته وریاش بیت هه‌مه‌که‌ی گه‌وره نه‌که‌یته‌وه.

* نه‌گه‌ر پی‌ش وشه‌ی (الله) بۆر (ضمة) هاتبی‌ت، وه‌کو: {تَارُ اللَّهُ الْمُوقَدَةُ} {الهمزة} ۶.

۱ لیکدانه‌وه‌ی زانا‌یان (خالد الازهری) و (زکریا الانصاری) بۆ ئەم کۆپله‌یه له جامع

* نه گهر پیش وشه ی (الله) پییتیکی زهنه دار (ساکن) بیټ وپیش نه و (ساکن) هـش (فتحه) بیټ، وهکو: {وَأَنَّهُ كَانَ يَاقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى اللَّهِ شَطَطًا} الجن ٤.

• نه گهر پیش وشه ی (الله) پییتیکی زهنه دار (ساکن) بیټ و، پیش نه و (ساکن) هـش (ضمة) ی هـ بیټ، وهکو: {أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَأَقْوُهُ وَأَطِيعُوا} نوح ٣.

حاله ته کانی به (ترقیق) خویندنه وهی وشه ی مه زنی (الله):

• نه گهر ژیر (کسره) هـه کی نه صلی له پیشه وه بیټ، وهکو: {قُلِ اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ} الزمر ٤٦.

{وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ} الأنفال ١٠.

• نه گهر پیش وشه که (کسره) هـه کی (عارض) هـه بیټ، وهکو: {لَمْ يَعْطُوا قَوْمًا اللَّهُ مُهْلِكُهُمْ} الأعراف ١٦٤، به {قَوْمِ اللَّهِ} ده خوینریته وه.

• نه گهر پیشه وهی خوی (ساکن) بیټ و، پیش نه و (ساکن) هـش (کسره) بیټ، وهکو: {وَيُنَجِّي اللَّهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ} الزمر ٦١.

که‌وره‌کردنه‌وه‌ی پیتشه‌کانی

(استعلاء و إطباق)

٤٥. وَحَرْفُ الاسْتِعْلَاءِ فَحْمٌ وَاخْصُصًا لَاطْبَاقٌ أَقْوَى نَحْوُ قَالَ وَالْعَصَا

(ابن الجزري) لی‌ره‌دا داوامان لی ده‌کات پیتشه‌کانی (استعلاء) به‌رزکه‌ینه‌وه که به پیتی پله‌ی به هی‌زییان به‌م شی‌وه‌ن: (ط - ض - ص - ظ - ق - غ - خ) به‌تاییه‌تیش له نی‌وانیان دا پیتشه‌کانی (اطباق) که بریتین له (ص - ض - ط - ظ) چونکه نه‌م چواره به‌رزترین پیتشه‌کانی (استعلاء)ن.

زانباریه‌کی گرنگ:

هه‌موو پیتیک له پیتشه‌کانی (استعلاء) پی‌نج پایه‌ی هه‌یه له به‌رزنی دا به‌م شی‌وه‌ی لای خواره‌وه:

١- پیتی (استعلاء) سه‌ر (فتحة)ی هه‌بی‌ت و، پیتی ئه‌لیفی (ا)ی به‌دوادا هات‌بی‌ت، وه‌کو: (الطامة - یضاعف - ظالمین - قائلون - غافلین - خائنین).

٢- پیتی (استعلاء) سه‌ر (فتحة)ی هه‌بی‌ت و، ئه‌لیفی به‌دوادا نه‌یه‌ت، وه‌کو: (طلبا - ضربتم - صبر - ظلم - غضب - خلق).

٣- پیتی (استعلاء) بۆر (ضمة)ی هه‌بی‌ت، وه‌کو: (وُطِعَ - فُضِرَبَ - صُرِفَتْ - ظُلمَ - قُلَ - غُلِبَتْ - خُلِقُوا).

٤- پیتی (استعلاء) زه‌ننه‌دار (ساکن) بی‌ت، وه‌کو: (يُطْبَعُ - يَضْرَبُ - فَاضِرُّ - لَا يَظْلَمُ - يَقْرَؤُونَ - يُغْلَبُ - يُخْلَقُ).

٥- پیتی (استعلاء) ژیر (کسرة)ی هه‌بی‌ت، وه‌کو:

(بَطَرْتُ - ضِعَافًا - صِرَاطٌ - ظِلَالٌ - قِتَالٌ - غِطَائِكَ - خِلَالٌ).

که‌واته هەر پیتیکی به‌رز پینچ پایه‌ی هه‌یه، له هه‌موویان به‌رزتر پیتی (ط) هه که ئه‌لیفی (ا) به‌دوادا بی‌ت، پیتی (خ) یش که ژیر (کسرة) ی هه‌بی‌ت له کو‌تایی هه‌موویان دیت له پوی به‌هیزییه‌وه^۱.

واتای گشتی:

پی‌ویسته پیته‌کانی (استعلاء) واته: پیته به‌رزه‌کانی (خص ضغط قط) به گه‌وره‌یی ده‌رب‌پیت، به‌تایبه‌تی پیته‌کانی (اطباق) له‌نیوانیان دا که بریتین له (ض - ص - ط - ظ).

٤٦. وَبَيْنَ الإِطْبَاقِ مَنْ أَحْطَتْ مَعَهُ بَسَطَتْ وَالْخُلْفُ يَتَخَلَّقُكُمْ وَقَعُ

(وَبَيْنَ الإِطْبَاقِ) واته: له پیتی (ط) له فهرمودده‌ی خوی گه‌وره: (فقال احطت) هه‌روه‌ها ئایه‌تی (لن بسطت) و، ئه‌و جو‌ره ئایه‌تانه بو ئه‌وه‌ی پیتی (ط) له‌گه‌ل پیتی (ت) تیکه‌ل نه‌بن چونکه مه‌خره‌جیان واته جیگه‌ی ده‌رچونیان یه‌ك جیگه‌یه.

(وَالْخُلْفُ) واته: له نیوان زانایان دا جیاوازی هه‌یه ده‌رباره‌ی هیشتنه‌وه‌و نه‌هیشتنه‌وه‌ی سیفه‌تی به‌رزی پیتی (ق) له‌گه‌ل تی‌هه‌ل‌کی‌ش‌کردنی له وشه‌ی (تَخَلَّقُكُمْ) له ئایه‌تی (الم تخلقكم)، نه‌هیشتنیشی به‌لای (ابن الجزري) هوه په‌سه‌نده وه‌كو خوی بریاری داوه له کتیبی (التمهید) دا.

١ یه‌کیك له زنجیره‌ وانه‌کانی ماموستا (ایمن سوید) له ته‌جوید، باسی ئه‌م مه‌سه‌له ده‌کات له که‌نالی (اقرا).

هه‌ندی ناگاداری

له مهر به‌کاره‌یتانی سیفه‌تی پیته‌کان

٤٧. وَأَخْرِصْ عَلَى السُّكُونِ فِي جَعَلْنَا أَتَعْمَتَ وَالْمَغْضُوبِ مَعْ ضَلَّلْنَا

واته: ئه‌ی خوینه‌ری قورئانی پیروژ، ئاموژگارییه‌کت ده‌که‌م وریای ده‌رخستنی (سکون) بیت له پیتی (ل) له وشه‌ی (جَعَلْنَا)، هه‌روه‌ها ناگاداری (سُكُونِ) ی هه‌ردوو پیتی (ن) له (أَتَعْمَتَ) و (غ) له (الْمَغْضُوبِ) و، لامی دووهم له (ضَلَّلْنَا) به‌جوانی ده‌ریان بره‌، بیگومان تیبینیش کراوه‌ که خه‌لکانیکی زۆر ئه‌م پیتانه‌ ده‌جولینه‌وه‌ له خویندنه‌وه‌ی سوره‌تی (الفاتحة) ئه‌وه‌ش هه‌له‌یه‌کی ئاشکرایه‌و له‌حنیکی قه‌ده‌غه‌کراوه‌.

٤٨. وَخَلَصَ انْفِصَاحَ مَحْذُورًا عَصَى خَوْفَ اشْبَاهِهِ بِمَحْظُورًا عَصَى

(وَخَلَصَ انْفِصَاحَ) واته: سیفه‌تی جیاپونه‌وه‌ (انفتاح) له پیتی (ذ) ئاشکراکه‌ بۆ نمونه‌ له ئایه‌تی (إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا) نه‌وه‌کو له‌گه‌ل پیتی (ظ) تیکه‌ل بیت وه‌کو له وشه‌ی (مَحْظُورًا) له ئایه‌تی: {وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا} {الإسراء: ٢٠}.

هه‌روه‌ها که‌مته‌ر خه‌می مه‌که‌ له ده‌ربیرینی سیفه‌تی (انفتاح) له پیتی (س) نه‌وه‌کو تیکه‌ل بیت له‌گه‌ل (ص) که سیفه‌تی (اطباق) ی تێدایه‌ و، زمان به‌رز ده‌بیته‌وه‌ بۆ لای مه‌لأشوو، وه‌کو له وشه‌ی (عَصَى) له‌م ئایه‌ته‌دا هاتوو (وعَصَى آدَمَ رَبَّهُ).

چونکه‌ مه‌خره‌جی (ذ، ظ) هه‌روه‌ها (س، ص) یه‌ک مه‌خره‌جه‌ بۆیه‌ پێویسته‌ به‌ سیفه‌ته‌کانیان جیاکرینه‌وه‌.

واتای گشتی نه م کړپله یه:

ئهی خوینه ری قورئانی پیروژ، پیتی (ذ، س) به سیفته تی (انفتاح) له پیتی (ظ، ص) جیاکه ره وه چونکه ئه وان (اطباق) یان تیدایه، ئه گینا وشه ی (مَحْدُورًا) و (عَسَى) له گه ل (حُظُورًا) و (عَصَى) تیکه ل ده بن.

۴۹. وَرَاعَ شِدَّةً بِكَافٍ وَبَا كَشْرُكُمْ وَتَوَفَّى فِئْنًا

(وَرَاعَ شِدَّةً) واته: پاریزگاری بکه له سیفته تی به هیژی (شده).

(بِكَافٍ وَبَا) واته: که له ئه و دوو پیته دا هیه، به وهی که ږیگه نه ده یت که هه ناسه له گه ل ئه و پیتانه دا ږییکات.

(ك) بۆ نمونه له وشه ی (شِرْكُكُمْ) له نایه تی: {وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُونَ شِرْكُكُمْ وَلَا يُنَبِّكُ

مِثْلُ خَيْرٍ} فاطر ۱۴، هه روه ها وشه کانی: (تَوَفَّاهُمْ) وه کو نمونه ی پیتی (ت) له فهرموده ی

خوای گه وره: {الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ} النحل ۲۸، و (فِئْنَةً) له فهرموده ی

په روه ردگاری مه زن: {وَأَتَقُوا فِئْنَةً لِأَتَصِيبَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً} الأنفال ۲۵.

تیبینی: زۆر که س زیده ره وهی ده که ن له ده رخستنی سیفته تی (همس) له (ك) و

(ت) به شیوه یه ک پیتی کی تری لی په یدا ده بیت، وه کو پیتی (ه) له (ك) و (س) له (ت)

په یداده که ن، به م شیوه یه ش سیفته تی (رخاوة) ده دهنه ئه و پیته که خوی له بنچینه دا

نیه تی، بۆیه پیویسته په چاوی ئه وه بکریت ئه و دوو پیته دوو پیتی به هیژن و، نابیت

هه و له گه ل ده ربړیناندا ری بکات ئه مه ش ږیگر نیه له وهی هه ناسه به شیوه یه کی که م و

لاواز له گه لیان دا ده ربچیت به تایبه تی له کاتی پاوه ستان دا.

بابه‌تی تیّه‌لکیش کردنی

(متمثلین) و (متجانسین) و (مقاربین) و (متباعدين)

واته: لیكچوو و هاوچه‌شن ونزیک له‌یه‌کتری و دور له‌یه‌کتری.

۵۰. وَأَوَّلَىٰ مِثْلٍ وَحِنْسٍ إِنْ سَكَنْ أَذْغَمَ كَقُلْ رَبِّ وَبَلْ لَا وَائِنْ

۵۱. فِي يَوْمٍ مَعَ قَالُوا وَهُمْ وَقُلْ نَعَمْ سَبَّحَهُ لَا تُزِغْ قُلُوبَ فَلْتَقُمْ

پیتاسه‌ی زاراه‌کان:

(المتماثلین) (لیكچوو) واته: دوو پیتی هاوشیوه له‌مه‌خره‌ج و له‌سیف‌ه‌ت دا

وه‌کو: (ت، ث).

(المتجانسین) هاوچه‌شن، واته: دوو پیتی هاوشیوه له‌مه‌خره‌ج و جیاواز له

سیف‌ه‌ت وه‌کو: (د - ظ) (ل - ر).

(الإدغام)، واته: تیّه‌لکیشانی دوو پیت له‌یه‌ک پیتدا.

(وَأَوَّلَىٰ مِثْلٍ وَحِنْسٍ إِنْ سَكَنْ) واته: ئە‌گەر پیتی یه‌که‌می دوو پیته لیكچوو‌ه‌که

یان هاوچه‌شنه‌که زهنه‌دار (ساکن) بوو، تیّه‌لکیشی بکه له‌گه‌ل پیتی دووه‌م دا،

نمونه‌یه‌کیشی هیئاوه‌ته‌وه بوو هاوچه‌شن که بریتی یه له (قل رب) له پاش

تیّه‌لکیشانه‌که ده‌بیته (قُرْبَ) نمونه‌یه‌کی تریشی هیئاوه‌ته‌وه بوو لیكچوو که بریتی یه

له (بل لا) پاش ادغام ده‌بیته (بلا).

(وَأَيْنَ) واته: ئە‌م نمونانه‌ی خواره‌وه تیّه‌لکیشی مه‌که:

{فِي يَوْمٍ} له ئایه‌تی {فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ} {المعارج}.

یان {قَالُوا وَهُمْ} له ئایه‌تی {قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ} {الشعراء} ۹۶.

واته: نه‌گه‌ر پیتی یه‌که‌م مه‌د بوو (ادغام) ناکریت.

هه‌روه‌ها لامی زهننه‌دار دهرده‌خریت له‌لای (ن)دا، وه‌کو: {قُلْ نَعَمْ وَأَنْتُمْ دَاخِرُونَ}

الصفات ۱۸.

هه‌روه‌ها (ح) ی زهننه‌دار له‌لای پیتی (ه) دهرده‌که‌ویت و (ادغام) ناکریت، چونکه پیتشه‌کانی گه‌روو دوورن له‌تییه‌لکیشانه‌وه، به‌هوی قورسی نه‌وکاره.

سوود: بنه‌مایه‌کی گرنه‌گ هه‌یه له‌زانستی (تجوید) دا ده‌لایت: هیچ پیتیک له پیتشه‌کانی گه‌روو (حلق) تییه‌لکیش ناکریت له‌گه‌ل پیتیک له‌خوی خوارتر پیتی هائیش له‌خواره‌وه‌ی پیتی (ح)ه.

هه‌روه‌ها (غ) له‌لای (ق) دا دهرده‌خریت، وه‌کو: {رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا} آل عمران ۸. به‌هوی جیاوازییانه‌وه، (غ) له‌پیتشه‌کانی گه‌روو و، (ق) له‌لای زمانه‌بچکوله‌دایه.

به‌هه‌مان شیوه پیتی (ل) له‌گه‌ل (ت) دهرده‌خریت و (ادغام) ناکریت، وه‌کو: {فَالْقَمَّةُ الْحَوْتُ وَهُوَ مِلْمٌ} الصفات ۱۴۲، له‌به‌ر دووری مه‌خره‌جه‌کانیان.

واتای گشتی هه‌ردوو کۆپله‌که:

له‌حاله‌تیکدا دووپیت لیکچوبن یان هاوچه‌شن، نه‌گه‌ر یه‌که‌می نه‌و دوو پیتشه‌زهننه‌داربوو له‌گه‌ل پیتی دووه‌م دا تییه‌لکیشی بکه.

وه‌کو: {قُلْ رَبِّ} و {بَلْ لَا}.

به لام نابیت تیّه لکیش بکریّت نه گهر:

پیتی یه که م پیتی مه دد بوو، وه کو: (فی یوم)، (قالوا وهُم).

لامی زه ننه دار له گه ل نون دا، وه کو: (قل نعم).

حائی زه ننه دار له گه ل (ه)، وه کو: (سبحه).

(غ) له گه ل (ق) دا، وه کو: (ربنا لاتزع قلبنا).

(ل) له گه ل (ت) دا، وه کو: (فالتقه).

پوونکردنه وه:

که دوو پیت به دوای یه کدا بن، له چوار حالت به دهر نین:

یان لیکچون یان هاوچه شن یان نزیک له یه کترین یان دوور له یه کترین.

یه که م: لیکچوو (متماثلان):

ئه و دوو پیت یه که یه کیان گرتوو له مه خره ج و سیفه تدا، وه کو دوو پیتی (ب)

له (اضرب بعصاك) یان دوو (د) له (وقد دخلوا) یان دوو (ل) له (قل لن) یان دوو (ن) وه کو:

(ومن نعمه).

سوود: (المتماثلان) لیکچوو دابهش ده بنه سی به شه وه:

لیکچووی بچوک - لیکچووی گهره - لیکچووی په ها.

لیکچووی بچوک: پیتی یه که م زه ننه دار (ساکن) بیت و، دوو هم بزواو (متحرك)

وه کو: (من نعمه - قل لن - اضرب بعصاك) ئه م جوړهش جیگه ی باسکردنمانه و پتو یسته

(ادغام) بکریّت.

متمثالان: هەردوو پیتەکه بزواو (متحرک) بن، وه‌کو: (السماء إن - إنه هو - الرحيم ملك) حوکمی ئەم بەشە دەرچستن (اظهار) ه، له‌لای (حفص) و هاو‌بو‌چوونه‌کان.

لیکچووی پەها: پیتی یەکه‌م بزواو‌بیت و، دووم زەننه‌دار وه‌کو: (شُخ - مَنون) (اظهار) ده‌کریت له‌لای هەموو پیشه‌وایانی خویندنه‌وه‌ی قورئان.

دووهم: (المتجانسان) هاو‌چه‌شن:

ئەو دوو پیتە‌یه‌ که یەکیان گرتوو ه‌ له‌ مه‌خره‌ج داو، له‌ سیفه‌تدا جیاوازن، ئەمه‌ش ده‌بیتە سی جۆره‌وه: هاو‌چه‌شنی بچووک و گه‌وره‌و پەها.

هاو‌چه‌شنی بچووک، پێویسته‌ تێه‌لکێش (ادغام) بکریت، بۆنمونه:

۱. (د) و (ت) وه‌کو: (کدت) (قد تَبَيَّن).

۲. (ت) له‌ (د - ط) وه‌کو: (اجيبت دعوتكما) و (ودَّت طائفة).

۳. (ذ) له‌ (ظ) وه‌کو: (إذ ظلموا).

۴. (ط) له‌ (ت) وه‌کو: (بسطت) به‌لام تێه‌لکێشانیکى ناتە‌واوه (إدغام ناقص)،

واته: سیفه‌تی به‌رزى له‌ (ط) دا هەردە‌م‌ینیتە‌وه.

۵ - (ق) له‌ (ك) دا له‌ وشەى (نَخَلْتُمْ) (حفص) به‌ دوو شیوه‌ ده‌یخوینیتە‌وه: تێه‌لکێشکردنى ته‌واو ناتە‌واو.

۶ - (ث) له‌ (ذ) دا، له‌ ئایه‌تى (يَلْهَثْ ذَٰلِكَ) (حفص) به‌ (ادغام) ده‌یخوینیتە‌وه.

۷ - (ب) له‌ (م) دا، له‌ ئایه‌تى (ارْكَبْ مَعَنَا) (حفص) به‌ (ادغام) ده‌یخوینیتە‌وه.

هاوچه‌شنی گه‌وره: وه‌کو: (الصالحات طوبی - مريم بهانا) (اظهار) ده‌کریٔ.

هاوچه‌شنی په‌ها وه‌کو: (بم‌يشکر)؟ (اظهار) ده‌کریٔ.

سى ټه‌م: نزيك له يه‌کترى (المقاريان):

ټه‌و دوو پيټه‌يه له مه‌خره‌ج دا جياوازن و، له سيفه‌تدا نزيکن، ټه‌ويش دابه‌ش ده‌بيټ بؤ سى به‌ش: بچووک و گه‌وره‌و په‌ها.

نزيك له يه‌کترى بچووک: وه‌کو: (اورثما - برد ثواب).

نزيك له يه‌کترى گه‌وره: وه‌کو: (نقد صواع - بعد ضراء).

نزيك له يه‌کترى په‌ها: وه‌کو: (لن - فضر).

هموو ټه‌مانه‌ش (اظهار) ده‌کريټ، ته‌نها له حاله‌تى لامى زه‌ننه‌دار له‌گه‌ل (ر) وه‌کو: (قل رب - بل رفعه).

ماموستا (محمود خليل الحصري) په‌حمه‌تى خواى ليټيټ له کتبي (احکام تلاوة

القران الكريم) دا لاپه‌ره (۱۳۰) فه‌رموويه‌تى:

(ل) و (ر) له‌سه‌ر پړپړه‌وى (الفراء) و هاوېوچونه‌کانى به هاوچه‌شن ده‌ژميټري به هوى يه‌گگرتنه‌وه‌يان له مه‌خره‌ج دا، به‌لام له‌سه‌ر پړپړه‌وى جومهور که (الشاطبي و الجزري) يشيان تيډايه، به (مقاريين) واته: نزيك له يه‌کترى دادنريټ چونکه له يه‌کتره‌وه نزيکن له پړوى مه‌خره‌ج و سيفه‌ته‌وه.

چوارهم: (المتباعدان) دوور له يه‌کترى:

ټه‌و دوو پيټه‌يه که له مه‌خره‌ج و سيفه‌تدا دوورن له يه‌کترى، ټه‌ويش به هه‌مان شيوه ده‌بيټه سى به‌شه‌وه: بچووک و گه‌وره‌و په‌ها.

بابه‌تی (ض) و (ظ)

ئەمە یەکیکە لە گرنگترین باسه‌کانی ته‌جويد، که (ابن الجزري) باسی هه‌ندی له‌و
حاله‌تانه‌مان بۆ ده‌کات که خوینه‌ران تیی ده‌که‌ون، وه‌کو:

ده‌برپینی (ض) وه‌کو پیتی (ظ)، یان تیه‌ه‌لکیش کردنی له‌وشه‌ی (أفضم) و، شتی
تریش که دواتر باسی ده‌که‌ین به‌پشتیوانی خوای گه‌وره‌.

۵۲. وَالضَّادَّ بِاسِطَالَةٍ وَمَخْرَجٍ مِّزُّ مِنَ الظَّاءِ وَكُلُّهَا تَجِي

(مِزُّ) واته‌: پیتی (ض) له‌ (ظ) جیابکه‌ره‌وه به‌ دووشت:

۱- به‌ سیفه‌تی درێژبوونه‌وه (إستطالة)، چونکه ده‌ستپیکردنی (ضاد)
له‌ سه‌ره‌تای قه‌راغی زمانه‌وه‌یه بۆ کۆتاییه‌که‌ی. تاكو ده‌گاته مه‌خره‌جی پیتی
(ل)، به‌ هۆی ئه‌و سیفه‌ته به‌ هیزانه‌شه‌وه که هه‌یه‌تی وه‌کو: (جهر) و (اطباق)
و(إستعلاء) پیتیکی تریش نییه له‌ نیو پیته‌کاندا ئه‌ونده‌ی (ض) له‌ سه‌ر زمان
قورس بیٔت، هه‌ر بۆیه له‌ ده‌برپینیدا خه‌لکی جیاوازن. هه‌ندیکیان به‌ (ظ) و
هه‌ندیکیان به‌ (د) و (ط) ده‌ریده‌که‌ن.

یان به‌ شیوازیک ده‌ریده‌به‌ین که بۆنی (ذ) ی لیبیت.

(وَكُلُّهَا تَجِي) واته‌: هه‌موو ئه‌و وشانه‌ی که پیتی (ظ)ی تیدایه له‌ قورئاندا،

له‌و حه‌وت کۆپله‌ی لای خواره‌وه ده‌یانخه‌ینه‌ پوو.

۲- به جیگه‌ی دهرچوونی پیتشه‌که (مخرج)، چونکه (ض) له قه‌راغی زمانه‌وه دهرده‌چیت و (ظ) له سهره‌تای زمانه‌وه دهرده‌چیت.

بۆچوونی (دکتور غانم قدوری الحمد):

ئهم توێژهره له باره‌ی سیفه‌تی (الإستطالة) له پیتی (ض) ده‌لێت:

وادیاره ئهم سیفه‌ته له خوێندنه‌وه‌ی زۆربه‌ی قورئانخوێنانی ئهم سهرده‌مه‌ی خۆماندا به‌دینه‌هاتوه، چونکه به‌زۆری له مه‌خره‌جی (د،ط،ت) هوه ده‌ریده‌که‌ن، کورته‌ی کێشه‌ی دهربرپینی ئهم پیتشه‌ش له‌م پۆژگاره‌ی خۆماندا ئه‌وه‌یه؛ خوێنه‌رانی قورئان سیفه‌تی توندی (الشدة) ی پێده‌ده‌ن و، له‌جیگه‌ی دهرچوونی پیتی (ط) هوه ده‌ریده‌بێن به‌زۆری، هه‌ندیکیشیان سیفه‌تی نه‌رمی (الرّخاوة) ی پێده‌ده‌ن، ئهم دوو شیوازه‌ش هه‌لەن و ناگونجین له‌گه‌ڵ ئه‌و باسانه‌ی له‌ کتێبه‌کاندا دهریاره‌ی (ض) هاتوون، چاکتریشه‌ خوێنه‌ر له‌م سهرده‌مه‌دا به‌پێی ئاراسته‌ی مامۆستا که‌ی ئه‌و پیتشه‌ بخوێنێته‌وه و، واز له‌ کێشه‌ی پیتی (ض) به‌هێنیت بۆ توێژینه‌وه می‌ژووویه‌کان^۱.

۵۳. فِي الظُّلَنِ ظِلُّ الظُّهْرِ عَظُمَ الْحِفْظِ أَقْطُ وَأَنْظُرُ عَظُمَ ظَهْرِ اللَّفْظِ

(ظُنن) واته: گه‌شت، ته‌نها له‌ يه‌ك جیگه‌دا له‌ قورئان هاتوه: {يَوْمَ ظَعْنُكُمْ

وَيَوْمَ النُّحْلِ ۸۰.

(ظَلّ) واته: سێبه‌ر، له‌ بیست و دوو جیگه‌ی قورئاندا هاتوه، وه‌كو: (ظلا ظليلا

- يوم الظلة - وظللنا).

(الظُّهْر) واته: نیوه‌پۆ، له دوو جیگه‌ی قورئاندا هاتووه: {وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِّنَ الظُّهْرِ} {النور ۵۸}، {وَحِينَ تَضَعُونَ} {الروم ۱۸}.

(عُظْم) واته: مه‌زنێ، له (۱۰۳) جیگه‌ی قورئاندا هاتووه، وه‌كو: (العلي العظيم - اعظم درجة - ميلا عظيما).

(الْحِفْظُ) واته: پاراستن، له چل و دوو جیگه‌ی قورئاندا باسكراوه، وه‌كو: (وما انا عليكم بحفيظ - ولا يؤوده حفظها - حافظوا على الصلوات).

(أَيَقُظُ) له (اليقظة) هوه هاتووه، واته: بیداری، ته‌نها له يه‌ك ئایه‌دا باسكراوه: {وَنَحْسِبُهُمْ أَيَاظًا} {الكهف ۱۸}.

(أُنْظُرُ) واته: چاوه‌پوانی، له بیست جیگه‌ی قورئاندا هاتووه، وه‌كو: (ولا هم ينظرون - انظرونا نقبَس من نوركم).

(عُظْم) واته: ئیسك، له پانزه جیگه‌ی قورئاندا هاتووه، وه‌كو: (وهن العظم - رفاتا و عظاما - عظاما نخرة).

(ظَهَرَ) واته: پشت، له شانزه جیگه‌ی قورئاندا باسكراوه، وه‌كو: (وراء ظهورهم - على ظهورهم - الذي اتض ظهره).

(اللفظ) واته: وشه، له يه‌ك جیگه‌ی قورئاندا هاتووه: (ما يلفظ من قول).

۵۴. ظَاهِرُ لَظَى شَوَاطِ كَظْمٍ ظَلَمًا   اُغْلَظُ ظَلَامَ ظَفَرٍ اُنْتَظِرُ ظَمًا

(ظَاهِرُ) پیچه‌وانه‌ی (باطن)، شەش واتای هه‌یه، له چل و یه‌ك جیگه‌ی قورئاندا باسکراوه: (ظاهر الاثم - الظاهر و الباطن - وظاهره من قبله العذاب).

(لَظَى) یه‌كێكه له ناوه‌كانی دۆرخ خوا په‌نامان بدات، ته‌نها له دوو ئایه‌تدا باسکراوه: {تَارًا تَلَّظَى} {اللیل ۱۴}، {كَلَامُهَا لَظَى} {المعارج ۱۵}.

(شَوَاطِ) واته: بلیسه‌ی بی دو‌كه‌ل، له یه‌ك جیگه‌ی قورئاندا باسکراوه: {يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شَوَاطِ مِنْ نَارٍ وَنُحَاسٍ فَلَا تَنْصِرَانِ} {الرحمن ۳۵}.

(كَظْمٍ) واته: خواردنه‌وه‌ی پق و قین و ده‌رنه‌برینی، له شەش جیگه‌ی قورئاندا باسکراوه، وه‌كو: {وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ} آل عمران ۱۳۴.

(ظَلَمًا) واته: سته‌م، یان دانانی شت له جیگه‌ی نه‌گونجای خۆی، له دووسه‌دو هه‌شت جیگه‌ی قورئاندا باسی هاتووه، وه‌كو: (الظالمین - ظالم).

(اُغْلَظُ) له (الغلظة) هوه هاتووه واته: زبری، له سیانزه جیگه‌ی قورئاندا باسکراوه، وه‌كو: (غليظ القلب - واغلظ عليهم).

(ظَلَامَ) واته: تاریکی، زانایان جیاوازیان له نێواندایه سه‌باره‌ت به ژماره‌ی باسکردنی له قورئاندا، (ابن الجزري) له کتییی (التمهید) لاپه‌ڕی/ ۸۰ فه‌رموویه‌تی:

بیست و شه‌ش جار باسکراوه، به‌لام کورده‌که‌ی که ناسراوه به (ابن الناظم) ده‌لی سه‌د جار باسکراوه له قورئاندا.

به‌لام بۆچوونی په‌سه‌ند ئه‌وه‌یه که (ابن الجزري) هه‌لیبژاردووه که بیست و شه‌ش جیگه‌یه، هه‌ندی زانای گه‌وره‌ش له سه‌ر ئه‌م بۆچوونه‌ن، وه‌کو: (علی النوري الصفاقسی) له کتییی (تنبيه الغافلين) لاپه‌ره‌ی ۷۴، هه‌روه‌ها (الملا علي القاري) و (ابن بالوشة) له (شرح المقدمة الجزرية) لاپه‌ره‌ی ۳۵، نمونه‌ی ئه‌م وشه له قورئاندا: (في ظلمات).

(ظفر) واته: نینۆک، له‌یه‌ك جیگه‌ی قورئاندا باسکراوه: {حَرَمْنَا كُلَّ ذِي ظُفْرٍ الْأَنْعَامِ ۱۴۶}.

(أَتَنْظُرُ) واته: چاودیریکردن، له بیست و شه‌ش جیگه‌ی قورئاندا هاتووه، وه‌کو: (قل اتظروا) (هل ينظرون).

(ظَمًا) واته: تینویتی، له سێ جیگه‌ی قورئاندا باسکراوه، وه‌کو: {لَا يُصِيبُهُمْ ظَمًا} التوبة ۱۲۰، {وَأَنْتَ لَا تَظْمَأُ فِيهَا} طه ۱۱۹.

۵۵. أَظْفَرَ ظَنًّا كَيْفَ جَا وَعَظَّ سِوَى عِضِينَ ظَلَّ النَّحْلُ زُخْرُفِ سِوَى

(أَظْفَرَ) واته: سه‌رکه‌وت، له‌یه‌ك جیگه‌ی قورئاندا هاتووه { مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكَ عَلَيْهِمُ } الفتح ۲۴.

(ظَنَّا كَيْفَ جَا) واته: وشه ی (ظن) که گومان ده گه یه نی له مهر جیگه یه کی قورئاندا هاتبیت - له شه ست و تو جیگه ی قورئاندا به هه موو واتا کانیه وه هاتوو وه کو: (یظنون - ظنتم).

(وَعَظُّ) له (وَعَظُّ) وه هاتوو، واته: ئاموژگاری، بۆچوونی په سهند ئه وه یه له بیست و چوار جیگه ی قورئاندا هاتوو وه کو: (وموعظة - وعظهم - تعظون) (سوی عظیم) واته: وشه ی (عظیم) به (ظ) نیه له ئایه تی: {الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ} الحجر ۹۱.

(ظَلَّ) واته: به رده وام بوو، له تو جیگه ی قورئاندا باسکراوه، وه کو: {ظَلَّ وَجْهُهُ} النحل ۵۸، {فَظَلَّمْتُمْ نَفْسَكُمْ} الواقعة ۶۵.

(الَّتَحُلُ زُخْرَفٍ سَوَى) واته: دووانی بریتین له ئایه تیکی هاوشیوه له هه ردوو سوره ته که دا (۵۸/ النحل - ۱۷/ الزخرف).

۵۶. وَظَلَمْتُ ظَلَمْتُ وَبُرُومِ ظَلَمُوا كَالْحِجْرِ ظَلَمْتُ شَعْرًا نَظَلُّ

ئهم کۆپله یه ته واوکه ری داها تووه له ئه ژمارکردنی وشه ی (ظل) که به واتای به رده وامی هاتوو له قورئاندا، دوو جیگه ی له کۆپله ی داها توو دایه لیږه شدا هه وت وشه که ی تری ده خاته پوو:

(ظَلَمْتُ) له ئایه تی: {ظَلَمْتُ عَلَيْهِ عَاكِهَا} طه ۹۷.

(ظَلَمْتُ) له ئایه تی: {فَظَلَمْتُمْ نَفْسَكُمْ} الواقعة ۶۵.

(بُرُومِ ظَلَمُوا) واته: له ئایه تی {لَظَلُّوا مِنْ بَعْدِهِ يَكْفُرُونَ} الروم ۵۱.

(كَالْحَجَرِ) واته: وهكو نه وهی له ثایه تی {فَطَلُّوا فِيهِ يَعْزُجُونَ} الحجر ۱۴
(ظَلَّتْ شُعْرًا) واته: له ثایه تی: {فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ} الشعراء ۴.

(ظَلَّتْ شُعْرًا) واته: له ثایه تی {فَظَلُّ لَهَا} الشعراء ۷۱، {نَظَّلُ} له کۆپلهی داهاتوودا واته:
له ثایه تی {فَيَظْلُلْنَ رَوَاكِدَ عَلَى ظَهْرِهِ} الشوری ۳۳، ته واوکه ری تو جیگه که یه.

۵۷. يَظْلُلْنَ مَحْظُورًا مَعَ الْمُحْظَرِ وَكُنْتَ فِظًا وَجَمِيعَ النَّظَرِ

(مَحْظُورًا) واته: قه دهغه کراو له یه ک جیگه ی قورئاندا باسکراوه: {وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا} الإسراء ۲۰، {مَعَ الْمُحْظَرِ} واته: خاوه نی شووره، له یه ک جیگه ی قورئاندا باسی هاتووه، {فَكَانُوا كَهَشِيمِ الْمُحْظَرِ} القمر ۳۱.

{وَكُنْتَ فِظًا} له (الفاظه) وه هاتووه، واته: په قی و زبری. له یه ک جیگه ی قورئاندا باسکراوه {وَلَوْ كُنْتَ فِظًا غَلِظَ} آل عمران ۱۵۹.

{وَجَمِيعَ النَّظَرِ} (النظر) واته: ته ماشاکردن یان بیرکردنه وه، هه شتاو چوار جار له قورئاندا باسی هاتووه بۆ نموونه: {وَتَرَاهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ} الأعراف ۱۹۸، {وَأَعْرِفْنَا آلَ فِرْعَوْنَ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ} البقرة ۵۰.

۵۸. إِلَّا بُوَيْلٌ هَلْ وَأُولَى تَاضِرُهُ وَالْغَيْظُ لَا الرَّعْدِ وَهُودٍ قَاصِرُهُ

{وَجَمِيعَ النَّظَرِ إِلَّا بُوَيْلٌ هَلْ وَأُولَى} واته: هه موو بابته ی وشه ی (النظر) به په هایه که له قورئاندا هاتووه به پیتی (ظ) جگه له (نضرة) نه بیته له سوره تی (المطففين)، هه روه ها وشه ی (نضرة وسرورا) له سوره تی (الإنسان).

(وَالْغَيْظُ) واته: تووره‌یی نۆد و هه‌لچون، له یانزه شوینی قورئاندا هاتوو،
 وه‌کو: {مُوتُوا بِغَيْظِكُمْ} آل عمران ۱۱۹، {تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ} الملك ۸.

(الرَّعْدُ) واته: فهرمووده‌ی خوای گه‌وره {وَمَا يَغِيضُ الْأَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ} الرعد ۸، و، له
 سوره‌تی (هُودِ) {وَوَغِيضَ الْمَاءِ} ۴۴.

ئهم دوو وشه به (ظ) نین و، به (ض) ن...

(قَاصِرَةٌ) واته: جگه له دوو وشه له قورئاندا نه‌هاتوو.

۵۹. وَالْحِظُّ لَا الْحِظُّ عَلَى الطَّعَامِ وَفِي ضَيْنِ الْخِلَافِ سَامِي

(وَالْحِظُّ) واته: پشک، له چه‌وت جیگه‌ی قورئاندا باسکراوه... وه‌کو: {يُرِيدُ اللَّهُ أَلَّا
 يَجْعَلَ لَهُمْ حِظًّا فِي الْآخِرَةِ} آل عمران ۱۷۶.

(لَا الْحِظُّ عَلَى الطَّعَامِ) ئاگادارمان ده‌کاته‌وه که (حِض) به‌پیتی (ض) که
 به‌مانای هاندان دیت جیاوازه‌و لی‌ره‌دا باسه‌که ئه‌و وشه ناگریته‌وه، ئهم وشه‌یه‌ش له
 سێ جیگه‌ی قورئاندا باسکراوه، وه‌کو: {وَلَا يَحِضُّ عَلَى طَعَامِ الْمُسْكِينِ} الحاقة ۳۴.

(وَفِي ضَيْنِ) به (ض) واته: چرووک.

(الْخِلَافُ سَامِي) راجیاییه‌کی به‌ناوبانگ هه‌یه ده‌رباره‌ی، چونکه له قیرائه‌تی‌کدا
 به (ظنین) هاتوو، واته: تۆمه‌تبار له خویندنه‌وه‌ی (حفص) دا به (ض) هاتوو.

۶۰. وَإِنْ تَلَاقِيَا الْبَيَانَ لَازِمٌ أَنْقَضَ ظَهْرَكَ يَعْضُ الظَّالِمُ

۶۱. وَاضْطُرَّ مَعَ وَعَظَتْ مَعَ أَفْضَمُ وَصَفَ هَا حِبَاهُمْ عَلَيْهِمْ

(وَإِنْ تَلَاقِيَا) واته: نه گهر هه ردوو پیتی (ض) و (ظ) یه کیان گرت ئه وه بزانه که پیویسته له سهرت هه لسی به ئه نجامدانی پوونکردنه وه واته هه ردوو پیتسه که پوونکه پیتسه وه به جوانی ده ریانبخهیت.

(لَازِمٌ) واته: ئه و کاره پیویسته له سهرت، بۆنموونه وه کو: {انْقَضَ ظَهْرَكَ} النوح، ۳، لیره دا له وانه یه زمان پیتسه ویت بۆ ده برپینی (ض) وه کو (ظ) یان وه کو: {يَعْضُ الظَّالِمُ} الفرقان ۲۷.

پاشان ئاگاداری ده دات ده ریاره ی ده رخستنی (ض) له وشه ی (اضْطُرَّ) نه وه کو (ادغام) بکریت له پیتی (ط) هه روه ها وریابه له تیه لکیشانی پیتی (ظ) له پیتی (ت) له وشه ی (وَعَظَتْ) به لکو پیویسته به جیا هه ر دوو پیتسه که ده ربخهیت، به هه مان شیوه وریابه له (ادغام) کردنی پیتی (ض) له پیتی (ت) دا له وشه ی (أَفْضَمُ) به لکو پیویسته به جوانی (ض) ده ربخهیت.

(ابن الجزري) له کتیبی (النشر في القراءات العشر) لاپه ره ۲۲۰ ده فه رمویت:

(پیویسته خوینه ری قورئان راهیتان بکات له سهر کارامه بوون له ده برپینی پیتی (ض) به تایبه تی کاتیک به ته نیشته پیتی (ض) وه کو: (انْقَضَ ظَهْرَكَ) و (يعض الظالم)، یان کاتیک نزیک پیتیکی گه وره ده بیته وه کو: (الأرض-الله) یان نزیک

پیتیکى هاوچه‌شنى خوى بیټ وه‌کو: (الارض ذهباً) یان کاتیک (ساکن) بیټ و، یه‌کئیک له پیته‌کانی (اطباق) ی به دوا‌دا بیټ وه‌کو: (فمن اضطر - افضم - وخضم - تضلیل).

(وصف) واته: به پوونی ده‌ریب‌پره.

(مَا جِأَهُمْ) واته: هه‌ردوو پیتی (ه) له‌م وشه‌یه به جوانی ئاشکرا بکه.

(عَلَيْهِمْ) به‌هه‌مان شیوه پیتی (ه) له‌م وشه‌یه به جوانی ده‌ریب‌پره‌وه، له پیته

هاوشیوه‌کانیشی وه‌کو: (جنوبهم - اليهم - يزكهم) چونکه پیتی (ه) پیتیکى لاوازه و شاراو‌یه پیویسته خوینه‌ر کۆشش بکات بۆ جوان ده‌رخستنیا‌ن.

بابه تی مینگه (غنة) له ههردوو پیتی

(م) و (ن) ی (شدة) داردا

٦٢. وَأُظْهِرَ الْغَنَّةَ مِنْ نُونٍ وَمِنْ مِيمٍ إِذَا مَا شَدَّدَا وَأَخْفَيْنِ

(وَأُظْهِرَ الْغَنَّةَ مِنْ نُونٍ وَمِنْ) واته: مینگه به پوونی ده ربخه له ههردوو پیتی (ن) - (م)، مینگه ش سیفه تیکی هۆگره بۆ ئەم دوو پیتە له ههموو حاله تیكداء، زه ننه دار بن یان بزواو، ئاشکرا بن یان تییه لکیش کراو.

(وَأَخْفَيْنِ) واته: بیشاره وه.

پایه کانی مینگه (غنة)

هه موو (غنة) یه ک له پیته کاندایه وه کو یه ک نین به لکو جیاوازیان تییدایه وه کو مامۆستا (ایمن سوید) پوونیان ده کاته به م شیوه ی لای خواره وه.

١. ته واوترین مینگه (اکمل ماتکون): له پیتی نون و میمی (شده) دار و تییه لکیشدایه وه کو: (الجنة - لن نَصبر - حمالة الحطب - لكم ما کسبتم).

٢. مینگه ی ته واو (غنة کامله): له نون و میمی شاراوه دایه وه کو: (ترمیم)

بجارة - الإنسان) هه روه ها له نونی هه لگی پراوه وه کو: (انبتهم) ئەمەش که میك له شاردنه وه کورتره، به لام مینگه له ههردوکیاندا هه ر درێژه.

۳. مینگه‌ی ناته‌واو (غنة ناقصة): له نون و میمی زهننه‌دار ئاشکرا

کراودایه وه‌کو: (الرحیم - من امن) که‌میک دریژ ده‌کریتته‌وه چونکه ئەم دوو پیتته سیفه‌تی (بینیة) یان تێدایه.

۴. ناته‌واوترین مینگه (انقص ما تكون): له نون و میمی بزواو (متحرك) دایه

وه‌کو: (نمارق مصفوفة).

واته: هه‌ردوو پیتی (ن) و (م) به مینگه ده‌رده‌بدریت، به‌لام به‌م پێ‌یه‌ی که پوونمان کرده‌وه.

(٦٣ . الْمِيمُ إِنْ تَسْكُنُ يَغْنَى لَدَى بَاءٍ عَلَى الْمُحْطَارِ مِنْ أَهْلِ الْأَدَا)

لَمِيمَ إِنْ تَسْكُنُ يَغْنَى لَدَى بَاءٍ واته: ئەگەر پیتی (م) زهننه‌دار (ساکن) بوو له‌لای پیتی (ب) ده‌شاردریتته‌وه واته: (اخفاء) ده‌کریت.

(عَلَى الْمُحْطَارِ مِنْ أَهْلِ الْأَدَا) واته: به پێ‌ی بۆچوونی په‌سه‌ندی مامۆستایانی شاره‌زا له‌م زانسته‌که (ابن الجزری) خۆیشی یه‌کی‌که له‌و که‌سانه. بۆچونیکی تریش هه‌یه که‌م که‌س له زانایان کاری پێ‌ده‌که‌ن ئه‌ویش بریتییه له ده‌رخستنی (م)ی زهننه‌دار که له‌گه‌ڵ پیتی (ب) کاتێک یه‌ک‌بگرن.

بۆنمونه: (وَمَنْ يَعْتَصِمُ بِاللَّهِ) (وَهُمْ بِالْآخِرَةِ).

واتای گشتی کۆپله‌که:

ئەگەر میمی زهننه‌دار له‌گه‌ڵ پیتی (ب) یه‌ک‌بگرن به‌پێ‌ی بۆچوونی په‌سه‌ند

(إخفاء)ی بکه.

٦٤. وَأُظْهِرْتُهَا عِنْدَ بَاقِي الْأَحْرَفِ وَأَحْذَرُ لَدَى وَآوِ وَفَا أَنْ تُحَفِّفِي

(وَأُظْهِرْتُهَا) واته: ئاشکرای بکه و (اخفاء) ی مه‌که.

(عِنْدَ بَاقِي الْأَحْرَفِ) له‌گه‌ل پیتشه‌کانی تر، ئیتر ئایا له یه‌ک وشه‌دا وه‌کو:

(انعمت) یان له دوو وشه‌دا بی‌ت، وه‌کو: (مُثْلُهُمْ كَمَثَلِ)، (ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ عِنْدَ بَارئِكُمْ).

(وَأَحْذَرُ) وریابه.

(لَدَى وَآوِ وَفَا أَنْ تُحَفِّفِي) له‌وه‌ی بشاردریته‌وه کاتی‌ک له‌گه‌ل پیتی (و - ف)

یه‌کده‌گرن، وه‌کو: (هم فيها خالدون) (عليهم ولا).

چونکه له‌گه‌ل (و) مه‌خره‌جیان یه‌کی‌که و له‌گه‌ل پیتی (ف) یش مه‌خره‌جیان نزیکه.

تییبینی: زۆر له خوینه‌رانی قورئان ده‌که‌ونه هه‌له‌ی شاردرنه‌وه‌ی (م) کاتی‌ک به ته‌نیشتی (ف) هوه بی‌ت بۆیه پی‌ویسته له‌وه‌له‌یه وریا بن و خۆیان رابه‌ینن له‌گه‌ل ده‌رخستنیدا.

واتای گشتی:

ئه‌ی خوینه‌ری قورئان وشه‌ی (م) جگه له‌وه‌کاته‌ی له‌گه‌ل پیتی (ب) یه‌کده‌گرن پی‌ویسته بی‌شاریته‌وه، له‌گه‌ل هه‌موو پیتشه‌کانی تر به ئاشکرا بی‌خوینه‌ره‌وه به‌تاییه‌تی له‌گه‌ل هه‌ردوو پیتی (و) و (ف).

سوود: له کاتی (اخفاء) کردنی پیتی (م) و (ب) وریابه به ته‌واوه‌تی و به توندی لی‌وه‌کانت دانه‌خه‌یت، به‌لکو ته‌نها به ئه‌سپایی له یه‌کتر بده‌ن.

زانای به ناوبانگ (المرعشی) وهکو له کتیبی (احکام تلاوة القرآن/ ۱۸۰) دا هاتوه دهلیت: وا دهردهکهویت (اخفاء) ی پیتی (م) واتای ئهوه ناگهیهنیت که به تهواوی پیتهکه بهشاريتهوه. بهلکو لاوازی بهکیت و، دایپۆشیت له پێگهی پشت نه بهستنی زۆر به مهخرهجهکی که لیوه.

مامۆستا (محمد منیار) له کتیبی (الملاحظات الهامة) لاپهڕی ۶۸ دهلیت:

پێویسته داخستنی لیوهکان له کاتی دهربرینی پیتی (م) به هیواشی بیت چونکه واتای شاردنهوه (الإخفاء) ئهوهیه پشت بهستنی کهم بهکین لهسهر مهخرهج نهک وازهینان له مهخرهج به جاری، خوینه رانیشت له دهربرینی ئهم پیتهدا دوو جوړه له دهکهن: یان لیویان به توندی دادهخه و، یان بۆشاییهکی کهم له نیوانیاندا دههیلنهوه، راسته کهشی ئهوهیه که باسمان کرد.

یاساکانی نونی زهنه‌دار و ته‌نۆین

پیتی (ن)ی زهنه‌دار (ساکن)، ده‌کریت له ناو دا هه‌بیّت، وه‌کو: (المنتهی - الانهار) ده‌کریتیش له پیتدا بیّت، وه‌کو: (من - عن) له ناوه‌پراست و کۆتایی وشه‌شدا دیت و، هه‌رگیز له سه‌ره‌تایی وشه‌وه نایه‌ت، چونکه سه‌ره‌تای وشه هه‌میشه ده‌بیّت بزواو (متحرك) بیّت.

سوود: ده‌ستپیکردن پیچه‌وانه‌ی پاره‌ستانه، چونکه وه‌کو چۆن ناکریت وشه به پیتی (ساکن) ده‌ست پی بکریت، ناشکریت به بزواو له سه‌ر کۆتایی وشه پاره‌ستین.

٦٥. وَحُكْمُ تَنْوِينٍ وَتُونٍ يُلْفَى إِظْهَارُ ادْغَامٍ وَقَلْبٌ اخْفَا

(وَحُكْمُ تَنْوِينٍ وَتُونٍ) واته: یاسای پیتی نونی زهنه‌دار و ته‌نۆین واته: (دوو سه‌رو، دوو بۆرو، دوو ژین).

(يُلفَى) واته: هه‌یه له‌م حاله‌تانه‌ی لای خواره‌وه: (إِظْهَارُ ادْغَامٍ وَقَلْبٌ اخْفَا) واته: ناشکرا کردن و تیه‌لکیشان و هه‌لگه‌پانه‌وه و شاردنه‌وه. واتای گشتی:

یاسای ته‌نۆین و نونی زهنه‌دار خۆی ده‌بینیته‌وه له حاله‌ته‌کانی ناشکرا کردن و تیه‌لکیشان و هه‌لگه‌پانه‌وه و شاردنه‌وه.

۶۶. فَعِنْدَ حَرْفِ الْحَلْقِ أَظْهَرَ وَأَدْغَمَ فِي اللَّامِ وَالرَّاءِ لَا يُغْنِي لَزْمُ

۶۷. وَأَدْغَمَنْ بَعْثَةً فِي يَوْمٍ إِلَّا بِكَلِمَةٍ كَدْتِهَا عَنْوَتُوا

پیشه و (ابن الجزری) له م دوو کۆپله یه دا یاسای ئاشکراکردن و تییه لکیشانمان له قورئاندا بۆ پوون ده کاته وه.

(حَرْفِ الْحَلْقِ) واته: پیته کانی گه روو.

(أَظْهَرَ) واته: نونی زهننه دار و ته نوین ئاشکرا بکه کاتیک ده که ونه پیش یه کیک له پیته کانی گه روو، که شه ش پیتن: (ء - ه - ع - ح - غ - خ).

پیناسه ی (الاظهار):

له زمانه وانیدا: واته: پوونکردنه وه و ئاشکراکردن.

له زاراوهدا واته: ده رخستنی نون به ته وای به بی هیچ ده ستکاریه ک له سیفه ته کانی.

سوود: هۆکاری ئاشکرا کردن (الإظهار) دووری مه خره جی پیتی نونه له مه خره جی شه ش پیته کانی ئاشکراکردن، بۆیه هیچ نزیکبونه وه یان لیکچونیک نیه له نیوانیاندا.

ئاشکراکردن (اظهار) سی پایه ی هه یه:

یه که م: به رزترین پایه ی که له هه موویان پوونتره. ده رخستنی نونی زهننه دار و ته نوینه له گه ل هه ردوو پیتی (ء - ه) چونکه دوو ترین پیته کانی (گه روو) ن له پیتی نونه وه.

دووهم: پایه یه کی مام ناوه ندی له گه ل (ع - ح) چونکه ناوه پاستی گه رووه.

سیّ یه‌م: نزمترین پایه‌ی له‌گه‌ل (غ - خ) چونکه نزیکت‌ترین پیت‌ه‌کانی گه‌روون له مه‌خره‌جی پیتی نونه‌وه.

ئاماژه: ئه‌م جوّره (اظهار) ه‌پییی ده‌وتریت (اظهار حلقی) ئه‌مه‌ش هه‌ندی نمونه‌ی ئاشکراکردنی پیتی نونه له‌گه‌ل پیت‌ه‌کانی گه‌روو:

له دوو وشه‌دا وه‌کو: (مُن امن - مُن هاد - مُن عند - مُن غیر - ولمُن خاف).

له یه‌ک وشه‌دا وه‌کو: (یئاوُن - منهم - الانعام - ینجوُن).

ئه‌مه‌ش هه‌ندی نمونه‌ی ئاشکراکردنی ته‌نوینه له‌گه‌ل پیت‌ه‌کانی گه‌روو که ته‌نها له دوو پیت‌دا دروست ده‌بن وه‌کو: (عذابُ الیم - سلامُ هی - حکیمُ علیم - غفورُ حلیم - ربُّ غفور - علیاً خیراً).

(وَأَدْغَمَنْ) لی‌ره‌وه (ابن الجزری) باسی یاسای دووهممان بو ده‌کات که بریتی یه له تیه‌لکیشان (الإدغام):

پیناسه‌ی (الادغام):

له زمانه‌وانیدا: واته: تیه‌لکیشان. له عه‌ره‌بیدا ده‌وتریت: (ادغمت اللجام فی فم الفرس - له‌غاوه‌که‌م له‌ده‌می ئه‌سه‌په‌که هه‌لکیشا) واته: له یه‌کگرتنی دوو پیت و، دوومیان بزواو (متحرک) بیت له‌و حاله‌ته‌دا پیتی یه‌که‌م لا ده‌به‌ین له ده‌رب‌پیندا و، پیتی دووهم (شده) دار ده‌که‌ین.

تیه‌لکیشان (ادغام) یش ده‌بیت‌ه دوو به‌شه‌وه:

یه‌که‌م: تێهه‌لکێشانی ته‌واو، واته‌: تێهه‌لکێشانی بێ مینگه‌، ئه‌مه‌ش له‌ هه‌ردوو پیتی (ل - ر) دا دروست ده‌بی‌ت، ئه‌وه‌ش مه‌به‌ستی (ابن الجزري) که‌ فه‌رمویه‌تی: (في اللام والراء لا يغنة لزّم).

نمونه‌ی ئه‌م جووره‌: (فان لم يفعلوا - هدى للمقين - من ربهم - من ثرة رزقا).

دووه‌م: تێهه‌لکێشانی ناته‌واو، واته‌: مینگه‌ دار، ئه‌م جووره‌ش له‌ گه‌ل پیته‌کانی وشه‌ی (یومن)^۱ دروست ده‌بی‌ت، ئه‌مه‌ش واتای فه‌رمووده‌ی (ابن الجزري):

(وَأُدْعَمْنَ بِغَنَةٍ فِي يَوْمٍ) نمونه‌ی ئه‌م جووره‌: (من يقول - من ورائهم - وجنات

وعيون).

(إلا يكلمة كذباً عنونوا) واته‌: ئه‌گه‌ر له‌ حاله‌تێکدا دوو پیته‌که‌ له‌ یه‌ک وشه‌دا

بوون وه‌کو وشه‌ی (دُئیا)، یان (صُنوان) و (فُتوان) و (بُنیان) له‌م چوار وشه‌ی قورئاندا دروست نیه‌ (ادغام) بکری‌ت به‌ لکو پێویسته‌ (اظهار) بکری‌ت.

بۆچی تێهه‌لکێشان له‌و چوار وشه‌یه‌ دروست نیه‌؟

مامۆستا (محمود خليل الحصري) له‌ کتێبی (احکام تلاوة القرآن الكريم) لاپه‌ره‌ ۱۷۶ ده‌فه‌رموی‌ت: - هۆکاری (ادغام) نه‌کردن له‌و چوار پیته‌ مه‌ترسی تێکچونی واتاکیه‌ وه‌کو: (صُنوان)، دروست نیه‌ بڵێین: (صَوَان) یان (دنیا) چونکه‌ له‌و حاله‌ته‌دا بنچینه‌ی وشه‌که‌ نازانری‌ت چیه‌^۲.

۱ هه‌ندیکیش به‌ وشه‌ی (ینمو) دایانری‌ژاوه‌.

۲ بپوانه‌: اللمعة البدرية فی شرح متن الجزرية / ۶۹.

سوود: (ادغام) ی مینگه‌دار، بۆیه به‌ناته‌واو ناو ده‌بریت، چونکه پیتی نون (ادغام) ده‌که‌ین، به‌لام سیفه‌تی مینگه‌ی تیدا ده‌هیلینه‌وه.

(ادغام) ی بی مینگه‌ش بۆیه ناو‌نراوه (ادغام) ی ته‌واو چونکه نونه‌که به ته‌واوه‌تی تیّه‌لکیش ده‌که‌ین و هیچ سیفه‌تیکی ناهیلینه‌وه.

هه‌لگه‌راندنه‌وه و شاردنه‌وه (الإقلاب و الإخفاء)

٦٨. وَالْقَلْبُ عِنْدَ الْبَا يُعْنَى كَذَا لَاخْفًا لَدَى بَاقِي الْحُرُوفِ أَخِذَا

(وَالْقَلْبُ عِنْدَ الْبَا يُعْنَى كَذَا) واته: هه‌لگه‌راندنه‌وه‌ی نون و ته‌نوين له‌گه‌ل پييتی

(ب) و گورپنی بؤ میمیکی شاراهه پیویسته وه‌کو: (أَبْهُمْ - مَنْ بَعْدَ - صَمَّ بِكُمْ).

سود: (ابن الجزري) له‌کتیبی (تقریب النشر) لاپه‌ره ۱۳۲ ده‌لایت: (دوو پییتی نون

وته‌نوين له‌لای پییتی (ب) ده‌کریتته میمیکی په‌تی به‌لام "اخفاء" ده‌کریت^۱.

پیناسه‌ی (القلب)^۲:

له‌زمانه‌وانیدا: واته: هه‌لگه‌رانه‌وه.

له‌زاراوه‌دا: گورپنی پیتیک بؤ پیتیک تر له‌گه‌ل په‌چاوکړنی مینگه و شاردنه‌وه

له‌پییتی یه‌که‌مدا، واته: گورپنی نونی زه‌ننه‌دار (ساکن) له‌ده‌ر بریندا بؤ

پییتی (م) نه‌گه‌ر پییتی (ب) ی به‌دوادا بیټ. هاوکات له‌گه‌ل (اخفاء) کړنی میمه‌که.

۱ نونی زه‌ننه‌دار و ته‌نوين ناشکرا ده‌کرین کاتیک یه‌ک بگرن له‌گه‌ل پیته‌کانی که‌روو که بریتین له (ء، ه، ع، ح، غ، خ) به‌لام کاتیک له‌گه‌ل هر دوو پییتی (ل، ر) یه‌کبگرن تیته‌لکیش ده‌کرین به‌ته‌واوی و به‌بؤ مینگه، نه‌گه‌ر له‌گه‌ل چوار پییتی وشه‌ی (یومن) یه‌کبگرن تیته‌لکیشی ناته‌واوی مینگه‌دار ده‌کرین ته‌نھا له‌چوار وشه‌دا نه‌بیټ له‌قورئان پیویسته ناشکرا بکړین، نه‌و وشانه‌ش بریتین له: (دنیا - صنوان - قنوان - بنیان).

۲ له‌کتیبی (احکام التلاوة) ی ماموستا (الحصري) داهاتووه که‌وشه‌ی (الاقلاب) له‌پووی

زمانه‌وانی یه‌وه‌ه‌له‌یه‌وه پاست و دروست نه‌وه‌یه بلین (قلب) نه‌ک (اقلاب)!

(لَاخْفَا لَدَيَّ) واته: شار دنده وهش به هه مان شیوه.

پیتسه سی (الاخفاء):

له زمانه وانیدا واته: شار دنده وه.

له زاروه دا واته: کاتیک نون و ته نوین بکه ویته پیتسه کانی تر که بریتین له پانزه پیت ده شار دریتته وه.

پیتسه کانی (الاخفاء): (ص - ذ - ث - ک - ج - ش - ق - س - د - ط - ز - ف - ت - ض - ظ).

ئه م پیتانهش له سه ره تای پیتسه کانی ئه م دیره دا کۆکراوه ته وه:

صف ذا ثنا کم جاد شخص قد سما دم طيبا زد في تقى ضع ظالما

نمونه ی (اخفاء): (يُصْرَكُم - أُنْذِرْتَهُمْ - مُنْشُورَا - يَنْكُونُ - وَانْحِينَا - مُنْشُورَا - يَنْقَلِبُ - مُنْسَأَتُهُ - اُنْدَادَا - يَنْطِقُونَ - اَنْزَلْنَا - اَتَّقُوا - كُتِمَ - مَنُضُودَا - يَنْظُرُونَ).^۱

پایه کانی شار دنده وه سی پایه ن:

۱- به رزترین شار دنده وه: له پیتسه کانی (ط - د - ت) ه به هوی نزیکیان له مه خره جی نونی زننه دارو ته نوینه وه.

۲- نزمترین شار دنده وه: له پیتسه کانی (ق - ک) ه به هوی دووری مه خره جیان له پیتی نونی زننه دارو ته نوینه وه.

۳- شاردنه‌وی مام ناوه‌ند: له پیتشه‌کانی تردایه چونکه مه‌ودایه‌کی مام ناوه‌ندیان هه‌یه له مه‌خره‌جی نونه‌وه.^١

چۆنیه‌تی ده‌ربیرینی شاردنه‌وه (الأخفاء):

١- خوینەر خۆی بۆ ئاماده ده‌کات له‌پیش پیتی نونه‌وه، واته: بۆنمونه له‌پیتی (فانذر) خوینەر ده‌می ئاماده ده‌کات له مه‌خره‌جی هه‌مزه‌وه بۆ مه‌خره‌جی (ذ).

٢- هاوکات پێویسته (غنة) واته: مینگه‌ی له‌گه‌ڵدا ئه‌نجام بدریت.

٣- ده‌نگی‌کی که‌میش له‌ده‌مه‌وه ده‌ر ده‌چیت به‌هۆی دانه‌خستنی مه‌خره‌جی نون به‌لام ده‌بیت مینگه‌که زۆر بیت ٧٥٪ مینگه، ٢٥٪ له‌ده‌مه‌وه.^٢

سوود: گه‌وره‌یی و بچوکی مینگه له‌ حاله‌تی شاردنه‌وه ده‌گه‌ریته‌وه بۆ به‌رزى و نرمی پیتشه‌که، بۆ نمونه: مینگه گه‌وره دکریته‌وه ئه‌گه‌ر به‌ دواى نونى زه‌ننه‌دارو ته‌نوبندا پیتی‌کی به‌رز بیت: (ص - ض - ط - ظ - ق)، وه‌کو: (بصرکم - منظود - ينطقون - فانظر - يتقلب).

١ بروانه: الميسر الفريد / ١٠٤ ، غاية المريد / ٦٥ .

٢ ئه‌مه بۆچونی دکتۆر (ایمن سوید) ه، له‌کتییی النور المبين / ٤٠ .

بابه‌تی مه‌دده‌کان

٦٩. وَالْمَدُّ لَازِمٌ وَوَاجِبٌ أَتَى وَجَائِزٌ وَهُوَ وَقْصَرٌ تَبَّأَ

واته: جوړه‌کانی مه‌دد بریتین له مه‌ددی (لَازِمٌ) و (وَاجِبٌ) و (جَائِزٌ).

پیناسه‌ی (المد):

له زمانه‌وانیدا واته: زیاده.

له زار او ده‌دا واته: دریژ‌کردنه‌وه‌ی ده‌نگ به‌یه‌کیک له پیته‌کانی مه‌دد.

پیته‌کانی مه‌دد بریتین له:

(ا) ئه‌لفی زننه دار پیتی پیش خوی سهر (فتحة) ی مه‌بیټ وه‌کو: (قال).

(و) واوی زننه دار پیتی پیش خوی بۆر (ضمة) ی مه‌بیټ وه‌کو: (يقول).

(ي) زه‌ننه دار پیتی پیش خوی (كسرة) ی مه‌بیټ وه‌کو: (قيل).

هموو پیته‌کانی مه‌ددیش له‌وشه‌ی (نوحیها) کو‌بونه‌ته‌وه^١.

مه‌دد دوو جوړه:

- بنه‌په‌تی یان (ئاسایی): ئه‌م جوړه هو‌کاریک نیه بو دریژ‌کردنه‌وه‌ی، به‌ل‌کو دریژ‌ده‌کریته‌وه‌ ته‌ن‌ها به‌هوی بوونی یه‌کیک له پیته‌کانی "مه‌دد و لین" له‌وشه‌که‌دا، هوی ناوانیشی به بنه‌په‌تی یان ئاسایی ئه‌وه‌یه خاوه‌نی فیتره‌ت و سروشتی ته‌واو

به بی زیادوو کهم به و شیوه ده ریده بریت، له وانه شه ئه وه هۆکاری باس نه کردنی (ابن الجزری) بیت بۆ ئه و جۆره مه دده.

– مه ددی لاوه کی (الفرعی): هۆی دروست بوونی یان هه مزه یه یان زنده یه، وه کو دواتر باسیان ده که یان (إن شاء الله).

واتای گشتی:

جۆره کانی مه دد بریتین له مه ددی (لازم) و (واجب) و (جائز) ئه م جۆری سییه میسه دروسته به کورتی و به درێژی بخوینیته وه^۱.

۷۰. فَلَا زِمٌ إِنْ جَاءَ بَعْدَ حَرْفٍ مَدٍّ سَاكِنٌ حَالِيْنٍ وَبِالطُّوْلِ يُمَدُّ

(ابن الجزری) له م دپره دا یه که مین جۆره کانی مه دد پوونده کاته وه، که مه ددی (لازم) ه.

(إِنْ جَاءَ بَعْدَ حَرْفٍ مَدٍّ) واته: ئه گهر له دواى یه کێک له پیته کانی مه دده وه بیت.

(سَاكِنٌ حَالِيْنٍ) واته: له حاله تی پاوه ستان و بهرده وام بووندا هه ر (ساکن) بیت.

(وَبِالطُّوْلِ يُمَدُّ) واته: به ئه ندازه ی شه ش جو له (حركة).

دوو وته هه یه سه باره ت به ناوانی ئه م جۆره مه دده به مه ددی (لازم):

یه کهم: چونکه هه موو خوینته رانی قورئان (القراء) یه ک دهنگن له سه ر پێویستی درێژکردنه وه ی.

۱ به لام کورتکردنه وه واته: (القصر) له پێگه ی (الطیبة) هوه یه، نه ک له پێگه ی (الشاطیبة) هوه، بۆیه ئه و که سه ش که پیاویه تی (حفص) له پێگه ی (الشاطیبة) هوه ده خوینیت بۆ نیه به (قصر) مه ددی نفصل بخوینیت.

دووه م: چونکه ئەم جوړه مه دده هه ر ده مینیتته وه له حالی پاوه ستان و بهر ده وام بووندا.

مه ددی (لازم) ده بیته چوار به شه وه:

أ- مه ددی وشه یی قورس کراو (المد الکلمي المثل) واته: زهنه که وتبیته پاش پییتی مه دد له یه ک وشه دا، زننه که ش تییه لکیش کرابیته، وه کو: (الضالین - حاجک - تأمرونی).

ب - مه ددی وشه یی سوککراو (المد الکلمي المخفف) وه کو: (ءَالْتَنَ) له هه ردوو جیگه که ی سوره تی یونس دا.

ج- مه ددی پییتی قورسکراو (المد الحرفي المثل) واته: زننه که ئەسلی بیته و تییه لکیشراو بیته که وتبیته پاش پییتی مه دد، ئەم جوړه ش ته نها له سه ره تای سوره ته کانه وه هه یه وه کو: (طسم) (الم).

د- مه ددی پییتی سووککراو (المد الحرفي المخفف) واته: زننه ی ئەسلی تییه لکیش نه کراو له پاش پییتی مه دده وه هاتبیته وه کو: (ق) (الر).

تییبینییه ک سه باره ت به ده ر برپینی پییتی (م) له نایه تی (الم) که له سه ره تای سوره تی (أل عمران) ه

له و حاله ته پیویسته به ئەندازه ی شه ش جو له در یژ بکریته وه، ئەگه ر له گه ل نایه تی پاش خوی پیکه وه خویندما نه وه له و حاله ته پییتی (م) له وشه ی (الم) سه ر (فتحه) ی ده بیته و هه مزه ی وشه ی مه زنی (الله) یش ده رنا که ویت، چونکه ئەوه (همزة الوصل) ه له کاتی بهر ده وام بوون دا لا ده بریته، (فتحه) ی میمه که ش هه ر تووش هاتوه به هوی یه کگرتنی دوو زهنه دار.

له‌کاتی به‌رده‌وام بوون دا دوو حاله‌ت دروسته:

۱- دريژ کردنه‌وه‌ی پیتی (م) به شه‌ش جووله له‌پووی ئه‌وه‌وه که له بنچینه‌دا زهننه‌داره.

یان کورت کردنه‌وه‌ی بۆ دوو جووله له‌پووی ئه‌وه‌ی که زهننه‌که‌ی نه‌ماوه، هۆکاری مه‌دده (لازم) ه‌که لا چووه.

تبیینی: مه‌ددی (لازم) ی وشه‌یی که له پیشه‌وه‌ی هه‌مزهی پرسیار هاتبیت و له‌پاشی لامی ناساندن (لام التعریف) هاتبیت پیی ده‌وتریت: (مد الفرق) واته: مه‌ددی جیا‌کردنه‌وه، بۆ‌نمونه جیا‌وازی نیوان وشه‌ی (ءَالْتَنَ) ی پرسیار کردنه‌که دوو جار له سوره‌تی (یونس) هاتووه‌و وشه‌ی (الآن) ی خه‌به‌ری ته‌نها مه‌دده‌که‌یه.

مه‌ددی (واجب) ی لکاو (متصل):

۷۱. وَوَاجِبٌ اِنْ جَاءَ قَبْلَ هَمْزَةٍ مُّصَلًّا اِنْ جُمِعَا بِكَلِمَةٍ

لی‌ره‌دا باسی جوړیکی تری مه‌دما‌ن بۆ ده‌کات که بریتیه له:

(وَوَاجِبٌ اِنْ جَاءَ قَبْلَ هَمْزَةٍ) واته: مه‌ددی (واجب) ئه‌و مه‌دده‌یه که پیتی مه‌دد له پیش هه‌مزه‌وه هاتبیت له‌ناو یه‌ک وشه‌دا وه‌کو دهر ده‌که‌و‌یت له‌وته‌ی (ابن الجزري) (مُصَلًّا اِنْ جُمِعَا بِكَلِمَةٍ) واته: لکاو بی‌ت و له نیو یه‌ک وشه‌ دا بی‌ت وه‌کو: (السوء - قروء - سیئت - جیء - اولئک - ساء).

ئه‌م جوړه مه‌دده هه‌میشه له‌یه‌ک وشه‌دا دروست ده‌بی‌ت، پیشه‌وا‌یانی خو‌یندنه‌وه‌ی قورئان هه‌موویان یه‌ک بۆ‌چو‌نن له‌سه‌ر دريژ کردنه‌وه‌ی، به‌لام جیا‌وازیان تیدایه سه‌باره‌ت به ئه‌ندازه‌ی دريژ کردنه‌وه‌که‌ی.

مه‌ددی پټیډراوی جیا (المد المنفصل الجائز):

٧٢. وَجَائِزٌ إِذَا أُتِيَ مُنْفَصِلًا   أَوْ عَرَضَ السُّكُونُ وَقَفًا مُسَجَّلًا

(وَجَائِزٌ) واته: ئەم جوړه مه‌دده پټیډراو (جائز) ی پټی ده‌وتریت.

(إِذَا أُتِيَ مُنْفَصِلًا) واته: ئەگەر پیتی مه‌دد له هه‌مزه‌که جیا بیټ.

واته: له دوو وشه‌دا بن، پیتی مه‌دد له کوژتای وشه‌ی یه‌که‌مدا بیټ و هه‌مزه‌که له‌سه‌ره‌تای وشه‌ی دووهم دا بیټ، وه‌کو: (انی أنا - وما أرسلنا - قالوا آمنا) ئەمه به‌شی یه‌که‌مه له به‌شه‌کانی مه‌ددی پټیډراو (جائز)، به‌شی دووهمیش له حاله‌تیک دایه (عَرَضَ السُّكُونُ) واته: زنده‌یه‌کی توشه‌هاتوو دروست بیټ.

(وَقَفًا) واته: به‌هۆی ږاوه‌ستانه‌وه، وه‌کو: (العالمین - نسعین - بارزون - المؤمنون - الباد - البلاد).

له‌م واتایانه باسما‌ن کرد، دهر ده‌که‌ویټ مه‌ددی (جائز) دوو جوړه:

یه‌که‌م: مه‌ددی جیا (المنفصل) که هۆکاره‌که‌ی هه‌مزه‌یه.

دووهم: مه‌ددی توشه‌هاتو به‌هۆی زنده (المد العارض للسكون) ئەوه‌ش به‌هۆی زنده (سکون) هه‌یه، هوکمی ئەم دوو جوړه مه‌ددش ئەوه‌یه.

١. کورت بکریته‌وه بۆ دوو جوڵه (٢ حرکه).

٢. مام ناوه‌ندی دريژ کریته‌وه چوار جوڵه (٤ حرکه).

٣. دريژ کردنه‌وه‌ی ته‌واو شه‌ش جوڵه (٦ حرکه).

سه‌بارت به مهددی جیا (المنفصل) ئه‌وه بزانه که جیابونه‌وه‌که‌ی دوو جۆره:

١. جیابوونه‌وه‌یه‌کی راسته‌قینه:

واته: پیتی مهدد جیگیر بیټ له نویسنی قورئان و دهر برینی دا، وه‌کو: (ما

انزل - امری الی الله).

٢. جیا بوونه‌وه‌یه‌کی حوكمی:

واته: پیتی مهدد جیگیر بیټ له دهر بریندا و، لابریټ له نویسنیدا (واته:

له نویسنی قورئاندا) وه‌کو: (یا‌یا - یادم - هؤلاء - إنه أنا) ئه‌مه‌ش هه‌مان یاسای

به‌سه‌ردا ده‌سه‌پیټ.

سوود: له‌وشه‌ی (هؤلاء) دوو جۆر له جۆره‌کانی مهدد کۆبوته‌وه مهددی جیا

له‌هؤ (مه‌ددی لکاو له (لاء) بۆیه ئاگادار به^١).

ئاگاداری: جۆریکی تر هه‌یه له‌مه‌دد مهددی گۆپاو (بدلی پی ده‌وتریت، واته:

یه‌که‌م جار هه‌مزهدیټ و پاش ئه‌وه پیتی مهدد دیټ، وه‌کو: (آدم - ایمان - اودوا - آزر -

اوتوا) له‌بنچینه‌شدا ئه‌م جۆره وشانه دوو هه‌مزهیان هه‌یه، واته: ئه‌و وشانه له‌بنچینه‌دا

به‌م شیوه‌یه بوونه (آدم - ایمان - اودوا - آزر - اوتوا) به‌لام به‌هؤی قورسی دهر برینی

دوو هه‌مزه پیکه‌وه عه‌رب هه‌ر له‌دیڤر زه‌مانه‌وه هه‌مزهی دووه‌میانی گۆپیوه له

چه‌شنی جوول‌ه‌ی پیش‌خوی، ئه‌م جۆره مه‌دده‌ش ده‌بیټ به‌دوو به‌شه‌وه:

١. مهددی گۆپاوی بنه‌په‌تی (مد البدل الاصلی) که که‌میک پیش ئیستا باسما

کرد.

۲. مه ددی لیکچو به گوراپو (المد الشبيه بالبدل) که پیتی همزه ی دوی پیتی مه د له همزه وه نه گوراپوه (وهکو جوری پېشوو) به لکو بنه پرتیه له خودی وشه دا، وهکو: (بشاوون - لئوس).

ماموستای قورئان خوینی پایه بهرز (محمود خليل الحصري) په حمه تی خوی لی بیت له کتیبی (احکام تلاوة القرآن الکریم) لاپه په ۲۲۸/ فهرمویه تی:

جیاوازی هیه له پایه کانی دریژ کردنه وهی پیته کانی مه ددا، له پووی به هیژی ولاوازی به پیی جیاوازی هوکاره کانیا، جا نه گهر هوکاری دریژ کردنه وه که به هیژ بوو، دریژ کردنه وه که به هیژ ده بیت، نه گهریش لاواز بوو لاواز ده بیت.

له هموویان به هیژتر مه ددی (لازم) ه، چونکه له پاره ستان و بهرده وام بووندا هر جیگیره، هه روه ها هموو پېشه وایانیش یه ک دهنگن له سهر دریژ کردنه وهی به یه ک نه دازه که شش جولیه، پاشان هوکاری مه ددی لکاو که همزه یه، نه ویش به هوی جیگیربوونی له پاره ستان و بهرده وام بووندا و، یه ک دهنگی زانایان له سهر دریژ کردنه وهی به نه دازه یه کی جیاواز.

پاش نه و دوو جوړه هوکاری مه ددی توش هاتوو به زه ننه دی، که (سکون) ه، دکتور (ایمن سوید) ده لیت:

نه گهر زیاتر له هوکاریک کووویه وه بو یه ک پیتی مه دد، هوکاره لاوازه که لا ده بریت و، به هیژکه کاری پی ده کریت، وهکو: لابرندی (بدل) وکار پیکردنی (لازم) و (متصل) یان لابرندی (بدل) و کارپیکردنی (عارض) و (المتصل)، نه گهر مه ددی (متصل) و (عارض) کویتته وه له وشه یه کدا وهکو: (السماء) به هوکاره به هیژکه کار ده کریت که (متصل) ه.

دکتور نه یمن ده لیت:

هموو ئه م باسه ش له لایه ن (إبراهيم شحاتة السمنودي) مامؤستامه وه پوخته
کراوه ته وه به وهی که فه رموویه تی:

فعارض فذو انفصال فبذل

اقوى المدود لازم فما اتصل

فان اقوى السببين انفرادا

وسببا مد اذا ما و جدا

بابه‌تی پاوه‌ستان و ده‌ست پیکردن (الوقف والابتداء)

٧٣. وَبَعْدَ تَجْوِيدِكَ لِلْحُرُوفِ لَابِدًا مِنْ مَعْرِفَةِ الْوُقُوفِ

٧٤. وَالْأَبْتِدَاءِ وَهِيَ تُقَسَّمُ إِذْنُ ثَلَاثَةً تَامٌ وَكَافٍ وَحَسَنٌ

پیتاسه‌ی (الوقف والابتداء):

(الوقف): له زمانه‌وانیدا واته: پاوه‌ستان، یان وه‌کو: (ابن منظور) ده‌لیت: پیچه‌وانه‌ی دانیشتن)^١.

له زاراو‌دا واته: ده‌نگ برین و کۆتایی هینان به خویندنه‌وه‌ی وشه‌یه‌کی قورئانی پیروز له‌گه‌ل هه‌ناسه‌دان و هه‌بوونی نیاز بۆ ته‌واو کردنی خویندنه‌که جاریکی تر، پاوه‌ستانیشی پی ناوتریت ئه‌گه‌ر هه‌ناسه نه‌دات، وه‌ستانیش له کۆتایی ئایه‌ته‌کاندا ده‌بیّت، یان له کۆتایی وشه‌یه‌کدا، هه‌رگیز له ناوه‌پاستی وشه‌شدا ئه‌نجام نادریت^٢.
(الابتداء):

له زمانه‌وانیدا: ده‌ستپیکردن.

له زاراو‌دا: ده‌ستپیکردنی قورئان خویندن پاش برین یان پاوه‌ستان له خویندنه‌وه، به ئاره‌زووی خوینه‌ره‌که^٣.

---

١ بپروانه: (لسان العرب) مادده‌ی (و، ق، ف)، هه‌روه‌ها بۆ هه‌موو واتا زمانه‌وانیه‌کانی بپروانه: علم الوقف والابتداء في القرآن واللغة العربية / د. عبدالرزاق أحمد الحری / ١٣ - ١٤ .
٢ بپروانه: اللمعة البدرية شرح متن الجزرية / ٨٣ .
٣ الجامع / ٣٤٤ .

یان: چۆنییه‌تی ده‌ستپیکردنی ده‌ربیرینی وشه‌ی قورئان له‌ حاله‌تی گواستنه‌وه‌ له‌ بێ‌ ده‌نگی یه‌وه‌ بۆ‌ قسه‌کردن^۱.

گرنگی فی‌ربوونی ئەم زانسته:

ده‌گێڕنه‌وه‌ که (عبدالله بن عمر) په‌زای خوای لیبیت فه‌رموویه‌تی: (سه‌رده‌می‌کمان له‌ ته‌مه‌نمان به‌سه‌ربرد، ئیمان و باوه‌رمان به‌سه‌ردا داده‌به‌زی له‌ پیش دابه‌زینی قورئان، سوره‌تیک داده‌به‌زییه‌ سه‌ر پیغه‌مبه‌ری سه‌روه‌ر، ئیمه‌ش فی‌ری حه‌لال و حه‌رام ده‌بووین و، فی‌رده‌بووین له‌ چی جیگه‌یه‌کدا پیویسته‌ راوه‌ستین، وه‌کو چۆن ئیوه‌ ئه‌م‌پۆ فی‌ری قورئان خویندن ده‌بن، به‌لام ئیمه‌ ئه‌م‌پۆ که‌سانیکمان بینی قورئانی له‌پیش ئیماندا ده‌دریتێ سهرتاسه‌ری قورئان ده‌خوینیته‌وه‌ به‌لام نازانی کامه‌ فه‌رمانه‌ و کامه‌ هه‌ره‌شه‌یه‌، یان له‌کام ئایه‌دا پیویسته‌ راوه‌ستی)^۲.

ئەم شوینە‌واره‌ش که پیشه‌وا (البیه‌قی) ده‌یگێڕیته‌وه‌، وه‌کو پیشه‌وا (السیوطی) فه‌رموویه‌تی: (به‌لگه‌یه‌ له‌سه‌ریه‌کده‌نگی هاوه‌لان له‌سه‌ر گرنگی ئەم بابەتە).

هه‌روه‌ها به‌لگه‌ له‌سه‌ر ئەوه‌ی هاوه‌له‌ به‌رێزه‌کان فی‌ری راوه‌ستان ده‌بوون له‌ قورئاندا، هاوه‌لان و تابیییه‌کانیش، هه‌روه‌ها پیشه‌وا قورئان خویننه‌کانیش، له‌سه‌ر هه‌مووشیانه‌وه‌ پیشه‌وايان (نافع و ابو عمرو و یعقوب و عاصم) یه‌کده‌نگن له‌سه‌ر گرنگی ئەم زانسته‌ به‌پاده‌یه‌ک که زۆریک له‌ زانا‌یان مه‌رجیان داناوه‌ که ئیجازه‌ نه‌دریته‌ هیچ قوتابییه‌ک تاوه‌کو شاره‌زانه‌بیت له‌ راوه‌ستان له‌ قورئاندا.

(وَبَعْدَ تَجْوِيدِكَ الْحُرُوفِ) واته‌: پاش شاره‌زابوونت له‌ پاست و جوان خویندنه‌وه‌ی پسته‌کان له‌ ڕیگه‌ی ئەو زانیارییانه‌ی که وه‌رتگرت ده‌رباره‌یان.

(لأبد) واته: پيويسته ئه‌وان برزينيته‌وه به:

(مَعْرِفَةُ الْوُقُوفِ) شاره‌زابوون له زانستی پاره‌ستان له قورئاندا هه‌روه‌ها به:

(الإبتداء) به زانستی ده‌ستپيكردينش، چونكه ئه‌ویش مه‌سه‌له‌یه‌کی گرنه‌.

به‌هه‌مان شيوه ئه‌وه‌ش بزانه كه پاره‌ستان له قورئاندا ده‌بيته سی به‌شه‌وه:

۱- پاره‌ستانی ته‌واو (تام).

۲- پاره‌ستانی كیفایه‌ت (كافي).

۳- پاره‌ستانی جوان (حسن).

پاشان پيشه‌وا (ابن الجزري) ده‌ست ده‌كات به شيكردنه‌وه‌ی ئه‌م مه‌سه‌له،

ده‌فه‌رموويت:

۷۵. وَهِيَ لِمَا تَمَّ فَإِنْ لَمْ يُوجَدْ تَعَلَّقْ أَوْ كَانَ مَعْنَى فَأَبْدِي

۷۶. فَالْتَأَمَّ فَالْكَافِي وَلَفْظًا فَاْمَنْعَنَّ . إِلَّا رُؤُوسَ الْآيِ جَوِّزَ فَالْحَسَنُ

(وَهْيَ) واته: ئه‌و جوهره پاره‌ستانانه‌ی باسما‌ن كرد بۆ ئه‌وه ده‌بيته كه:

(لِمَا تَمَّ) واتا كه‌ی ته‌واو بيته.

واته: ئه‌و پاره‌ستانه بۆ ئه‌و جیگایانه له قورئان كه واتایه‌کی ته‌واو بگه‌یه‌نیت.

تاكو ئیره قسه ده‌رباره‌ی پاره‌ستان ته‌واو بوو، ئینجا ده‌ستی كرده باسكردنی

ده‌ستپيكرده‌وه‌ی پاش پاره‌ستان و، فه‌رمووی:

(فَإِنْ لَمْ يُوَجَدْ) واته: ئەو جیگه‌ی که له‌سه‌ری پاده‌وه‌ستیت (تَعَلَّقَ) په‌یوه‌ندی نه‌بوو به پاشی خۆیه‌وه.

(أَوْ كَانَ) یان هه‌یبوو، به‌لام په‌یوه‌ندییه‌کی واتایی بوو، نه‌ک وشه‌یی^۱.

(فَأَبْدَى) واته: بۆت هه‌یه له‌کاتی گه‌رانه‌وه‌ت بۆ خویندنی قورئان له‌و جیگه‌وه ده‌ست پێبکه‌یت که له‌ پیشه‌وه‌ه پاره‌وستای. تا‌کو ئیستا باسی دووجۆر پاره‌وستانی کردووه (تَبَامَ) په‌یوه‌ندی نییه به‌دوای خۆیه‌وه (الْكَافِي) که په‌یوه‌ندی هه‌یه به‌دوای خۆیه‌وه.

(وَلَفْظًا) واته: ئەگەر ئەو په‌یوه‌ندییه له‌ وشه‌دا بوو (فَأَمْنَعُ) ئەو جۆره ده‌ستپێکردنه قه‌ده‌غه بکه، واته: ده‌ست پێمه‌که له‌و جیگه‌ی که له‌پیشه‌وه‌ی پاره‌وستاو بووی، به‌لکو له‌ هه‌رجیگه‌یه‌که‌وه ده‌ست پێبکه له‌ ئایه‌ته‌که که دروست بی‌ت ده‌ستی پێبکه‌یت.

(إِلَّا) ته‌نها له‌یه‌ک حاله‌تدا نه‌بی‌ت ئەویش:

(رُؤُوسَ الْآيِ) واته: سه‌ری ئایه‌ته‌کان، دروسته پاره‌وستی له‌سه‌ریان و، له سه‌ره‌تای ئایه‌ته‌که‌ی پاش خۆیه‌وه ده‌ست پێبکه‌یت. با باسه‌که‌شی پێکه‌وه لکاو بی‌ت له‌ پووی وشه‌وه، ئینجا پوونی کرده‌وه که ئەم جۆره پێی ده‌وتریت: (الْحَسَنُ).

۱ واته: قسه‌که پێکه‌وه لکاوه له‌ پووی واتاوه، به‌لام جیا‌یه له‌ پووی وشه‌وه، وه‌کو پاره‌وستان له‌سه‌ر {لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِمْراً} الکهف، ۷۱، ئەمه کۆتاییی ئایه‌ته‌که‌یه و، داب‌پاره له‌ پاشی خۆی له‌ پووی وشه‌وه، به‌لام پێوه‌ی لکاوه له‌ پووی واتاوه.

واتای گشتی:

ئەو راۋەستانانەى كە باس كران بۆ حالەتتە واتاكەى تەواو بىت، جا ئەگەر ئەو جىگەى لەسەرى راۋەستای هېچ پەيوەندىيەكى بەدواى خۆيەو نەما، لەو حالەتە دەتوانى لەوشەى پاش راۋەستانەكەتەو دەست پىڭكەيت، يان ئەگەر پەيوەندى هەبوو لە پړوى واتاوه، نەك لە پړوى وشەو ئىعراپەو ئەوش هەر دەتوانى لە پاش ئەو جىگەيەى راۋەستای لەسەرى دەست پىڭكەيت.

پاوهستانی ته واویش ئه وهیه که هیچ په یوه ندی به پیشی خویه وه نه بیت ئه مهش زیاتر له سهر ئایه ته کاندایه ووده دات، یان له کوتایی سهرگوزشته کان، وهکو: (مالك يوم الدين) و، دهست پیکردن به (ایاک نعبد وایاک نستعین).

پاوهستانی (کافی)یش ئه وهیه له جیگهیهك پاوهستیت واتاکه ی تهواو بوویت بهلام له پووی واتاوه په یوهندی هه ر مابیت بهدوای خۆیه وه وهکو: (وما رزقناهم) (وبالآخرة هم یوقنون) بهلام ئه گه ر له پووی وشه و ئیعرابه وه په یوهندی مابوو له و جیگه وه دهست پی مه که، ئه گه ر سه ر ئایه ته کان بیت ئه وه دروسته وه و پاوهستانی (حسن) ی بی ده وتریت.

٧٧. وَغَيْرُ مَا تَمَّ قَيْمِيحٌ وَلَهُ
الْوَقْفُ مُضْطَرًا وَيَبْدَأُ قَبْلَهُ

واته: ئه‌وه بزانه هه‌ر پاره‌ستانێك جگه له‌م پاره‌ستانه (التام - الكافي - الحسن)

پاره‌ستانی ناشیرینی پێده‌وتریّت، دروست نییه ئه‌و جوړه پاره‌ستانه مه‌گه‌ر له‌ پووی

ناچاریه‌وه، دروستیش نییه له‌ پاش ئه‌و جیگه‌ی پاره‌ستانه‌وه ده‌ست پێبکړیّت، به‌لکو

پێویسته بگه‌رپته دواوه له‌ پیش ئه‌و جیگه‌وه ده‌ست پێبکات که به‌ناچاری له‌سه‌ری

راوه‌ستاوه.

نموونه‌ی پاوه‌ستانی ناشیرین (الوقف القبیح) له دوو جۆر پاوه‌ستاندایه:

جۆری یه‌که‌م: پاوه‌ستان له‌سه‌ر وته‌یه‌ك كه‌واتاكه‌ی پوون نییه به هۆی په‌یوه‌ندی
نۆری به پیش خۆیه‌وه وه‌كو پاوه‌ستان له‌سه‌ر وشه‌ی (بسم) له (بسم الله) یان پاوه‌ستان
له سه‌ر (الحمد) له (الحمد لله).^١

جۆری دووهم: پاوه‌ستان له جیگه‌یه‌ك كه گومان دروست ده‌كات ده‌ریاره‌ی
واتایه‌ك كه خوای گه‌وره ئه‌وه‌ی نه‌ویستوو وه‌كو: (ان الله لا یسّحی) یان (ما من اله) یان
(لا تقربوا الصلاة) و، پاوه‌ستانی له‌م جۆره شوینانه ناشیرین تره.

٧٨. وَلَيْسَ فِي الْقُرْآنِ مِنْ وَقْفٍ وَجَبَ وَلَا حَرَامٌ غَيْرَ مَا لَهُ سَبَبٌ

واته: له قورئاندا جیگه‌یه‌ك نیه ئه‌گه‌ر خوینهر له‌سه‌ری پانه‌وه‌ستیت گونا‌ه‌بارییت،
یان پاوه‌ستان له‌سه‌ری قه‌ده‌غه‌بیّت، مه‌گه‌ر هۆکارێکی هه‌بیّت، مه‌گه‌ر ئه‌وه‌ی كه‌سێك
به‌ئه‌نقه‌ست له‌سه‌ر (ما من اله) یان (انی كُفرت) پاوه‌ستیت.^٢

^١ وه‌كو پاوه‌ستان له‌سه‌ر (حرف جر) و جیا‌کردنه‌وه‌ی له (إسم مجرور) و، پاوه‌ستان له‌سه‌ر
(مضاف) و جیا‌کردنه‌وه‌ی له (مضاف إليه)، هه‌روه‌ها ، پاوه‌ستان له‌سه‌ر (مبتدأ) و جیا‌کردنه‌وه‌ی
له (خبر). ((م. دلێر گه‌رمیانی))

پوخته‌ی جوړه‌کانی راوه‌ستان

پاوه‌ستان له قورئاندا ده‌بیته چوار به‌شه‌وه:

به‌شی یه‌که‌م: راوه‌ستانی تاقیکردنه‌وه (الوقف الإختباري). واته: خوینەر له‌سەر وشه‌یه‌ک پاوه‌ستیت خوی جیگه‌ی پاوه‌ستان نه‌بیټ، به‌مه‌به‌ستی تاقیکردنه‌وه یان فی‌کردن، بۆنمونه: له‌سەر وشه‌ی (الأیدی) راده‌وه‌ستیت له‌ئایه‌تی {وَاذْكُرْ عِبَادَنَا إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ أُولِي الْأَبْصَارِ} ص ۴۵، به‌مه‌به‌ستی ئه‌وه‌ی که به‌رانبه‌ره‌که‌ی بزانیټ ئه‌و وشه‌یه لیږده‌دا به‌جیگیرکردنی پیتی (ي) ده‌نوسریټ و ده‌خوینریټه‌وه، به‌پیچه‌وانه‌ی وشه‌ی (الأید) له‌ئایه‌تی {اصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَادْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُودَ ذَا الْأَيْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ} ص ۱۷، لیږه به‌پیتی (ي) نه‌نوسراوه به‌بی ئه‌و پیتشه ده‌خوینریټه‌وه.

- بۆچی ناو‌نراوه پاوه‌ستانی تاقیکردنه‌وه (الإختباري)؟

چونکه ږوودانی وه‌کو وه‌لامیکه بۆ ږرسیاریک یان بۆ فی‌کردنی قوتا‌بیه.

حوکمی: دروسته له‌سەر هەر وشه‌یه‌ک پاوه‌ستیت، به‌مه‌رجیک بۆ ده‌ستپیکردن خوینەر بگه‌ږیته‌وه و، له‌جیگه‌یه‌که‌وه ده‌ست پییکات واتا‌که‌ی ږیک بیټ.

به‌شی دووه‌م: پاوه‌ستانی ناچاری (الوقف الإضطرابي).

واته: پاوه‌ستانی خوینه‌ری قورئان به‌هوی پیویسته‌یه‌که‌وه وه‌کو: ږژمین و، هه‌ناسه‌کورتی و، گریان، یان هه‌ر هۆکاریکی تر.

- هۆکاری ناوانانی به‌ناچاری ئه‌وه‌یه که‌خوینەر به‌ویستی خوی

راناوه‌ستیت به‌لکو له‌به‌ر هۆکاریک ناچار ده‌بیټ.

حوکمی: دروسته خوینەر له‌سەر هه‌رپیټیک راوه‌ستیت، تاكو هۆکاری راوه‌ستانه‌کی ته‌واو ده‌بیټ و، ئینجا بگه‌پټه‌وه و، به‌شیوه‌یه‌ك ده‌ست پیټکات واتاکی پیکوپیک بیټ.

به‌شی سییه‌م: راوه‌ستانی چاوه‌پوانی (الوقف الإنتظاري).

واته: وه‌ستان له‌سەر وشه‌یه‌کی قورئان به‌مه‌به‌ستی ته‌واو کردنی شیوازه‌کانی خویندنه‌وه‌ی ئه‌و ئایه‌ته‌ له‌پووی قیرائاته‌وه له‌پووی کۆکردنه‌وه‌ی قیرائه‌ته‌کان.

- هۆکاری ناوانی به (انتظاري)، چاوه‌پوانکردنی مامۆستایه له قوتابی که هه‌لسی به‌خویندنه‌وه‌ی ئایه‌ته‌که به هه‌موو پووه‌کانی، وه‌کو راوه‌ستان له‌سەر ئایه‌تی {الَّذِينَ هُمْ أَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ} البقرة و، خویندنه‌وه‌ی به‌پیی خویندنی پیشه‌وایانی قورئان خویندن، وه‌کو: (نافع) و (ابن کثیر) و (ابو عمرو) و (ابن عامر) و (عاصم) و (حمزه).

حوکمی: دروسته راوه‌ستان بۆ ئه‌م مه‌به‌سته له‌سەر هه‌ر وشه‌یه‌ك، تاكو ته‌واو کردنی شیوازه‌کانی خویندنه‌وه، با واتاکه‌شی ته‌واو نه‌بیټ، به‌مه‌رجیک له‌پاش ته‌واو بوون به‌شیوه‌یه‌ك ده‌ست پیټ بکاته‌وه واتاکی راست و دروست بیټ.

به‌شی چواره‌م: راوه‌ستانی ویستن (الوقف الإختیاري).

واته: خوینەر له‌سەر وشه‌یه‌کی قورئان راوه‌ستیت به‌ویست و ئاره‌زووی خۆی، بیټ ئه‌وه‌ی هه‌چ هۆکاریك ناچاری بکات بۆ راوه‌ستان.

- هۆکاری ناوانی به‌م ناوه چونکه خوینەر به‌ته‌واوی به‌ ویست و ئاره‌زووی خۆی راوه‌ستان هه‌لده‌بژیریت له‌و جیگه‌یه‌دا.

حوکمی: راوه‌ستان دروسته مه‌گه‌ر له‌ باریکدا بیټ واتیه‌کی نه‌ویستراو بگه‌یه‌نی، هه‌روه‌ها ده‌کریت له‌ وشه‌ی پاش ئه‌و وشه‌ی که له‌ سه‌ری راوه‌ستا ده‌ست پیټ بکات ئه‌گه‌ر گونجاو بیټ، ئه‌گه‌ر نا له‌پیشتره‌وه ده‌ست پیټ ده‌کات.

به‌شه‌کانی ئەم جۆره پاره‌ستانه:

له‌پاستیدا زانا‌يان ده‌رباره‌ی به‌شه‌کانی ئەم جۆره پاره‌ستانه جیاوازیان له‌نیواندايه، وه‌كو مامۆستا (محمد علي الضباع) باسی ده‌كات له‌ كَتِيبِي (الإضاءة في أصول القراءة) لاپه‌ره ٤٨-٥٣، به‌لام ئه‌وه‌ی كه زانا گه‌وره‌كان له‌سه‌ری پي‌كهاتوون و هه‌ليان بژاردووه (٤) به‌شه، وه‌كو: (أبو عمرو الداني) و (ابن الجزري) بپاریان داوه:

یه‌كه‌م: پاره‌ستانی ته‌واو (الوقف التام).

پیناسه‌ی: واته پاره‌ستان له‌سه‌ر قسه‌یه‌کی ته‌واو له‌خۆیدا، كه‌په‌یوه‌ندی به‌پاشی خۆیه‌وه نه‌مايێت، له‌پووی وشه‌و ئیعرابه‌وه، نه‌ك له‌پووی واتاوه، ئه‌مه‌ش ده‌بی‌ه دوو جۆره‌وه:

جۆری یه‌كه‌م: پێویسته له‌سه‌ری پاره‌ستیت و له‌پاش خۆیه‌وه ده‌ست پێ بکه‌یت، چونكه ئه‌گه‌ر بدریته ده‌م بپه‌گی پيش خۆیه‌وه، گومان دروست ده‌كات كه‌واتا‌یه‌کی نه‌ویستراو ببه‌خشیت، هه‌ربۆیه هه‌ندیک به‌ پاره‌ستانی (لازم) و هه‌ندیک به‌پاره‌ستانی (واجب) ناوی ده‌به‌ن، ئەم جۆره پاره‌ستانه (التام المقيد) واته ته‌واوی مه‌رج بۆدانراوی پێده‌وتری‌ت.

نمونه: {فَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ} یس ٧٦، پاره‌ستان له‌سه‌ر وشه‌ی {قَوْلُهُمْ} پێویسته چونكه گه‌ر بدریته ده‌م وشه‌ی پاش خۆیه‌وه {إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ} یس ٧٦، گومان دروست ده‌كات ئەم دوا‌يين بپه‌گه‌یه وته‌ی بپاوه‌ران بێت، خۆیشی وانیه، یان پاره‌ستان له‌سه‌ر وشه‌ی {يَسْمَعُونَ} له‌تایه‌تی {إِنَّمَا يَسْحَبِ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ} الأنعام ٣٦ پێویسته، چونكه گه‌ر بدریته به‌ده‌م بپه‌گی پاش خۆیه‌وه گومان دروست ده‌كات كه‌ مردوه‌كانیش وه‌كو زیندووه‌كان به‌شدارن له‌ گوێرا‌یه‌لی.

حوکمی: پیویسته له سهری راوه ستیت و، له پاش خویه وه دهست پیبکهیت، هه ربویه ناو نراوه به راوه ستانی (اللازم).

نیشانه که ی: میمیکی ئاسویی بو داده نریت به م شیوهیه (م).

جۆری دووهم: ئه وهیه جوانتره له سهری راوه ستیت و له پاش خویه وه دهست پیبکهیت، به واتایه کی تر، ده توانیت به دهم برگه ی دوا ی خویه وه بیخوینیته وه مادام واتاکه ی ناگۆرپیت، هه ندیکیش له زانایان به م راوه ستانه ده لێن: ته وای پر ها (التام المطلق).

هۆی ناوانی: چونکه وته که له و شوینه دا ته وای ده بیته و، پیویستی نابیت به پاش خۆی، نه له پووی وشه و، نه له پووی و تا، زۆر جاریش ئه م جۆره راوه ستانه له کۆتایی ئایه ته کان و له کۆتایی به سه رهاته کاندایه دروست ده بیته، یان له کۆتایی حوکمیکی دیاریکراو، له وانه شه له ناوه پاستی ئایه ت یان سه ره تایی بیته.

نمونه: ئه م جۆره راوه ستانه نمونه کانی به چوار شیواز دین:

شیوازی یه که م: له سه ره ئایه ته کان، وه کو {وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ} البقرة، که ئه وه کۆتایی ئه و ئایه تانه یه په یوه ندیدارن به حالێ ئیماندارانه وه، له پاش ئه وه ش باسی بارودۆخی بێ باوه پان ده کات.

شیوازی دووهم: له پێش کۆتایی ئایه ته که ده بیته، وه کو فه رمووده ی خوا ی گه و ره {الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ} الأحزاب ۳۹، ئه مه ش کۆتایی ستایش کردنی پیغه مبه رانه، له پاش ئه وه ده فه رمویت {وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا}.

شیوازی سییه م: له ناوه پاستی ئایه ته وه کو خوا ی گه و ره ده فه رمویت: {لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي} الفرقان ۲۹، ئه مه کۆتایی قسه ی که سی سته مکاره، پاشان خوا ی گه و ره ده فه رمویت: {وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا} الفرقان ۲۹.

شیوانی چواره‌م: له‌سه‌ره‌تای ئایه‌ته‌ته‌کان، وه‌کو خوای گه‌وره ده‌فه‌رمویت:
 {وَإِنَّكُمْ لَمُرُونَ عَلَيْهِمْ مُّصِحِّينَ} (١٣٧) وَاللَّيْلِ {الصفات ١٣٧-١٣٨، ئه‌مه کۆتایی واتاکه‌یه ئه‌گه‌ر چی
 (مُصِحِّينَ) کۆتایی ئایه‌ته‌که‌یه.

حوکمی: جوانتره له‌سه‌ری راوه‌ستیت و، له‌پاش خۆیه‌وه ده‌ست پێکه‌یت،
 راوه‌ستانیش له‌سه‌ری له‌پیشتره تا‌کو به‌رده‌وام بوون.
 نیشانه‌کانی: دانانی وشه‌ی (قلى) له‌سه‌ر پیته‌که‌ که وتمان جوانتره له‌سه‌ری
 راوه‌ستیت.

سوود: وشه‌ی (قلى) کورت‌کراوه‌ی ئه‌م برگه‌یه (الوقف اولی من الوصل) واته:
 راوه‌ستان پیشتره له‌ به‌رده‌وام بوون.^١
 به‌شی دووه‌م: راوه‌ستانی (الکافی).

پێناسه‌که‌ی: واته راوه‌ستان له‌سه‌ر واتایه‌کی ته‌واو له‌ خۆیدا، به‌لام په‌یوه‌ندی
 ماوه به‌ واتای پاش خۆیه‌وه نه‌ک له‌پووی وشه‌و ئیعرابه‌وه.

نمونه: راوه‌ستان له‌سه‌ر ئایه‌تی {الَّذَرُّهُمْ أَمْ لَمْ يُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ} (البقرة ٦، و،
 ده‌ستپێکردن به‌ئایه‌تی {حَمَّ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمُ} (البقرة ٧، کۆتایی ئایه‌ته‌که واتایه‌کی ته‌واوه
 هه‌چ په‌یوه‌ندیه‌کی وشه‌یی یان ئیعرابی به‌پاش خۆیه‌وه نه‌ماوه، به‌لام له‌پووی واتاوه
 په‌یوه‌ندیان پێکه‌وه ماوه، چونکه هه‌ردوو ئایه‌ته‌که باس له بارودۆخی بێ باوه‌ران
 ده‌که‌ن.

حوکمی: جوانتره له‌سه‌ری راوه‌ستیت و له‌پاش خۆیه‌وه ده‌ست پێ بکه‌یت، وه‌کو
 راوه‌ستانی ته‌واو، به‌لام راوه‌ستان له‌سه‌ر (وقف تام) جوانتره.

١ بېروانه: نهاية القول المفيد في علم التجويد / ١٥٤-١٥٥ به‌وه‌رگرتن له کتێبی / غاية المرید في

هوی ناوانی: چونکه پیوستیت نابیت به واتای پاش خوی، ئەمیش زۆرتین
جۆری پاوهستانه له قورئاندا هاتبیت^۱.

نیشانە: پیتی (ع) له سەر ئەو وشە دادەنریت وەکو {لَا تَقُولُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ
حُرْمٌ} المائدة ۹۵.

به پیتی وتهی (ابن الجزري) له کتیبی (النشر في القراءات العشر ج ۱/ ۳۲۰) پاوهستانی
کافی هه مووی وەکو یه ک نین، به لکو هه ندیکیان له هه ندیکیان شیاو ترن، وەکو:

{فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ} البقرة ۱۰، ئەمه (کافی) ه.

{فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا} البقرة ۱۰، ئەمه (کافی) تره.

{بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ} البقرة ۱۰، له هه ردووکیان (کافی) تره.

به شی سییه م: پاوهستانی جوان (الوقف الحسن).

پیتاسه که ی: پاوهستانه له سەر واتایه کی ته واو له خۆیدا، به لام په یوه نیدیاده به
پاش خۆیه وه له پووی وشه واتاوه.

هوی ناوانی: چونکه سوودی ئەوهی ههیه پاوهستان له سه ری کاریکی جوان و
گونجاوه.

جۆره کانی:

یه که م: له ناو ئایه ته که دا بیت، وەکو پاوهستان له سەر فەرمووده ی خوای گه وره:
{سَمِ اللَّهُ} الفاتحة ۱، یان له سەر {الْحَمْدُ لِلَّهِ} الفاتحة ۲، ئەوه واتایه کی ته واوه، به لام له هه ردوو
پوه که وه په یوه ندی به پاش خۆیه وه ماوه.

۱ بپوانه: العمید فی علم التجوید / ۱۸۵ به وه رگرتن له کتیبی / غایه المرید فی علم التجوید ۲۱۰ -

حوکم: ده‌گونجیت له‌سه‌ر ئه‌و وشه‌ پاره‌ستیت و، ناگونجیت له‌پاش خۆیه‌وه‌ خویندنه‌وه‌ ده‌ست پێبکه‌یت، چونکه‌ په‌یوه‌ندی نیوانیان به‌هێزه‌.

دووه‌م: سه‌ری ئایه‌ت بیّت، ئه‌وه‌ش دوو شیوازی هه‌یه‌:

یه‌که‌م: پاره‌ستان له‌سه‌ر ئایه‌ته‌که‌ هیچ گومانی واتای نه‌ویستراو دروست نه‌کات، وه‌کو پاره‌ستان له‌سه‌ر {الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ} یان له‌سه‌ر {لَعَلَّكُمْ تُلْحِقُونَ} البقرة ۱۸۹، یان له‌سه‌ر {يَا أَيُّهَا الْمَرْمِلُ} المزمل ۱ ئه‌مه‌ش به‌پێی شاره‌زایانی ئه‌م زانسته‌ وه‌کو: (السجائوندي) و، دانه‌ری کتیبی (الخلاصة) و، که‌سانی تر: جوانتره‌ له‌سه‌ری پاره‌ستیت و، باش نیه‌ له‌پاش خۆیه‌وه‌ ده‌ست پێبکه‌یت...

دووه‌م: ئه‌وه‌یه‌ پاره‌ستان له‌سه‌ر ئایه‌ته‌که‌ گومانی واتایه‌کی نه‌خوازاو دروست بکات، وه‌کو پاره‌ستان له‌سه‌ر {فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ} الماعون ۴، ئه‌مه‌ش به‌پێی بۆچوونی (ابن الجزری) و، زۆریک له‌زانایانی تر، دروست نیه‌ له‌سه‌ری پاره‌ستیت، به‌لکو پێویسته‌ له‌گه‌ڵ پاشی خۆیدا پێکه‌وه‌ بخوینرێته‌وه‌، چونکه‌ نوێژگه‌ران ناویکی ستایشکراوه‌، بۆیه‌ نه‌گونجاوه‌ گوێگر واتای بگات وه‌یل بۆ ئه‌وانه‌، ئه‌وانه‌ی له‌سه‌ر ئه‌م پێره‌وه‌ن پێیان وایه‌ پاره‌ستان له‌سه‌ر ئه‌م ئایه‌ته‌ پاره‌ستانێکی ناشیرینه‌ (وقف قبیح).

تێبینی: له‌وانه‌یه‌ پاره‌ستان جوان بیّت، به‌لام ده‌ستپێکردن له‌پاش خۆیه‌وه‌ ناشیرین بیّت وه‌کو: {يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ} المسحنة ۱، پاره‌ستان جوانه‌ له‌سه‌ری، به‌لام ده‌ست پێکردن له‌دوای ئه‌وه‌وه‌ ناشیرینه‌ {وَلَا تَكُفُّ أَنْ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ}، چونکه‌ ئه‌وه‌ واتای هۆشدارێ له‌ ئیمان هێنان به‌خوا ده‌گه‌یه‌نی.

۱ بڕوانه: نهاية القول المفيد في علم التجويد / ۱۶۱، به‌وه‌رگرتن له‌ کتیبی / غاية المرید في علم

به شی چواه م: راوهستانی ناشیرین (القبیح).

پیناسه ی: راوهستان له سهر واتایه ک ته واو نه بوویت خوی له خویداو، واتایه کی راستیشی نه گه یاندیبت، به هوی توندی په یوه ندیه که ی له گهل پاش خویدا.

هوی ناوانی: چونکه راوهستان له و جیگه یه دا واتا ناگه یه نیت، بویه خوینه ر بوی نیه به نه نقه ست له سهری راوهستیت مه گهر بوی پیویستی که ناچاری.

راوهستانی ناشیرین دوو جورن:

جوری یه که م: راوهستان له سهر برپگه یه ک که واتا نه به خشیت، وه ک: {سُم} له {سُمِ اللّهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ}، راوهستان له و جیگه یه دا ناشیرینه چونکه نازانریت به ناوی کی.

جوری دووهم: راوهستان له سهر وشه یه ک گومانی واتایی دروست بکات که خوی گهره نه وهی نه ویستیت، وه کو راوهستان له سهر ئایه تی {إِنَّ اللّٰهَ لَا یَسْخِیْ {البقرة ۲۶} یان {وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا نَذْرًا} {الإسراء ۵۴}، یان {لَا تَقْرُبُوا الصَّلَاةَ} {النساء ۴۳}، نه م جوره راوهستانانه نذر ناشیرینه، نه گهریش به ئاره زوی خوی راوهستیت و، مه بهستی نه وه بیت، نه وکاره له بیباوه په وه سهر دهر دکات په نابخوا، به لام نه گهر به ناچاری راوهستا با بگهریتته وه و، پیکه وه ئایه ته کان بخوینیتته وه، بوی نه وهی واتا کان پوون ببنه وه.

تا کو ئیره باسی جوره کانی راوهستان له قورئان ته واو بوو، ئیستاش باسی دهستی کردن (الإبتداء) ده که ی.

پیناسه ی (الإبتداء):

له زمانه وانیدا واته: دهستی کردن.

له‌زاراوه‌دا واته: ده‌ستپیکردنی قورئان خویندن، ئیتر ئایا له‌پاش برینی خویندن بیټ و جاریکی تر که پابیتته‌وه، یان له‌پاش پاوه‌ستان بیټ. به‌لام ئه‌گه‌ر له‌پاش برینی خویندن بیټ پیویسته په‌چاوی حوکه‌کانی (إستعاذه) و (بسملة) بکات له‌کاتی ده‌ستپیکردندا، به‌لام ئه‌گه‌ر له‌پاش پاوه‌ستان بیټ پیویست به‌وه ناکات چونکه پاوه‌ستانه‌که بۆ پشوودان و هه‌ناسه‌دان بووه.

له‌کتیبی (النشر في القراءات العشر) پیشه‌وا (ابن الجزري) ده‌فه‌رمویت:

ده‌ست پیکردن هه‌میشه به‌ویست و ئاره‌زووه، به‌پیچه‌وانه‌ی پاوه‌ستانه‌وه که له‌وانه‌یه به‌ناچاری بیټ، بۆیه دروست نیه ده‌ستپیکردن به‌واتایه‌کی ته‌واو و قسه‌یه‌کی سه‌ربه‌خۆه نه‌بیټ، ده‌ستپیکردنیش دوو جۆره:

۱. ده‌ستپیکردنی جوان.

۲. ده‌ستپیکردنی ناشیرین.

یه‌که‌م: ده‌کریت له‌هه‌ر ئایه‌تیکه‌وه که واتایه‌کی پوون و ئاشکرای هه‌بیټ ده‌ست بکه‌یت به‌قورئان خویندن، نمونه‌ی ئه‌م جۆره‌ش زۆره.

دووه‌م: ده‌ستپیکردن به‌قسه‌یه‌ک واتاکه بشیوینیت، یان بیگوریت، ئه‌مه‌ش دابه‌ش ده‌بن بۆ چه‌ند جۆریک، نمونه:

ده‌ست پیکردن به {أَيُّ لَهَبٍ وَبَّ} المسد، ده‌ستپیکردنی ناشیرینه چونکه واتاکه داده‌بریت، به‌لام ده‌ستپیکردن به {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا} (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) ناشیرین تره، یان ده‌ستپیکردن به {عَزَّ وَجَلَّ} التوبة ۳۰، یان {وَأَيُّكُمْ أَنْ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ} الممتحنة ۱، یان {لَا أَعْبُدُ إِلَّا اللَّهَ} فطرتي ۲۲، زۆرتر ناشیرینه، بۆیه پیویسته خوینه‌ر خۆی له‌و جۆره

ده‌ستپیکردنانه بپاریزیت. بهم شیوه‌یه‌ش باسه‌کانی ئه‌م باب‌ه‌ته‌مان ته‌واو بوو، جگه‌له دوو پیناسه‌ی گرنګ که بریتین له: (السکت) و (القطع).

پیناسه‌ی بیده‌نگی (السکت):

له‌زمانه‌وانیدا واته: لیکترازانى نیوان دوو ئاواز به‌بی هه‌ناسه‌دان.

له‌زاراوه‌دا واته: بیده‌نگی بۆ ماوه‌یه‌ک که‌متر له‌ماوه‌ی راوه‌ستان (وقف) به‌بی هه‌ناسه‌دان به‌مه‌به‌ستی به‌رده‌وام بوون له‌خویندنه‌وه.

تییینه‌کی گرنګ:

مامۆستا (محمود خليل الحصري) له‌کتیبی (أحكام التلاوة القرآن) لاپه‌ره ۲۶۱، ده‌گیریته‌وه که (ابن الجزري) فه‌رموویه‌تی: بیده‌نگی ته‌نها په‌یوه‌سته به (سماع) هوه، واته: به‌پیی ریواته له پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) یان له هاوه‌لانی که پیمان گه‌یشتبیت، بویه بیده‌نگی دروست نیه له‌شوینیکدا نه‌بیت که ریوایه‌تی راستی له‌سه‌ر هاتبیت^۱.

جیگه‌کانی بیده‌نگی له‌قورئاندا:

یه‌که‌م: له‌سه‌ر وشه‌ی (عِوَجًا) له‌ئایه‌تی {وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا} ١ قِيمًا {الكهف}، هۆکاری بیده‌نگیش لی‌رده‌دا پوونکردنه‌وه‌ی واتاکه‌یه، بۆنه‌وه‌ی که‌س گومانی بۆ دروست نه‌بیت (قِيمًا) واته: راست، وه‌سف بیت بۆ (عِوَجًا) واته: لار، به‌لکو (قِيمًا) ستایشه بۆ قورئان. دووه‌م: له‌سه‌ر وشه‌ی (مَرْقَدًا) له‌ئایه‌تی {قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَن بَعَثَنَا مِن مَّرْقَدِنَا هَذَا} یس ۵۲، هۆکاری بیده‌نگی لی‌رده‌دا ئه‌وه‌یه بزانیی که وشه‌ی (هَذَا) ته‌واوکه‌ری قسه‌ی بی‌باوه‌پان نیه.

سییه‌م: له‌سه‌ر وشه‌ی (مَنْ) له‌ئایه‌تی {وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ} القيامة ۲۷.

چواره م: له سه ر وشه ی (بَلْ) له ئایه تی {كَلَّا بَلْ رَأَىٰ عَلَىٰ قُلُوبِهِمُ الْمَطْفَيْنِ ۖ}، هوکاری
بیدهنگی له هه ردوو جیگه ی سییه م و چواره م له قورئاندا ئه وه یه گومان دروست نه بیته
بو خویننه که (مَنْ رَأَىٰ) و (بَلْ رَأَىٰ) تیهه لکیشن و به (مَرَأَىٰ) و (بَرَأَىٰ) بیخویننه وه.

پینجه م: پیتی (ه) له سه ر وشه ی (مَالِيَهُ) له ئایه تی {مَا أَغْنَىٰ عَنِّي مَالِيَهُ ۖ هَلْكَ}

الحاقه ۲۸، به لام ئه م ئایه ته به دوو شیوه ده خویننه وه، بیدهنگی یه کیکیانه،

دروستیشه به ئاشکراکردن (أظهر) بخویننه وه، هه روه ها دروستیشه به بی بیدهنگی
(عدم سکت) بخویننه وه ئه وکاته ش تیهه لکیشن ده کریت، چونکه دوو پیتی

هاوشیوه ن، بویه به (ماله لک) ده خویننه وه.

شه شه م: (عَلِيمٌ) له کوئای سوره تی (الأنفال) له ئایه تی {إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ} {۷۵}، ۷۵،

له کاتی که له گه ل سوره تی (التوبة) بخویننه وه، ئه وه ش یه کی که له سی شیوازی

خویننه وه که دروسته پیتی بخویننه وه:

۱. به شیوازی هه لگیڕانه وه (قلب) واته (علیم برآه...).

۲. پاوه ستان (الوقف) واته: پاوه ستان له کوئای سوره تی (الأنفال) و،
هه ناسه دان و پاشان ده ستیپکردن به سوره تی (التوبة).

۳. بیدهنگی (السکت) واته: به بی هه ناسه دان، که ماوه یه کی کورتره له
(وقف).

پیتسه ی (القطع):

له زمانه وانیدا واته: برین و لابرین.

له زاروا ده ا واته: برینی خویننه وه به یه کجاری و پۆشته ناو حاله تی کی تره وه،

واته: ئه گه ر بگه رپته وه بو خویننه وه به (أعوذ بالله من الشيطان الرجيم)

دهگه پښته وه، برپنیش تهنه له کڅتایی ئایه ته کاندای دروسته، (ابن الجزري) له (عبدالله بن أبي الهذيل) که یه کیکه له سه رانی تابيعیه کان ده گيږپته وه که فهرموويه تی: "نه گهر که سيکتان ئایه تیکی ده خونید با نه یپریت، تا کو ته واوی ده کات" هه روه ها لئی ده گيږنه وه که فهرموويه تی: "هاوه لان حه زیان نه ده کرد له ناوه راستی ئایه تدا پاره سستی پیش ته واو کردنی هه موو ئایه ته که" نه مهش به لگه یه بو نه وهی که س بوئی نیه له ههر شوینیکی ئایه تدا پاره سستی له نويز بیت یان له دهره وهی نويز، تا کو ئایه ته که ته واو نه کات^۱.

۱ بېوانه: احکام تلاوة القرآن الكريم / ۲۶۳، به وه رگرتن له اللمعة البدرية / ۸۹-۹۱.

بابه‌تی پچراو و پیک گه‌یشتوو (المقطوع والموصول)

یه‌کێک له پێویستیه‌ گرنه‌گه‌کانی خوێنه‌ری قورئان ئه‌وه‌یه‌ پچراو و پیک گه‌یشتوو له ئایه‌ته‌کاندا بزانی‌ت، واته‌: له‌سه‌ر کامیان دروسته‌ راوه‌ستیت و له‌سه‌ر کامیان دروست نیه‌.

ئه‌م بابه‌ته‌ش ده‌بی‌ته‌ سی به‌شه‌وه‌:

به‌شی یه‌که‌م: پێویسته‌ پیکه‌وه‌ بخوێنرێته‌وه‌.

به‌شی دووه‌م: پێویسته‌ به‌ پچراوی بخوێنرێته‌وه‌.

به‌شی سێیه‌م: جیاوازی له‌سه‌ره‌. زانایان به‌ (واجب)یان داناوه‌ له‌سه‌ر خوێنه‌ری لێهاتووی قورئان له‌م بابه‌ته‌ شاره‌زایی‌ت، چونکه‌ هه‌ر وشه‌یه‌ک بپراو بی‌ت له‌ وشه‌کانی تر، دروسته‌ خوێنه‌ر له‌سه‌ری راوه‌ستیت به‌مه‌به‌ستی فی‌ربوون، یان تاقیکردنه‌وه‌، یان هه‌ناسه‌ کورتی و، هۆکاری له‌م شیوه‌، به‌لام ئه‌گه‌ر له‌گه‌ڵ وشه‌ی پاش خۆی پیکه‌یه‌شتبێ‌تن دروست نیه‌ راوه‌ستیت له‌سه‌ر وشه‌ی دووه‌م نه‌بی‌ت، خۆ ئه‌گه‌ر جیاوازی له‌سه‌ر هه‌بی‌ت له‌نیوان زانایاندا ئه‌وا دروسته‌ خوێنه‌ر راوه‌ستیت له‌سه‌ر وشه‌ی یه‌که‌م و دووه‌میش.

باسه‌کانی پچراو و پیکه‌یشتو (المقطوع والموصول)

فِي مُصْحَفِ الْإِمَامِ فِيمَا قَدْ أَتَى^۱

۷۹. وَأَعْرِفْ لِمَقْطُوعٍ وَمَوْصُولٍ وَتَأْ

۱ مه‌به‌ستی له موسحه‌فه‌کانی نیمامی عوسمانه که فه‌رمانی کرد به نووسینه‌وه‌یان پاش نه‌وه‌ی ناکوکی خه‌لکی بینی له‌شیوازی خویندنه‌وه‌ی قورئان، پېشتر أبو‌بکر قورئانی کۆکردبوویه‌وه و، له‌لای (حفصه) ی دایکی نیمانداران داینا‌بوو (رضی‌الله‌عنه)، نووسینه‌وه‌ی قورئان که‌سانیک پیی مه‌لسان له‌قوره‌یش به‌سه‌رؤکایه‌تی (زید بن ثابت (رضی‌الله‌عنه))، له‌شیوازی پینووسی قورئان لیژنه‌که نه‌وه‌یان په‌چاو ده‌کرد نه‌وه‌ی زیا‌تر له‌خویندنه‌وه‌یه‌کی تیدا بیت به‌شیوازی بنووسریت نه‌وه‌ی خویندنه‌وانه‌هه‌لبگریت، نو‌فته و جووله‌شیان بۆ پېته‌کان نه‌ده‌کرد، بۆ نمونه: {فَسَيَأْتِيَنَّهُمْ مِّنْ غَيْرِهَا} {الحجرات}، به‌م شیوه (سید) یان نووسیوه، بۆیه ده‌کریت به (فتبتوا) ش بخوینریت‌وه، وه‌کو پېشه‌وایان (حمزة) و (الکسانی) و (خلف العاشر) ده‌خویننه‌وه، هه‌روه‌ها ده‌کریت به (فتبینوا) ش بخوینریت‌وه، وه‌کو پېشه‌وایانی تر ده‌خویننه‌وه، به‌لام کاتیک ده‌یان‌بینی شیوازی وشه‌یه‌ک ناکریت به‌شیوه‌یه‌ک بنووسریت که دوو خویندنه‌وه‌هه‌لبگریت، له‌موسحه‌فیکدا به‌شیوه‌یه‌ک ده‌یان‌نووسی به‌پیی خویندنه‌وه‌یه‌ک، له‌موسحه‌فیک تریشدا به‌شیوه‌یه‌کی تر ده‌یان‌نووسی به‌پیی خویندنه‌وه‌یه‌کی تر، بۆ نمونه (تجري تحتها الأنهار) له‌موسحه‌فی مه‌که‌که به (تجري من تحتها الأنهار) نووسیان به‌زیادکردنی وشه‌ی (من)، نه‌وه‌ش خویندنه‌وه‌ی (ابن کثیر المکی) به، له‌پاش نووسینه‌وه‌ی موسحه‌فه‌کان نیمامی عوسمان (رضی‌الله‌عنه) فه‌رمانی کرد به‌ناردنیان بۆ شاره‌ ناوداره‌کان وه‌کو: (بصرة)، (کوفه)، (شام)، (مکه) موسحه‌فیکیشی له‌لای خو‌ی به‌جیپشت که به (المصحف‌الأمام) ناسراوه‌یه‌کی‌کیشی بۆ خه‌لکی مه‌دینه‌ ته‌رخان کرد، له‌گه‌ل هه‌موو موسحه‌فیکیشدا هاوه‌لیکی نارد بۆ خویندنه‌وه‌ و‌فی‌کردنی خه‌لکی، بۆیه فه‌رمانی کرد به (زید بن ثابت) به‌موسحه‌فی مه‌دینه‌ قورئان بخوینیت وه (عبدالله بن السائب) ی نارد بۆ مه‌که‌که و، (المغیره بن أبي شهاب المخزومي) نارد بۆ شام و، (أبو عبد الرحمن السلمي) و (عامر بن عبد القيس) بۆ به‌سره، به‌م شیوه‌یه‌ش هه‌موو ناوچه‌یه‌ک به‌موسحه‌فی خو‌ی قورئانی ده‌خویند، نوممه‌تی ئیسلامیش یه‌ک ده‌نگن له‌سه‌ر پاستی نه‌وه‌ی شیوازه‌ پینووسانه‌ی که قورئانیان پینووسراوه‌ته‌وه. بپوانه: أحكام تلاوة القرآن الكريم/۲۶۱.

پیتشهوا (ابن الجزري) پوو ده کاته خوینه ری قورئان و پیی ده لیئت: ئه ی خوینه ری قورئان، زانا و شاره زابه به وشه پچراو و پیک گه یشتوو ده کانی قورئانی پیرۆز، ئه وهش بزانه که پچراو له پیتشته چونکه ئه وه بنچینه یه، ههروه ها پیویسته شاره زاییت هه بیئت ده باره ی پیتی (ت) له کاتی کدا ژێردار بیئت، یان به شیوازی (ه) ی کۆتایی بنووسریت له قورئاندا، نمونه ی (مقطوع) وه کو: {فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ} الأنبياء ۸۷ و، (موصول) وه کو: {أَنْ تَجْمَعَ عِظَامُهُ} القيامة ۳.

۸۰. فَاَقْطَعْ بِعَشْرِ كَلِمَاتٍ أَنْ لَا مَعَ مَلْجَأٍ وَلَا إِلَهٍ إِلَّا

۸۱. وَتَعْبُدُوا يَا سِيبِينَ ثَانِي هُودَ لَا يُشْرِكُنْ تَشْرِكُ يَدْخُلْنَ تَعْلُوا عَلَى

۸۲. أَنْ لَا يَقُولُوا لَا أَقُولُ إِنَّ مَا بِالرَّغْدِ وَالْمَفْطُوحِ صَلِّ وَعَنْ مَا

(فَاَقْطَعْ بِعَشْرِ كَلِمَاتٍ أَنْ لَا) فه رمانی کردوو به پچرانی (ان) له (لا) له (۱۰) جینگه ی قورئاندا.

۱. له گه ل وشه ی (مَلْجَأٌ) له ثایه تی {وَضَلُّوا أَنْ لَا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ} التوبة ۱۱۸.

۲. له گه ل وشه ی (وَلَا إِلَهَ إِلَّا) له ثایه تی {وَأَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَهَلْ أُنْتُمْ مُسْلِمُونَ}

هود ۱۴.

۳. له گه ل وشه ی (تَعْبُدُوا) له سوره تی (يَا سِيبِينَ) له ثایه تی: {أَنْ لَا تَعْبُدُوا}

الشَّيْطَانِ ۶۰.

۴. له‌ئایه‌تی {أَنْ لَا تُعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمِ إِلِيمٍ} هود ۲۶، بویه‌ش
 فه‌رموی (تَانی هُودَ) له‌به‌ر جیا‌کردنه‌وه‌ی له‌ جی‌گه‌ی یه‌که‌م {أَلَّا تُعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي
 لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ} هود ۲۰.

۵. له‌گه‌ل وشه‌ی {يُشْرِكُنْ} له‌ئایه‌تی {يَا مَعْشَرَ الْبَشَرِ إِنِّي مُشْرِكُكُمْ بِمَا تَدْعُونَ الْأَلِهَةَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَإِنِّي لَأَكْفُرُ بِهِمْ فَإِلَافٌ لَّهُمْ فِي يَوْمٍ عَظِيمٍ} الممتحنة ۱۲.

۶. له‌گه‌ل وشه‌ی {تُشْرِكْ} له‌ئایه‌تی {وَإِذِ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا} الحج ۲۶.

۷. له‌گه‌ل وشه‌ی {يَدْخُلْنَ} له‌ئایه‌تی {أَنْ لَا يَدْخُلْنَهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مَسْكِنٌ} القلم ۲۴.

۸. له‌گه‌ل وشه‌ی {لَا تَعْلُوا عَلَى} له‌ئایه‌تی {وَأَنْ لَا تَعْلُوا عَلَى اللَّهِ} الدخان ۱۹.

۹. له‌ {أَنْ لَا يَقُولُوا} له‌ ئایه‌تی {أَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ} الأعراف ۱۶۹.

۱۰. له‌ {لَا أَقُولُ} له‌ ئایه‌تی {حَقِيقٌ عَلَى أَنْ لَا أَقُولَ عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ} الأعراف ۱۰۵.

سوود: جیا‌وازی هه‌یه سه‌باره‌ت به‌ پچرانی {أَنْ لَا} له‌ ئایه‌تی {فَتَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ} الأنبياء ۸۷، پچرانی‌شی له‌ پیتشته‌ه.

{إِنَّ مَا بِالرَّعْدِ} فه‌رمانه به‌ پچرانی {ان} له‌گه‌ل {م} له‌یه‌ك جی‌گه‌دا، له‌ ئایه‌تی
 {وَإِنْ مَا تَرَيْنَاكَ بَعْضَ الَّذِي يَدْعُهُمْ أَوْ نَوْفَيْنَاكَ} الرعد ۴۰.

(وَالْمُفْسُوحِ صَلِّ) فه رمانه به پیك گه یاندنی (أَنْ) له گه لَ (ما) هه رچۆنیك هاتبیّت، بهم شیوه یه (أَمَّا).

۸۳. نَهْوًا اقْطَعُوا مِنْ مَّا يَرْوَمُ وَالنِّسَاءَ خُلْفُ الْمُنَافِقِينَ أَمْ مِنْ أَسَسَا

۸۴. فَصَلَّتِ النِّسَاءُ وَذَبَحَ حَيْثُ مَّا وَأَنْ لَمْ الْمَفْسُوحِ كَسُرُ إِنَّ مَّا

۸۵. لَانْعَامِ وَالْمَفْسُوحِ يَدْعُونَ مَعَا وَخُلْفُ الْأَنْفَالِ وَتَحْلٍ وَقَعَا

(عَنْ مَّا نَهَوْا) واته: (عن) له (ما) بیچرینن ته نها له یه ك له ثایه تی {فَلَمَّا عَوَّأَ عَنْ مَّا نَهَوْا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ} الأعراف ۱۶۶.

(اقْطَعُوا مِنْ... الْمُنَافِقِينَ) واته: (من) له (ما) بیچرینن له دوو جیگه ی قورئان به بی جیاوازی و ناكوكی:

یه كه م: له ثایه تی {هَلْ لَكُمْ مِنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ} الروم ۲۸.

دووه م: له ثایه تی {فَمِنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ قَبْلِ النِّسَاءِ} النساء ۲۵.

ئاماژده شی بۆ ئەم دوو جیگه یه كردووه (بروم والنساء)، له جیگه یه کی تریشدا هه یه به لام جیاوازی له سه ره له ثایه تی {وَأَنْفَقُوا مِنْ مَّا رَزَقْنَاهُمْ مِنْ قَبْلِ الْمُنَافِقِينَ} ۱۰، پچراندنیشی له پیشتره.

(ام من... وذبح) واته: (ام) له (من) له چوار جیگه ی قورئاندا به بی جیاوازی له یه کتر بیچرینن:

۱. له ثایه تی {خَيْرٌ أَمْ مِنْ أَسَسَ بُنْيَانُهُ} التوبة ۱۰۹.

۲. له ثایه تی {خَيْرٌ أَمْ مَنْ يَأْتِي آمِنًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ} فصلت ۴۰.

۳. له نایه تی {أَمْ مَنْ يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا} النساء ۱۰۹.

۴. له نایه تی {أَمْ مَنْ خَلَقْنَا إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ} الصافات ۱۱.

نامارده‌شی کردوه بو جیگه‌که‌ی سوره‌تی (الصافات) به (وَذِبح) به‌هوی
به‌سهره‌تی سه‌ریپنی (اسماعیل) له‌و سوره‌ته‌دا.

(حَيْثُ مَا) واته: (حيث) له (ما) له‌هر شوینی‌کدا هات له‌ قورئاندا
بیپچرینن، ته‌نها له‌ دوو جیگه‌شدا هاتووه له‌ قورئاندا:

یه‌که‌م: {وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ وَإِنَّ الَّذِينَ} البقرة ۱۴۴.

دووهم: {وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ لِئَلَّا يَكُونَ} البقرة ۱۵۰.

(وَأَنْ لَّمِ الْمَفْسُوحُ كَسْرُ) واته: (أَنْ) که‌ هه‌مزه‌که‌ی سه‌ری هه‌بیّت له‌ (لم)
له‌هر شوینی‌کی قورئاندا بیّت بیپچرینن.

(إِنَّ مَا الْإِنْعَامِ) واته: (ان) له‌ (ما) له‌یه‌ک جیگه‌ی قورئاندا له‌یه‌کتر بیپچرینن،

له‌ نایه تی {إِنَّ مَا يُوعَدُونَ لَآتٍ} الأنعام ۱۳۴، (وَالْمَفْسُوحُ يَدْعُونَ مَعًا) واته: (أَنْ مَا) له‌که‌ل
و‌شه‌ی یدعون له‌یه‌کتر بیپچرینن له‌ دوو جیگه‌دا:

یه‌که‌م: له‌ نایه تی {وَأَنْ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ} الحج ۶۲.

دووهم: له‌ نایه تی {وَأَنْ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُ} لقمان ۳۰.

(وَحُلِفُ الْأَنْفَالِ وَتَحْلٍ وَقَعًا) واته: جیاوازی هه‌یه له‌ دوو جیگه‌دا:

یه‌که‌م: له‌ نایه تی {وَأَعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ} الأنفال ۴۱.

دووه م: له نایه تی {إِنَّمَا عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ} النحل ۹۵، پیک گه یاندنیشیان له پیشتره .

تیبینیش ده کریت که جیگه ی کۆتایی تاییه ته به (إن ما) نه ک (أن ما) به م شیوه یه:

(إن ما) له سوره تی الأنعام دا به بی جیاوازی ده پچریندریت، به لام له سوره تی (النمل) دا ناکوکی له سهره و، پیک گه یاندنی له پیشتره، (أن ما) یش به بی جیاوازی ده پچریندریت، له سوره تی (الحج) و (لقمان) دا، له سوره تی (الأنفال) یش دا ناکوکی له سهره و، پیک گه یاندنی له پیشتره. خوی گه وره ش زاناتره .

تیبینی: له م چند دیره هۆنراوه یه دا، وشه ی (الأنعام) و (الأنفال) به (لأنعام) و (لأنفال) ده خویندریت وه .

۸۶. وَكُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَاخْتَلِفْ رُدُّوا كَذًا قُلْ بِسْمَا وَالْوَصْلُ صِفْ

۸۷. خَلَقْتُمُونِي وَاشْرَوْا فِي مَا اقْطَعَا . أُوحِيَ أَفْضَمُ اشْهَتْ يَبْلُوا مَعَا

۸۸. تَانِي فَعَلْنُ وَقَعْتُ رُومٌ كَلَا تَنْزِيلُ شُعْرَاءٍ وَغَيْرَ ذِي صِلَا

(ابن الجزري) فه رمان ده کات به پچراندنی (کُلِّ) له (مَا) له یه ک جیگه ی قورئاندا، به یه ک دهنگی زانایان، له نایه تی {وَأَتَاكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ} ابراهیم ۳۴، ناکوکیش هه یه سه باره ت به جیاکردنه وه ی (کُلِّ) له (مَا) له چوارجیگه دا:

یه که م: له نایه تی {كُلَّ مَا رُدُّوْا إِلَى الْفِتْنَةِ} النساء ۹۱.

دووه م: له نایه تی {كُلَّ مَا جَاءَ أُمَّةٌ رَّسُولُهَا كَذَّبُوهُ} المؤمنون ۴۴.

سییه م: له نایه تی {كَلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَعَنَتْ أُخْتَهَا} الأعراف ۳۸.

چواره م: له نایه تی {كَلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَعَنَتْ أُخْتَهَا} الأعراف ۳۸، له جیگه ی یه که م و دووه م براندنه، به لām له جیگه ی سییه م و چواره م پیك گه یاندنه، جگه له م جیگانه ش ئامارده مان پیکرد، هه مووی به یه ک دهنگی زانایان به پیك گه یاندن ده خوینریته وه.

فه رمان ده کات به پیك گه یاندنی (بِسْر) له گه ل (مَا) به بی ناکوکی له دوو جیگه دا:

یه که م: له نایه تی {تَسْمَا اشْرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ أَنْ يَكْفُرُوا} البقرة ۹۰، ئه وه جیگه ی یه که مه له سوره تی (البقرة).

دووه م: له نایه تی {قَالَ تَسْمَا خَلَقْتُمُونِي مِنْ بَعْدِي} الأعراف ۱۵۰، ئه وه ش له وته ی (ابن الجندي) (وَالْوَصْلُ صِفُ خَلَقْتُمُونِي وَاشْرَوْا) ده رده که ویت، باسی ئه وه شی کردووه که له نایه تی {قُلْ تَسْمَا يَأْمُرُكُمْ} البقرة ۹۳، ناکوکی له سه ر هه یه چونکه فه رموویه تی: {كَذَّا قُلْ تَسْمَا} به لām زیاتر کار به پچراندن ده کریت له م جیگه یانده دا، هه روه ها فه رمانی کردووه به پچراندنی (فِي) له (مَا) له (۱۱) جیگه دا به بی ناکوکی:

۱. {قُلْ لَا أَحَدٌ فِي مَا أُوْحِيَ إِلَيَّ} الأنعام ۱۴۵

۲. {لَسَّكُمُ فِي مَا أَفَضَّمْ فِيهِ} النور ۱۴

۳. {وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَ} الأنبياء ۱۰۲.

٤. {لَيْبُلُوكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ فَاسْتَقُوا الْحَيَاتِ} المائدة ٤٨.

٥. {لَيْبُلُوكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ إِنَّ رَبَّكَ} الأنعام ١٦٥.

٦. {فِي مَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَّعْرُوفٍ} البقرة ٢٤٠، كه ئه مه ش جيگه ی دووه مه له

سوره تی (البقرة) و، (ابن الجزري) به (ثاني فعلن) ئاماژه ی پيكردوه.

٧. {وَتَشْكُمُ فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ} الواقعة ٦١.

٨. {ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا مِنْ أَنْفُسِكُمْ هَلْ لَكُمْ مِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ شُرَكَاءَ فِي مَا

رَزَقْنَاكُمْ} الروم ٢٨.

٩. {فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ} الزمر ٣.

١٠. {فِي مَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ} الزمر ٤٦، تيبيني بکه چۆن ئاماژه ی کردوه بۆ

ههردوه جيگه که ی سوره تی (الزمر) به (كَلَّا بُنْزِيلُ).

١١. {أَتُرْكُونَ فِي مَا هَاهُنَا آمِنِينَ} الشعراء ١٤٦، جگه له م جيگايانه ش پيکه وه

ده خوینريته وه به بی ناكوکی، ئه وه ش له فهرموده ی (ابن الجزري)

(وَعِثْرَ ذِي صِلَا) ده ده که ویت.

٨٩. فَأَيْنَمَا كَانَتْخُلُصِلْ وَمُخْتَلِفٌ فِي الشُّعْرَا الْأَحْزَابِ وَالنِّسَا وَصِفْ

واته: وشه ی (فَأَيْنَمَا) له ههركوييه ك هات له قورئاندا له گه ل پیتی (ف) پيكيان

بگه يه نه، وه كو چۆن (أَيْنَمَا) له سوره تی (النحل) پيک ده گه يه نی.

که‌واته: وشه‌ی (أَيْنَمَا) له دوو جێگه‌ی قورئاندا دیت:

یه‌که‌م: {فَأَيْنَمَا تُولُوْا فَتَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ {البقرة ۱۱۵.

دووه‌م: {أَيْنَمَا يُوجِّهْ لَا يَأْتِ خَيْرٌ {النحل ۷۶.

(وَمُخْلِفاً) واته: له سه‌ی جێگه‌ی تردا ناکۆکی له‌سه‌ره.

یه‌که‌م: {وَقِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ تُعْبُدُوْنَ {الشعراء ۹۲.

دووه‌م: {مُلْعَوِيْنَ أَيْنَمَا يَقُوْا أَخِذُوْا {الأحزاب ۶۱.

سه‌یه‌م: {أَيْنَمَا تَكُوْنُوْا يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ {النساء ۷۸.

پێچراندنیشی له‌پێشتره له سورته‌ی (الشُّعْرَا) به‌لام پێک‌گه‌یاندنیشی له‌پێشتره له

هه‌ردوو جێگه‌ی سورته‌ی (الأَحْزَاب) و (وَالنِّسَاء) چونکه‌ هه‌رموویه‌تی: (وَصِفْ) واته:

وه‌سف کراوه.

۹۰. وَصِلْ فَإِلَّمْ هُودَ النَّبِیَّ جَعَلَا   يَجْمَعُ كَيْلًا تَحْزَنُوا تُؤْسَوُ عَلَى

۹۱. حَجَّ عَلَيْكَ حَرْجٌ وَقَطَعُهُمْ   عَنْ مَنْ يَشَاءُ مَنْ تَوَلَّى يَوْمَ هُمْ

لێره‌دا هه‌رمان ده‌کات به‌ پێک‌گه‌یاندنی (لن) و (لم) له‌یه‌ک جێگه‌دا.

له‌ئایه‌تی {فَإِنْ لَّمْ يَسْجِبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّ أُنْزِلَ يَعْلَمُ اللّٰهُ {هود ۱۴، هه‌روه‌ها هه‌رمانی

کردووه به‌ پێک‌گه‌یاندنی (ان) له‌گه‌ل (لن) له‌دوو جێگه‌دا:

یه‌که‌م: {بَلْ زَعَمْتَ أَنَّ تَجْعَلَ لَكُمْ مَوْعِدًا} {الكهف ۴۸}.

دووه‌م: {أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ تَجْمَعَ عِظَامَهُ} {القيامة ۳}.

بۆ جیگه‌ی یه‌که‌م به (تَجْعَلًا) و بۆ جیگه‌ی دووه‌م (تَجْمَع) ئاماژه‌ی کردووه.

سوود: مامۆستا (محمود خليل الحصري) باسی جیاوازی کردووه له ئایه‌تی {أَنَّ لَنْ نَخْضُوهُ} {المزمل ۲۰}، که پچراندنی تێیدا له‌پیشتره، هه‌ربه‌وه‌ش کارده‌کریت، وادیاره پێپه‌وی (ابن الجزری) پچراندنی‌تی و، خوای گه‌وره‌ش زاناتره.

هه‌روه‌ها فه‌رمانی کردووه به پێک‌گه‌یاندنی (کَلَامًا) له چوار جیگه‌ی قورئاندا به‌بی ناکۆکی.

یه‌که‌م: {لَكَلِيلًا نَخْزُتُوا عَلَى مَا فَاتَكُمْ} {ال عمران ۱۵۳}.

دووه‌م: {لَكَلِيلًا تَأْسُوا عَلَى مَا فَاتَكُمْ} {الحديد ۲۳}.

سێ‌یه‌م: {لَكَلِيلًا يَعْلَمُ مِنْ بَعْدِ عِلْمِ شَيْئًا} {الحج ۵}.

چواره‌م: {لَكَلِيلًا يَكُونُ عَلَيْكَ حَرْجٌ} {الاحزاب ۵۰}، که جیگه‌ی دووه‌مه تێیدا، له (۳) جیگه‌که‌ی تریش به‌بی جیاوازی له‌یه‌که‌تر پچراون، که بریتین له:

یه‌که‌م: {لَكَيْ لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمِ شَيْئًا} {النحل ۷۰}.

دووه‌م: {لَكَيْ لَا يَكُونُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرْجٌ} {الاحزاب ۳۷}، که جیگه‌ی یه‌که‌مه له سوره‌ته‌که.

سێ‌یه‌م: {لَكَيْ لَا يَكُونُ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ} {الحشر ۷}.

هروه‌ها فه‌رمانی کردوه به پچراندنی (عَنْ) له (مَنْ) له‌دوو جیگه‌دا به‌بی جیاوازی:

یه‌که‌م: {وَيَصْرِفُهُ عَنْ مَنْ يَشَاءُ} النور ۴۳.

دووه‌م: {فَأَعْرِضْ عَنْ مَنْ تَوَلَّى عَنْ ذِكْرِنَا} النجم ۲۹.

(عَنْ مَنْ) یش ته‌نها له‌م دوو جیگه‌ی قورئاندا هاتوون. پاشان فه‌رمانی کردوه به

پچراندنی (يَوْمَ) له (هُمْ) له‌دوو جیگه‌دا به‌بی ناکۆکی:

یه‌که‌م: {يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ لَا يَخْفَى} غافر ۱۶.

دووه‌م: {يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُقْنُونَ} الذاریات ۱۳.

۹۲. وَمَالِ هَذَا الَّذِينَ هَؤُلَاءِ تَ حِينَ فِي الْإِمَامِ صَلِّ وَوَهْلًا

لیره‌دا ئاگادارمان ده‌کاته‌وه که پیتی (ل) که له پاش (ما) دیت، به‌جیاکراوه‌یی

ده‌نووسریت له‌چوار جیگه‌ی قورئاندا :

یه‌که‌م: {وَقَالُوا مَالِ هَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ} الفرقان ۷.

دووه‌م: {وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا مَالِ هَذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ} الکهف ۴۹.

سێیه‌م: {فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا قَبْلَكَ مُهْطِعِينَ} المعارج ۳۶.

چواره‌م: {فَمَالِ لِهَؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا} النساء ۷۸، مامۆستا (محمود خلیل

الحصري) له (أحكام تلاوة القرآن) لاپه‌ره ۲۸۴ ده‌فه‌رمویت:

له و حاله‌ته‌شدا خوینهر بۆی هه‌یه له‌سه‌ر پیتی (ما) یان (ل) پاره‌ستیت به‌هۆی کورتی هه‌ناسه یان تاقیکردنه‌وه و شتی هاوشیوه، به‌لام دروست نیه له لامه‌که‌وه یان له (بهۆلاء) و (بالذی) ده‌ست پێبکات، به‌لکو پێویسته له (ما) ده‌ست پێ بکات.

(تَ حِينَ فِي الْإِمَامِ صَلِّ) واته: پیتی (ت) به پیتی (حین) بگه‌یه‌نه وه‌کو له‌م ئایه‌ته‌دا هاتوه: (ولات... مناص) وه‌کو: له موصحه‌فی (الإمام) ی عوسماندا هاتوه (ﷺ).

(وَوَهَّاءَ) واته: به‌هه‌له ده‌خوینریته‌وه خاوه‌نی ئه‌و وته‌یه، جیاوازی هه‌یه له‌سه‌ر پچراندن و پێک‌گه‌یانندی (ت) له (حین) بۆچوونی راست و په‌سه‌ندیش ئه‌وه‌یه له‌یه‌کتر جیا‌بکریته‌وه، واته: (لات) وشه‌یه‌که و (حین) وشه‌یه‌کی تره، بۆچوونیکی تریش هه‌یه به‌لام ناپه‌سه‌نده، بریتیه له پێک‌گه‌یانندی (ت) له‌گه‌ل (حین) له‌و حاله‌ته‌شدا ده‌بیته (ولا) (تحین) وه‌کو دوو وشه، ئه‌م بۆچوونه‌شی کارپێنه‌کراوه، به‌به‌لگه‌ی ئه‌وه‌ی پیشه‌وا گه‌وره‌کانی خویندنه‌وه‌ی قورئان له‌سه‌ر وشه‌ی (ولات) له‌کاتی پێویستیدا پاره‌ستان ئیتر چی به (ت) بیته یان به (ه) له‌جیاتی (ت) هه‌یج که‌سیک له‌و پیشه‌وا‌یا‌نه پانه‌وه‌ستان له‌سه‌ر (ولا) به‌بێ (ت) ئه‌م مه‌سه‌له‌ش شتی زۆری له‌سه‌ره، باسکراوه له‌کتیب و سه‌رچاوه‌کانی ته‌جويدا^۱.

۹۳. وَوَزَّوْهُمْ وَكَالُوهُمْ صَلِّ كَذَا مِنْ أَلْ وَهَاءَ وَيَا لَا تَفْصِلْ

له‌م دێره‌دا فه‌رمانی کردوه به پێک‌گه‌یانندی (هَم) له‌گه‌ل هه‌ردوو وشه‌ی (وَوَزَّوْهُمْ) و (كَالُوهُمْ) له‌ئایه‌تی {وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَّوْهُمْ يُحْسِرُونَ} المطففين ۳، ئه‌مه‌ش به

۱ بېوانه: النشر ج ۲، تقریب النشر/ ۸۱، اتحاف فضلاء البشر/ ۱۰۶. به‌وه‌رگرتن له الدرر البهية

کوده‌نگی زانایان، دروستیش نیه پاره‌ستان له‌سه‌ر وشه‌ی (کَالُو) یان (وَزَنُو) چونکه
ئوه وه‌کو پاره‌ستانه له‌سه‌ر وشه‌ی (ثَقَمُوهم) له‌ئایه‌تی (حیث ثَقَمُوهم).

(كَذًا مِنْ آلِ وَهَّابٍ لَا تَفْصِلُ) لیره‌دا پوونی ده‌کاته‌وه که دروست نیه (ال) له
وشه‌ی دوا‌ی خوی جیا‌ب‌کریتته‌وه وه‌کو: (المؤمنون، التقوی)، هه‌روه‌ها دروست نیه (ه)
جیا‌ب‌کریتته‌وه له‌م جۆره وشانه: (هَاتَم، هَوْلَاء) هه‌روه‌ها دروست نیه (ي) له‌م جۆره
وشانه (يَاهَا، يَاآدم) جیا‌ب‌کریتته‌وه.

سوود: (ان) له‌گه‌ل (لو) ته‌نها له چوار جی‌گه‌ی قورئاندا هاتوه:

یه‌که‌م: {أَنْ لَوْ شَاءَ أَصْبَنَاهُمْ يَذْوِبُهُمْ} {الأعراف ۱۰۰}.

دوه‌م: {أَنْ لَوْ شَاءَ اللَّهُ لَهَدَى النَّاسَ جَمِيعًا} {الرعد ۳۱}.

سییه‌م: {أَنْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبُ} {سبا ۱۴}.

چواره‌م: {وَأَلَوْ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَهُمْ مَاءً غَدَقًا} {الجن ۱۶}، له هه‌رسی جی‌گا‌کانی
یه‌که‌م و دوه‌م و سییه‌مدا پچراون له‌یه‌کترو، له‌جی‌گه‌ی چواره‌میشدا جیا‌وازی له‌سه‌ر
هه‌یه.

سوود: هه‌ندی وشه‌ی تر هه‌یه هه‌میشه پیکه‌وه‌ن و جیا‌نا‌کریتته‌وه، که بریتین له:

۱. (من) له‌گه‌ل (ما) له‌هه‌ر‌کو‌یی‌ه‌کدا بیت له‌قورئاندا.

۲. (من) له‌گه‌ل (ما) ی پرسیا‌ر‌کردندا وه‌کو: {فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ}

الطارقه.

۳. {إِلَّا يَاسِينَ} له‌ ئایه‌ تی {سَلَامٌ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ} الصافات ۱۲۳، به‌ جیا ده‌ نووسرێت به‌ لام پاره‌ ستان دروست نیه‌ له‌ سه‌ر (ال).
۴. (نعما) ته‌ نها له‌ دوو جێگه‌ ی قورئاندا هاتوه‌ .
- {إِن تَبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ} البقرة ۲۷۱ .
- {إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ} النساء ۵۸ .
۵. مه‌ ما له‌ ئایه‌ تی {وَقَالُوا مَهْمَا تَأْتِنَا بِهِ مِنْ آيَةٍ الْأَعْرَافُ ۱۳۲} .
۶. (يوم) له‌ گه‌ ل (إذ) هه‌رچۆنێک بێت.
۷. (حين) له‌ گه‌ ل (إذ) هه‌رچۆنێک بێت.
۸. پیتی (ل) له‌ گه‌ ل (إن) له‌ (لن).
۹. (لأن) له‌ گه‌ ل (لا) له‌ وشه‌ ی (لأن).
۱۰. (وي) له‌ گه‌ ل (كان) له‌ دوو جێگه‌ ی یه‌ ك ئایه‌ تدا له‌ سوژه‌ تی (القصص) {وَيَكُنُّهُ لَا يَفْلَحُ الْكَافِرُونَ} ۸۲ .
۱۱. {يُنْزِلُ} له‌ ئایه‌ تی {قَالَ يَنْزِلُ لَّا تَأْخُذُ} طه ۹۴، به‌ جیا کراوه‌ یش هاتوه‌ له‌ ئایه‌ تی {قَالَ ابْنُ أُمِّ إِبْرَاهِيمَ} الأعراف ۱۵۰، هه‌ر بۆیه‌ ده‌ کرێت له‌ سه‌ر (ابن) پاره‌ ستیت له‌ سوژه‌ تی (الأعراف) و، دروست نیه‌ پاره‌ ستیت له‌ سه‌ر ئه‌ و پیته‌ له‌ سوژه‌ تی طه .

۱۲. (لولا) هه میشه به پێك گهیه نراوی هاتوو، واته پارهستان دروست

نیه له سهه وشه ی (لو)، هه روه ها له سهه وشه ی (لوما).

سوود: پارهستان له سهه وشه ی (ما) له ئایه تی {أَيُّ مَّا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ
الْحُسْنَى} الإسراء ۱۱۰، هه روه ها پارهستان دروسته له سهه (ایا) به لام ده ستپیکردن
دروست نیه ته نها له سهه (ایا) هوه نه بیئت^۱.

---

۱ بۆ زیاتر شاره زابوون له م بابه ته بپوانه:

- أحكام تلاوة القرآن الكريم / ۲۸۴.

- مختصر بلوغ الأمنية / ۲۳.

بابه تی تائه کان

۹۴. وَرَحِمْتُ الزُّخْرُفَ بِالنَّارِ رَبِّهِ لَأَغْرَافٍ رُومٍ هُودٍ كَافٍ الْبَقَرَةَ

(ابن الجزري) له م دپړی هو نراوه که یدا ناگادارمان ده کاته وه که وشه ی (رَحِمْتُ)

له موصحه فی عوسماندا (ﷺ) له حهوت جیگه ی قورئاندا به پیتی (ت) ی کراوه نووسراوه:

یه که م: {أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحِمْتَ رَبِّكَ} الزخرف ۳۲.

دووه م: {وَرَحِمْتَ رَبِّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ} الزخرف ۳۲.

سییه م: {إِنَّ رَحِمْتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ} الأعراف ۵۶.

چواره م: {فَانْظُرْ إِلَى آثَارِ رَحِمَتِ اللَّهِ} الروم ۵۰.

پیتنجه م: {رَحِمْتُ اللَّهُ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ} هود ۷۳.

شه شه م: {ذِكْرُ رَحِمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّا} مريم ۲.

حه وته م: {أَوَلَيْكَ يَرْجُونَ رَحِمَتَ اللَّهِ} البقرة ۲۱۸.

سوود: (زَبْرَهُ) واته: نووسی، مه به ست له پی شه وا عوسمانه (ﷺ)، هر نه ویش بوو

له به شی رابردوودا به (في المصحف الإمام) ناما ژه ی بو کرا.

(الزبور) واته: نووسراو (ولقد كتبنا في الزبور)^۱.

۹۵. نِعْمَهَا ثَلَاثُ نَحْلٍ إِبْرَهُمْ مَعَا أَخِيرَاتٍ عَقُودُ الثَّانِ هُمْ

۹۶. لُقْمَانُ ثُمَّ فَاطِرٌ كَالطُّورِ عِمْرَانُ لَعْنَتْ بِهَا وَالنُّورِ

ئاگادارمان دهکات له‌وهی که وشه‌ی (نَعْمَتْ) به تائی کراوه نووسراوه، له یانزه جیگه‌ی قورئاندا:

یه‌که‌میان له ئایه‌تی {وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَمَا أَنْزَلَ{البقرة ۲۳۱، سِی جیگه‌شیان له سوره‌تی (النحل) که دانه‌ر به (ثَلَاثُ نَحْلٍ) ئاماژه‌ی پیکردوه، که بریتین له:

یه‌که‌م: {أَفَيَا بَاطِلٍ يُؤْمِنُونَ وَيَنْعَمَتِ اللَّهُ هُمْ يَكْفُرُونَ{النحل ۷۲.

دووه‌م: {يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُوهَا{۸۳.

سێیه‌م: {وَأَشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ{النحل ۱۱۴.

دوو جیگه‌شیان له سوره‌تی (ئىبراهیم) دایه، که دانه‌ر به (إِبْرَهُمْ مَعَا) ئاماژه‌ی بۆ کردوه:

یه‌که‌م: {أَلَمْ تَرِ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا{إبراهيم ۲۸.

دووه‌م: {وَنِعْدُوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا{إبراهيم ۳۴.

۱۸ بېوانه: القاموس المحيط والمعجم الوسيط، به‌وه‌رگرتن له اللمعة البدرية .

(مَعَا أُخَيْرَاتٌ) واته: کۆتایه کانی هەردوو سورەتی (النحل) و (إبراهيم) وەکو جیاکردنەو وە بۆ سەرەتا کانی، یەك جیگەشیان لە سورەتی (المائدة) دایە: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ} ۱۱.

(عُقُودُ السَّانِ) مەبەستی دوو جیگە ی لە سورەتی (المائدة)، بۆئەوێ بزانری کە مەبەستی یە کە م جیگە ی ئەو سورەتە نیە.

(هُم) کە کردارە کە ی تێدایەو، بریتییە لە (هُمْ)، دێپی دوو هەمیش باسی چوار جیگە ی تری لە خۆ گرتووە:

هەشتەم: {أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلْكَ يَجْرِي فِي الْبَحْرِ نِعْمَتِ اللَّهِ {لقمان ۳۱}.

نۆیەم: {يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ} فاطر ۳.

دە یەم: {فَذَكِّرْ فَمَا أَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ} الطور ۲۹.

یازدە هەم: {وَادْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً} آل عمران ۱۰۳.

(عُمُرَان لُعْنَتَ بِهَا وَالنُّورِ) واته: وشە ی (لعنت) لە دوو جیگەدا لە قورئان بە تائی کراوە نووسراوە:

یە کەم: {ثُمَّ بَيَّهَلْ فَنَجْعَلْ لُعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَافِرِينَ} آل عمران ۶۱.

دوو: {وَالْخَاسِئَةُ أَنْ لُعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ} النور ۷.

۹۷. امْرَأَتُ يُوسُفَ عِمْرَانَ الْقَصَصُ تَحْرِيمَ مَعْصِيَتِ بَقْدُ سَمِعُ يُحْصُ

لیره دا ئاگادارمان ده کاته وه که وشه ی (امْرَأَت) به تائی کراوه نووسه راوه له
حه وت جیگه ی قورئاندا:

یه که م: {وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ {يُوسُفَ ۳۰.

دوو ه م: {قَالَتِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ الْآنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ {يُوسُفَ ۵۱.

سییه م: {إِذْ قَالَتِ امْرَأَتُ عِمْرَانَ آلَ عِمْرَانَ ۳۵.

چواره م: {وَقَالَتِ امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ {الْقَصَصَ ۹.

پینجه م: {امْرَأَتُ نُوحٍ {التَّحْرِيمِ ۱۰.

شه شه م: {وامْرَأَتُ لُوطٍ {التَّحْرِيمِ ۱۰.

حه وته م: {امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ {التَّحْرِيمِ ۱۱.

قسه یه کی خۆش: هه موو وشه یه کی (امْرَأَت) ئه گهر له گهل میرده که یدا باسکرا بیئت
له قورئاندا به (ت) ی کراوه نووسراوه ۱.

{مَعْصِيَتِ بَقْدُ سَمِعُ يُحْصُ} واته: وشه ی (مَعْصِيَتِ) به (ت) ی کراوه نووسراوه له
دوو جیگه ی سوره تی (المجادلة):

یه که م: {بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ {المجادلة ۸.

دوو ه م: {فَلَا تَتَّخِذُوا بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ {المجادلة ۹.

۹۸. شَجَرَتِ الدُّخَانِ سُنَّتْ فَاطِرُ كُلاًّ وَالْأَنْفَالِ وَحَرْفَ غَافِرٍ

(شَجَرَتِ الدُّخَانِ) واته: وشه ی (شَجَرَتِ) به تائی کراوه نووسراوه، له نایه تی {إِنَّ شَجَرَتِ الزَّقُّومِ} طَعَامُ الْأَثِيمِ {۴۴} {الدخان ۴۳-۴۴}.

(سُنَّتْ) واته: وشه ی (سُنَّتْ) به تائی کراوه نووسراوه، له پیتنج جیگه ی قورئاندا:

یه که م: {فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا سُنَّتَ الْأَوَّلِينَ} فاطر ۴۳.

دوو ه م: {فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلًا} فاطر ۴۳.

سییه م: {وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا} فاطر ۴۳.

چواره م: {وَأَنْ يَعُودُوا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ} الأنفال ۳۸.

پیتنجه م: {سُنَّتَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ} غافر ۸۵.

۹۹. قُرْتُ عَيْنٍ جَنَّتْ فِي وَقَعْتُ فِطْرَتْ بَقِيَّتْ وَابْنَتْ وَكَلِمَتْ

۱۰۰. أَوْسَطَ الْأَعْرَافِ وَكُلُّ مَا اخْتَلَفَ جَمْعًا وَفَرْدًا فِيهِ بِالتَّاءِ عَرِفُ

(قُرْتُ عَيْنٍ) واته: وشه ی (قُرْتُ) به پیتی (ت) ی کراوه نووسراوه، له نایه تی {قُرْتُ عَيْنٍ لِي وَلَكَ} القصص ۹.

{جَنَّتْ فِي وَقَعَتْ} واته: وشه‌ی {جَنَّتْ} به تائی کراوه نووسراوه، له‌تایه‌تی:
{فَرُوحٌ وَرِيحَانٌ وَجَنَّتُ نَعِيمٌ} الواقعة ۸۹.

{فَطَرَتْ بَقِيَّتْ وَابْنَتْ} واته: ئەم سێ وشانه به تائی کراوه نووسراون له‌هه‌رکوی
هاتبیتن وه‌کو: {فَطَرَتْ اللَّهُ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا} الروم ۳۰، و، له‌تایه‌تی {وَمَرِّمَ ابْنَتْ
عِمْرَانَ} التحريم ۱۲، {وَكَلِمَتُ أَوْسَطَ الْأَعْرَافِ} واته: وشه‌ی {كَلِمَتُ} به پیتی (ت) ی
کراوه نووسراوه، له‌سوره‌تی {الْأَعْرَافِ} {وَنَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَى} الأعراف ۱۳۷.

{وَكُلُّ مَا اخْتَلَفَ... عُرِفَ} واته: هه‌موو ئەو جیگانه‌ی که زانا‌یانی قورئان
خویندن ناکۆکیان هه‌بووه ده‌رباره‌ی، له‌م جیگه‌یه‌دا به تائی کراوه ده‌نوسریت:

به‌کورتی: وشه‌ی {كَلِمَتُ} له‌پینج جیگه‌ی قورئاندا به (ت) ی کراوه نووسراوه:

یه‌که‌م: {وَنَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا} الأنعام ۱۱۵.

دووه‌م: {وَنَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَى عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ} الأعراف ۱۳۷.

سێیه‌م: {كَذَلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ فَسَقُوا} یونس ۳۳.

چواره‌م: {إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ} یونس ۹۶.

پینجه‌م: {وَكَذَلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا} غافر ۶، موسحه‌فه‌کانیش جیاوازیان

تی‌دایه له‌شیوه‌ی نووسینی وشه‌ی {كَلِمَتُ} له‌سێ جیگه‌ی ئەم پینج جیگه‌یه‌دا، که

بریتین له‌سوره‌تی {الْأَعْرَافِ} و {یونس} و {غافر} هه‌ر بۆیه دروسته به (ت) و (ه)

له سهريان پاره سستیت، به لام ئه وهی زیاتر کاریان پیده کړیت پاره ستانه له سهريان به (ت) ۱.

مهره ها نه م وشانه له قورئاندا به (ت) ی کراوه نووسراون:

۱. {جِمَالَتْ} {كَأَنَّهُ جِمَالَتٌ صُفْرٌ} {المرسلات ۳۳}.
۲. {بَيَّنَتْ} {فَهُمْ عَلَى بَيِّنَةٍ مِّنْهُ} {فاگر ۴۰}.
۳. {غِيَابَتْ} {أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غِيَابَتِ الْجُبِّ} {يوسف ۱۵}.
۴. ناوی کۆکراوه که به پیتی (ت) کۆتایی هاتبیت، وهکو: (الآيات، آیات، مبینات، بینات، مترجات، المؤتفكات، المنشآت، والعاديات، الذاريات، العاديات، المرسلات، النازعات).
۵. ملکوت، جالوت، طالوت، التابوت، الطاغوت.
۶. (أبت) له سوره کانی (يوسف، مريم، القصص، الصافات).
۷. (هيئات) له نايه تی {هِيَائَاتُ هِيَائَاتٍ لِّمَا تُوعَدُونَ} {المؤمنون ۳۶}.
۸. (مرضات) له سئ جیگه ی سوره ته کانی: (البقرة ۲۰۷-۲۶۵)، (النساء ۱۱۴)، (التحریم ۱).
۹. (ذات) له نايه تی {وَأَصْلِحُوا ذَاتَ سِنِّكُمْ} {الأفقال ۱}، {حَدَائِقُ ذَاتِ بَهْجَةٍ} {النمل ۶۰}.
۱۰. (ولات) له نايه تی {فَنَادَوْا وَلَاتَ حِينَ مَنَاصٍ} {ص ۳}.
۱۱. (اللات) له نايه تی {أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ} {النجم ۱۹}.

بابه‌تی هه مزه‌ی پیک گه یاندن (همزة الوصل)

بابزاین هه مزه له سه‌ره‌تای وشه‌وه دوو جوّره:

- هه‌مزه‌ی پچراندن (همزة القطع): که بریتیه له‌وه‌مه‌مزه‌ی جیگیر ده‌بیّت، له‌حالی ده‌سپیکردن و به‌رده‌وا بووندا.

- هه‌مزه‌ی پیک گه یاندن (همزة الوصل): بریتیه له‌وه‌مه‌مزه‌ی که له سه‌ره‌تای وشه‌دا جیگیر ده‌بیّت و، له‌به‌رده‌وام بووندا نامینیت^۱، هۆکاری ناوانیشی به‌هه‌مزه‌ی پیک گه یاندن ئه‌وه‌یه سه‌ره‌پای ئه‌وه‌ی له‌کاتی پیک گه یاندندا لاده‌بریت، به‌لام پیش و پاشی خوی به‌یه‌کتر ده‌گه‌یه‌نیّت، ده‌لینیش هۆکاره‌که‌ی ئه‌وه‌یه که قسه‌که‌ر به‌هۆیه‌وه ده‌توانیت زهننه‌دار (ساکن) ده‌برپیت، (الخليل بن أحمد) یش به (سَلَمُ اللسان) واته: په‌یژه‌ی زمان ناوی ده‌برد، چونکه هه‌میشه ده‌سپیکردن به پیتیکی بزواو ده‌بیّت و پاوه‌ستانیش به زهننه‌دار، بۆیه نیاز زۆر بوو به‌ئامرازیک بۆئه‌وه‌ی بتوانین زهننه‌دار ده‌برپین، ئه‌و ئامرازه‌ش هه‌مزه‌ی پیک گه یاندنه.

بزوینی ده‌سپیکردن له کرداره‌کاندا له‌وانه‌یه به بۆر (ضمة) بیّت و، له‌وانه‌شه به

۱۰۱. وَأَبْدَأُ بِهَمْزِ الْوَصْلِ مِنْ فِعْلٍ يَضُمُّ   إِنْ كَانَ ثَالِثٌ مِنَ الْفِعْلِ يُضَمُّ

(کسره) بیّت، ئه‌گه‌ر به بۆر بیّت، مه‌رجی ئه‌وه‌یه سییهم پیتی بۆری هه‌بیّت، بۆنمونه:
(له رابوردوودا): (اسْحَفِظُوا، اجَسْتُ، ابْلِي) وه‌کو: له‌م ئایه‌تانه‌دا هاتوه.

- {وَالرَّابِّثُونَ وَالْأَحْبَارُ بِمَا اسْحَفِظُوا مِنَ كِتَابِ اللَّهِ} المائدة: ۴۴.

- {وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ} {ابراہیم} ۲۶.

- {هَذَاكَ أَتْلِي الْمُؤْمِنُونَ وَرُزِلُوا زَلْزَالًا شَدِيدًا} {الأحزاب} ۱۱.

نمونه‌ی (فرمان)یش:

- {ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ} {النحل} ۱۲۵.

{اَتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ} {العنکبوت} ۴۵، پیویسته بۆره‌که‌ش (لازم) بیّت، نه‌ک توشه‌اتوو (عارض) وه‌کو: {اَتْلُوا} له‌ ئایه‌تی {فَقَالُوا أَتُوبُوا عَلَيْهِمْ بُنْيَانًا} {الکھف} ۲۱، {وَأَمْضُوا} له‌ ئایه‌تی {وَلَا يَلْتَمِسْ مِنْكُمْ أَحَدٌ وَآمَضُوا حَيْثُ تُوْمَرُونَ} {الحجر} ۶۵، پوون کردنه‌وه‌ی ئه‌م جوّره‌ وشانه‌ش که (عارض)ن ئه‌وه‌یه، بۆ نمونه: وشه‌ی {اقضوا} بنچینه‌که‌ی {اقضوا}ه‌ بۆیه بۆری {ی}ه‌که‌ گۆیزرایه‌وه‌ بۆ {ض}ه‌که‌ و، هه‌ردوو پیتی زهنه‌دارى {ی} و {و} پیک گه‌یشتن، بۆیه {ی}ه‌که‌ به‌هۆی یه‌گگرتنى دوو (ساکن) لایرا و، وشه‌که‌ش بوو به‌ {اقضوا}، به‌هه‌مان شیوه‌ش له‌ وشه‌کانی تر.^۱

۱۰۲. وَأَكْسِرُهُ حَالَ الْكَسْرِ وَالْفَتْحِ وَفِي لَأَسْمَاءٍ غَيْرِ اللَّامِ كَسْرُهَا وَفِي

{وَأَكْسِرُهُ حَالَ الْكَسْرِ وَالْفَتْحِ} واته: هه‌مزه‌ی پیک گه‌یاندنه‌که‌ با {کسره}ی هه‌بیّت، ئه‌گه‌ر له‌سه‌ره‌تای کرداره‌که‌بوو سییه‌می ئه‌و دوو کرداره‌ش {کسره} یان {فتحه}دار بوو، وه‌کو: {اغفر، اَتَهَو}.

۱ له‌ بنه‌په‌تدا له‌سه‌ر وه‌زنێ {يَفْعَلْ}ه‌ که‌واته‌ که‌واته‌ عه‌ینی فیه‌له‌که‌ {کسره}یه. ((م.دلیر

به کورتی: بزویی دهستیگردن به ژیر (کسرة) مهرجه که ی ئه وهیه پیتی سییه می کرداره که یان سهر (فتحة) ی مه بیت وه کو: {وَإِذَا اقْلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمُ اقْلَبُوا فَكَيْنَ} المطففين ۳۱، یان ژیر (کسرة) ی مه بیت وه کو: {رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ} الدخان ۱۲.

(وَفِي الْأَسْمَاءِ) واته: ئه و ناوانه ی که به مه مزه ی پیک گه یانندن دهست پیده کات.

(كُسْرَهَا) واته: ژیر دانان بۆ مه مزه که، جگه له (ال) که جیا یکردوه ته وه.

(غَيْرَ اللَّامِ) واته: جگه له مه مزه ی (ال) ی ناساندن (التعريف)، چونکه له و حاله ته دا سهر (فتحة) ی مه یه وه کو: (النهار).

۱۰۳. {إِبْنُ مَعَ ابْنَةِ امْرِئٍ وَابْنَتَيْنِ} وَأَمْرًا وَأَسْمَ مَعَ ابْنَتَيْنِ

له م دپرده باسی هندی ناومان بۆ ده کات که به مه مزه ی پیک گه یانندن ده نووسریت، له کاتی دهست پیکردندا به ژیر (کسرة) دهست پیده کات، ئه و ناوانه ش بریتین له:

۱. {إِنْ ابْنِي مِنْ أَهْلِي} هوده ۴.

۲. {وَمَرِّمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ} التحريم ۱۲.

۳. {إِنَّ امْرَأَتَكَ هِيَ هِيَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ} النساء ۱۷۶.

۴. {ثَانِي ابْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ} التوبة ۴۰.

۵. {وَأَنَّ امْرَأَةً خَافَتْ} النساء ۱۲۸.

۶. (اسم) وهکو: {سَبَّحَ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى} {الأعلى ۱}.

۷. (اثنتین) وهکو: {فَإِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثَّلَاثَانِ مِمَّا تَرَكِ} {النساء ۱۷۶}،

پهون کردنه وه: با بزانیته که هه مزه ی پیک گه یاندن (همزة الوصل) له هه موو کرداریکی رابردودا هه یه که بریتیه له زیاتر له چوار پیت واته: (پینجی یان شه شی بیت) وهکو: (انطلق - استخراج) هه روه ها له چاووگی ئه و کردارانه ش وهکو: (انطلاق - استخراج).

هه روه ها ژیریشیان هه یه (مکسورن)، له و ناوانه ی لای خواره وه:

(ابن - ابنة - امرؤ - امرئ - امرأة - اثنان - اثنتین - اثنتین - اسم).

به هه مان شیوه به ژیر (کسرة) دهست پی ده کریت ئه گهر سییه م پیتی کرداره که ژیری هه بیت، به پی بنچینه که ی دواتر بۆر (ضمة) ی توش هاتبیت، له و جۆره ش له قورئاندا پینج کردار هاتوه:

۱. (امشوا) له ئایه تی {أَنْ اْمُشُوا وَاصْبِرُوا عَلَى الْهَيْكَمِ} ص ۶.

۲. (ایوا) له ئایه تی {اِئْتُونِي بِكِتَابٍ مِّنْ قَبْلِ هَذَا} {الأحقاف ۴}.

۳. (ایبوا) له ئایه تی {قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَانًا فَأَلْقُوهُ فِي الْجَحِيمِ} {الصافات ۹۷}.

۴. (اقضوا) له ئایه تی {ثُمَّ اقْضُوا إِلَيَّ وَلَا تُنْظِرُونِ} {یونس ۷۱}.

۵. (امضوا) له ئایه تی {وَأَمْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ} {الحجر ۶۵}.

چونکه بنچینه ی ئه و کردارانه بریتین له: (امشیوا)، (ایتیوا)، (ایبوا)، (اقضیوا)،

(امضیوا).

سوود: ئەگەر پاوه ستایت له سەر وشە ی (بئس) بۆ پێویستی یان تاقیکردنەوه، یان
 هەر هۆکاریکی تر و، ویستت به (الاسم) دەست پێبکەیت له سورەتی (الحجرات)
 له نایەتی {رَسَّ الْأِسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ} الحجرات ۱۱، له و حالته دا دوو شیوازت له
 بهردهمدایه بۆ خویندنه وهی:

۱. دەست پێکردن به هه مزه ی پێك گه یانندن به سەر (فتحة) و، واته: (الْأَسْمُ).
۲. لابردنی هه مزه که و، دەست پێکردن به لامیکی ژێردار، واته: (لِأَسْمٍ) به لام له حاله تی
 پێك گه یانندی (بئس) به (الاسم) ته نها به یه ك شیواز ده خوینریته وه ئەویش لابردنی
 هه مزه ی پێك گه یانندن و دانانی ژێره بۆ لامه که، واته وه کو حاله تی دووهم^۱.

بابه تی رهوم و ئیشمام

۱۰۴. وَحَاذِرِ الْوَقْفِ بِكُلِّ الْحَرَكَةِ   إِلَّا إِذَا رُمْتَ فَبَعْضُ حَرَكَةٍ
 ۱۰۵. إِلَّا يَفْشَحِ أَوْ يَنْصُبِ وَأَشْمُ   إِشَارَةً بِالضَّمِّ فِي رُفْعٍ وَضَمٍّ

(وَحَاذِرِ) واته: ووریا به له وهی.

(الْوَقْفِ بِكُلِّ الْحَرَكَةِ) واته: به هه موو جو له که له سه ر پیتی کوتایی وشه وه
 پاوه ستیت، وه کو هه ندی - بۆ نمونه - له وشه ی (کَب) له ئایه تی: {كَبْتُ يَدَا أَبِي لَهَبٍ
 وَكَبْتُ الْمِسَدِ، ئە نجامی ده ده ن، چونکه له پیتی کوتایی وشه پیویسته به زهنه
 (سکون) پاوه ستیت.

(إِلَّا إِذَا رُمْتَ) واته: مه گه ر له حالتیکدا به رهوم پاوه ستیت، له و حاله ته دا ریگه ت
 دراوه هه ندی له جو له ی پیته که ده ربیریت سه ره پای ئه وه ش که له سه ری پاوه ستاوی.
 (إِلَّا يَفْشَحِ أَوْ يَنْصُبِ) واته: مه گه ر له حالتیکدا ئه و پیته ی له سه ری پاوه ستابیت
 (فتحه) ی هه بیّت، یان (منصوب) بیّت، درووست نیه به رهوم له سه ری پاوه ستیت.

(وَأَشْمَ إِشَارَةً بِالضَّمِّ فِي رَفْعٍ وَضَمٍّ) واته: بۆت ههیه ئه گهر ئه و پیتیه له سه ری
پاوه ستایت بۆر (ضمة) ی هه بیّت یان (مرفوع) بیّت، به (إشمام) پاوه ستیت.

(الرُّوم): واته: ده ربړینی هه ندی له جولای پیته که، داگرتنی دهنگ له کاتی
ده ربړیندا.

(الإشمام): له (شم) هوه هاتووه، واته: بۆن، وه کو ئه وهی بۆنی سه ربوور (حركة) ت
به پیته که دابیّت.

ئاگاداری: فیروونی ده ربړینی (الرُّوم) و (الإشمام) له لای مامۆستای شاره زا
ده بیّت، نا کریت له کتیبه وه وه ربگیردریت.

جۆره کانی پاوه ستان له سه ر کوتایی پیته کان:

۱. زه ننه ی په تی (السكون المحض)، بنچینه ش ئه م شیوه پاوه ستانه یه چونکه
مه به ست پشو و دانه و، لا بردنی سه ربووریش کاریگه ر تره بۆ به ده ست هیئانی ئه و
پشووه.

۲. پاوه ستان به په وم: واته: که م کردنه وه و داگرتنی دهنگ به بزوانی پیته که،
به شیوه یه که به و لاواز کردنه نۆربه ی بروت و نه مینی، هه ندیکیش له زانایان ده لّین
په وم بریتیه له ده ربړینی هه ندیک له جولای پیته که، واته: سییه کی جولە که به پیی
بۆچوونی هه ندی له زانایان، ئه م حاله ته ش له پیی بۆر (ضمة) دار و، ژیر (کسرة) دار
دا درووست ده بیّت نه که له حاله تی (فتحة).

۳. پاره‌ستان به (إشمام) که بریتیه له ئاماژه کردن به لیو به‌بی دهرپرینی دهنگ له‌پاش ته‌واو کردنی پیتی کوتایی به زهننه داری، به‌کورتی (إشمام) به‌چاو ده‌بینریت و، به‌گویی نابیستریت، بویه که‌سی نابینا هه‌ست به ئیشمام ناکات، به‌پیچه‌وانه‌ی په‌وم که له ریگه‌ی بیستنه‌وه هه‌ستی پی‌ده‌کریت.

سوودی راوه‌ستان به ره‌وم و ئیشمام

زانای گه‌وره (ابن الجزري) له کتییی (النشر ج ۲ / ۱۲۵) فهرموویوتی:

(سوودی ئاماژه کردن له راوه‌ستاندا به ره‌وم و ئیشمام ده‌رخستنی سه‌روبوژه که له کاتی به‌رده‌وام بووندا جیگیر ده‌بیئت، بۆئه‌وه‌ی چۆنیتی ئه‌و سه‌روبوژه له سه‌ری راوه‌ستیت ئاشکرا بیئت).

ئه‌مه‌ش شتیکی باشه له‌حاله‌تیکدا بیئت که‌سیک گوی له‌خوینه‌ره‌که بگریئت، به‌پیچه‌وانه‌ی ئه‌وه‌ی ئه‌گه‌ر خوینه‌ر به‌ته‌نها بیئت له‌و حالته‌دا پیویستی به‌ ئه‌و ده‌رخستنه‌ نیه، جا ئه‌گه‌ر گوێگر شاره‌زا بیئت به‌ دروستی خویندنه‌وه‌ی خوینه‌ره‌که ده‌زانیت، ئه‌گه‌ر شاره‌زایش نه‌بیئت بۆی ده‌بیته‌ ئاگه‌دارکردنه‌وه‌یه‌ک بۆئه‌وه‌ی حوکمی راوه‌ستان له‌سه‌ر ئه‌و پیته‌ بزانیئت، ئه‌گه‌ر خوینه‌ره‌که‌ش قوتابی زانست بیئت بۆ مامۆستاکی ده‌رده‌که‌وئیت خویندنه‌وه‌که‌ی راسته‌ تاکو په‌سه‌ندی بکات، یان هه‌له‌یه و بۆی چاک بکاته‌وه.

زۆرجاریش قوتابییه سه‌ره‌تاییه‌کانی زانست و که‌سانی تر لییان تیکده‌چیئت، به‌تاییه‌تی ئه‌وانه‌ی که له‌به‌ر ده‌ستی مامۆستادا فی‌ری قورئان خویندن نه‌بوونه چۆن جیاوازی بکه‌ن له سه‌روبوژی کۆتایی وشه‌کاندا، وه‌کو: (وفوق کل ذی علم عليم) یان (اني لما انزلت الي من خير فقير)، چونکه ئه‌وان هه‌میشه پاهاتوون به (سکون) له کۆتایی وشه‌کاندا راوه‌ستن، بۆیه نازانن چۆن وشه‌ی (عليم) و (فقير) له‌کاتی به‌رده‌وام بووندا بخویننه‌وه ئایا به (ضمة) یان به (کسرة)؟ بۆیه زۆر له مامۆستایانمان

فرمانیان پیده کردین ئاماژه بکهین به لیومان، هندیکیشیان فرمانیان پیده کردین رانه وهستین له سهر ئه ووشانه و بهرده وام بین، ئه وهش کاریکی جوانه.

ده لیم:

ئه م وتهی پیشه وا (ابن الجزري) مه بهستی ئه و که سهیه که قورئان له بهر بخوینیتته وه — که قوتابیانی ئه و سهرده مه به گشتی له بهر خویندوو یانه ته وه — چونکه له موسحه فدا ئه و سه رو پورانه ئاماژه یان پیکراوه.

۱۰۶. وَقَدْ تَقَضَىٰ نَظْمِي الْمَقْدَمَةَ مَنِّي لِقَارِي الْقُرْآنِ تَقْدِمُهُ

(وَقَدْ تَقَضَىٰ) واته: کۆتایی پێ هات و ته واو بوو.

(نَظْمِي) واته: هۆنراوه که م که له م زانسته دا پێکم خستبوو.

(الْمَقْدَمَةُ) واته: وه کو دیاریه ک.

واته: هۆنینه وه م بۆ ئه م پیشه کهیه له زانستی ته جوید و خویندنه وهی قورئان کۆتایی پێ هات، ئه وهش دیارییه که له منه وه بۆ خویننه ری قورئان.

۱۰۷. (وَالْحَمْدُ لِلَّهِ) لَهَا خِصَامٌ ثُمَّ الصَّلَاةُ بَعْدُ وَالسَّلَامُ

۱۰۸. عَلَى النَّبِيِّ الْمُصْطَفَىٰ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ وَتَابِعِي مِنْوَالِهِ

واته: کۆتایی به م کاره ده هیتم به سوپاس و ستایش کردنی خوای گه وره و، دروود و سلاو ناردن بۆ سهر گیانی پاکی پیغه مبه ری هه لبارده (ﷺ) هه روه ها بۆ سه ر یارو یاوه رانی و شوینکه وتوانی پێبازه که ی به گشتی.

نهمه دوا دېږي هونراوه‌کيه، که‌تېيدا سوپاس و ستايشي خواي گه‌وره ده‌کات له‌سهر نه‌نجامداني کاره‌کي، هه‌روه‌ها دروود و سلاو دهنيرتته سهر گياني پاكي موحه‌ممه د (ﷺ) به‌لام دېږه‌که جورېک له نو‌قسانې تېدايه، چونکه ئاماژه‌ي نه‌کردووه بۇ ئه‌و که‌سه‌ي که دروود و سلاوي بۇ ناردووه ئه‌گه‌ر چي ئاشکراشه که پيغه‌مبه‌ره (ﷺ)، بۇيه يه‌که‌مين که‌سيش که‌هه‌ولېدا ئه‌وه چاره‌سهر بکات به دېږي ۱۰۸ (عبدالدايم الأزهري) قوتابي (ابن الجزري) بوو که له سالي (۸۷۰ ک) کۆچي دوايي کردووه^۱.

واته: هونراوه‌که‌م بريتيه له سه‌د و حه‌وت دېږ، هه‌رکه‌سيک به جواني شاره‌زايت

۱۰۹. أَيْبَانَهَا قَافٌ وَرَأَى فِي الْعَدَدِ مَنْ يُحْسِنُ الْجَوِيدَ يَظْفَرُ بِالرَّشَدِ

له زانستې ته‌جويد پړنوښي کراوه و، پړگه‌ي زانستې دوزيوه‌ته‌وه.

پيتي (رَأَى) به‌رانبه‌ر ژماره حه‌وته.

پيتي (قَافٌ) به‌رانبه‌ر ژماره سه‌ده.

پاشکوی ژماره (۱)

چند تېبینه‌کی گرنګ له کاتی خویندنه‌وی قورئاندا به پړوايه‌تی

(حفص عن عاصم)

۱. وشه‌ی (الْأَعْجَبِيُّ) له نایه‌تی {الْأَعْجَبِيُّ وَعَرَبِيٌّ} فصلت ۴۴، به ته‌سهیل ده‌خوینریتته‌وه، واته: نه به‌هه‌مزه‌ی ته‌واو و نه به نه‌لیفی ته‌واو، ته‌نها پیویسته به‌م شیوه‌ش بخوینریتته‌وه.

۲. وشه‌ی (مَجْرَاهَا) له نایه‌تی {سَمِ اللّٰهِ تَجَرَّبَهَا وَمُرْسَاهَا} هود ۴۱، به (إِمَالَة) ده‌خوینریتته‌وه، واته: به‌نزیک کردنه‌وی (فتحه) که به‌ره‌و (کسرة) و، نه‌لیفه‌که به‌ره‌و (ي) .

۳. (ضَعْفٌ) له نایه‌تی {اللّٰهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِّنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً} الروم ۵۴، نه‌و وشه له هه‌رسی جیگه‌ی نایه‌ته‌که‌دا ده‌کری پیتی (ض) به (فتحه) و به (ضمة) بخوینریتته‌وه، به‌لام (فتحه) له‌پیشتره.

۴. (وَبَبْصُطٌ) له نایه‌تی {وَاللّٰهُ يَقْبِضُ وَبَبْصُطٌ} البقرة ۲۴۵، به سینی په‌تی ده‌خوینریتته‌وه.

۵. (بَصْطَةٌ) له نایه‌تی {وَزَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ بَصْطَةً} الأعراف ۶۹، به سینی ته‌واو ده‌خوینریتته‌وه.

۶. (الْمُصَيِّرُونَ) له نایه‌تی {أَمْ هُمُ الْمُصَيِّرُونَ} الطور ۳۷، به (ص) و به (س)

ده‌خوینریتته‌وه، به‌لام ده‌رپینی به (ص) به‌ناوبانگتره.

۷. (مُصِطِرٌ) له‌ئایه‌تی {لَسْتُ عَلَيْهِمْ مُصِطِرٌ} الغاشیة ۲۲، به (ص) ی ته‌واو ده‌خوینریته‌وه.

۸. لابرندی ئه‌لیف له‌کاتی به‌رده‌وام بوون و، جیگیر کردنی له‌کاتی پاوه‌ستاندا، له‌م وشانه‌ی لای خواره‌وه:

{أَنَا} له‌هرکوپییه‌کی قورئاندا بیته، وه‌کو: {وَأَذْكُرْ بَعْدَ أُمَّةٍ أَنَا أُنَبِّئُكُمْ بِأَوَّلِهِ فَأَرْسِلُونَ} یوسف ۴۵.

{لَكِنَّا} له‌ئایه‌تی {لَكِنَّا هُوَ اللَّهُ رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا} الکهف ۳۸، {الظُّنُونَا} له‌ئایه‌تی {وَبَلَغْتَ الْفُلُوبِ الْحَنَاجِرَ وَظَنُّونَ بِاللَّهِ الظُّنُونَا} الأحزاب ۱۰، {الرَّسُولَا} له‌ئایه‌تی {يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَا أَطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَا} الأحزاب ۶۶، {السَّيِّلَا} له‌ئایه‌تی {وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّيِّلَا} الأحزاب ۶۷، {قَوَارِيرَا} الإنسان ۱۵، له‌جیگه‌ی یه‌که‌می ئایه‌تی: {وَأَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرَا} الإنسان ۱۵، هه‌موو ئه‌م وشانه به‌جیگیر کردنی پیتی ئه‌لیف له‌کاتی پاوه‌ستاندا و لابرندی له‌کاتی به‌رده‌وام بووندا ده‌خوینریته‌وه، به‌لام {قَوَارِيرٍ} له‌جیگه‌ی دووه‌می سوره‌تی (الإنسان) {قَوَارِيرٍ مِّنْ فَضَّةٍ}، لاده‌بریت له‌به‌رده‌وام بوون و پاوه‌ستاندا.

۹. {سَلَّاسِلَا} له‌ئایه‌تی {إِنَّا أَعَدَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلَّاسِلًا وَأَغْلَالًا وَسَعِيرًا} الإنسان ۴، له به‌رده‌وام بووندا لامه‌که‌ی به (فتحه) ده‌خوینریته‌وه به‌بی ته‌نوین، له‌پاوه‌ستانیشدا یان به ئه‌لیف ده‌خوینریته‌وه، یان به (ساکن) کردنی لامه‌که، هه‌ردوو شیوه خویندنه‌که‌شی پاستن.

۱۰. خویندنه وهی ئەم وشانهی لای خواره وه به نون له بهرده وام بووندا و، به ئەلیف له پاره ستاندا:

{ولیکونا}، {لنسفا}، {واذا}، {ولیکونا}، له نایه تی {قَالَتَ فَذَلِكُنَّ الَّذِي لُسْنِي فِيهِ وَقَدْ رَأَوْنَهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَ وَلَئِنْ لَمْ يَفْعَلْ مَا أَمَرُهُ لَيَسْجَنَنَّ وَلَيَكُونَا مِنَ الصَّاغِرِينَ} یوسف ۳۲، {لنسفا} له نایه تی {كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْهَ لَنُفْعَأْ بِالنَّاصِيَةِ} العلق ۱۵.

۱۱. {ءاتین} له سوره تی النمل ۳۶، له کاتی بهرده وام بووندا به {ی} ده خویندنه وه، له کاتی پاره ستاندا دوو شیوه خویندنی ههیه: جیگیرکردنی {ی} و لابردنی.

۱۲. {الاسْمُ} له نایه تی {بَسَّ الْإِسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ} الحجرات ۱۱، له کاتی دهستپیکردن له و وشه وه وه دوو شیواز خویندنه وهی ههیه: دهستپیکردن به هه مزهیه کی {فتحة} دار و لامیکی {کسره} دار، یان به لابردنی هه مزه ی پیک گه یاندن و، دهشتپیکردنی به لامیک {کسرة} ی هه بیت و سینیکی زه ننه دار.

۱۳. خویندنه وهی ئەم وشانه به {مد} ی دریژ {شهش جووله} یان به {تسهیل}، وشه کانیش بریتین له: {الذکرین} له هه ردوو جیگه ی سوره تی {الأنعام} و {الآن} له هه ردوو جیگه ی سوره تی {یونس} و، {الله} له سوره تی {یونس} و {النمل} دریژکردنه وهی بۆ شهش جووله په سه ند تره.

۱۴. پیتی {ع} له هه ریه ک له نایه تی {کهیص} ی سهره تای مه ریه م و، {حم} ۶ {عسق} ی سهره تای {الشوری}، دروسته به {توسط} چوار جووله، یان {اشباع} شهش جووله که نه وهش چاکتره.

۱۵. (تَأْمَنَّا) له نایه تی {قَالُوا يَا أَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَى يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ} یوسف ۱۱، به (إشمام) یان به (روم) ده خوینریتته وه.
۱۶. له چوار جیگه ی قورئاندا بیّ دهنگی (السکت) پیویسته له لای (حفص) جیاواز له هه موو خوینه ره کانی قورئان.

- بیّ دهنگی له سه ره ئه لیلی {عَوَجَّا} الکهف ۱.
- بیّ دهنگی له سه ره ئه لیلی {مَرْقَدًا} یس ۵۲.
- بیّ دهنگی له سه ره نونی {مَنْ رَاقٍ} القیامة ۲۷.
- بیّ دهنگی له سه ره لامی {بَلْ رَانَ} المطففین ۱۴.

۱۷. ساکن کردنی پیتی (ه) له وشه ی {أَرْجُهُ} له سوره تی (الأعراف) و (الشعراء)، هه روه ها وشه ی (أَلْقَهُ) له سوره تی النمل، هه روه ها خویندنه وهی پیتی (ه) به (ضمة) و، به بیّ پیگه یانندن (صلة) له وشه ی {يَرْضَهُ لَكُمْ} له سوره تی الزمر، به لام وشه ی {وَبَقَّه} له سوره تی النور له نایه تی ۵۲ (حفص) به (ساکن) کردنی پیتی (ق) و (کسره) دانان بۆ پیتی (ه) خویندوویه تیه وه به بیّ پیگه یانندن.

۱۸. ده رخستنی پیتی (ن) له لای (و) له هه ردوو نایه تی {يَسَّ ۱} وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ ۲} و {وَنَ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ} القلم ۱.

۱۹. تییه لکیشانی پیتی (ث) به پیتی (ذ) له نایه تی {يُلْهَثُ ذَلِكْ} له سوره تی الأعراف ۱۷۶، هه روه ها تییه لکیشانی پیتی (ب) به پیتی (م) له نایه تی ۴۲ {يَا بَنِي آدَمَ

مَعَنَا} له سوره‌تی هود، به‌شیوه‌یه‌کی ته‌واو به‌هۆی ئه‌و هاوچه‌شنیه‌ی که له نێوان هه‌ردوو پیته‌که‌دا هه‌یه.

۲۰. وشه‌ی (تَحْلُقُكُمْ) له‌ئایه‌تی {أَلَمْ تَخْلُقْكُمْ مِنْ مَّاءٍ مَّهِينٍ} المرسلات ۲۰، جیاوازی هه‌یه سه‌باره‌ت به‌ تێهه‌لکێشانی هه‌ردوو پیتی (ق) و (ك) به‌ته‌واوه‌تی یان به‌ ناته‌واوی، (ابن الجزري) یش بۆ ئه‌م جیاوازیه‌ ئاماژه‌ی کردووه و فه‌رموووه‌تی: (والخلف بنخلقكم وقع)، هه‌ردوو شیوازه‌که‌ش پاستن، تێهه‌لکێش کردنی ته‌واو (أدغام کامل) واته‌: پیتی (ق) به‌خێته‌ ناو پیتی (ك) و دیارنه‌میانی، تێهه‌لکێش کردنی ناته‌واویش (أدغام ناقص) واته‌: مانه‌وه‌ی سیفه‌تی به‌رزێ له (ق) و لاچوونی سیفه‌تی (قلقلة) تییدا، به‌لام (ابن الجزري) سیفه‌تی تێهه‌لکێشی ته‌واوی هه‌لبژاردووه.^۱

پاشکۆی ژماره (٢)

هه‌ندێ له‌ داهێنان (بدعة)ی قورئان خوێنه‌كان كه‌زانایان وریاییان داوه‌ ده‌رباره‌ی^١:

١. زۆر له‌خۆکردن و توشبوونی گومان، وه‌سه‌سه‌ له‌ مه‌خره‌جی پێته‌كاندا، واته‌: زیده‌ په‌وی كردن و خۆگۆڕین له‌كاتی ده‌ربڕینی پێته‌كان و قورس کردنه‌وه‌یان به‌شیوه‌یه‌کی به‌رچاو.

٢. ده‌ربڕینی ئاواز و درێژکردنه‌وه‌ی پێته‌كان زیاد له‌ ئاستی خۆیان.

٣. ئاواز بۆدانانی سوره‌ته‌كان، وه‌كو چۆن ئاواز بۆ گۆرانی داده‌نریت.

٤. خوێندنه‌وه‌ی قورئان له‌چه‌شنی گۆرانی و زۆر دووباره‌ کردنه‌وه‌ی ئایه‌ته‌كان هاوکات له‌گه‌ڵ خۆگۆڕین و زۆر له‌خۆکردن و، پراهیانی زۆر له‌سه‌ر ئاوازی جۆراوجۆر كه‌ به‌ فیڕبوون و هه‌ولی زۆر به‌ده‌ستی ده‌هێنن.

٥. له‌ خوێندنه‌وه‌ی قورئاندا گوێگر خه‌ریکی جگه‌ره‌كێشان بێت، یان گوێگران خه‌ریکی خواردن و خواردنه‌وه‌ بن.

٦. خوێندنه‌وه‌ی قورئان به‌ (القراءات الشاذة)، كه‌ جیگه‌ر نه‌بوونه، پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) و هاوه‌لان به‌و شیوه‌یه‌ خوێندبێتیانه‌وه‌.

١ بپروانه: بدع القراء القديمة و المعاصرة، بكر بن عبدالله أبو زيد، به‌وه‌رگرتن له‌ كتیی/ بسط

۷. کۆکردنه وه له نیوان دوو شیوازی خویندنه وه له یه ك ئایه تدا، له نوێژدا بیت یان له هه ر شوینیکى تر بیت بۆ خۆه لکیشان.

(ده لیم: زۆریك له خویندنه به ناویانگه كانى میسر هه لده ستن به کۆکردنه وه له نیوان چه ند خویندنه وه یه كدا).

۸. تایبته کردنى هه ندی ئایه ت یان سورته له نوێژدا، یان له هه ر کات و شوینیکدا، یان له بهر پێویستیه کی دیاری کراو.

۹. وابسته بوونی خویندنه یان گوێگر به هه ندی نزا و ویرده وه، كه به لگه ی له سه ر نه هاتوه له کاتى خویندنه وه ی ئایه تیک یان سورته تیک، بۆ نمونه: خویندنه وه ی سورته ی (الفاتحه) له پاش قورئان خویندن، یان له کاتى بیستنى سورته ی (الفاتحه) بلییت: (صلوا علیه وسلموا تسلیما).

۱۰. یان ئه وه ی گوێگران بۆ خویندنه ی قورئان بلیین: (الله الله)، یان هه ر وشه یه کی تر له و باره وه كه بۆ خویندنه ر ته رخا ن بکریت، خوا ی گه وره فه رموو یه تی: (وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ).

(ده لیم: دیسان شوین و سه رچاوه ی سه ره لدانى ئه م هاوار و هاندان و ژاوه ژاوه له کاتى قورئاندا ولاتى میسره و له وێشه وه هه نارده کرا بۆ ولاتانی تر، واشده رده كه ویت ئه و قورئان خوینانه پێخۆشحال ده بن به و هاوار و سه رسامی ده ربپینه ی جه ماوه ر له ده نگیان و، ده بیته مایه ی ئه وه ی ئه وه ندیه تر ده نگى خۆیان خۆش بکه نه وه و داهینان بکه ن له ئاوازه كانى خویندنه وه یاندا).

۱۱. خوینەر هەردوو دەستی، یان دەستیکی بخاته سەر گوێی لە کاتی قورئان

خویندنه‌وه‌دا وه‌کو زۆریک له‌ خوینەرە میسریه‌کان و خوینەرانی تر ده‌یکه‌ن^۱.

۱۲. وتنی (صدق الله العظيم) چونکه هیچ بنچینه‌یه‌کی شه‌رعی نییه له‌ کرداری

پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و هاوه‌لان و شوینکه‌وتوانیان، چاکه‌یه‌کیش ئه‌وان پێگه‌یان پێ

نه‌بردبێت چاک نیه.

پاشکۆی ژماره (۳)

پیتاسه‌ی هندیك له‌و زانایانه‌ی ناویان له‌م کتیبه‌دا هاتووه

الفراهیدی:

خه‌لیلی کوپی ئه‌حمه‌د، سه‌رگه‌وره‌ی زانایانی زمان و وێژه‌یه به‌گشتی له‌ زانستدا، یه‌که‌مین که‌سه که‌ زانستی (العروض)ی داهینا، مامۆستای (سیبویه) و (الأصمعي) و زۆر له‌ زانایانی تر بوو، له‌ به‌سره‌، دانه‌ری کتیبی (العین)ه‌، که‌ یه‌که‌مین فه‌ره‌نگه‌ له‌ زمانی عه‌ره‌بیدا له‌ ساڵی ۷۸۶ ک کۆچی دوا‌یی کردووه‌.

سیبویه:

عه‌مری کوپی عوسمانی کوپی قه‌مبه‌ر، پیتشه‌وا‌ی خه‌لکی به‌سره‌ له‌ زانسی (النحو)، (سیبویه) واته‌: بۆنی سیۆ به‌ فارسی، یه‌کێکه‌ له‌ گه‌وره‌ترین زانایانی زمانی عه‌ره‌بی له‌ درێژایی میژودا له‌ ساڵی (۶۱ یان ۸۸ یان ۹۴) ک وه‌فاتی کردووه‌.

الفراء:

یه‌حیا‌ی کوپی زیادی کوفی، به‌ (أمیر المؤمنین) ده‌ناسریت له‌ زانستی (نحو)، ناو‌نرا به‌ (الفراء) واته‌: "له‌تکه‌ر"، چونکه‌ وته‌کانی له‌ت ده‌کرد و لێی ورد ده‌بوویه‌وه‌،

خۆیی و (الكسائي) شاره‌زاترین خه‌لكی كوفه بوون له (نحو)، له‌سالی ۲۰۷ ك وه‌فاتی كردووه.

الشاطبي:

(القاسم بن فيره) ی نابینا، له‌سالی ۵۳۸ ك له ئه‌نده‌لوس له‌دايك بووه، قیرائاتی له‌وی ته‌واو كردووه دواتر كۆچی بۆ میسر كردووه و (القاضي الفاضل) ی وه‌زیری (صلاح الدين الأيوبي) ریژی زۆری لیگرت و کردی به مامۆستای قوتابخانه‌ی (الفاضلية)، کتیبی زۆری له قیرائادا داناوه به‌تایبه‌تی ئه‌و هۆنراوه‌ی که به (الشاطبية) ده‌ناسریت، پێشه‌وايه‌کی گه‌وره و سه‌رسوپه‌ینه‌ر بوو له زانسته‌کاندا، دنیا نه‌ویست و خواپه‌رست بوو له‌سالی ۵۹۰ ك وه‌فاتی كردووه.

زکریا الأنصاري:

کوپی موحه‌مه‌دی کوپی موحه‌مه‌دی میسری شافیه‌ی، (مفسر و حافظ) ی فەرمووده‌کانی پێغه‌مبه‌ره (ﷺ)، له‌سالی ۸۲۳ ك له‌دايك بووه و، له ۹۲۶ ك وه‌فاتی كردووه، یه‌كێكه له‌و زانایانه‌ی پێشه‌کی (إبن الجزري) لێكداوه‌ته‌وه.

طاش کبری زاده:

ئه‌حمه‌دی کوپی موسته‌فا، له‌سالی ۹۰۱ ك له‌دايك بووه، زانایه‌کی تورکی هه‌نه‌فی گه‌وره‌یه، نووسینی له زۆر له زانسته‌کاندا هه‌یه، له‌وانه‌ش لێكدانه‌وه‌ی بۆ پێشه‌کی (الجزرية)، له‌سالی ۹۶۸ ك كۆچی دوا‌ی کردووه.

ملا علي القاري:

ناوی سولتانی کوپی موحه‌مه‌د نوره‌ددین، له‌شاری (هزه) له‌دایک بووه و کۆچی کردووه بۆ مه‌ککه و تییدا جیگیر بووه و هه‌ر له‌ویش کۆچی دوا‌یی کردووه له‌سالی ۱۰۱۴ک، زانایه‌کی حه‌نه‌فی بووه له‌سه‌رانی زانست له‌سه‌رده‌می خۆیدا، ده‌لێن سالانه به خه‌تی خۆی موسحه‌فیک‌ی به‌په‌راویزی قیراات و ته‌فسیره‌وه ده‌نووسی و ده‌یفروشت و خه‌رجی سالکه‌ی بۆ دابین ده‌کرد.

محمد المتولي:

سه‌رگه‌وره‌ی قورئان خوینه‌ میسریه‌کانه، له‌ پۆژگاری خۆیدا، نابینا بوو، زاناو لیکۆله‌ره‌وه‌یه‌کی گه‌وره‌ بوو له‌ زانسته‌کانی قورئاندا، نزیکه‌ی (۴۰) کتیبی هه‌یه، له‌سالی ۱۳۱۳ک له‌ دنیا ده‌رچوو.

خالد الأزهری:

زانا و زمانناسیک‌ی میسریه، ناوی خالیدی کوپی عه‌بدوللایه، کتیبی زۆری داناوه که یه‌کیکیان لیکدانه‌وه‌ی پیشه‌کی (ابن الجزري)، له‌ ۱۴۹۹ز له‌ دنیا ده‌رچوو.

محمود خليل الحصري:

له‌ سالی ۱۹۱۷ز له‌دایک بووه، له‌ ئه‌زه‌ر خویندویه‌تی، دواتریش خۆی ته‌رخان کرد بۆ زانسته‌کانی قورئان به‌هۆی لیها‌تووی زۆری له‌ قورئان و ده‌نگ خۆشی له‌ خویندنه‌وه‌یدا، یه‌که‌م که‌سه‌ هه‌موو قورئانی به‌ ده‌نگی خۆی تۆمار کردووه به‌ پیاویه‌تی (حفص) و (ورش) و (قالون) و (البزّی)، له‌ ئاسیاو ئیفریقا و ئه‌روپا و

ئەمریکا و زۆر له ولاته عەرهەبی و ئیسلامیه‌کان قورئانی خوێندوو و، چەندین کەسیش له گۆیگرانی له‌سه‌ر ده‌ستی موسوڵمان بوونه له‌ ساڵی ١٩٨٠ ز کۆچی دوا‌یی کردوو.

پاشکوی ژماره (۴)

وینه ییجازه ی نووسه ر له خویندنی قورئاندا

هذا وقد أجزت الأخ (إحسان برهان الدين أمين) ان يروي و يقرأ بما تلقاه مني من طريق الشاطبية و التيسير و اوصيه بتقوى الله في السر و العلن و ان لا يتوانى عن تعليم كتاب الله و ان يكون خادما في حياته لكتاب الله تعالى نفعا الله جميعا بالقرآن الكريم في الدنيا والآخرة صلى الله على سيدنا محمد و على آله وصحبه وسلم وآخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمين.

خادم القرآن

وافد القراء / ابو عبد الله دليز بن احمد

الجامع للقراءات العشر من الشاطبية والدررة والطيبة

سەرچاوه‌كان

۱. ابحاث تجويدية / د. ايمن سويد / دار الفوثاني.
۲. الاتقان في علوم القرآن / جلال الدين السيوطي / المكتبة التوفيقية.
۳. الاجابات الواضحات لسؤال القراءات / احمد الحفيان / دار الكتب العلمية.
۴. احكام التجويد و التلاوة / محمود الزلط / مؤسسة قرطبة.
۵. البرهان في تجويد القرآن / محمد الصادق القمحاوي / المكتبة الثقافية.
۶. بسط المقال في شرح تحفة الاطفال / اسامة مراد / دار العالمية للنشر والتوزيع.
۷. التجويد الميسر / د. عبد العزيز القاري / مكتبة الدار بالمدينة المنورة.
۸. التسهيل لقراءات التنزيل / محمد فهد خاروف.
۹. تقريب النشر في القراءات العشر / محمد بن الجزري / دار الحديث.
۱۰. تنبيه القراء الى ماخفي و شاع من الاخطاء / محمد محمود حوا / له ئينته‌رنيتته‌وه.
۱۱. الجامع في تجويد قراءة القرآن الكريم / كامل المسيري / دار الإيمان.
۱۲. دراسات اسلامية معاصرة / انور الجندي.
۱۳. الدرر البهية شرح المقدمة الجزرية / اسامة عبد الوهاب / مكتبة الإيمان.
۱۴. السعود في قراءة عاصم بن أبي النجود / حامد العاني / ديوان الوقف السني.

١٥. الشرح الوجيز على المقدمة الجزرية / د. غانم قدوري الحمد / معهد الإمام الشاطبي.
١٦. شرح طيبة النشر في القراءات العشر / محمد بن علي النويري / دار الكتب العلمية.
١٧. شيخ القراء ابن الجزري / د. محمد مطيع الحافظ / دار الفكر.
١٨. علم الوقف و الابتداء في القرآن الكريم واللغة العربية / د. عبد الرزاق الحربي / ديوان الوقف السني.
١٩. غاية المريد في علم التجويد / عطية قابل نصر.
٢٠. فتح المجيد في علم التجويد / محمد بن السيد ابراهيم المالكي / دار البشائر.
٢١. القراءات احكامها ومصادرها / د. شعبان محمد إسماعيل / دار السلام.
٢٢. قرة العيون بروايتي شعبة و قالون / محمود محمد ديري / دار القرآن الكريم.
٢٣. كتاب القراءات لأبي عبيد جمع و دراسة الدكتور جاسم الدليمي / الوقف السني.
٢٤. اللعة البدرية شرح متن الجزرية / محمود محمد العبد / شرح المقدمة الجزرية.
٢٥. المختصر المفيد في جداول التجويد / احمد الطويل / جمعية تحفيظ القرآن.
٢٦. معجم المؤلفين / عمر رضا كحالة / دار إحياء التراث العربي.
٢٧. المنجد في اللغة والأعلام / دار المشرق .
٢٨. المنح الفكرية شرح المقدمة الجزرية / ملا علي القاري / دار السلام.
٢٩. الميسر في علم التجويد / محمد فريد الجمل / مكتبة الإيمان.

٣٠. النشر في القراءات العشر/ محمد بن الجزري / دار الكتب العلمية.

٣١. النور المبين في تجويد القرآن الكريم / محاضرات د. ايمن سويد / تفریح
ميسون دهمان / دار افنان.

٣٢. الواضح في احكام التجويد / د. محمد عصام القضاة / دار النفائس.

نووسەر له‌چهند دیریکدا

- له‌دایکبوی سالی ۱۹۷۴ له‌شاری دوزخورماتوو.
- ده‌رچوی کۆلیژی په‌روه‌رده‌یه به‌شی زمانی عه‌ره‌بی له‌زانکۆی که‌رکوک.
- ده‌رچوی په‌یمانگای ته‌کنیکی یه‌ له‌شاری که‌رکوک.
- مۆله‌تی قورئان خویندنی هه‌یه به‌ قیرائه‌تی (عاصم) به‌ هه‌ردوو ریوایه‌تی (شعبة) و (حفص).
- قوتابی قیرائاتی عه‌شره‌ی قورئانه‌.
- تا‌کو ئیستا ئه‌م نووسینه‌ی به‌ چاپ گه‌یشتوه:
- ۱. ژیا‌ننامه‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) (۲) به‌رگ (نارین) دار المعرفه / بیروت. (وه‌رگێ‌پان)
- ۲. زه‌کاتی مالی بازرگانی چاپی دووه‌م. (دانان)
- ۳. ژیا‌ننامه‌ی (عبد العزیز بن عبدالله بن بان). (دانان)
- ۴. رابه‌ری ئه‌وانه‌ی که‌ عومره ده‌که‌ن (به‌وینه‌). (ئاماده‌کردن)
- ۵. رابه‌ری حاجیان (به‌وینه‌). (ئاماده‌کردن)
- ۶. نزار قبانی ولو‌ة الفکر الحداثی فی شعره / کتیبخانه‌ی نارین چاپی به‌بیروت. (تویژینه‌وه‌)
- ۷. سه‌رده‌می خیلافه‌تی راشیده (مجلد) پرۆژه‌ی تیشک. (وه‌رگێ‌پان)

۸. کۆتایی جیهان / نیشانه گه‌وره و بچوکه‌کانی قیامت (به‌ویینه) (نارین) دار المعرفة / بیروت (وه‌رگی‌پان).
  ۹. علماء الاسلام من هم و ماهي صفاتهم / کتیب‌خانه‌ی ته‌فسیر (وه‌رگی‌پان بۆ عه‌ره‌بی).
  ۱۰. (الجامع الصغير) ی السیوطي (۲) به‌رگ / له‌ژێر چاپ‌دایه (وه‌گی‌پان).
  ۱۱. شانوگه‌ری (زاناو سته‌م کار) ی یوسف القرضاوي / له‌ژێر چاپ‌دایه (وه‌گی‌پان).
  ۱۲. باوه‌ر به‌ پۆژی دوا‌یی (نارین) دار المعرفة / بیروت (وه‌رگی‌پان).
- جگه‌ له‌ چه‌ند کتیب‌ی‌کی تریش چاپ کراون و هه‌ندیکیان چاوه‌پوانی چاپ کردن.

پیرستی بابه ته کان

بابه ت

لا پهره

- پیتشه کی م. دلیر گه رمیانی ۵
- پیتشه کی د. دیاری أحمد ۶
- پیتشه کی نوسه ر ۹
- کورته یه ک دهر باره ی ژیان نامه ی (ابن الجزري) ۱۶
- پیتسه یه ک بو (المقدمة الجزرية) ۲۲
- ده قی هونراوه که ۲۴
- به شه کانی زانستی ته جوید ۳۷
- بابه تی شوینی دهرچوونی پیته کان ۴۲
- به شی یه که م پیته کان ۴۲
- به شی دووه م جیگای دهرچوونی پیته کان ۴۵
- پیته کانی (الجوف) ۴۶
- پیته کانی گه روو ۴۸

- پیتەکانی زمان ۵۰
- پیتەکانی ناوه‌راستی زمان و مه‌لاشوو ۵۳
- پیتەکانی سه‌ر زمان ۵۵
- پیتەکانی پیشه‌وه‌ی مه‌لاشوو ۵۷
- پیتەکانی باریکایی زمان ۵۸
- پیتەکانی هه‌ردوو لیو و که‌پوو ۶۰
- سیفه‌تی پیتەکان ۶۲
- سیفه‌ته‌ دژ داره‌کان ۶۵
- پیتەکانی ئه‌سپایی و ده‌نگ به‌رزی و توندی و نه‌رمی ۶۶
- پیتە مامناوه‌ندو به‌رزه‌کان ۶۸
- پیتە نه‌رمه‌کان (الحروف الرخوة) ۶۹
- پیتە نزمه‌کان (الاحروف الاستفال) ۷۲
- پیتەکانی لکاندن ۷۴
- سیفه‌ته‌ بی دژه‌کان ۷۷
- بابه‌تی ته‌جوید ۸۵
- پیناسه‌ی ته‌جوید ۸۸
- جوړه‌کانی خویندنه‌وه‌ی قورئان ۹۱

- پایه‌کانی قورئان خویندن..... ۹۲
- رێگه‌ی فیڕبوونی ته‌جوید..... ۹۶
- بابه‌تی بچوو‌ک‌کردنه‌وه..... ۹۸
- بابه‌تی پیتی (ر)..... ۱۰۴
- بابه‌تی گه‌وره‌کردنه‌وه..... ۱۰۹
- گه‌وره‌کردنه‌وه‌ی پیتشه‌کانی (استعلاء و اطباق)..... ۱۱۱
- هه‌ندێك ئاگاداری له مه‌ر به‌کاره‌ینانی سیفه‌تی پیتشه‌کان..... ۱۱۳
- بابه‌تی تیکه‌ه‌ل‌کیش کردنی (متماثلین) و (متجانسین) و (متقاربین) و (متباعدين)..... ۱۱۵
- بابه‌تی (ض) و (ظ)..... ۱۲۰
- بابه‌تی مینگه (غُنة) له هه‌ردوو پیتی (م) و (ن) ی (شدة) داردادا..... ۱۳۰
- یاسا‌کانی نونی زه‌ننه‌دارو ته‌نوین..... ۱۳۴
- هه‌ل‌گه‌راندنه‌وه‌و شارندنه‌وه (الاقلاب والاختفاء)..... ۱۳۹
- بابه‌تی مه‌دده‌کان..... ۱۴۲
- بابه‌تی راوه‌ستان و ده‌ستپێ‌کردن (الوقف والإبتداء)..... ۱۵۰
- پوخته‌ی جو‌ره‌کانی راوه‌ستان..... ۱۵۶
- باسه‌کانی پچ‌راو و پێ‌ک‌گه‌یش‌توو (المقطوع والموصول)..... ۱۶۷

- ۱۸۴..... بابه‌تی تائه‌کان
- ۱۹۱..... بابه‌تی هه‌مزهی پیک‌گه‌یاندن (همزة الوصل)
- ۱۹۶..... بابه‌تی ره‌ومو ئیشمام
- ۱۹۹..... سوودی پاوه‌ستان به‌ره‌ومو ئیشمام
- ۲۰۲..... پاشکۆی ژماره (۱)
- ۲۰۷..... پاشکۆی ژماره (۲)
- ۲۱۰..... پاشکۆی ژماره (۳)
- ۲۱۴..... پاشکۆی ژماره (۴)
- ۲۱۵..... سه‌رچاوه‌کان
- ۲۱۸..... نووسه‌ر له‌چه‌ند دیرپیکدا
- ۲۲۰..... پیرستی بابه‌ته‌کان